กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติและประกาศ

ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ในรัชกาล ของ

พระบาทสมเด็จ พระจุลจอม เกล้าเจ้า อยู่หัว

ผู้ ทรง พระคุณ ธรรม อัน ประเสริฐ

เล่ม ๑

หลวง รัตนาญัปติ (เปล่ง)

อธิบดี กรม อัยการใน กระทรวง ยุติธรรม

เปน ผู้ รวบ รวม เอา มา ลง พิมพ์

ไว้ เปน สมุด เล่ม เดียว กัน เพื่อ ได้ เปน

ประโยชน์ แก่ การ พิจารณา พิพากษา คะดี ทั้งปวง

ตีพิมพ์ ที่ โรงพิมพ์ วิชากร บ้านหม้อ

ถนน เฟื่องนคร กรุงเทพฯ

ราคาเล่มละ ๘ บาท

ปีรัตนโกสินทรศก ๑๑๒

โรงพิมพ์วิชากร นี้

มีหนังสือต่างๆ ขายคือ

กฎหมายไทยคือ พระราชบัญญัติ และหมายประกาศ ในรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ	๔ บาท
ธรรมศาสตร วินิจฉัย จำนวนปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ	๕ บาท
พระราชพงษาวดาร อังกฤษ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ	๕ บาท
กฎหมาย ศาลสถิตย์ยุติธรรม เล่ม ๑	ราคาเล่มละ	๑ บาท
กฎหมาย ศาล สถิตย์ยุติธรรม เล่ม ๒	ราคาเล่มละ	๑ บาท
สังข ศิลปไชย	ราคาเล่มละ	๑ บาท
โคลงนิราศสระบุรี (คราวทัพเวียงจันทน์)	ราคาเล่มละ	๒ สลึง
โคลงยอพระเกียรติ	ราคาเล่มละ	๒ สลึง
เรื่องพระมณีพิไชย (คือยอพระกลิ่น)	ราคาเล่มละ	๑ สลึง

เชิญไปซื้อที่ นายสุ่น ผู้จัดการโรงพิมพ์วิชากร บ้านหม้อ ถนนเฟื่องนคร แห่ง ๑ ที่ร้านนายมี สี่แยกถนนบำรุงเมือง แห่ง ๑ ที่ร้านนายจันประตูศาลสถิตย์ยุติธรรม แห่ง ๑

คำชี้แจง

๑ ขอแจ้งความให้ทราบทั่วกันว่า บันดาพระราชบัญญัติ และหมายประกาศต่างๆ ซึ่งได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นไว้เปนกฎหมายสำหรับแผ่นดิน ตั้งแต่ปีมโรงสำฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๓๐ มาจนเวลาปีศยุบันนี้ ก็ยังกระจัดกระจายกันอยู่ มิได้รวบรวมเปนสมุดเล่มเดียวกัน เหมือนกฎหมายในเล่ม ๑ เล่ม ๒ ซึ่งมิศเตอร์ดี บี ปรัดเลได้ตีพิมพ์ไว้ ด้วยเมื่อเวลาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติ แลหมายประกาศให้อาณาประชาราษฎรทั้งหลายทราบนั้น ก็ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา แลตีพิมพ์เปนแผ่นกระดาษปลิว แจกจ่ายไปคราวเดียวเท่านั้น ผู้ที่เก็บรักษาไว้ได้ครบทุกฉบับนั้นก็มีน้อยตัว ผู้ซึ่งไม่ได้เก็บรักษาไว้ให้ครบทุกฉบับนั้นก็มีมากกว่ามาก เหตุฉนี้ข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมบันดาพระราชบัญญัติ แลหมายประกาศต่างๆ ซึ่งได้ตีพิมพ์โฆษนาการไว้ ครั้งแต่ปีมโรงสำฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐ มาจนทุกวันนี้ มาลงพิมพ์เปนสมุดรวมกันไว้ เพื่อให้เปนที่ค้นหาได้โดยง่าย ในการรวบรวมพระราชบัญญัติและหมายประกาศมาลงพิมพ์ไว้คราวนี้ ข้าพเจ้าได้เลือกคัดเอาจำเพาะแต่พระราชบัญญัติและหมายประกาศ ซึ่งเปนกฎหมายสำหรับแผ่นดินเท่านั้น หมายประกาศอื่นที่ไม่เปนกฎหมายตรง เปนต้นว่า ประกาศสงกรานต์ ฯลฯ นั้นก็เลือกคัดออกเสีย ไม่ได้เอามารวบรวมไว้ด้วย

ซึ่งมีในกฎหมายไทยเล่ม ๑ และเล่ม ๒ ลักษณพระธรรมนูญ ลักษณวิวาท ลักษณรับฟ้อง กรมศักดิ์ ส่วนว่าด้วยศักดินาพลเรือนและทหาร ลักษณกู้หนี้ ลักษณผัวเมีย ลักษณโจร ลักษณลักภา ลักษณทาส ลักษณเบ็ดเสร็จ ลักษณพยาน ลักษณมรฎก ลักษณตระลาการ ลักษณอุทธรณ์ ลักษณโจรห้าเส้น กฎสามสิบหกข้อ พระราชบัญญัติ ลักษณพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง ลักษณเบี้ยบาท กฎหมายพระสงฆ์ ลักษณอาญาหลวง ลักษณอาญาราษฎร ลักษณขบถศึก พระราชกำหนดเก่า และพระราชกำหนดใหม่เหล่านี้ ได้มีพระราชบัญญัติและหมายประกาศในรัชกาลที่ ๔ และในรัชกาลปัตยุบันนี้ ให้เลิกถอนเปลี่ยนแปลงแก้ไขเสียโดยมากแล้ว เหตุนั้นถ้าไม่รู้พระราชบัญญัติ และหมายประกาศใหม่ซึ่งได้ตั้งไว้ในรัชกาลที่ ๔ และในรัชกาลปัตยุบันนี้ ให้ตรงแท้แน่ใจแล้ว ก็จะมัวหลงเชื่ออยู่ว่ากฎหมายลักษณต่างๆ ซึ่งสมเด็จพระมหากระษัตราธิราชเจ้าแต่โบราณกาลได้ทรงบัญญัติ ตั้งไว้ยังมีอยู่ในกฎหมายไทยเล่ม ๑ และเล่ม ๒ นั้นยังคงใช้ได้อยู่หมด เหตุนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่ควรจะต้องรู้พระราชบัญญัติ และหมายประกาศในรัชกาลที่ ๔ และในรัชกาลปัตยุบันนี้เสีย ให้ชัดเจนก็จะได้ประพฤติการให้ถูกต้องตามกฎหมายบังคับไว้ และเว้นเสียจากการซึ่งกฎหมายห้ามปรามไว้นั้น อีกประการหนึ่งทุกวันนี้วิชาความรู้กฎหมายไทย ที่รุ่งเรืองเจริญขึ้น

มาก กว่าแต่กาลก่อนมา แลยังจะรุ่งเรืองเจริญมากขึ้นไป กว่าเดี๋ยวนี้อีก ด้วยการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของอาณาประชาราษฎรทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกฎหมาย แลยุติธรรมโดยรวดเร็วดียิ่งกว่าแต่ก่อนมาก กุลบุตรทั้งหลายผู้มีความประสงค์จะศึกษา เล่าเรียนวิชากฎหมายให้ชำนิชำนาญในการพิจารณา พิพากษาตัดสินคดีความทั้งปวงต่อไปภายน่าแล้ว ควรจะรวบรวมกฎหมายไว้ศึกษาอ่านจำให้รู้แม่นยำดี ก็จะเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเป็นอันมาก

กฎหมายไทย คือพระราชบัญญัติ และหมายประกาศในรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ นี้ ได้ตีพิมพ์เพียง ๑๐๗ น่ายังหาจบหมดไม่ เหตุนั้นจึงต้องแบ่งออกเป็นเล่ม ๒ เล่ม ๓ ต่อไป เมื่อการตีพิมพ์เล่ม ๒ เล่ม ๓ แล้วเสร็จเมื่อใดจึงจะแจ้งความให้ท่านทั้งหลายทราบอีกครั้งหลัง

หลวงรัตนาญัปติ

วันที่ ๑ เดือนมีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

สารบานน่า

บอก ชื่อพระราชบัญญัติ และ ประกาศ

๑ ประกาศ ว่าด้วย ทาษ ลูกหนี้ไม่มีเงิน ดอกเบี้ย เสียแก่เจ้าหนี้นายเงิน ก็ให้เจ้าเงินลดเงิน ดอกเบี้ย ๓ ที่ต่อตำลึง จุลศักราช ๑๒๓๐ น่า ๑

๒ พระราชบัญญัติเรื่อง กู้เงินและขายตัวให้คิด ดอกเบี้ยเพียงชั่งละบาท จุลศักราช ๑๒๓๐ น่า ๔

๓ ประกาศ ผูกปี้จีน จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๙

๔ ประกาศ ว่าด้วยธรรมเนียมกลอง รวม ๑๐ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๑๒

๕ ประกาศ ว่าด้วยสารกรมธรรม์ให้ประทับตรา อำเภอ ๙ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๒๔

๖ ประกาศ สร้างตึกถนนบำรุงเมือง จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๓๒

๗ พระราชบัญญัติเรื่องพยาน รวม ๗ มาตรา จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๓๕

๘ พระราชบัญญัติภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้อง แก่ลูกค้าไทยจีนในกรุงเทพฯ ๖ ข้อ ว่าด้วย การเกี่ยวข้องแก่คนในบังคับกงสุล ต่างประเทศ ๑๒ ข้อ ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้า ต่าง ๆ หัวเมืองฝ่ายเหนือฝ่ายตวันออก ๕ ข้อ

ว่าด้วย การเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าต่าง ๆ หัวเมือง ฝ่ายใต้ฝ่ายทะเลตวันตก ๕ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๒ น่า ๔๒

๙ ประกาศ เรื่องโรงเรียน จุลศักราช ๑๒๓๓ น่า ๔๖

๑๐ พระราชบัญญัติสำหรับหน้าที่ฎีกาพิกัดพิมพ์ รวม ๑๖ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๔ น่า ๕๔

๑๑ ประกาศ ตรากฎหมายลงชื่อ รวม ๓ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๔ น่า ๗๘

๑๒ ประกาศ เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมใหม่ รวม ๔ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๔ น่า ๙๖

๑๓ ประกาศ ตราตระกูล รวม ๑๕ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๔ น่า ๑๐๔

๑๔ ประกาศ พระราชทานให้บอกศักราชให้ถูกต้อง จุลศักราช ๑๒๓๔ น่า ๑๐๕

๑๕ ประกาศ ภาษีเรือ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๒๐

๑๖ ประกาศ ออกหนังสือพิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๒๗

๑๗ ประกาศ ว่าด้วยตั้งเคาน์ซิลและพระราชบัญญัติ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๓๐

๑๘ ประกาศเจ้าภาษีนายอากร จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๓๖

๑๙ ประกาศ ซึ่งจะเดินสวนเสมียนพนักงาน

จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๓๗

๒๐ พระราชบัญญัติ สำหรับตระลาการ ศาลรับสั่ง รวม ๑๑ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๓๙

๒๑ ประกาศเรื่องผู้ร้าย จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๔๔

๒๒ พระราชบัญญัติ เคาซิลลอร์ ออฟสเตต คือ ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน รวม รวม ๒๕ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๔๙

๒๓ พระราชบัญญัติ ปรีวีเคาซิล คือที่ปฤกษาในพระองค์ รวม ๑๘ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๖๕

๒๔ ประกาศสวนวังสราญรมย์ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๖๙

๒๕ ประกาศเรื่องขึ้น[illegible] จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๗๐

๒๖ พระราชบัญญัติ พิกัดกระเษียรอายุลูกทาษลูกไทย รวม ๑๒ มาตรา จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๘๒

๒๗ ประกาศเลิก ห้ามมิให้เล่นการพนันต่าง ๆ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๙๔

๒๘ ประกาศ ว่าด้วยให้ยื่นบาญชีเบี้ยหวัด จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๑๙๙

๒๙ ประกาศ ว่าด้วยผู้จะทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๐๐

๓๐ ประกาศ ว่าด้วย ประกาศต่าง ๆ จะลงในราชกิจจานุเบกษา ที่เกี่ยว จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๐๑

๓๑ ประกาศลูกทาษ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๐๓

๓๒ ประกาศกระเบียรอายุ ลูกทาษ ลูกไทย
จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๐๕

๓๓ ประกาศว่าด้วย ร. พ. ณ. หัวเจ้าท่านที่
ปฤกษาราชการแผ่นดิน จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๑๑

๓๔ ประกาศว่าด้วยถอดพระยาอาหารบริรักษ
ออกจากที่ ปรีวีเคาน์ซิล จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๑๒

๓๕ ประกาศเพิ่มเติมห้ามมิให้เด็กเล่นการพนัน
ต่าง ๆ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๑๔

๓๖ ประกาศเจ้าพนักงานซึ่งประจำซองหอดหุ่น
ล้อมวง รวม ๑๒ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๑๕

๓๗ พระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมืองซึ่งจะ
ทำสัญญากับชาวต่างประเทศ รวม ๒ มาตรา
จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๒๑

๓๘ พระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวงชำระความ
หัวเมือง (เมืองนครเชียงใหม่)
รวม ๑๖ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๒๖

๓๙ ประกาศซึ่งจะงดเกินสวนในปีจอฉอศกนี้
ไว้ก่อน จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๓๕

๔๐ พระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมือง กรมการ และเสนากำนันอำเภอ ซึ่งจะออกเดินประเมินนา รวม ๑๓ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๓๕

๔๑ ประกาศเรื่องเครื่องรางเม็ดดี จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๔๗

๔๒ พระราชกำหนดประกาศ ว่าด้วยกรมพระราชวังบวรสฐานมงคล จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๕๐

๔๓ ประกาศว่าด้วยผู้จะถวายฎีกา ให้ร้องคำนับต่อท่านอธิบดีในศาลนั้นๆ ก่อน จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๕๔

๔๔ ประกาศไม้ขอนสักและไม้กระยาเลย รวม ๙ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๕๖

๔๕ ประกาศเรื่องสุริยอุปราคา อย่าให้ราษฎรตื่นเต้นวุ่นวายไป จุลศักราช ๑๒๓๖ น่า ๒๖๐

๔๖ ประกาศให้ใช้ทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศทั้ง ๓ ขนาด จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๒๖๓

๔๗ พระราชบัญญัติสำหรับกรมพระคลังมหาสมบัติและว่าด้วยกรมต่างๆ ซึ่งจะเบิกเงินส่งเงินรวม ๑๓ มาตรา หมวดมาตราที่ ๑ ว่าด้วยผู้จะรักษาการในพระคลังมหาสมบัติ รวม ๑๐ ข้อ หมวดมาตราที่ ๒ ว่าด้วยผู้เปนอธิบดี ในกรมพระคลังมหาสมบัติที่ภาษา

อังกฤศเรียกว่ามินิสเตอร์ออฟฟีแนนซ์ รวม ๑๔ ข้อ หมวดมาตราที่ ๓ ว่าด้วยปลัดบาญชีกลางในกรมพระคลังมหาสมบัติที่ภาษาอังกฤศ เรียกว่าชิฟสิเกรตารี่ รวม ๑๑ ข้อ หมวดมาตราที่ ๔ ว่าด้วยพนักงานใหญ่ผู้รับเงินที่ภาษาอังกฤศเรียกว่ารีซีฟเวอเยเนอราล รวม ๑๑ ข้อ หมวดมาตราที่ ๕ ว่าด้วยพนักงานผู้จ่ายเงินที่ภาษาอังกฤศเรียกว่าเปมาสเตอร์เยเนอราล รวม ๗ ข้อ หมวดมาตราที่ ๖ ว่าด้วยพนักงานผู้เก็บเงินทอง คือภาษาอังกฤศเรียกว่าเตรสุเรอ รวม ๗ ข้อ หมวดมาตราที่ ๗ ว่าด้วยพนักงานผู้เก็บรักษาคลังเครื่องรูปพรรณทองเงินและเพชรพลอยต่าง ๆ รวม ๑๒ ข้อ หมวดมาตราที่ ๘ ว่าด้วยออฟฟิซหลวงในพระบรมมหาราชวังที่ภาษาอังกฤศเรียกว่า ออดิตออฟฟิซ รวม ๑๖ ข้อ หมวดมาตราที่ ๙ ว่าด้วยเจ้าภาษีและเจ้าจำนวนและผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งจะต้องยื่นบาญชีที่คลัง รวม ๘ ข้อ หมวดมาตราที่ ๑๐ ว่าด้วยบาญชีเจ้าพนักงานทุก ๆ กรม รวม ๘ ข้อ หมวดมาตราที่ ๑๑ ว่าด้วยการเบ็ดเสร็จ รวม ๑๖ ข้อ หมวดมาตราที่ ๑๒ ว่าด้วยบาญชีปี

ข้างน่า รวม ๒ ข้อ หมวดมาตราที่ ๑๓ ว่าด้วย
หนังสือขออนุญาตที่จะทำการต่างๆ รวม ๑๑ ข้อ
จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๒๖๖

๔๗ กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ ซึ่งจะรักษาน่าที่
ในพระนคร และนอกพระนคร
จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๓๖๑

๔๙ ประกาศเรื่องอากรสุรา จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๓๗๔

๕๐ พระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวงซึ่งจะนำ
เอนเยอเนียออกไปทำสายเตลิคราฟ
รวม ๑๒ ข้อ จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๓๙๘

๕๑ ประกาศทหารพนักงานดับเพลิง
จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๔๐๒

๕๒ ประกาศให้ราษฎรไทยจีนรู้ทั่วกันว่าด้วย
การใช้อัฐทองแดง จุลศักราช ๑๒๓๗ น่า ๔๐๕

กระทรวงธรรมการ

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติ และประกาศ ซึ่งตั้งขึ้นไว้ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และกฎเสนาบดีเจ้ากระทรวงต่าง ๆ ซึ่งออกใช้เป็นกฎหมาย โดยพระบรมราชานุญาต

ประกาศ

ว่าด้วยทาษลูกหนี้ ไม่มีเงินดอกเบี้ยเสียแก่เจ้าหนี้นายเงิน ก็ให้เฆี่ยนลดเงินดอกเบี้ย ๓ ที ต่อตำลึง

๑ ด้วยพญาสมุหพระกระลาโหม รับพระบรมราชโองการ ใส่เกล้าใส่กระหมอม สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้า พระมหาราชครู

ปโรหิตาจารย์ พระมหาราชครูมหิธร พระยามานูเนติ์บรร
หาร พระยามานูสารสาตรบัญชา พระศรีสังขกร พระพิ
จารณา หลวงเทพราชธาดา หลวงศรีมโหสถ หลวงธรรม
สาตร หลวงอัทธยา หลวงราชมณี ขุนไชยอาญา แต่ง
พระราชบัญญัติ หมายประกาศให้ทราบทั่วกัน ด้วยอี่สาทาษ
ทำฎีกากล่าวโทษขมื่นจิตร์จำนงผู้นายเงิน มีใจความว่าขมื่นจิตร
จำนงเอาต้นเงินสองชั่ง ดอกเบี้ยสองชั่ง ทำสารกรมธรรม
รวมเปนเงินสี่ชั่ง แล้วขมื่นจิตร์จำนงคิดเอาต้นเงินสี่ชั่ง ดอก
เบี้ยสี่ชั่ง รวมเปนเงินแปดชั่ง แจ้งอยู่ในฎีกานั้นแล้ว แล
ความเรื่องนี้ขุนหลวงพระไกรศรี ได้นำเอาใบสัตย์กราบเรียน
เหญา สมุหพระกระลาโหม แลในระวางใบสัตย์นั้นมีว่า เดิม
นายยิ้มทำสารกรมธรรมขาย อี่สาภรรยา อี่หมาจีนบุตร
ฝากไว้แก่มารดาภรรยาขมื่นจิตร์จำนง เปนเงินสองชั่ง นายยิ้ม
รับตัวอี่สาอี่หมาจีนผูกดอกเบี้ยไป ดอกเบี้ยเท่าต้นเงินนาย
ยิ้มมาหาเงินขมื่นจิตร์จำนง ๆ จึ่งได้เอาเงินสี่ชั่ง ไปวางค่า
ตัวอี่สาอี่หมาจีน ภรรยาบุตรนายยิ้มมาจากมารดาภรรยาขมื่น
จิตร์จำนง แล้วนายยิ้มทำสารกรมธรรมขาย อี่สาภรรยาอี่หมา
จีนบุตร อี่นิ่ม หลานอ้ายอ่อน บุตรเขย ฝากไว้แก่ขมื่นจิตร์จำนง
เปนเงินตราสี่ชั่ง นายยิ้มรับตัวอี่สาอี่หมาจีนอี่นิ่ม อ้ายอ่อน
ผูกดอกเบี้ยไป ดอกเบี้ยเท่าต้นเงิน นายยิ้มผู้ขายตายแล้ว
อี่สาอี่หมาจีนอี่นิ่ม ฟ้องกล่าวโทษขมื่นจิตร์จำนง ตระลาการ

พิจารณาความ อีสา อีหมา จีน อีนิ่ม กับหมื่นจิตรจำนง เสร็จสำนวนแล้ว ให้ตัดขึ้นให้ลูกขุนบฤๅษาปรับให้ อีสา อีหมา จีน อีนิ่ม ใช้ต้นเงินแลดอกเบี้ยให้แก่หมื่นจิตรจำนงจงเต็ม แล้วให้ทวน อีสา อีหมา จีน อีนิ่ม คนละ ๑๐ ที ถานต่อสู้นายเงิน ได้ความตามระวางไปสัตย์เช่นนี้ มีพระประสาสน์ว่าซึ่งลูกขุนปรับความเรื่องนี้มา ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว แต่อีสา อีหมา จีน อีนิ่ม ไม่มีเงินดอกเบี้ยจะเสียให้นายเงิน จึ่งมาร้องฎีกาครั้นจะตัดสินให้ยกเงินดอกเบี้ยเสีย ก็จะเปนอย่างธรรมเนียมไป ภายน่าทายลูกหนี้ไม่มีเงินดอกเบี้ยจะเสียให้เจ้าหนี้นายเงิน ก็จะมาร้องฎีกาอีก จึ่งมีพระประสาสน์สั่งว่า แต่นี้สืบไปเมื่อน่า ถ้าทายลูกหนี้คนใดคนหนึ่ง มาร้องฟ้องกล่าวโทษเจ้าหนี้นายเงินว่า เอาเงินดอกเบี้ยทำต้นเงินก็ดี แลเงินดอกเบี้ยน้อยกึ่งหนึ่งเอามากก็ดี ถ้าพิจารณาได้ความจริงว่าเปนทายเปนลูกหนี้ไม่มีเงินดอกเบี้ยจะเสียให้เจ้าหนี้นายเงินประการใด ๆ ก็ดี ให้ตัดสินให้ทายลูกหนี้ ใช้ต้นเงินให้แก่เจ้าหนี้นายเงิน จงเต็มตามสารกรมธรรม แต่เงินดอกเบี้ยนั้นมากน้อยเท่าใด ถ้าทายลูกหนี้ไม่มีเงินจะเสียให้แก่เจ้าหนี้นายเงิน ก็ให้เพี้ยนทายลูกหนี้ ลดเงินดอกเบี้ยสามที่ต่อแสน ๆ ละตำลึง กว่าจะครบเงินดอกเบี้ยนั้นเทอญ

ประกาศมาณวันพุฒ เดือนสาม แรมเจ็ดค่ำ ปีมะโรงสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๓๐

พระ ราช บัญญัติ เรื่อง กู้ เงิน

แล ขาย ตัว

ให้ คิด ดอก เบี้ย เพียง ชั่ง ละ บาท

๑ ด้วย สมเด็จ เจ้าพระยา บรม มหา ศรี สุริยวงษ์ รับ พระ บรม ราช โองการ ใส่ เกล้า ฯ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ สั่ง ให้ ประ กาศ แก่ เจ้า ตั้ง กรม แล้ว เจ้า ยัง ไม่ ได้ ตั้ง กรม ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน แล ข้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ใน พระ บรม มหา ราช วัง แล พระ ราช วัง บวร สถาน มงคล ฝ่าย ทหาร พลเรือน แล หัว เมือง ปาก ใต้ ฝ่าย เหนือ แล ราษฎร ใน กรุง นอก กรุง ให้ ทราบ ทั่ว กัน ด้วย พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่หัว ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ บรม ราชา ภิเศก แล้ว ประ กอบ ด้วย พระ มหา กรุณา ปรี ชาญาณ การ ที่ จะ ทำนุ บำรุง รักษา พระ บวร พุทธ สาสนา เปน ที่ ปสันนา การ เลื่อม ใส พระ ราช หฤไทย โอบ อ้อม รักษา สมณ พราหม อาณา ประ ชา ราษฎร ทั่ว พระ ราช อาณา เขตร ขอบ ขันธ เสมา ขันดา พึ่ง พระ บรม โพธิ สมภาร ได้ รับ พระ ราช ทาน ทำมา หา กิน อยู่ เย็น เปน สุข ทั่ว กัน จึ่ง ทรง พระ มหา กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ สมเด็จ เจ้าพระยา บรม มหา ศรี สุริยวงษ์ แต่ ยัง เปน สมุหพระ กระ โหม อยู่ นั้น สำเร็จ ราช การ ต่าง พระ เนตร พระ กรรณ ว่า ราช การ ณ เก๋ง วรเทพย สถาน รับ ฎีกา ตัดสิน กิจ ทุกข์ ขัด ข้อง ผู้ มี คดี ต่าง ๆ ด้วย น้ำ ใจ เสมอ โดย ทาง ยุติธรรม แล ทาย ลูกหนี้

มารับสั่งฎีกากล่าวโทษ เจ้าหนี้นายเงินต่อสู้ต้นเงินดอกเบี้ยเปนความกันอยู่ที่โรงศาลเปนอันมาก เหนว่าแต่ก่อนผู้ให้ทาษลูกหนี้กู้ขายจำนำผูกดอกเบี้ยชั่งละสิบสลึงบ้าง กึ่งตำลึงบ้าง เปนธรรมเนียมแต่เดิมต่อ ๆ มา ครั้นผู้ที่ขัดสนร้อนใจอยากได้เงินมาใช้ ก็ทำสารกรมธรรมกู้ขายจำนำสัญญาให้ดอกเบี้ยชั่งละห้าบาทบ้าง ตำลึงบ้าง สามบาทบ้าง ที่ทาษลูกหนี้ไม่สู้ร้อนใจ ก็ทำสารกรมธรรมสัญญาให้ดอกเบี้ยชั่งละ กึ่งตำลึงบ้าง หกสลึงบ้าง บาทหนึ่งบ้าง สัญญากันมาก ๆ น้อย ๆ เพราะเจ้าหนี้นายเงินให้กู้ขายจำนำ เงินไม่สู้มากเหมือนอย่างเงินให้กู้ขายจำนำในกาลประจุบันนี้

ประการหนึ่ง ลูกค้าพานิชในประเทศนอกประเทศ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเปนอันมาก ทั้งตึกร้านแลบ้านเรือนตึกแพค้าขายทำมาหากินมีตรัพย์สินบริบูรณ์มากกว่าแต่ก่อน อาณาประชาราษฎรก็เปนปรกติมีความศุขสบาย ผู้ที่มีทรัพย์ให้กู้ขายแลรับจำนำ ถ้าเงินมากก็เอาดอกเบี้ยแต่เพียงชั่งละบาทบ้าง สองสลึงบ้าง ถึงมีผู้มากู้เงินหลวงไปทำทุนค้าขายใช้สอย ก็ลดหย่อนดอกเบี้ยเอาแต่ชั่งละบาทบ้าง สองสลึงบ้าง เจ้าหนี้ที่ให้กู้ขายจำนำเอาดอกเบี้ยแต่น้อยนั้น เหมือนมีส่วนหุ้นเข้าหุ้นกันค้าขายมีกำไร ได้ดอกเบี้ยเปนประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แต่ทาษลูกหนี้ที่เสียดอกเบี้ยแพงชั่งละห้าบาท ตำลึงหนึ่งสามบาทสิบสลึง กึ่งตำลึงนั้น ไม่มีเงินจะเสีย ก็คิดฉ้อต่อสู้

เจ้าหนี้นายเงินด้วยอุบายต่าง ๆ จะคิดลิดให้ทาษลูกหนี้เสียเงินให้แก่เจ้าหนี้นายเงินตามสัญญามาก ๆ น้อย ๆ นั้น หาเปนยุติธรรมไม่ จึ่งได้ตัดสินให้ลดหย่อนผ่อนดอกเบี้ยลงบ้าง ให้ตีลดสินไหมลดพินัยแลดอกเบี้ยบ้าง ให้ส่งไปใช้การหลวงโรงสีบ้างหนึ่ง แล้วคืนไปให้แก่เจ้าหนี้นายเงินบ้าง ความทาษลูกหนี้วิวาทกันด้วยดอกเบี้ย ยังซุกซุมค้างโรงศาลมีอยู่โดยมาก จึ่งมีพระประสาสน์สั่งให้ขุนหลวงพระไกรศรีชุมนุมลูกขุน ณ ศาลหลวงเชิญกฎหมายเดิมมาดู ให้แต่งเปนหมายประกาศพระราชบัญญัติขึ้นใหม่สำหรับไว้ตัดสินคดี เจ้าหนี้นายเงินทาษลูกหนี้ต่อไป

ข้าพระพุทธเจ้า พระมหาราชครูปโรหิตาจาริย์ พระมหาราชครูมหิธร พระธรรมานุแท้ยรรหาร พระยามนูสารสาตรบัญชา พระศรีสังขกร หลวงเทพราชนูตา หลวงธรรมศาตรหลวงนัทธยา หลวงศรีมโหสถ ขุนไชยอาญา ขุนรินทรภิรมย์พร้อมกันเชิญกฎหมายเดิมมาดู มีว่า

ทวยราษฎรกู้หนี้ถือสินแก่กัน แต่ตำลึงขึ้นไปให้มีกรมธรรม แกงไดเปนสำคัญ ให้ผูกดอกเบี้ยเดือนละเฟื้อง ถ้าหาเอกสารสำคัญมิได้ มาร้องฟ้องท่านว่าอย่าให้รับไว้บังคับบัญชา

มีกฎหมายไว้แต่ก่อนดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ผู้ที่ให้ลูกหนี้กู้ขายแลจำนำนั้น ให้ทำสารกรม

ธรรมให้ดอกเบี้ย ยอมได้ยอมเสียให้กันตามสัญญาบ้าง ตามกฎหมายบ้าง มากกว่ากฎหมายบ้าง น้อยจากกฎหมายบ้าง ที่ลูกหนี้สัญญาให้ดอกเบี้ยมากไม่มีเงินเสีย ก็หลบหนีไปบ้าง ไปพึ่งเจ้านายให้ขัดขวางไว้บ้าง มาฟ้องต่อสู้เจ้าหนี้นายเงินบ้าง ที่ทาษลูกหนี้แพ้เจ้าหนี้นายเงิน ก็ต้องจำเร่งรัดตามอาญาตระลาการ ได้ความลำบากยากที่จะได้เงิน ขอพระราชทานให้ลดหย่อนผ่อนดอกเบี้ย ลงคงให้เจ้าหนี้นายเงินเอาดอกเบี้ย กู้ขายจำนำแลค่าป่วยการแก่ทาษลูกหนี้ เงินชั่งหนึ่ง เดือนละบาท ทาษลูกหนี้ก็จะมีน้ำใจด้วยเสียดอกเบี้ยแต่น้อย จะไม่ได้คิดหลบหนีแลต่อสู้เจ้าหนี้นายเงิน จะหาเงินมาส่งได้โดยสดวก ความทาษลูกหนี้ ก็จะค่อยบางเบาน้อยลง

แต่นี้สืบไปเมื่อน่า ถ้าผู้ใดทำสารกรมธรรมเอาภรรยาบุตรหลานญาติพี่น้องทาษ แลผู้ใด ๆ มาขายไว้แก่ท่านก็ดี แลขายตัวเองอยู่กับท่านก็ดี รับใช้นายเงินแล้วหนี้ไปก็ดี ผูกดอกเบี้ยอยู่ที่บ้านที่เรือนนายเงิน แลผูกดอกเบี้ยไปอยู่ต่างบ้านต่างเรือนก็ดี ผู้ใดทำสารกรมธรรมกู้เงินท่านไปก็ดี ผู้ใดเอาที่ไร่นาสวนบ้านเรือนตึกเรือนแพแลสรรพสิ่งใด ๆ มาทำหนังสือขายจำนำไว้แก่ท่านก็ดี แลทำหนังสือสัญญาให้ดอกเบี้ยกันด้วยประการใด ๆ ก็ดี ถ้าเจ้าหนี้นายเงินกับทาษลูกหนี้วิวาทกันด้วยดอกเบี้ยค่าป่วยการก่อนหมายประกาศ ก็ให้ตัดสินให้ทาษลูกหนี้ เสียดอกเบี้ยแลค่าป่วยการให้แก่เจ้าหนี้

นายเงิน เดือนหนึ่งตำลึงละเฟื้อง เปนชั่งละสิบสลึง ตามกฎหมาย
เดิม ถ้าสัญญาให้ดอกเบี้ยต่ำจาก ชั่งละสิบสลึงลงมา ให้
ตัดสินเอาตามสัญญา ถ้าสัญญาให้ดอกเบี้ยมากกว่าชั่งละ
สิบสลึงขึ้นไป แลทาษลูกหนี้ส่งดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้นายเงิน
ไปก่อนแล้ว ก็ให้เปนลาภแก่เจ้าหนี้นายเงิน แลดอกเบี้ยที่
ยังคงค้างอยู่นั้น ให้ตัดสินให้ทาษลูกหนี้เสียเงินดอกเบี้ยค่า
ป่วยการ ให้แก่เจ้าหนี้นายเงินชั่งละสิบสลึง ถ้าถึง ๙ ปี
๑๐ ปี แลช้านานเท่าใดก็ดี ให้คิดเอาดอกเบี้ย แต่เท่าต้นเงิน
อย่าให้คิดเอาดอกเบี้ยค่าป่วยการ เกินต้นเงินออกไปเปนอัน
ขาดทีเดียว ถ้าภายหลังหมายประกาศพระราชบัญญัตินี้ ทาษ
ลูกหนี้กับเจ้าหนี้นายเงินวิวาทกันด้วยต้นเงินดอกเบี้ยค่าป่วยการ
ดังกล่าวมานี้ ก็ให้ตัดสินให้ทาษลูกหนี้กู้ขายจำนำ แลมีหนังสือ
สัญญาให้ดอกเบี้ยกันต่าง ๆ นั้น เสียเงินดอกเบี้ยค่าป่วย
การให้แก่เจ้าหนี้นายเงิน เดือนหนึ่งชั่งละบาทเสมอกัน ถ้า
ทำสารกรมธรรมกู้ขายจำนำ แลหนังสือสัญญาให้ดอกเบี้ยแก่
กันต่ำจากชั่งละบาทลงมา ก็ให้ตัดสินเอาตามสัญญาเพราะเหตุ
ว่าเจ้าหนี้นายเงินปรานีแก่ทาษลูกหนี้ ถ้าทำสารกรมธรรมกู้ขาย
แลหนังสือจำนำสัญญา ให้ดอกเบี้ยมากกว่าชั่งละบาทขึ้นไป
แลทาษลูกหนี้ได้ส่งดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้นายเงิน ไปก่อนแล้ว
ให้เปนลาภแก่เจ้าหนี้นายเงินแต่ที่ได้ไว้ แลดอกเบี้ยซึ่งค้าง
อยู่นั้น ให้ตัดสินให้ทาษลูกหนี้เสียเงินดอกเบี้ยค่าป่วยการ ให้

แก่เจ้าหนี้นายเงินแต่ชั่งละบาท ตามหมายประกาศดอกเบี้ยที่สัญญาเกินชั่งละบาทนั้นให้ยกเสีย อนึ่งทำสารกรมธรรม์กู้ขายจำนำแลทำหนังสือสัญญากันด้วยประการใดๆ ก็ดี มีสัญญาให้ดอกเบี้ยแก่กันเดือนหนึ่ง ชั่งละสองสลึงก็ดี ต่ำจากชั่งละสองสลึงลงมาก็ดี ให้มีกำหนดสัญญาครบปี ให้ส่งดอกเบี้ยให้เสร็จ อย่าให้ดอกเบี้ยค้างล่วงปีไป ถ้าดอกเบี้ยครบปี ทายลูกหนี้ไม่ได้เอาดอกเบี้ยมาส่งดอกเบี้ยค้าง ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปีก็ดี ยังไม่เท่าต้นเงิน ให้เอาดอกเบี้ยที่ค้างบวกเข้าในเงินเดิมเปนต้นเงินสลักหลังกรมไว้ ให้คิดเอาดอกเบี้ยต่อไปชั่งละสองสลึง ถ้าทายลูกหนี้ไม่ได้ส่งดอกเบี้ยค้างมาช้านาน คิดบวกเท่าต้นเงินแล้ว ให้เจ้าหนี้นายเงินคิดเอาดอกเบี้ยแต่เท่าต้นเงิน อย่าให้คิดเอาดอกเบี้ยต่อไปอีกเลย ซึ่งเจ้าหนี้นายเงินคิดเอาดอกเบี้ย แก่ทายลูกหนี้ชั่งละสองสลึงๆ ต่ำจากชั่งละสองสลึงตามจำนวนเงินที่สัญญา เพราะดอกเบี้ยน้อยจึงให้เสียกันดังนี้ พระราชบัญญัติประกาศใหม่ให้ไว้ณวันศุกร เดือนสี่ ขึ้นสองค่ำ ปีมโรงนักษัตร สำฤทธิศกจุลศักราช ๑๒๓๐

ประกาศผูกปี้จีน

๑ ด้วยพระยาศรีสุนทรโวหารญาณปรีชาเสนาบดีศรีพิริยพาห

เจ้ากรมพระอาลักษณ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดให้ประกาศ แก่ข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรไทยจีน ทั้งในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า ในแผ่นดินก่อนที่ล่วงแล้วมา เมื่อถึงกำหนดครบสามปีก็ทรงพระกรุณาโปรดให้พระเจ้าบวรวงษ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เปนแม่กองกับเจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้า พร้อมกันผูกปี้ฝ่ายจีนบันดาอยู่ในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งสิ้น เก็บเงินค่าผูกปี้จีน จ่ายราชการซ่อมแซมพระนคร แต่พวกจีนซึ่งไม่มีจำนวนในตะเบียนหางว่าวกรมพระสุรัศวดี เจ้าพนักงานผูกปี้นั้นได้เขียนฎีกาลงศุภมาศวันคืน ชื่อคนชื่อแซ่ตำหนิไฝปานแลตำบลบ้านเปนสำคัญให้ไว้สำหรับตัว แล้วประทับตรามีรูปพรรณต่างๆ ประจำครั่งกับเส้นด้ายผูกไว้ที่ข้อมือจีนคนนั้นๆ จนสิ้นจำนวนจีนซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองนั้นๆ เปนธรรมเนียมมาดังนี้ ครั้งนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า การที่ทำมาแต่ก่อนนั้น เปนทางที่พวกไทยพวกจีนมักเขียนฎีกาปลอม แกะตราปลอม แล้วผูกปี้จีนปล่อยไปจนเกิดความขึ้น ต้องสืบสาวจับตัวมาชำระทำให้พวกจีนได้ความเดือดร้อนต่างๆ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ทำฎีกาตีพิมพ์เปนสำคัญ มีที่เว้นว่างไว้ให้กรอกสำหรับเขียนชื่อคนชื่อแซ่ แล

ตำบลบ้าน แลตำหนิแผลไฝปาน แลชื่อเมืองนั้นๆ ถ้าในกรุงเทพฯ ประทับตราแปดดวง คือตรากรมมหาดไทย ๑ ตรากรมพระกระลาโหม ๑ กรมท่า ๑ กรมพระสุรัศวดี ๑ กรมมหาดเล็ก ๑ กรมพระคลังสินค้า ๓ ดวง และตราโรงพิมพ์ประจำกระดาษฎีกาอีกดวงหนึ่งทุกฉบับเปนสำคัญ ถ้าในหัวเมืองประทับตรา ๓ ดวง คือตรากรมพระคลังสินค้าผู้กำกับ ๑ ตราน่าเมือง ๑ ตรายกกระบัตรกรมการ ๑ แลตราโรงพิมพ์ประจำกระดาษฎีกาอีกดวงหนึ่ง เช่นกันทุกฉบับเปนสำคัญ ซึ่งในกรุงเทพฯ ทั้งหัวเมืองให้ผู้ที่เปนข้าหลวงไปผูกปี้ แจกฎีกาหนังสือพิมพ์นั้นจงทั่ว ถ้าผูกปี้ได้คงอยู่แต่ตามจำนวนเดิมไม่ยิ่งไม่เกินขึ้นไป จีนต้องเสียเงินค่าจ่ายราชการตำลึงหนึ่ง ค่าฎีกาสลึงหนึ่งทุกคน ถ้าจีนคนใดไม่ยอมผูกปี้ จะขอแต่ฎีกาเปล่า ก็ต้องเสียเงินค่าจ่ายราชการหกบาท ค่าฎีกาสองสลึง ถ้าผูกได้กว่ามากขึ้นกว่าจำนวนเดิมมากน้อยเท่าใด จะพระราชทานสิบลดหนึ่งให้เปนรางวัลแก่ข้าหลวงผู้นั้น ตั้งแต่นี้ไปให้พวกจีนทั้งปวง ผู้ซึ่งจะผูกปี้รับฎีกาไปนั้นรู้กำหนดว่า ถ้าฎีกานั้นไม่ใช่หนังสือตีพิมพ์ แลไม่มีตราเปนสำคัญดังว่ามาข้างต้นแล้วนั้น ถึงจะมีผู้ใดมาชักชวนผูกปี้ให้เสียเงินแต่น้อย ก็อย่าให้จีนผู้นั้นๆ ยอมรับแลเสียเงินให้เปนอันขาดทีเดียว

ประกาศมาณวันพฤหัศบดี เดือนห้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ ปีมเมีย

โทศก ศักราช ๑๒๓๓ เปนปีที่ ๒ ฤๅวันที่ ๕๒๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศในรัชกาลที่ ๕

พระราชบัญญัติ ธรรมเนียมคลองมีอยู่ ๑๐ ข้อ

๑ มีพระบรมราชโองการ มาร พระบัณฑูร สุรสิงหนาท ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้ เปนธรรมเนียมตรวจตรารักษาคลองเก่าใหม่ใหญ่น้อยในกรุงเทพฯ แลคลองหัวเมืองใกล้เคียงกับกรุงเทพฯ ลงพิมพ์ประกาศ ให้รู้ทั่วกันทั้งพระราชอาณาเขตรประเทศสยามนี้ (เปนพนักงานแต่งตั้งผู้ตรวจตรารักษาคลอง) แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้พระชลธารวินิจฉัย เปนพนักงานแลแต่งตั้งผู้ตรวจตรารักษาคลอง แลมีอำนาจที่จะชำระตัดสินคดีของราษฎรซึ่งเกี่ยวข้องกัน เกิดขึ้นเพราะเดินเรือไปมาตามคลอง แลริมฝั่งคลองนั้นเปนธรรมเนียม ๑๐ ข้อดังนี้

มาตรา ๑ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด เททิ้งสิ่งของสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงในลำคลองเปนอันขาดทีเดียว ถ้ามิฟังขืนจะทำให้ผิดธรรมเนียมห้าม นายคลองแลผู้ตรวจตรารักษาคลองพบปะจับได้เห็นว่าคลองจะตื้นจะเสียเพราะผู้นั้นเทถมทิ้งสิ่งของต่างๆ ลงในลำคลอง นายคลองจะบังคับให้ผู้นั้น โกยขนขึ้นเสียจากในลำคลองให้หมดจดเรียบร้อย แล้วคิดเอาค่าจ้างกับผู้ซึ่งขัดขืนนั้น

สองเท่า ส่วนหนึ่งให้ค่าจ้างยัง ส่วนหนึ่งยกขึ้นเปนเงินแผ่นดิน

มาตรา ๒ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งเปนเจ้าของที่บ้านที่สวนที่นา ตลอดถึงริมคลองแห่งหนึ่งแห่งใด ปักหลักทอดไม้ซอนแลปักเสาปลูกเรือนปลูกโรงปลูกร้าน แลชานน่าบ้านลงในลำคลองเปนอันขาดทีเดียว จะยอมให้ทำได้ก็แต่บันไดน่าบ้านแลซอนลำตับลงกับที่ริมตลิ่งคลอง แลสะพานบันไดยื่นออกไปตลิ่งคลองใน สามศอก ก็ไม่ห้าม ถ้าแลผู้หนึ่งผู้ใดทำให้ผิดจากธรรมเนียมในมาตรา ๒ นี้ จะบังคับให้รื้อให้ถอนเรือนโรงเรือนร้าน แลเสาหลักไม้ซอนเสียให้เรียบร้อยตามกำหนดนายคลอง แลผู้ตรวจตรารักษาคลอง ถ้าแลผู้หนึ่งผู้ใดขัดขืนมิกระทำตามบังคับ ในธรรมเนียมประกาศไว้นี้ ก็ให้นายคลองจ้างคนไปรื้อถอน จงจัดแจงเสียให้เรียบร้อย แล้วคิดเอาค่าจ้างแกเจ้าของที่บ้านเรือนโรงร้าน ซึ่งขัดขืนมิได้ทำตามธรรมเนียมนั้นตามสมควร

มาตรา ๓ ห้ามมิให้ลูกค้าชาวเรือใหญ่เรือน้อย จอดเรือในลำคลองซ้อนกันสองชั้นสามชั้น แลปักหลักจอดเรือในกลางลำคลองแห่งหนึ่งแห่งใด ตามอำเภอน้ำใจให้กีดทางเรือไปมาเปนอันขาดทีเดียว ถ้าจะพักจะหยุดจะจอดก็ให้จอดแต่ที่ริมสองข้างหนึ่งข้างใด ตามแต่ที่จะจอดได้ไม่ห้าม เว้นเสียแต่เรือที่บันทุกเพียบหนักเดินมาจวนคราวน้ำ คลองน้ำตื้นเรือติดเหลือกำลังที่เจ้าของเรือ จะถ่อจะเขนจะลากไปได้ก็

ไม่เอาโทษผิด เพราะเปนการมิได้แกล้งทำ ให้เสียธรรมเนียมแต่ให้ชาวเรือระวังอย่าให้เรือติดตื้นซ้อนกัน สองลำสามลำอยู่แห่งเดียว ถ้าจะต้องติดตื้นก็ยอมให้ ติดตื้นเรียงลำตามลำคลองแต่แถวเดียวถ้า แลผู้หนึ่งผู้ใดมิทำตามธรรมเนียมขึ้นปักหลักจอดเรือกลางลำคลอง แลจอดเรือซ้อนกันสองชั้นสามชั้น ให้กีดทางเรือไปมาเรือล่องไปมาหลบหลีกไม่พ้น โดนกันเข้าแตกหักเสียหาย ฝ่ายเรือที่จอดกีดทางจะให้เปนภัพอยู่แต่ตัวเอง ถ้าเรือฝ่ายหนึ่งแตกหักเสียหาย จะบังคับให้เรือที่จอดกีดทางใช้สิ่งของจะเต็มตามมากแลน้อย ถ้าเรือจอดริมคลองชั้นเดียวตามข้อบังคับแล้ว เรือล่องไปมาไม่ระวังให้โดนเรือที่จอดเรียบร้อยให้แตกหักเสียหาย จะให้เรือที่โดนนั้นใช้สิ่งของจงเต็มตามมากแลน้อย ถ้าเรือที่ล่องไปมาทำผิดไม่ระวังให้โดนเรือที่ติดตื้นเช่นว่ามาแล้วนั้น แลเรือของตัวแตกหักเสียสิ่งของมากน้อยเท่าใด ให้เปนภัพอยู่กับตัวเองจะเอาใช้แต่เรือที่ติดตื้นมิได้ แลถ้าจะให้รู้ว่าเรือที่ติดตื้นกลางคลองไม่มีความผิด คือเวลาที่เกิดเหตุโดนกันนั้น ให้เจ้าของเรือทั้งสองฝ่าย บอกกล่าวชาวบ้านแลชาวเรือที่อยู่ใกล้เคียงกันให้รู้เหนเปนพยาน ถ้าเรือจะไม่มีความผิดด้วยติดตื้นนั้น เพราะที่สังเกตว่าไม่ต้องถอดสมอปักหลัก แลผูกเชือกเรือไว้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงจะเปนเรือติดตื้นจึงไม่มีความผิดได้

มาตรา ๔ ห้ามมิให้ลูกค้าแพไม้ต่าง ๆ จอดซ้อนกัน สองชั้นสามชั้น ในลำคลองแห่งหนึ่งแห่งใด ให้จอดได้แต่ ริมตลิ่งคลองออกมา ๓ ว่าชั้นเดียว แต่ที่ลำคลองกว้างตั้ง แต่ ๑๐ วาขึ้นไป เพราะจะให้มีทางเรือไปมามิให้แพกีด ทางเรือได้ ถ้าแลผู้ใดขืนจอดแพกีดทางเรือเดิน ให้ผิด ธรรมเนียมที่กำหนดไว้ ซึ่งให้เรือไปมาได้ความขัดขวางเดือด ร้อน จะปรับเอาโทษแก่ผู้เจ้าของแพ แลบังคับให้ถอยแพ ไปจากที่นั้น ตามกำหนดของนายคลอง อนึ่งลำคลองเล็ก ๆ นั้นก็มีหลายคลอง กว้างตั้งแต่ ๒ วาขึ้นไปจนถึง ๕ วา ๕ วา ห้ามมิให้เรือกำลังกว้างปากตั้งแต่ ๖ ศอก ๘ ศอก ๑๐ ศอก เข้าไปจอดประจำท่าในคลองเหล่านั้น เพราะจะ กีดทางเรือไปมา ถ้าจะเข้าไปจอดด้วยมีกิจธุระสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ยอมให้พักอยู่ในลำคลองได้ เพียงคราวน้ำขึ้นคราวหนึ่งสอง คราว ถ้าผู้ใดมิได้รักษาธรรมเนียม ทำให้ชาวเรือผู้อื่น ได้ความขัดขวางเดือดร้อน เพราะเรือของตัวกำลังกว้าง ยืด ทางเรือคนอื่นเดินไม่ได้ อนึ่งคลองเล็ก ๆ เหมือนเช่นคลอง ตลาดคลองหลอดแลคลองอื่น ๆ ที่ผ่านทลุเข้าไปในกำแพงพระ นคร แลใกล้เคียงกำแพงก็มีอยู่หลายแห่ง ห้ามมิให้ผู้หนึ่ง ผู้ใดที่ตงบ้านเรือนอยู่ทั้งสองฝั่งนั้น ทำเวจแลถ่ายอุจาระลงไป ในลำคลองนั้นเททิ้งสิ่งของฉันโสโครก คือเนื้อสัตวใหญ่ ต่าง ๆ แลแมวสุนักข์สุกรตายเปนอันขาดทีเดียว เพราะ

คลองเหล่านั้นอยู่ในที่ชุมนุมข้าราชการแลราษฎร ถ้าผู้ใดซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองเหล่านั้น จะทำเวจถ่ายอุจาระที่ริมคลองก็ให้ก่อด้วยอิฐ ฤๅทำด้วยไม้เปนที่ยลงไปในแผ่นดินให้มีประตูเปิดได้ปิดได้ ไปข้างริมคลอง สำหรับรับกันของโสโครกให้มิดชิด แลผู้ที่เปนเจ้าของเวจนั้น ต้องเสียเงินค่าจ้างให้แก่นายคลองตามสมควร นายคลองจะได้จัดเรือจ้างคนไว้สำหรับมารับเอาของโสโครกไปทิ้ง ที่แม่น้ำใหญ่ ๓ วัน ฤๅ ๔ วันครั้งหนึ่ง ฤๅเจ้าของจะโกยไปเองก็ได้ แต่ให้ทำตามเวลาที่กำหนดไว้ แลที่บ้านของผู้ใดริมตลิ่งคลอง ผู้นั้นต้องรักษาให้เรียบร้อยหมดจดทุก ๆ แห่ง เพราะเหตุที่คนจะใช้น้ำในลำคลองนั้นมากด้วยกัน ถ้าแลผู้หนึ่งผู้ใดมิได้กระทำตามข้อบังคับชี้แจงไว้นี้ แลขัดขืนแต่ข้อหนึ่งข้อใด ก็ให้นายคลองจัดแจงทำเสียให้เสร็จ แล้วคิดเอาค่าอิฐค่าปูนค่าจ้างแก่เจ้าของที่นั้น ๆ ตามสมควร ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมิได้กระทำตามบังคับไว้ นายคลองแลผู้ตรวจตรารักษาคลองพบปะฤๅมีผู้มาร้องต่อนายคลอง จะเอาตัวผู้กระทำความผิดธรรมเนียมเปนโทษ

มาตรา ๕ ว่าเรือลูกค้าซึ่งบันทุกสิ่งของสินค้าต่าง ๆ ไปจอดประจำท่าอยู่ในลำคลองใหม่เก่าใหญ่น้อย แห่งใดแห่งหนึ่งก็ยอมให้จอดริมตลิ่งคลองแต่ชั้นเดียวฝั่งหนึ่งฝั่งใด ตามที่ควรจะจอดได้ก็ไม่ห้าม แลห้ามมิให้จอดเรือขวางลำปักหลัก

ถ้อมเรือสูง ๆ แลเรือกำลังใหญ่ไปจอดซื้อขายในลำคลอง เล็กให้กับคลองกีดทางเรือไปมา เช่นว่าไว้ในข้อ ๔ นั้นแล้ว เพราะมิใช่ลำคลองของตัวขุดไว้ใช้แต่เฉภาะตัวเอง เปน คลองสำหรับแผ่นดิน ราษฎรย่อมอาไศรยใช้เรือไปมาด้วยกัน ทั่วพระราชอาณาเขตร เพราะฉนั้นจึงให้มีธรรมเนียมบังคับไว้ มิให้เสียประโยชน์ทั้งเรือจอดประจำท่าค้าขาย แลเรือไปมา ด้วยกันทั้งสองฝ่าย แลถ้าผู้ใดมิพึ่งขึ้นกระทำให้ผิดจาก ธรรมเนียมที่ตั้งบังคับไว้ นายคลองแลพวกตรวจตรารักษา คลองมาพบปะ แลมีผู้มาร้องต่อนายคลองจะเอาตัวผู้กระทำ ผิดธรรมเนียมเปนโทษ

มาตรา ๖ ว่าเรือลูกค้าใหญ่น้อยทั้งปวง แจวพายถ่อ ถ้าขึ้นยนตลิ่งคู่คลองลาก ถ้าแล่นใบไปมาในลำคลองใหม่ เก่าใหญ่น้อยแห่งหนึ่งแห่งใด ก็ให้พึงเข้าใจธรรมเนียมที่ หลีกอย่าให้โดนกันให้ชัดเจน ด้วยคนถือท้ายเรือพาย เรือแจว เรือถ่อ เรือลาก เรือแล่นใบ ก็ย่อมหันหน้าไป ข้างหัวเรือของตัวทุกคน ถ้าเรือไปมาสวนกันบังคับให้หลีก กันนั้น คือให้วาดถ้าย่ายถ้าให้เหหัวเรือไปข้างขวามือของ คนถือท้ายในเรือของตัวเองทั้งสองฝ่าย เพราะเหตุจะให้หลีก กันไปข้างขวามือของตัวเองทั้งสองฝ่าย ถ้าเปนเวลามืดค่ำ ก็ให้ร้องบอกกันแต่เพียงว่าขวามือทั้งสองฝ่าย ทั้งเรือไป

มา ถ้าเรือเดินแจวพายถ่อลากแล่นตามกันไปลำคลอง แห่งหนึ่งแห่งใด ถ้าเรือลำข้างหลังเรวไปโดนเรือข้างน่าแตกหักล่มไปก็ดี ฤๅไปโดนเรือที่จอดอยู่ตามปรกติแตกล่มไปก็ดี ให้ใช้ของแก่เรือที่ล่มจงเดม ถ้าจะหลีกขึ้นไปข้างน่าเรือลำที่เดินก่อน ก็ให้หลีกไปข้างซ้ายมือเรือข้างนา อนึ่งเรือลำใดไปมาสวนทางกันแห่งหนึ่งแห่งใด ก็ให้เรือเบาหลีกเรือหนักเรือเล็กหลีกเรือใหญ่ ถ้าเรือหนักนั้นเล็กกว่าเรือเบาตั้งแต่ห้าเท่าขึ้นไป ก็ให้ต่างคนต่างหลีกกัน เพราะเรือหนักนั้นเล็กก็ยังหันเรือได้เรวกว่าเรือเบา ที่ลำใหญ่ ๆ เหมือนเช่นเรียกว่าเรือเหนือ เรือบันทุกอิฐ บันทุกเกลือบันทุกเข้าบันทุกปลา อย่างนี้ ยาวตั้งแต่ ๖ วา ๗ วาขึ้นไปเรียกว่าเรือใหญ่ในลำคลอง แลห้ามมิให้เรือไปมาสวนทางกันหลีกกัน ๓ ลำ ๔ ลำ ในที่แห่งเดียวกัน ถ้าคลองเล็กคัดเรือจะเลี้ยวแหลมเลี้ยวคุ้งลับลำ ไม่แลเหนกันทั้งสองฝ่ายนั้น ก็ให้รอเรือเลี้ยวแต่ช้า อนึ่งเรือลำหนึ่งจะออกจากถ้าไป ฤๅจะออกจากปากคลองก็ดี เรือลำหนึ่งจะเข้าจอดก็ดี ฤๅแจวพายถ่อสวนมาตามทางก็ดี หลีกกันไม่ทันโดนกันเข้าล่มไปด้วยมิได้แกล้ง ให้เจ้าของเรือซึ่งมิได้ล่มอยู่ช่วยกู้เรือเก็บของ ถ้ามิได้อยู่ช่วยก็ให้ใช้ของที่ล่มเสียไปนั้นกึ่งหนึ่ง เพราะหาความเมตากรุณามิได้ ถ้าแลผู้หนึ่งผู้ใดไม่เข้าใจในธรรมเนียม ข้อ ๖ นี้ ให้แน่ใจก็

ให้ไปถามนายคลอง ๆ จะได้ชี้แจงสั่งสอนให้รู้ธรรมเนียม ถ้าเรือไปมาในลำคลองแห่งหนึ่งแห่งใด ส่วนโดนกันแตกหักเสียหายล่มจม นายคลองจะปรับให้คนที่กระทำผิดธรรมเนียมใช้ของที่เสียหายไปฝ่ายเดียว ถ้าแลชาวเรือไปมาโดนกันแตกหักเสียหายล่มจม ฝ่ายผู้กระทำผิดธรรมเนียมมีอำนาจ มีพวกพ้องมาก ช่วยกันเอาความเท็จเปนความจริง อ้างอิงเอาพยาน จะให้ชะนะแก่ความสัตย์ความจริงความยุติธรรมของเขา • นายคลองชำระพิจารณาเปนสัตย์ นายคลองจะเอาสิ่งของที่ผู้เสียหายนั้น ตั้งปรับไหมทวีคูณ ด้วยผู้นั้นถืออำนาจข่มขี่ท่าน ให้ท่านได้ความเดือดร้อน แล้วจะเอาสินเดิมมากน้อยเท่าใด จะคืนให้แก่เจ้าของที่เสียหายหนึ่งส่วน เหลือสองส่วนให้ยกไว้เปนของแผ่นดิน

มาตรา ๗ ว่าลำคลองเก่าใหม่ใหญ่น้อยทั้งปวง ซึ่งห่างกำแพงพระนครออกไปนั้น • ควรจะต้องมีถนนริมคลองฝั่งหนึ่งฝั่งใดกว้าง ๔ ศอก ฤๅ ๖ ศอก พอให้คนเดินไปมาค้าขายแลกิจการอื่น ๆ โดยสดวก ถ้าแลมีคลองแยก ฤๅลำกระโดงที่จะใช้น้ำเข้าสวนเข้านา ขวางตัดถนนริมคลองฟากหนึ่งฟากใด ก็ให้นายคลองบังคับผู้ที่มีประโยชน์จะใช้คลองแยกแลลำกระโดงนั้น ให้ทำตะพานข้ามคลองแยกแลลำกระโดงจงทุกแห่ง ด้วยจะให้คนเดินไปมาตามถนนริมคลองโดยสดวก มิให้ขัดขวาง การที่จะทำตะพานข้ามคลอง

แยก ลำกระโดง นั้น ให้ทำกั้งแต่กว้าระศอกหนึ่งขึ้นไป จะทำด้วยไม้ขอน ๕ ถ้า ๖ กำสองต้นเรียงกัน ฤๅ ไม้อื่น ๆ และจะทำสูงต่ำเท่าใด ก็ให้ทำตามบังคับของนายคลองโดยสมควร ถ้าแลผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งได้ผลประโยชน์ในคลองแยก แลลำกระโดงเหล่านั้น ขัดขืนมิทำตามธรรมเนียม ก็ให้นายคลองจัดการทำตะพานค่ามเสียเองให้เสร็จ จะเปนเงินค่าจ้างค่าไม้มากน้อยเท่าใด ก็ให้คิดเอาแก่ผู้ที่ขัดขืนมิกระทำตามบังคับของนายคลอง อนึ่ง ท่านผู้ใดจะมีน้ำใจจะสร้างตะพานค่าม คลองเก่าใหม่ใหญ่น้อย แห่งหนึ่งแห่งใดเพื่อจะให้ราษฎรอาไศรยเดินไปมาได้สดวกนั้น เปนการที่ดีที่เจริญแก่บ้านเมือง ไม่เปนที่ห้าม แต่ให้บอกแก่นายคลองไปพิจารณาดูที่จะทำตะพานค่ามคลองนั้น แลให้มีแบบตะพานแก่ผู้ที่จะทำให้ถูกต้องด้วยอย่างธรรมเนียม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จพระราชดำเนินมาทางนั้น ๆ จะได้ไม่ต้องเปนที่เสียหายอันตรายแก่ตะพาน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดขืนกระทำให้ผิดธรรมเนียม ผู้ตรวจคลองพบปะจับได้ ฤๅมีผู้หนึ่งผู้ใดมาฟ้องต่อนายคลอง ๆ จะเอาตัวมาพิจารณาเปนสัตย์ จะเอาผู้นั้นเปนโทษ

มาตรา ๘ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งเปนเจ้าของที่บ้านที่สวนที่นา ตกริมคลองเก่าใหม่ใหญ่น้อยทั้งปวง ปลูกต้นจากต้นเตยแขมต้นไม้อื่น ๆ ฤๅ ขัดสะวะ ปลูกผักน้ำต่าง ๆ

ฤๅ ปล่อยให้ต้นลำพู ต้นอ้อ ต้นพง งอกขึ้นยื่นลงไปในลำคลอง เปนอันขาดทีเดียว เพราะของเหล่านั้นจะชักให้คลองตื้นแคบเข้าทุกปี ผู้ตรวจคลองต้องบังคับให้เจ้าของที่บ้านที่สวนที่นา แผ้วถางรื้อขึ้นเสียจากลำคลองให้เรียบร้อย ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมิทำตามบังคับของนายคลอง ๆ จะเอาคนโทษซึ่งจะได้มาแต่ข้อ ๖ นั้น มาแผ้วถางขุดรื้อเสียให้เรียบร้อยแล้ว จะคิดเอาเงินค่าจ้างแก่เจ้าของที่บ้านที่สวนที่นา ตามสมควร ยึดไว้เปนเงินแผ่นดิน อนึ่งคลองใหม่ที่ขุดตลอดออกไปหัวเมืองนั้น ๆ เหมือนเช่นคลองเจดีย์บูชา คลองมหาสวัสดิ์ คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสดวก คลองพระพวกประชาชื่น คลองแสนแสบ คลองบอน คลองสุนักข์หอน เหล่านี้ ต้องให้มีถนนริมคลองฝั่งหนึ่งกว้าง ๘ ศอก ให้ตลอดลำคลอง เพราะจะให้เปนที่อาไศรยของชาวเรือใหญ่น้อยทั้งปวง ลากเรือไปมาโดยสดวกด้วยทางไกล ควรจะปลูกต้นไม้ใหญ่ ๆ ริมถนนทางตลิ่งคลองขึ้นไปแปดศอกให้ตลอด ถ้าผู้ใดมิทำตามธรรมเนียมข้อบังคับจะเอาตัวเปนโทษ

มาตรา ๙ ว่าคลองเก่าใหม่ใหญ่น้อยทั้งปวง ซึ่งห่างกรุงเทพ ฯ ออกไป ที่ยังไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะจับจองเปนเจ้าของทำบ้านทำสวนทำนา จะได้รักษาแผ้วถางที่ริมคลองนั้นให้เรียบร้อย ก็ยังมีอยู่เปนอันมากที่คลองเหล่านั้น ก็พังตื้นรกเรี้ยวซ่ารุ่ยซุดโซมเปนอันมาก นายคลองก็ต้องมี

อำนาจไปเบิก คนโทษ ที่ กรม หนึ่ง กรม ใด ฤๅใน คุก มา ให้ ขุด รื้อ คลอง ให้ เรียบร้อย ตาม สมควร เพราะ คนโทษ คนคุก เหล่านั้น เปนคนใจ ร้าย ใจ พาล ทำ การ อยาบ ช้า ควร จะ เอา มา ตรากตรำ ทำ การ ทนุบำรุง บ้านเมือง อนึ่ง นาย คลอง ต้อง มี อำนาจ ชำระ ตัดสิน ถ้อย ความ ของ ราษฎร ซึ่ง วิวาท ด้วย เรือโดนกัน แล เหตุ เกิด ขึ้นใน ลำ คลองต่าง ๆ โดย ยุติ ธรรม ตาม ผิด แล ชอบ เสีย ก่อน ถ้า ชำ ระ ไม่ ตก ลง ขัด ขวาง อยู่ ด้วย ประการ หนึ่ง ประ การ ใด นาย คลอง จึ่ง จะ ส่ง ไป ตาม กระ ทรวง

มาตรา ๑๐ ว่าคลองใหม่ คือคลอง เจดีย บูชา คลอง มหา สวัสคลอง ภาษี เจริญ คลอง ดำเนิน สดวก เปน คลอง สำคัญ สำหรับ ลูกค้า ชาวเรือ บันทุก สินค้า ต่าง ๆ ไปมา ค้า ขาย โดยเร็ว โดย สดวก ห้าม มิ ให้ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ล่อง แพไม้ซุงไม้เสาไม้ ไผ่ไม้รวก แพ อื่น ๆ แล เรือ พ่วง ไม้ ไป มา ทาง คลองที่ กำหนด ห้ามนั้น เพราะ จะ กีด ทางเรือไปมา แล ห้าม มิ ให้ ผู้ หนึ่งผู้ใด ปล่อย ให้ช้าง ให้ โค กระบือ ลง ลุย น้ำ ใน ลำ คลอง แห่ง หนึ่งแห่ง ใด นอก จาก นาย คลอง ยอม ให้ลงเปน อันขาด ที่ เดียว แล ห้าม มิ ให้ ผู้ หนึ่งผู้ ใด พา สมัค พรรค พวก ถือ เครื่อง สาตรา วุธ ไป มั่วสุม ชุม นุมที่ใน ลำคลอง แล ริม ตลิ่ง คลอง แห่งหนึ่ง แหงใด ให้เกิน กำหนด ใน ๒๐ คน ขึ้นไป แล ห้าม มิ ให้ พวก หนึ่งพวก ใด ถือ เครื่อง สาตราวุธ เดินไปมาที่ ริม ตลิ่งคลองแล ไป เรือ ในลำคลอง แห่ง หนึ่ง แห่งใด ที่ เปน พวก เดียว กัน มาก กว่า ๒๑ คน

ขึ้นไป เปนอันขาดทีเดียว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด มิฟังขืนทำให้ผิดธรรมเนียมที่ประกาศไว้ จะเอาตัวเปนโทษประการหนึ่ง นายคลองแลผู้ตรวจตรารักษาคลอง ต้องมีตราแลเครื่องแต่งตัวแลเครื่องสาตราวุธ แลเรือลงสำหรับตัวให้เปนที่สังเกตุของอาณาประชาราษฎรจะได้รู้ว่า เปนผู้ตรวจรักษาคลอง แลนายคลองต้องรักษาคลองโดยยุติธรรม ถ้าแลนายคลองผู้ตรวจตรารักษาคลอง กระทำความข่มเหงแก่ประชาราษฎรนอกธรรมเนียมสิบข้อนี้ไป ให้ราษฎรได้ความขัดขวางเดือดร้อนแต่ข้อหนึ่งข้อใด จะเอาตัวนายคลองเปนโทษ ธรรมเนียม ๑๐ มาตรานี้ ก็ยังไม่ถ้วนถี่ทีเดียว ถ้าตั้งธรรมเนียมนี้ลงแล้ว ๖ เดือน ฤๅปีหนึ่งสองปี เหนว่าข้อความสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่ควรจะยกเสียฤๅเติมลงจะต้องยอมให้ยกให้เติมตามสมควร แลมีความไชข้อออกจากธรรมเนียมนี้อีก ๑๐ ข้อ เปนกฎหมายสำหรับให้นายคลองชำระตัดสินความของราษฎร ที่วิวาทกันตามลำคลองแลริมคลิ่งคลอง ขึ้นไปเส้นหนึ่งสองเส้นสามเส้นตามสมควร ตั้งแต่วันออกหมายประกาศธรรมเนียมคลองนี้ ไปสองเดือน ถ้าแลผู้ใดไม่ระวังทำให้ผิดธรรมเนียมคลอง ในสิบมาตรานี้แต่ข้อหนึ่งข้อใด นายคลองแลผู้ตรวจตรารักษาคลองพบประจับได้ จะปรับเอาตามที่พิกัดตัดสินไว้สิบข้อดังนี้

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ

ปีมะเมียโทศก ศักราช ๑๒๓๒ เปนวันที่ ๖๒๗ ในรัชกาลประจุบันนี้

ประกาศ

ว่าด้วยทำสารกรมธรรมให้ประทับตราอำเภอ

๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ สมันตพงษพิสุทธิมหาบุรุษยรัตน ในดม ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดิน รับพระบรมราชโองการ ใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งให้ประกาศแก่ พระบรมวงษานุวงษ เจ้าต่างกรมแลยังไม่ได้ตั้งกรม ฝ่าย ท่านฝ่ายใน ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ในพระบรมมหาราชวัง แลพระราชวังบวร ผู้รักษาเมืองกรมการแลราษฎรหัวเมือง เอกโทตรีจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงทั่วกัน ด้วย ข้าทูลลอองธุลีพระบาท แลราษฎรผู้มีคดีทำเรื่องราวฎีกา แลทำขัดข้องร้องทุกขด้วยนายเงินกับทาษ วิวาทต่อสู้สาร กรมธรรม อยู่ในโรงศาลชุกชุมหลายเรื่องหลายราย บางทีท ทาษต่อสู้ทำหนังสือประทวนต่างสารกรมธรรมเอาเอง ว่าได้ ส่งเงินให้แก่นายเงิน แลซักซ้อมร่างบนให้พยานรับสมอ้าง บางทีทาษรู้ว่าผู้เขียนสารกรมธรรม หลบหนีตายเจ้าทาษจะ อ้างพยานไม่ได้ก็ต่อสู้ว่าไม่ได้เปนทาษ บางทีไม่ได้เปนทาษ ทำสารกรมธรรมสมยอมว่าเปนทาษ ทำตางว่าวไปยื่นกรม พระสุรัสวดีให้สักไว้เปนทาษ ครั้นสักแล้วก็คืนสารกรมธรรม

ปล่อยตัวไป บางทีทายค่าตัวน้อย นายเงินกดขี่ให้ทำสาร กรมธรรมให้เงินมากขึ้นไป ทายกลัวก็ต้องจำใจทำให้ก็มีบ้าง แลนายเงินกับทาย คิดอุบายยักย้ายฉ้อกันหลายอย่างต่าง ๆ มีอยู่โดยมาก ยากที่จะพิจารณาได้ความจริง เพราะช่วยไถ่ขายตัวหามีที่คำนับให้รู้เหนเปนพยานไม่ แลพระราชกำหนดกฎหมายแต่ก่อนก็มีอยู่ว่า ถ้าผู้ใดเข็นใจขาดแคลนไม่คุ้นเคยกัน ก็ให้ผู้ช่วยไถ่พาผู้ขายนายประกันเรือนเบี้ย ไปยังลูกขุนณศาลหลวง ให้ซักไซ้ไล่เลียงผู้ขายนายประกันเรือนเบี้ย ถ้าไม่ได้เปนลูกเมียข้าไทยของผู้ใด ก็ให้ช่วยไถ่กันไว้ ประการหนึ่งถ้าเจ้าเบี้ยนายเงิน ผู้จะช่วยไถ่กับผู้ขายนายประกันเรือนเบี้ย ตั้งบ้านเรือนอยู่ไกลพระนคร แลบ้านไกลเจ้าเมืองกรมการ ยากที่จะไปมาจะช่วยไถ่กันไว้ ก็ให้ผู้ช่วยไถ่พาผู้ขายนายประกันเรือนเบี้ย ไปให้กำนันพันทนายบ้านอำเภอรู้เหนเปนคำนับแล้วจึงให้ช่วยไถ่กันไว้ สืบไปภายน่าถึงลูกหนี้จะต่อสู้เจ้าหนี้ ตระลาการพิจารณาว่ากล่าวก็จะได้ความจริงโดยสดวก พระราชกำหนดกฎหมายมีอยู่แต่ก่อนดังนี้ แลนายเงินกับทายละเลยเสียไม่ทำตามพระราชกำหนดจึงเกิดความวิวาท ทายกับนายเงินจึงได้ต่อสู้เปนความกัน เพราะจะช่วยไถ่ไม่คำนับกำนันแลอำเภอ ประการหนึ่งหนังสือสารกรมธรรมทาย หนังสือสารกรมธรรมลูกหนี้

หนังสือจำนำแล หนังสือสัญญาทั้งปวง แต่ก่อนเขียนด้วย ดินสอ ลงสมุด กระดาษ ลบแปลงง่าย ถ้าเขียนด้วยเส้นหมึกน้ำดำก็จะลบแปลงยาก นายเงินกับทาษ แลเจ้าหนี้แลลูกหนี้ วิวาทต่อสู้สารกรมธรรม แลหนังสือสัญญาต่าง ๆ ก็จะเบาบางน้อยลง ตั้งแต่นี้สืบไปเมื่อน่า

ข้อ ๑ ว่าถ้านายเงินจะซ่วยไถ่ทาษ ห้ามมิให้เขียนสาร กรมธรรม หนังสือ ประทวนต่าง สารกรมธรรม หนังสือรับเรือนนาย ประกันด้วยดินสอเหมือนอย่างแต่ก่อน ให้เขียนด้วยเส้นหมึก น้ำดำลงกระดาษ แต่ศักราช ปี เดือน เรือนเงิน อย่าให้เขียนเปนตัวเลข ให้เขียนเปนตัวอักษร แล้วให้นายเงินพา ผู้ขาย นายประกัน ผู้รับเรือน รับตัวนายประกันกับตัวทาษ ไปพร้อมกันที่บ้านอำเภอ กำนัน ถ้านายเงินมียศถาศักดิ์ให้หาอำเภอไปที่บ้านก็ได้ ฤๅ นายเงินจะให้ผู้ใดคุมสาร กรมธรรม พาผู้ขาย นาย ประกัน ผู้รับเรือนรับตัวนายประกันตัวทาษ ไปที่บ้านอำเภอ กำนัน ให้อำเภอ กำนันซักถาม ถ้ารับถูกต้องกันแล้ว ให้เขียนลงชื่ออำเภอ กำนัน ว่า ได้ถามถูกต้อง ตามสารกรมธรรม หนังสือประกัน หนังสือ ประทวน หนังสือ รับเรือน หนังสือ รับ ตัว นายประกัน แล้วให้ผู้ขาย นายประกัน ผู้รับเรือน รับตัวนาย ประกันเขียนลงชื่อไว้ท้าย หนังสือ เปน สำคัญ ถ้าผู้ ขาย นาย ประกันผู้รับตัวรับเรือน นาย ประกัน แลตัว ทาษ เขียน หนังสือ ไม่ได้ ให้วาน ญาติ

พี่น้องพวกพ้องลงชื่อแทน ต่อน่าอำเภอกำนันจงทุกราย แล้วให้อำเภอกำนันประทับตราประจำศก ประจำชื่อแลเรือนเงินเปนสำคัญ แล้วให้คืนหนังสือซึ่งได้ประทับตราให้นายเงินไป ถึงมาทว่าผู้เขียนหลบหนีตาย ก็จะได้เอาอำเภอกำนันเปนพยานอีกชั้นหนึ่ง ให้อำเภอกำนันเรียกเอาเงินค่าประทับตรา ที่ได้เปนพยานแก่ตัวทาษชั่งละสลึง ถึงต่ำกว่าชั่งลงมาก็ให้เรียกสลึงหนึ่ง ถ้าเงินมากหลายชั่งก็ให้เรียกเอาค่าประทับตรา แต่ชั่งละสลึงตามจำนวนเงินมาก ถ้าอำเภอกำนันประทับตราไปแล้ว ให้อำเภอกำนันลงบาญชีเปนฉบับ วัน เดือน ปี ขึ้น แรม แลชื่อนายเงินชื่อทาษเกบไว้เปนคู่มือต่อไป ถ้าอำเภอกำนันตาย ฤๅจะเปลี่ยนอำเภอกำนันใหม่ จะได้รับฉบับบาญชีนั้นเปนพยานความ ถ้านายอำเภอจะช่วยทาษ ก็ให้พาไปพร้อมกันที่บ้านอำเภอกำนันที่อื่นให้ซักถาม ถ้ารับถูกต้องกันแล้ว ก็ให้อำเภอกำนันที่มิได้เปนเจ้าทาษนั้น รดหมายประทับตราให้เปนสำคัญ ถ้าทาษแลผู้ขายจะขึ้นเงินค่าตัวต่อนายเงิน ก็ให้หาผู้เขียนมาสักหลังสารกรมธรรม ด้วยหมึกน้ำดำรวมเงินสิบตำลึงขึ้นไป จึงเอาไปให้อำเภอกำนันประทับตราเปนสำคัญ แลสารกรมธรรมหนังสือประกัน หนังสือรับตัว หนังสือรับเรือน นายประกันทาษเดิมที่เขียนด้วยดินสอ นายเงินเกบรักษาไว้นั้น ให้เปลี่ยนเขียนด้วยหมึกน้ำดำ

ใหม่ ก็ให้นาย เงิน เสีย ค่าประทับ ตรา แทน ตัว ทาย จง ทุก ราย ด้วย ทาย เปน คน ยาก จน ถ้านาย เงินไม่ออกเงิน เปลี่ยน สาร กรมธรรมไป ประทับ ตรา อำเภอ กำนัน เปน พยาน แล้ว ล่วงพ้นกำหนดไป ระมาห้องโรง ศาล เอาเปน สำคัญไม่ได้

ข้อ ๒ ว่าถ้าผู้ ขาย นาย ประกัน ผู้รับเรือน หนี ตาย ก็ให้นาย เงิน กับ ตัว ทาย เอาสาร กรม ธรรม ไปยัง อำเภอ กำนัน ทำสาร กรมธรรมใหม่ ให้จดหมาย ลงใน สาร กรมธรรมใหม่ ว่า ผู้ ขาย นาย ประกัน ผู้ รับ เรือนได้ ขาย ได้ ประกันแล รับ เรือน นาย ประกัน อ้าย อี่ มี ชื่อ ไว้ แต่ ปี นั้น เดือน นั้น ศักราช เท่า นั้น ผู้ ขาย นาย ประกัน ผู้ รับเรือน หนี ตาย แล้วให้ประทับ ตราให้ ไว้ แก่ นาย เงิน เปน สำคัญ

ข้อ ๓ ว่า สาร กรมธรรม เดิม ที่ เขียนด้วย เส้น ดิน สอ ทาย เข้า ชื่อ หลาย คน สาร กรมธรรม ฉบับเดียว เรือน เงิน ระคน กัน หนี บ้าง ตาย บ้าง ก็ ให้นาย เงิน กับตัว ทาย ที่ ยัง อยู่ มา ทำ สาร กรมธรรม ใหม่ แบง ค่า ตัว ส่วนผู้ตาย ผู้ยัง พร้อม ด้วย อำเภอ กำนัน

ข้อ ๔ ว่า ถ้า ผู้ ขาย นาย ประกัน ผู้รับเรือน อยู่ บ้าน เมืองไกล ก็ ให้นาย เงิน พา ตัว ทาย ไป ทำ สาร กรมธรรมใหม่ ให้จดหมายไว้เปนสำคัญ แต่ให้คงชื่อ ผู้ ขาย นาย ประกัน ผู้ รับเรือน ตาม สาร กรมธรรม เดิม ถ้าผู้ ขาย นาย ประกันผู้ รับ เรือน กลับ มา ก็ ให้นาย เงินพาตัวไปให้อำเภอ กำนัน ถาม ปาก

คำถ้ารับถูกต้อง ให้จดหมายเขียนอักษรลงลายมือ ประทับตราอำเภอกำนันไว้ ในสารกรมธรรมเปนสำคัญ ห้ามอย่าให้อำเภอกำนัน เรียกเอาเงินค่าประทับตราอีกเปนสองซ้ำ ถ้าตัวทาษหนีนายเงินติดตามยังไม่ได้ตัวก็ดี แลทาษกับนายเงินที่เปนความค้างอยู่ณโรงศาลกรมใดก็ดี ให้นายเงินฤๅตระลาการพาโรทย์จำเลย เอาสารกรมธรรมแลหนังสือประกันทาษ หนังสือรับเรือนนายประกัน หนังสือประทวน ไปยังอำเภอกำนัน ให้อำเภอกำนันจดหมายว่าตัวทาษหนี แลยังเปนความกันอยู่ แล้วให้เอากระดาษจดหมายนั้น ติดต่อกับสารกรมธรรม ประทับตราของอำเภอกำนันประจำต่อไว้เปนสำคัญ ถ้าได้ตัวทาษที่หนี แลคะดีเสร็จกันแล้ว ให้พาทาษมาเปลี่ยนสารกรมธรรม หนังสือประกัน หนังสือรับเรือนนายประกัน หนังสือประทวนใหม่ ไปประทับตราอำเภอกำนันตามหมายประกาศ

ข้อ ๔ ว่าถ้าสารกรมธรรมหนังสือประกัน หนังสือรับเรือนหนังสือประทวนทาษเดิม ที่เขียนด้วยเส้นดินสอนั้น ให้นายเงินรีบเร่งทำสารกรมธรรม ไปประทับตราอำเภอกำนัน ตั้งแต่วันออกหมายประกาศไป ๑๒ เดือนครบปีถึงณวันเดือนสิบเอ็จขึ้นค่ำหนึ่ง ปีมแมตรีศก เปนสิ้นกำหนดให้เสร็จตามกำหนดจงทุกราย ถ้าสารกรมธรรมหนังสือประกัน หนังสือรับตัวนายประกัน หนังสือรับเรือนนายประกัน

หนังสือประทวน ทายที่อยู่ที่หนี้ที่ต้องคดีค้างโรงศาล ซึ่งเขียนด้วยดินสอไว้แต่ก่อนนั้น มิได้เปลี่ยนเขียนหมึกน้ำดำลงกระดาษใหม่ ให้อำเภอกำนันจดหมายประตราเปนสำคัญถึงนายไปนายเงินจับตัวทายได้ แลว่าความกับทายเสร็จกันแล้ว จะมาอายัดแลฟ้อง ณ โรงศาล กรมใด ๆ ก็อย่าให้เจ้ากระทรวงรับไว้ชำระว่ากล่าวต่อไป เพราะด้วยนายเงินไม่ทำตามหมายประกาศ

ข้อ ๒ ว่าถ้าอำเภอกำนัน ผู้ซึ่งได้ประทับตราสารกรมธรรมนั้น ถ้าในกรุงเทพ ฯ ฝั่งตวันออกให้เจ้ากรมกองตระเวรขวา ถ้าในกรุงเทพ ฯ ฝั่งตวันตกให้เจ้ากรมกองตระเวรซ้าย บังคับให้อำเภอกำนัน เขียนลงชื่อไว้ว่าชื่อนั้นอยู่บ้านนั้นตำบลนั้นใช้ตรารูปอย่างนั้น ให้เอาดวงตราประทับชื่ออำเภอกำนัน ให้เจ้ากรมกองตระเวร ขวา ซ้าย ยึดไว้เปนสำคัญ ถ้าหัวเมืองก็ให้อำเภอกำนันเอาดวงตราประทับชื่อให้ผู้รักษาเมืองยึดไว้เปนสำคัญ

ข้อ ๓ ว่านายเงิน แลผู้ขาย นายประกัน ตัวทายเอาสารกรมธรรมแลหนังสือประกัน หนังสือประทวนหนังสือรับตัวนายประกัน หนังสือรับเรือนนายประกัน ไปให้อำเภอกำนันประทับตรา แลจะทำสารกรมธรรมใหม่ ถ้าถุ้งเถียงกันด้วยต้นเงินดอกเบี้ยว่ามากน้อย ยังไม่ยอมให้ประทับตรา ก็ให้อำเภอกำนันพาตัวไปยังเจ้ากรมกองตระเวร

แลผู้รักษาเมืองเปรียบเทียบตัดสินให้แล้วโดยเร็ว ถ้าตกลงแล้วให้อำเภอกำนัน ประทับตราสารกรมธรรมส่งให้นายเงินไป ห้ามอย่าให้เจ้ากรมกองตระเวน แลผู้รักษาเมืองอำเภอกำนันเรียกค่าฤชาแก่นายเงิน นายประกันผู้รับตัวผู้รับเรือนนายประกันตัวทาย ให้ได้ความเดือดร้อนขึ้นได้ ถ้าเจ้ากรมกองตระเวน แลผู้รักษาเมืองว่ากล่าวเปรียบเทียบไม่ตกลง ก็ให้นายเงินแลผู้ขายนายประกันทาย ไปร้องฟ้องว่ากล่าวณโรงศาลตามกระทรวง

ข้อ ๘ ว่าหนังสือกรมธรรมก็ดี หนังสือประกันอนังสือจำนำหนังสือสัญญาสวิญญาณกะทรัพย์ และอวิญญาณกะทรัพย์ที่เขียนด้วยดินสอลงกระดาษต่างๆ ไว้แต่ก่อนนั้น ก็ให้เร่งเปลี่ยนเขียนใหม่ ด้วยหมึกน้ำดำ ให้แล้วตามกำหนดหมายประกาศ ไม่ต้องประทับตราอำเภอกำนันก็ใช้ได้ ถ้าหนังสือประกันความ หนังสือยอมความระวางใบสัจ คำปฤกษาตัดสินหนังสือผัดหนังสือนัดหนังสือทานบล ณโรงศาลกรมใดๆ จะเขียนด้วยหมึกน้ำดำฤๅดินสอลงกระดาษต่างๆ อย่างเดิมมาแต่ก่อนก็ใช้ได้แต่ระวางใบสัจคำปฤกษาตัดสิน ที่ข้อลงโทษข้อปรับไหมนั้น ถ้าเปนกระดาษให้เขียนด้วยหมึกน้ำดำ ถ้าเปนสมุดก็ให้เขียนด้วยรงด้วยฝุ่น ถึงจะมีผู้คิดแปลงได้ก็โดยยาก โจทย์จำเลยจะได้เปนที่ไว้วางใจไม่วิวาทต่อกัน

ข้อ ๙ ห้ามอย่าให้อำเภอกำนัน เจ้าพนักงานประทับ

ตราหน่วงเหนี่ยวไว้ให้เนิ่นช้าเหนแก่สินจ้างสินบล แลเรียกเอาเงินค่าตราเกินพิกัดขึ้นไป ทำให้นายเงินกับทาษได้ความเดือดร้อนแต่สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้เปนอันขาดทีเดียว ถ้ากำนันแลอำเภอคิดอุบายยักย้ายต่างๆ เอาสินจ้าง สินบลแก่นายเงินแลตัวทายประการใด แลหน่วงเหนี่ยวไว้ให้เนิ่นช้า เรียกเอาเงินค่าตราเกินพิกัด มีผู้มาร้องฟ้องพิจารณาเปนสัจ จะปรับไหมมีโทษแก่อำเภอกำนัน ตามโทษานุโทษ

ประกาศ มาณวันพฤหัศบดี เดือนสิบ แรมสิบสามค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีมเมียโทศก ฯะ

ประกาศ
สร้างตึกถนนบำรุงเมือง

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำหรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้พระยาอินทราธิบดีศรีหราชรองเมือง ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรทั้งปวง ผู้เปนเจ้าของที่เจ้าของตึก เจ้าของที่หลังตึกซึ่งอยู่ในถนนบำรุงเมือง ให้ทราบทั่วกันว่า พระบาทสมเด็จพระมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ บรมราชาภิเศกแล้ว ก็ตั้งพระราชหฤไทยจะใคร่ทำนุบำรุงการแผ่นดิน แลตกแต่งพระนครให้งามดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จะได้สมควรแก่ความเปนกรุงเทพฯ

มหานครบรมราชธานี จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า ถนนบำรุงเมืองนี้เปนถนนใหญ่อยู่กลางนคร เปนทางที่เสด็จทรงพระราชดำเนินปีหนึ่งหลาย ๆ ครั้ง ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้จัดไว้แต่ก่อนก็ยังคับแคบอยู่ แลโยนค้อมไปหาตรงไม่ แลไม่ใหญ่กว้างเสมอกัน ครั้งนี้จะให้ขยายถนนให้กว้างไปอีก ๘ ศอก ๙ ศอก และจะแก้ข้างปลายถนนให้ตรงได้แนวกัน ด้วยจะได้เปนทางรถทางม้า แลราษฎรเดินไปมาได้โดยสะดวก อนึ่งตึกแลโรงร้านเปนที่จำหน่ายขายค้านั้นแลผู้ที่เปนเจ้าของต่าง ๆ สร้างทำขึ้นแต่ก่อนมา ก็สั้น ๆ ยาว ๆ เล็ก ๆ ใหญ่ ๆ บัดนี้ก็ชำรุดทรุดโทรมไปเปนอันมาก ไม่เปนที่หมดจดงดงามทั่วกันไป ครั้งนี้จะให้สร้างทำขึ้นใหม่ให้งามแก่บ้านเมือง แลจะไม่เปนที่ร้อนใจแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง จะพระราชทานทุนเงินพระคลังข้างที่ ออกให้เปนค่าจ้างทำเปนการหลวง แต่ถ้าเจ้าของที่มีทรัพย์มีกำลัง จะทำสร้างเปนตึกได้เองก็ตาม ที่แคบที่กว้างนั้นตามแต่เจ้าของ กำหนดแต่หลังคาให้สูงเท่ากัน แลด้านน่าให้เหมือนกัน ให้ทำตามแบบอย่างของหลวงที่พระยาราชสงครามทำขึ้นไว้ ถ้าไม่มีทรัพย์ไม่มีกำลังจะทำได้ ในหลวงจะลงทุนจ้างคนให้ทำขึ้น แล้วจะจอเก็บเงินค่าเช่าแบ่งเปน ๔ ส่วน ยกเปนหลวง ๓ ส่วน ให้เจ้าของที่ส่วน ๑

ไปกว่าจะครบทุนที่ในหลวงจ้างให้ทำนั้น เมื่อเก็บเงินหลวงได้ครบแล้ว ก็เปนสิทธิ์แก่ผู้เจ้าของต่อไปตามเดิม ในหลวงจะลงทุนล่วงน่า ให้จ้างทำตึกขึ้นทั้งสองฟากถนน จนตลอดถึงประตูใหญ่ออกไปวัดสเกษนั้น เปนเงินหลายพันชั่งก็ยอมเสียลงทุนให้ ขอให้แต่งาม แก่บ้านเมืองเท่านั้น อนึ่ง ฤๅเมื่อในหลวงลงทุนจ้างให้ทำขึ้นเสร็จแล้ว เจ้าของที่จะให้เงินหลวงครบตามค่าจ้าง ซื้อเอาเปนของตัวทีเดียวก็ยอมให้ ในหลวงจะไม่คิดเอากำไร แลดอกเบี้ยจะไรเลยนอกจากที่จ้างนั้น ถ้าแลมีผู้อื่นมิใช่เจ้าของจะมาขอซื้อตึกคิดเงินให้ตามราคาหลวงที่ออกให้จ้างตัวนั้น ต่อเจ้าของที่ไม่ยอม ในหลวงก็จะไม่ยอมขายให้ ต่อเจ้าของยอมขายให้ ในหลวงจึงจะยอมให้ตามใจเจ้าของ

แลการที่จะแก้ไขถนนครั้งนี้ จะต้องขยับถนนที่ข้างหลังตึกหลังโรงเข้าไปบ้าง ที่จะถูกที่วังเจ้าบ้านข้าราชการ แลบ้านราษฎร แต่ถ้าเปนที่ว่างเปล่าอยู่ก็ขอให้ยอมยกให้ เปนอันช่วยทำนุบำรุงการแผ่นดินด้วยบ้าง ถ้าถูกที่เรือนแลที่มีผลประโยชน์ต้องการอยู่นั้น จะจัดที่อื่นเปลี่ยนให้ไม่ให้เสื่อมเสียไป แลพวกราษฎรเจ้าของที่ตึก เจ้าของที่โรง ๆ แลผู้เช่าที่เคยตั้งการค้าขายอยู่แต่เดิม เมื่อการทำถนนแลสร้างตึกขึ้นใหม่ ขอให้ผ่อนกันยกเปลี่ยนไปตั้งอยู่ที่ตึกตามแถวถนนเจริญกรุง ตั้งการค้าขายให้ต่อติดกันไป ครั้นเมื่อการถนนแล

ตึกแถวถนนบำรุงเมือง เสร็จแล้วผู้ใดจะกลับคืนไปตามเดิมก็กลับไป ถ้าตั้งอยู่ในที่ใหม่ค้าขายสบายดีอยู่แล้ว จะไม่คืนกลับไปก็ตามแต่ใจ แลประกาศมาทั้งนี้ขอให้พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรทั้งปวงซึ่งได้อ่านได้ฟังแล้ว จงได้พรักพร้อมยอมยินดี มีน้ำใจช่วยทำนุบำรุงการแผ่นดินให้งามดีขึ้น จะได้เปนเกียรติยศต่อไปภายน่า สิ้นกาลนาน ฯ

ประกาศมา ณวันพฤหัศบดี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบสองค่ำ ปีมเมียโทศก ศักราช ๑๒๓๒

พระราชบัญญัติเรื่องพยาน

มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำหรัสสั่งสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ แต่ยังเปนสมุหพระกระลาโหม ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ลูกขุนผู้ปรับแลตระลาการ ผู้รักษาเมืองกรมการ เมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ บันดาที่ได้พิจารณาตัดสินความโจทจำเลยทั่วกัน ด้วยกฎหมายลักษณพยานที่รับค้านต้องบทห้าม ๓๓ จำพวกนั้น ถ้าพยานรับค้านแต่ชั้นใดชั้นหนึ่ง ไม่มีพยานอื่นเจือพึ่งเปนพยานไม่ได้ โจทย์จำเลยยอมให้สืบจึงฟังเปนพยานได้ แลคู่ความโจทย์จำเลย คิดยักย้ายค้านพยานเกลี้ยกล่อมแอบแฝง

จะให้พยานรับค้านด้วยกลอุบายหลายอย่าง แลตระลาการผู้พิจารณาก็ไม่ซักฟอกข้อค้านให้แจ่มแจ้ง ให้พยานเข้าใจ พยานที่รู้ความอยู่บ้าง ก็แข่งแก้แข่งรับแยกย้ายออกได้บ้าง พยานที่ไม่รู้กระบวนความ ก็รับค้านต้องกลอุบายของผู้ค้าน ประการหนึ่ง ลูกขุนผู้ปรับแลผู้รักษาเมืองกรมการ เหนแต่ว่าพยานรับค้านต้องกฎหมายห้าม ก็ปฤกษาตัดสินให้ยกคำพยานเสีย พยานที่รับค้านจะควรฟังได้มีดี ไม่พิจารณาให้เลอียดปฤกษาตามคำรับค้านตัดสินความ จึงหาเปนยุติธรรมไม่ เพญาผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จึงตรวจดูในลักษณพยานเหนว่าลักษณพยานต้องค้าน ๓๓ จำพวกนี้ว่าไว้ เคลือบคลุมอยู่ไม่ชัดเจน แลพยานที่ต้องค้าน ควรจะฟังได้ก็มีบ้าง ที่ฟังไม่ได้ก็มีบ้าง บังระคนปนกันอยู่ จึงมีพระประสาสน์สั่งให้ พระยาเจริญราชมัตรี ขุนหลวงพระไกรศรี พระศรีสังข์กร เลือกคัดตัดรอนเพิ่มเติมในลักษณพยาน การที่จะตัดสินพิภาคษาว่าความให้แน่นอน แล้วให้ปฤกษาพระบรมวงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ตรวจดูเหนชอบพร้อมกันแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเปนพระราชบัญญัติจัดเปนมาตรา สำหรับผู้พิจารณาพิภาคษาตัดสินความแต่นี้สืบไปเมื่อน่า

มาตรา ๑ พยานที่ห้ามไว้ ๓๓ จำพวกเดิมที่มิให้ฟังเปนพยานนั้น ให้ยกขึ้นเปนพยานฟังได้ ๑๑ จำพวก คือคนมิได้อยู่ในศีลห้าศีลแปด ๑ หญิงมีครรภ ๑ เปนกระเทย ๑

เปนขันเกาะ ๑ หมอยามิได้เรียนคำภีร์แพทย์ ๑ ช่างเถือก ๑ คนประมง ๑ คนโกโสมาก ๑ คนเปนเพชฆาฎ ๑ คนโรคมาก ๑ คนมักเสียดส่อท่าน ๑ คน ๑๑ จำพวกนี้ให้ควรฟังเอาเปนพยานได้

มาตรา ๒. คน ๒๒ จำพวกจะฟังเอาถ้อยคำเปนพยานไม่ได้นั้น คนกู้หนี้ยืมสินผู้เปนความ ตั้งแต่ตำลึงหนึ่งขึ้นไป ๑ คนเปนทาษผู้เปนความค่าตัวแต่สองตำลึงขึ้นไป ๑ คนเปนญาติพี่น้องบิดามารดาเขยสะใภ้ ผู้เปนความ ๑ คนเปนมิตรสะหายได้ลงนั่งสาบาล รวมทุกข์รวมศุขไว้ต่อกัน ๑ คนไม่มีบ้านเรือนเที่ยวจรนอนตามวัด ตามศาลาโรงร้านที่ต่างๆ ๑ คนถือกระเบื้องกระลาขอทานเลี้ยงชีวิตร ๑ คนหูหนวกทั้งสองข้างไม่ได้ยิน ๑ คนตาบอดทั้งสองข้างมิได้เหน ๑ หญิงนครโสภินีมีสารกรมธรรม์ประทับตราแล้วก็ดี แลยังไม่ได้ประทับตราก็ดี รับจ้างซ่ำเราหาเงิน ๑ หญิงแพศยามากชู้เหนือผัว ๑ คนเพื่อนกินอยู่สำมะเลเสพย์สุรา สาบาลตัวไว้ต่อกันกับผู้เปนความ ๑ คนอริวิวาทกับผู้เปนความกำหนดใน ๗ เดือน ๑ คนมักมากถ้อยความรับว่าความแทนผู้เปนความหลายโรงศาล ๑ คนโกรธผูกเวรกับผู้เปนความ ๑ เด็กอายุแต่ ๗ ปีลงมาถ้อยคำไม่ยั่งยืน ๑ คนสูงอายุ ๗๐ ปีขึ้นไปถ้อยคำฟั่นเฟือนหลงใหล ๑ คนเต้นรำขอทานเลี้ยงชีวิตร ๑ คนเปนพ่อมดแม่มดมารยาอุบายให้คนเชื่อ

คือ ๑ คนพิกลจริต ๑ คนนักเลงเล่นเบี้ยบ่อนเที่ยวขอทาหากินที่บ่อนเปนนิตย ๑ คนเปนโจรเปนปาราชิกต้องจำอยู่ทิมตรางคุกก็ดี พ้นโทษแล้วก็ดี ๑ คน ๒๒ จำพวกนี้ ห้ามมิให้ฟังเปนพยาน ถ้าพยานรับคำต้องบทห้ามข้อใดข้อหนึ่ง ให้ผู้พิภาคษาปฤกษาตัดสินยกพยานนั้นเสีย อย่าให้ฟังเอาเปนพยาน ถ้ามีพยานอื่นที่ไม่ต้องคำ เบิกความเจือพยานที่ต้องคำเข้ามาด้วย จึ่งให้ปฤกษาตัดสินประกอบกันฟังได้

มาตรา ๓ มีกฎหมายในลักษณพยาน แต่ว่าถ้าเกิดวิวาทกันในที่บ่อนแลนักเลงเล่นเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในโรงทำเกือก ช่างเกือกเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในที่ทำประมง ชาวประมงเปนพยาน ถ้าวิวาทกันในที่เสพย์สุรา ผู้เสพย์สุราเปนพยานฟังได้ แลที่วังเจ้า บ้านขุนนาง บ้านเศรษฐี บ้านพ่อค้าใหญ่ ที่ไม่มีผู้ใดแปลกปลอมเข้าไปได้ เกิดวิวาทไม่มีพยานนอกบ้านผู้ใดผู้หนึ่งรู้เหน มีแต่บุตรภรรยาทาษลูกหนี้ บ่าวไพร่เจ้าของวังเจ้าของบ้านเจ้าของเรือน อยู่ในถานวิวาทได้รู้เหน จะอ้างเปนพยานฟังได้ฟังไม่ได้ประการใด ไม่มีในกฎหมายยังขาดอยู่ แต่นี้สืบไปถ้าเจ้าตั้งกรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรมแลขุนนางผู้มีบันดาศักดิ์ที่ได้รับสัญญาบัตร ตั้งแต่นา ๑๐๐๐ ไร่ขึ้นไป เศรษฐีแลพ่อค้าใหญ่ ซึ่งไม่มีผู้ใดแปลกปลอมปะปนเข้าไปได้ เกิดวิวาทด้วยคดีต่าง ๆ แลเกิดโจรในวังเจ้าในบ้านขุนนางในบ้านเศรษฐี ในบ้านพ่อค้าใหญ่ดังกล่าวมานี้

ไม่มีพยานนอกวังนอกบ้านรู้เหน เจ้าของวังเจ้าของบ้าน จะอ้างเอาคาย ลูกหมู่บ่าวไพร่เจ้าของวังเจ้าของบ้านเรือน ในถานที่วิวาทรู้เหนเปนพยาน สมกับข้อความ ก็ควรฟังเปนพยานได้ เพราะว่าพยานอยู่ในถานที่มูลวิวาท

มาตรา ๔๑ มีกฎหมายลักษณพยานข้อหนึ่ง ว่าคู่ความอ้างพยานนำตระลาการไปเชิญโดยอ้าง ครั้นรบพยานแล้ว เชิญไปสถานที่ควร ตระลาการถามพยานโดยอ้างพยานนิ่งอยู่ มิได้ว่าถ้อยคำสิ่งใดก็ดี อนึ่งพยานสาบาลตัวแล้วนิ่งเสียมิได้ให้การ มิได้แก้กัวค้าน มิได้กล่าวคำสิ่งใดไซร้ ชื่อว่าไม่สมพยาน อมิควรเอาผู้นั้นเปนพยาน กฎหมายบทนี้เหนว่าโจทย์จำเลยอ้างพยาน ก็ต้องสาบาลให้การตามรู้ตามเหน ตามได้ยินตามสัตย์ตามจริง จะอั้นความไว้ไม่ให้การ จะให้ยกพยานเสียไม่ให้สืบนั้นไม่ควร ให้ยกกฎหมายบทนี้เสีย แต่นี้สืบไป ถ้าโจทย์จำเลยอ้างพยาน ก็ให้ตระลาการเสมียนผู้คุมเชิญพยานมาสาบาลในถานที่ควร แล้วสืบตามประเด็นข้ออ้างของโจทย์จำเลย ถ้าพยานอั้นความไว้ไม่ให้การตามประเด็นข้ออ้าง แลไม่แก้ค้านแก้ติงตามข้อค้านข้อติง ก็ให้ตระลาการเสมียนผู้คุมเกาะพยานไว้ ให้โจทย์จำเลยเฝ้าพยานอยู่ อย่าให้มีเหตุที่จะแนะนำซักซ้อมจ้างยนพยานประการใด ๆ แล้วให้ตระลาการสืบตามประเด็น ข้ออ้างของโจทย์จำเลยให้จงได้ เสร็จแล้ว จึ่งให้ปล่อยพยานไป

มาตรา ๕ กฎหมายในลักษณพยานข้อหนึ่งว่า คู่ความนำตระลาการไปเผชิญพยานโดยอ้าง มิภบพยานที่บ้านเรือน พยานมีที่ไปแลมิได้ไปทางไกล ผู้อ้างจะนำไปสถานที่อื่นไซ้ ให้นำไปแต่สามแห่ง ถ้ามิภบให้กลับมาคอยท่าพยานอยู่ที่บ้านเรือนจนพระอาทิตยอัษฎงคตให้ถ้วนคำรพสามวัน ถ้ามิภบพยานไซ้ชื่อว่าประไลยสักขีพยานๆ นั้นเปนสูญ กฎหมายข้อนี้เหนว่าโจทย์จำเลย นำตระลาการเสมียนผู้คุมไปสืบถึงบ้านเรือนพยานไม่ภบพยาน จะให้คอยพยานอยู่จนพระอาทิตย์อัษฎงคตถึงสามวันนั้น ก็จะป่วยการตระลาการเสมียนผู้คุมว่าการอื่นๆ ให้เนิ่นช้าไป กฎหมายข้อนี้ให้ยกเสีย แต่นี้สืบไป ถ้าตระลาการจะไปสืบถึงบ้านเรือนพยาน ไม่ภบพยานครั้งหนึ่งสองครั้งสามครั้ง ไม่ต้องคอยพยานให้ป่วยการะเวลา ให้ตระลาการทอดโฉนดบาดหมาย ไปถึงเจ้าหมู่มูลนายแลกำนันอำเภอให้ส่งตัวพยานมาให้ตระลาการเสมียนผู้คุมสืบให้จงได้

มาตรา ๖ กฎหมายในลักษณพยานข้อหนึ่งว่า โจทย์จำเลยอ้างพยาน ผู้ใดออกชื่อพยานปรากฎแล้ว ให้เผชิญในวันนั้น ถ้าอยู่แรมคืนจึงไปเผชิญ ยมิควรเอาผู้นั้นเปนพยาน กฎหมายข้อนี้เหนว่า ถ้าโจทย์จำเลยมีพยานรู้เหนแต่คนหนึ่งสองคนออกชื่อปรากฎแล้ว จะนำตระลาการไปสืบมิทัน บางทีพยานบ้านอยู่ไกล บางทีไปสืบไม่ภบตัวพยาน จะให้ยกพยานเสียนั้น ยากที่ตระลาการจะพิจารณาได้ความจริง กฎหมาย

ข้อนี้ให้ยกเสียตั้งแต่นี้สืบไปเมื่อน่า ถ้าโจทย์จำเลยอ้างพยานระบุชื่อปรากฏแล้ว ก็ให้ตระลาการเสมียนผู้คุมสืบพยานที่โจทย์จำเลยระบุชื่อไว้ก่อนให้จงได้ แล้วจึงให้สืบพยานที่ยังไม่ได้ระบุชื่อต่อภายหลัง

มาตรา ๗ ผู้มีอรรถคดีเปนความแก่กัน ตระลาการพิจารณาจะถึงสืบพยานโจทย์จำเลย เหนว่าสำนวนยกพร่องกลัวความจะแพ้ แกล้งกำหนดอ้างพยานฝ่ายละ ๒๐ คนบ้าง ๓๐ คนบ้าง ๔๐ คนบ้าง เพื่อประสงค์จะหาพยานสืบให้สมข้อความของตน แลคิดจะเหนี่ยวหน่วงถ่วงความให้เนิ่นช้า มิให้ตระลาการพิจารณาให้เสร็จลงได้ กฎหมายแต่ก่อนก็หาได้มีบังคับให้กำหนดพยานว่าเท่าใดไม่ ตั้งแต่นี้สืบไป ถ้าผู้มีอรรถคดีเปนความกัน ณโรงศาลกรมใด ๆ ตระลาการพิจารณาจะถึงสืบพยาน ให้โจทย์จำเลยกำหนดอ้างพยาน ถ้าความ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ให้กำหนดอ้างพยานแต่ข้อละ ๓ คน ถ้าความหลายข้อขึ้นไปก็ให้กำหนดอ้างพยาน ในสำนวนฝ่ายละ ๑๒ คน ถ้าโจทย์จำเลยจะอ้างมากกว่า ๑๒ คนขึ้นไป ห้ามอย่าให้ตระลาการเสมียนรับจดกำหนดพยานไว้เปนอันขาดทีเดียว อนึ่งโจทย์จำเลยนำตระลาการเสมียนผู้คุมไปสืบพยาน ๆ สาบาลตัวให้การแก้ค้านเสร็จแล้ว ฝ่ายโจทย์แลจำเลยที่มิได้เปนผู้อ้าง ร้องต่อตระลาการเสมียน

ผู้คุมคิดใจพยานว่า เป็นพยานรับสินจ้างสินบนทนสบาลมิ
พยานรู้เห็นกลัวจะหลบหนีไปขออายัดตัวพยานไว้ แต่ตระ
ลาการเสมียนผู้คุม ก็ให้ตระลาการเสมียนผู้คุมรับอายัดเรียก
นายประกันพยานไว้ ห้ามอย่าให้ตระลาการเสมียนผู้คุมเรียก
เอาค่าเซ็งประกันแก่พยาน แล้วให้ปล่อยตัวพยานไป ให้ตระ
ลาการบังคับให้โจทย์จำเลยนำสืบพยาน ตามซึ่งได้กำหนด
ไว้ให้เสร็จก่อน ถ้าโจทย์จำเลยจะฟ้องกล่าวโทษพยานผู้รับ
สินจ้างสินบนจึ่งให้ฟ้องต่อภายหลัง ให้ประทับฟ้องพยานมา
ให้ตระลาการเดิม ร่วมศาลเดียวกันเร่งพิจารณาความพยาน
รับสินจ้างสินบน เสร็จสำนวนแล้วเมื่อใด จึ่งให้คัดคำหา
คำให้การคำพยานชั้นความเดิม แลชั้นความพยานรับสินจ้าง
สินบน ขึ้นให้ผู้พิภากษาผู้ปฤกษาตัดสินพร้อมกัน แลให้ลูก
ขุนผู้ปรับลูกขุนตระลาการผู้รักษาเมืองกรมการ แต่บันดาได้
พิจารณาปฤกษาตัดสินความ ให้ทำตามพระราชบัญญัติทุกประ
การ ถ้าผู้ใดไม่ทำตาม จะให้ลงโทษตามโทษานุโทษ ฯ

ประกาศให้ไว้ ณวันอาทิตย์ เดือนสี่ ขึ้นแปดค่ำ จุล
ศักราช ๑๒๓๒ ปีมะเมียโทศก

พระราชบัญญัติภาษีผึ้ง

๑ ด้วยเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ สมันตพงษ์พิสุทธิ์มหาบุรุษย์
รัตนโกดม ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดิน ณกรุงเทพมหานคร

กราบบังคมทูลพระกรุณา แต่พระบาทสมเด็จพระบรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐว่า ภาษีฝิ่นได้ตั้งมาช้านาน เปนผลประโยชน์แก่กรุงเทพมหานครเปนอันมาก ตั้งแต่ปีหนึ่งสองปี ฝิ่นเถื่อนเข้ามาในพระราชอาณาเขตรชุกชุมมากขึ้น เจ้าภาษีจำหน่ายฝิ่นน้อยลงขาดทุน ผลประโยชน์เสียไปเจ้าภาษีจะต้องขอคืนภาษี แลไม่มีผู้อื่นที่จะกล่าวรับการเปนดังนี้ได้ปฤกษาท่านอรรคมหาเสนาบดี แลท่านเสนาบดีเห็นพร้อมกัน ต้องให้เจ้าพนักงานรับทำภาษีฝิ่นตั้งแต่ณวันอังคารขึ้นค่ำหนึ่ง เดือนห้าปีมแมยังเปนโทศก ขอตั้งกฎหมายสำหรับภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าไทยจีนซึ่งตั้งตึกโรงร้าน แลแต่งเรือค้าขายอยู่ณกรุงเทพมหานครอย่างหนึ่ง ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่คนอยู่ในบังคับกงสุลต่างประเทศอย่างหนึ่ง ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าต่างๆ ซึ่งมาค้าขายทางบกหัวเมืองฝ่ายเหนืออย่างหนึ่ง ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าต่างๆ ซึ่งมาค้าขายทางเรือณหัวเมืองฝ่ายใต้ ฝ่ายเหนือตวันตกอย่างหนึ่ง ตามกระบิลเมืองรวมเปนสี่อย่าง สำหรับเจ้าพนักงานแลเจ้าภาษีจะได้บังคับตัดสิน ผู้ลอบลักขายฝิ่นเถื่อนสืบไป จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้ตั้งกฎหมายสำหรับภาษีฝิ่น ตามซึ่งท่านเสนาบดีปฤกษาเห็นพร้อมกัน

กฎหมายภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าไทยจีนในกรุงเทพมหานคร ๖ ข้อ

ข้อ ๑ ว่าเจ้าภาษีคนเก่า ถึงวันกำหนดออกจากภาษีมอบฝิ่นให้เจ้าพนักงานผู้ซึ่งถือกฎหมายนี้แล้ว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีฝิ่นมากน้อยเท่าใด ให้ทำบาญชีตามสัตย์ตามจริงว่าฝิ่นของตัวแลของผู้อื่นฝากให้รู้แต่ใน ๑๕ วัน ถ้าเจ้าพนักงานจะตรวจฝิ่น ให้ตรวจตั้งแต่เวลาโมงเช้าจนเวลาห้าโมงเยน เจ้าของฝิ่นต้องยอมให้ตรวจ ถ้าเจ้าพนักงานตรวจได้ฝิ่นมากเกินกว่าที่เจ้าของฝิ่นยื่นบาญชีนั้น ให้ริบเอาฝิ่นที่เกินแล้ว ให้ปรับไหมผู้นั้นตั้งแต่ ๔๐๐ บาทลงมา ถ้าพ้น ๑๕ วันออกไป ไม่ทำบาญชีฝิ่นมายื่นต่อเจ้าพนักงาน ปิดบังเอาฝิ่นไว้ เจ้าพนักงานจับได้ให้ริบเอาฝิ่นแลปรับไหมตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมา

ข้อ ๒ ว่าผู้ซึ่งมีไลเซนคือตั๋วเจ้าพนักงาน อนุญาตให้ขายฝิ่น ถ้าขายฝิ่นให้กับผู้ใด ผู้ขายต้องทำหนังสือให้กับผู้ซื้อ ถ้าเจ้าพนักงานจะไปตรวจฝิ่น ที่ผู้รับไลเซนขายฝิ่นนั้นต้องยอมให้ตรวจทุกครั้ง ถ้าไม่ยอมให้ตรวจให้เจ้าพนักงานปรับไหมตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมา ถ้าผู้รับไลเซนขายฝิ่นได้มากบอกว่าขายได้น้อย เจ้าพนักงานจับได้ ให้ปรับตั้งแต่ ๕๐ บาทลงมา

ข้อ ๓ ว่าถ้าเรือผู้ใด บันทุกฝิ่นเข้ามาทางปากน้ำ

เจ้าพระยา ฤๅ มีฝิ่นสำหรับลูกเรือใช้ตามเมืองสมุทปราการ ให้บอกผู้ว่าราชการ แลเจ้าพนักงานที่เมืองสมุทปราการ ว่ามีฝิ่นมากน้อยเท่าใดยี่ห้อฃอย่างไร เจ้าของแลเรือชื่อไร ผู้ว่าราชการเจ้าพนักงาน ที่เมืองสมุทปราการจดหมายไว้แล้ว จะได้ให้ไปรับเอาฝิ่นมารักษาไว้ ถ้าเจ้าพนักงานในกรุงเทพมหานครจะซื้อแต่ราคาฝิ่นนั้นตามแต่จะว่ากัน ถ้าเจ้าพนักงานในกรุงไม่ซื้อจะเอาฝิ่นกลับออกไป ต้องขอหนังสือเจ้าพนักงานสำหรับลำจึ่งจะออกไปได้ ถ้าได้หนังสือสำรับลำกำหนดจะใช้จักรใช้ใบแล้ว มีธุระเหตุการเรือยังไม่ได้ใช้จักรใช้ใบออกไป ฝิ่นนั้นต้องมอบเจ้าพนักงานที่เมืองสมุทปราการ ถ้าไม่ได้เอาฝิ่นมอบเจ้าพนักงาน แลไม่มีหนังสือเจ้าพนักงานสำหรับลำ ก็ให้ปรับผู้นั้นตั้งแต่ ๘๐๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๔ ว่าผู้ใดไม่ทำตามกฎหมายนี้ ขืนลักลอบซื้อขายฝิ่นเถื่อน เจ้าพนักงานจะแต่งคนออกสอดแนม ซื้อฝิ่นเถื่อนสามคน ถ้าได้เนื้อฝิ่นมาคนละตำลึงขึ้นไปทั้งสามคนแล้ว ให้เจ้าพนักพนักงานส่งผู้ซื้อฝิ่นสามคนนั้น มาให้ตระลาการไล่เลียงไต่ถาม ให้สาบาลตัวโดยสัจโดยธรรมแล้ว จึ่งให้ตระลาการเกาะตัวผู้ขายฝิ่นมาชำระ แลปรับไหมทำโทษตามกฎหมายภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมา

ข้อ ๕ ว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดมารับสินบน นำจับผู้ลัก

ลอบซื้อลอบขายฝิ่นเถื่อน ณวังเจ้าตั้งกรมแล้ว วังเจ้าไม่ได้ตั้งกรม ฤๅตึกเรือนโรงเรือแลแพต่างเลื่อนเกวียน ณตำบลใด ๆ ให้เจ้าพนักงานบอกแก่เจ้ากรมกองตระเวรซ้าย กองตระเวรขวา ขอนายอำเภอกำนันไปคำกับจับจงทุกราย ถ้าจับได้แล้วให้ปรับไหมตามกฎหมายภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๒ ว่าถ้ามีผู้รับสินบน นำเจ้าพนักงานแลกำนันนายอำเภอไปจับได้ฝิ่นดิบฝิ่นสุก เจ้าของฝิ่นจะต่อสู้ว่าผู้นำจับ แลพวกเจ้าพนักงานเอาฝิ่นไปใส่ไว้แล้วพาไลจับ ก็ให้ตระลาการชำระสืบพยานวางวัดบ้านเรือนใกล้เคียง ถ้าพยานสาบาลเบิกความว่า ผู้ต้องจับเปนคนซื้อคนขายคนสูบฝิ่นอยู่ ก็ให้ปรับไหมผู้ต้องจับ ตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย ถ้าพยานเบิกความว่าผู้ต้องจับเปนคนดี ไม่ได้ซื้อไม่ได้ขายไม่ได้สูบฝิ่น ก็ให้ปรับไหมผู้นำจับตามกฎหมายตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาท ลงมาให้แก่ผู้ต้องจับ

กฎหมายภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้องในบังคับกงสุลต่างประเทศ ๑๒ ข้อ

ข้อ ๑ ถ้าผู้ใดจะบันทุกฝิ่นดิบฝิ่นสุก มาในแผ่นดินสยามนั้น ให้บันทุกเข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา ให้ยื่นบาญชีรายเลอียดต่อเจ้าพนักงานด่านก่อน แล้วให้ขอหนังสือสำหรับเรือที่บันทุกฝิ่นจึงเข้ามาได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดบันทุกฝิ่นเข้ามา

ผิดต่อกฎหมายนี้ ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๘๐๐ บาท ให้ริบเอาฝิ่นเสีย แต่เรือใหญ่เรือเล็กที่บันทุกฝิ่นนั้น ถ้าชำระเหนว่าได้มีความผิดจริงๆ ที่สุดก็จะริบเอาเรือใหญ่เรือเล็กได้ ถ้าบันทุกฝิ่นมาทางอื่นนอกจากปากน้ำเจ้าพระยา จับได้ต้องปรับไหมไม่ให้เกิน ๘๐๐ บาท ให้ริบเอาฝิ่นเสีย แต่เรือใหญ่เรือเล็กที่บันทุกฝิ่นนั้น ถ้าชำระเหนว่าได้มีความผิดจริงๆ ที่สุดก็ริบเอาเรือใหญ่เรือเล็กได้

ข้อ ๒ ถ้าผู้ใดเข้าหุ้นส่วน กับคนซึ่งบันทุกฝิ่นดิบฝิ่นสุกใส่เรือเข้ามาในแผ่นดินสยาม แลเข้าหุ้นส่วนกับผู้ขายฝิ่นเถื่อน เจ้าพนักงานชำระได้ความจริง ให้ปรับผู้เข้าหุ้นส่วนตามซึ่งจับฝิ่นได้มากแลน้อย ครั้งแรกไม่ให้เกิน ๒๐๐๐ บาท ถ้าขืนกระทำเข้าหุ้นส่วนจับได้ ครั้งหลังอีกให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๑๐๐๐๐ บาท

ข้อ ๓ ว่าถ้าผู้ใด บันทุกฝิ่นเข้ามาในแผ่นดินสยามตามกฎหมายข้อ ๑ เจ้าของฝิ่นยื่นบาญชีจำนวนฝิ่น ต่อผู้ว่าราชการเมืองสมุทปราการ ฤๅมาบอกด่านณกรุงเทพฯ เจ้าพนักงานลงไปตรวจฝิ่นไม่ครบตามบาญชีที่ยื่น ฤๅฝิ่นหายไปมากน้อยเท่าใดก็ให้ปรับไหมเอาแก่เจ้าของฝิ่น แลผู้ยื่นบาญชีเต็มตามบาญชีที่ยื่น ไม่ให้เกินหีบละ ๑๐๐๐ บาท

ข้อ ๔ ว่าถ้าผู้ใดเอาฝิ่นบันทุกเรือเข้ามา ทางปากน้ำเจ้าพระยา ฤๅมีฝิ่นสำหรับลูกเรือใช้ ถึงด่านเมืองสมุทปรา

การ ให้บอกผู้ว่าราชการ แล เจ้าพนักงาน เมืองสมุทปราการ ว่ามีฝิ่นมากน้อยเท่าใด ยี่ห้ออย่างไรเจ้าของ แล ชื่อเรืออะไร ผู้ว่าราชการ เจ้าพนักงาน ที่เมือง สมุทปราการจดหมายไว้แล้ว จะได้ให้ไปริบเอาฝิ่นมารักษาไว้ กว่าเจ้าพนักงานในกรุงจะซื้อ แต่ราคาฝิ่นนั้นตามแต่จะว่ากัน ถ้าเจ้าพนักงานในกรุงไม่ซื้อ จะเอาฝิ่นกลับออกไป ต้องขอหนังสือเจ้าพนักงานสำหรับลำ จึ่งจะเอาออกไปได้ ถ้าได้หนังสือสำหรับลำกำหนดจะใช้จักร์ใช้ใบแล้ว มีทุระเหตุการเรือยังไม่ได้ใช้จักร์ ใช้ใบออกไป ฝิ่นนั้นต้องมอบเจ้าพนักงานที่เมืองสมุทปราการ ถ้าไม่ได้เอาฝิ่นมอบเจ้าพนักงาน แลไม่มีหนังสือเจ้าพนักงานสำหรับลำ ก็ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๘๐๐ บาท ให้ริบเอาฝิ่นไว้

ข้อ ๕ ว่าถ้าผู้ใดบันทุกฝิ่นเข้ามา ถึงด่านเมืองสมุทปราการทอดสมอลงแล้ว มีเวลาถึงโมงหนึ่งไม่บอกเจ้าพนักงาน ๆ ตรวจพบฝิ่นในลำเรือให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๔๐๐ บาท แล้วให้ริบเอาฝิ่นไว้

ข้อ ๖ ว่าผู้ใดจะบันทุกฝิ่นออกไป ขอหนังสือเจ้าพนักงานได้แล้วไม่ได้บันทุกฝิ่นออกไป ก็ต้องเอาฝิ่นนั้นกลับคืนให้เจ้าพนักงานทันใด ถ้าไม่ทำตามข้อนี้ต้องปรับไหมไม่ให้เกิน ๘๐๐๐ บาท แล้วให้ริบเอาฝิ่นไว้ ถ้าเจ้าพนักงานฤๅนายเรือรบ แลคนที่ด่านเมืองสมุทปราการ สืบรู้ว่าเรือลำหนึ่งลำใดบันทุกฝิ่นออกไป มากกว่าหนังสือที่เจ้า

พนักงานให้ไป เจ้าพนักงานฤๅคนที่ด่านจะขึ้นค้นดู กับต้นหนฤๅนายเรือต้องยอมให้ค้น ถ้าเรืออยู่นอกปากน้ำออกไป นายเรือรบฤๅออฟฟีซเซอจะขึ้นไปตรวจก็ได้ กับต้นหนฤๅนายเรือต้องยอมให้ตรวจ ถ้าค้นได้ฝิ่นมากกว่าหนังสือเจ้าพนักงานมีออกไปนั้น ให้ริบเอาฝิ่นนอกจากหนังสือไว้ ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๔๐๐ บาท ให้เอาตัวผู้ซึ่งทำผิดนั้น มอบให้เจ้าพนักงานชำระ ถ้าควรจะยึดเรือไว้กว่าจะชำระความผิดแล้วก็ได้

ข้อ ๗ ว่าถ้าผู้ใดทำฝิ่นดิบทำฝิ่นสุก แลซื้อฝิ่นดิบฝิ่นสุกแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ที่ไม่มีไลเซนเจ้าพนักงาน ให้ปรับไหมผู้ที่ซื้อขายไม่ให้เกิน ๒๐๐๐ บาท แลริบเอาฝิ่นไว้

ข้อ ๘ ว่าผู้ซึ่งมีไลเซนขายฝิ่น ถ้าขายฝิ่นให้กับผู้ใดผู้ขายต้องทำหนังสือให้กับผู้ซื้อ ถ้าเจ้าพนักงานจะไปตรวจฝิ่น ที่ผู้รับไลเซนนั้นต้องยอมให้ตรวจทุกครั้ง ถ้าไม่ยอมให้ตรวจให้เจ้าพนักงานปรับไหม ไม่ให้เกิน ๑๐๐๐ บาท ถ้าผู้รับไลเซนขายฝิ่นได้มาก บอกว่าขายได้น้อยเจ้าพนักงานจับได้ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๕๐ บาท

ข้อ ๙ ว่าถ้าได้ความว่ามีผู้ใดลักฝิ่น เข้ามาในแผ่นดินสยาม ฤๅฝิ่นหายไปด้วยเหตุไม่สุจริตคิดยักย้ายฝิ่นนั้นหายไป สืบรู้จับได้ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๑๐๐๐ บาท ถ้าผู้

หนึ่งผู้ใด เกี่ยวข้องต้องที่ถามความที่ซื้อที่ขายผึ้นเถื่อนต้อง ให้การตามสัจตามจริง ถ้าสืบรู้ว่าเอาความเท็จไม่จริงมาให้การ ให้ปรับไหมไม่ให้เกิน ๒๐๐๐ บาท

ข้อ ๑๐ ว่าเจ้าภาษีคนเก่า ถึงวันกำหนดออกจากภาษี มอบผึ้นให้เจ้าพนักงานผู้ซึ่งถือกฎหมายนี้แล้ว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีผึ้นมากน้อยเท่าใด ให้ทำบาญชียื่นตามสัจตามจริง ว่าผึ้นของตัวแลของผู้อื่นฝากให้รู้แน่ใน ๑๕ วัน ถ้าเจ้าพนักงานจะตรวจผึ้น ให้ตรวจตั้งแต่เวลาโมงเช้าจนเวลา ๕ โมงเย็น เจ้าของผึ้นต้องยอมให้ตรวจ ถ้าเจ้าพนักงานตรวจได้ผึ้นมากเกินกว่าที่เจ้าของผึ้นยื่นบาญชีนั้น ให้ริบเอาผึ้นที่เกินแล้วให้ปรับไหม ไม่ให้เกิน ๔๐๐ บาท ถ้าพ้น ๑๕ วันออกไป ไม่ทำบาญชีผึ้นมายื่นต่อเจ้าพนักงาน ขืนบังเอาผึ้นไว้ เจ้าพนักงานจับได้ให้ริบเอาผึ้น แลปรับไหมไม่ให้เกิน ๑๐๐๐ บาท

ข้อ ๑๑ ว่าผู้ซึ่งต้องปรับไหมไม่มีเงินจะให้นั้น ให้กระทำโทษตามปรับไหมมากแลน้อย ถ้าต้องปรับไหม ๔๐ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตรางเดือนหนึ่ง ถ้าต้องปรับไหม ๔๐๑ บาท ถึง ๑๐๐๐ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตราง ๖ เดือน ถ้าต้องปรับไหมตั้งแต่ ๑๔๐๐ บาท ถึง ๒๐๐๐ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตรางปีหนึ่ง ถ้าต้องปรับไหมตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทขึ้นไป ให้กระทำโทษจำไว้

ณคุกทาง ๒ ปี ถ้าเปนคนบังคับกงสุลต่างประเทศ ปรับไหมแล้ว จะขอให้คงสุลไล่ออกจากแผ่นดินสยามก็ได้

ข้อ ๑๒ ว่ากฎหมายพระราชบัญญัตินี้ ตีพิมพ์ประกาศทั่วแผ่นดิน แต่ณวันอังคาร ขึ้นค่ำหนึ่ง เดือน ๕ ปีมแมยังเปนโทศก ตรงกับวันที่ ๒๑ เดือนมาชคฤสตศักราช ๑๘๗๑ ปี ใช้ได้ตั้งแต่วันนี้ไป ทั้งในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขตรประเทศสยาม

กฎหมายภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้องลูกค้าต่าง ๆ หัวเมืองฝ่ายเหนือฝ่ายตวันออก ๔ ข้อ

ข้อ ๑ ว่าลูกค้าต่าง ๆ จะเอาฝิ่นดิบฝิ่นสุกเข้ามาทางบกมาถึงด่านบ้านเมืองใด ให้ลูกค้าซึ่งเอาฝิ่นเข้ามาบอกบาญชีจำนวนฝิ่นดิบฝิ่นสุก แก่นายด่าน ให้สิ้นจำนวนฝิ่นแล้ว ให้ขุนด่านกำกับฝิ่นเข้ามาส่งเจ้าภาษีเมืองนั้น ๆ ทุกคน ให้ลูกค้าขายฝิ่นดิบฝิ่นสุก ให้แก่เจ้าภาษี ราคาตามแต่จะว่ากัน ถ้าเจ้าภาษีไม่ซื้อ ให้เอาฝิ่นกลับออกไป ให้พ้นเขตรแดนไม่ต้องเสียอะไร แต่ต้องขอหนังสือเจ้าภาษีฝิ่นสำหรับตัวจึ่งจะออกไปได้ ถ้าได้หนังสือสำหรับตัว กำหนดจะไปแล้วมีธุระเหตุการเกิดขึ้นไปยังไม่ได้ ฝิ่นนั้นต้องมอบเจ้าภาษีเมืองนั้น ๆ ไว้ก่อน ถ้าเมื่อเอาฝิ่นเข้ามาไม่ได้บอกด่าน แลไม่ได้เอาฝิ่นมามอบเจ้าภาษี แลไม่มีหนังสือสำหรับตัวก็ให้ปรับไหมตั้งแต่ ๘๐๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๒ ว่าถ้าผู้ใดเข้าหุ้นส่วน กับคนที่เอาฝิ่นดิบฝิ่นสุกเดินทางบกเข้ามาในแผ่นดินสยาม แลเข้าหุ้นเข้าส่วนกับผู้ขายฝิ่นเถื่อน เจ้าภาษีจับได้ ให้ปรับไหมผู้เข้าหุ้นเข้าส่วน ตามซึ่งจับฝิ่นได้ตามมากแลน้อย ครั้งแรกให้ปรับไหมตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมา ถ้าลูกค้าขึ้นกระทำเข้าหุ้นเข้าส่วน จับได้ครั้งหลังอีกให้ปรับไหมตั้งแต่ ๑๐๐๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๓ ว่าลูกค้าซึ่งเอาฝิ่นดิบฝิ่นสุกเข้ามานั้น ถ้าลักลอบซื้อขายในเขตรแดนบ้านเมือง เจ้าภาษีจับได้ ถ้าเปนคนในบังคับกงสุลต่างประเทศ ก็ให้เจ้าภาษีมอบตัวเจ้าของฝิ่นกับฝิ่นที่จับได้ ให้เจ้าเมืองกรมการบอกส่งลงมา ณ กรุงเทพมหานคร ถ้าเปนคนประเทศซึ่งมิได้ทำหนังสือสัญญาต่อกรุงเทพมหานครนั้น ให้ปรับไหมตามกฎหมายภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๔ ว่าถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมารับสินบน นำจับผู้ลอบลักซื้อลักขายฝิ่นเถื่อน ณ บ้านเรือนแพ หายต่างเลื่อนเกวียน ณ ตำบลใดๆ ให้เจ้าภาษีบอกแก่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ขอกรมการผู้ใหญ่แลกำนันไปกำกับจงทุกราย ถ้าจับได้แล้ว ให้ปรับไหมตามกฎหมายภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๕ ว่าถ้ารับสินบนนำเจ้าภาษี กรมการ กำนันนาย

อำเภอไป จับได้ฝิ่นดิบฝิ่นสุก เจ้าของฝิ่นจะต่อสู้ว่า ผู้นำจับแลพวกเจ้าภาษี เอาฝิ่นไปใส่ไว้แล้ว พาไลจับ ก็ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ ชำระสืบพยาน รางวัด บ้านเรือนใกล้เคียง ถ้าพยานสาบาลเบิกความว่า ผู้ต้องจับเปนคนซื้อ คนขาย คนสูบฝิ่นอยู่ ก็ให้ปรับไหมผู้ต้องจับตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย ถ้าพยานเบิกความว่าผู้ต้องจับ เปนคนดีไม่ได้ขายไม่ได้สูบฝิ่น ก็ให้ปรับไหมผู้นำจับตามกฎหมาย ตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมาให้แก่ผู้ต้องจับ

กฎหมายภาษีฝิ่น ว่าด้วยการเกี่ยวข้องแก่ลูกค้าต่าง ๆ หัวเมืองฝ่ายใต้ ๕ ข้อ ฝ่ายทะเลตวันตก ๔ ข้อ

ข้อ ๑ ว่าหัวเมืองฝ่ายใต้ หัวเมืองฝ่ายทะเลตวันตก มีปากน้ำออกทะเล เรือลูกค้าในบ้านเมือง ฤๅเรือลูกค้าในบังคับกงสุลต่างประเทศ ก็ดี ถ้าจะบันทุกฝิ่นดิบฝิ่นสุกเข้ามาถึงด่าน ให้บอกจำนวนฝิ่นดิบฝิ่นสุกแก่นายด่านให้สิ้นเชิง แล้วให้นายด่านกำกับเรือที่บันทุกฝิ่น เข้าส่งแก่เจ้าภาษีจงทุกลำ ให้ลูกค้าขายฝิ่นดิบฝิ่นสุกให้แก่เจ้าภาษี ราคาตามแต่จะว่ากัน ถ้าเจ้าภาษีไม่ซื้อให้เอาฝิ่นกลับออกไป ให้พ้นเขตรแดนบ้านเมืองไม่ต้องเสียอะไร แต่ต้องขอหนังสือเจ้าภาษีฝิ่นสำหรับจึงจะออกไปได้ ถ้าได้หนังสือสำหรับลำกำหนดจะไปแล้ว มีธุระเหตุการเกิดขึ้นไปยังไม่ได้ ฝิ่นนั้นต้องมอบภาษีเมืองนั้น ๆ ไว้ก่อน ถ้าเมื่อเอาฝิ่นเข้ามา

ไม่ได้บอกด่าน แลไม่ได้เอาฝิ่นมามอบเจ้าภาษี แลไม่มีหนังสือสำหรับลำ ก็ให้ปรับไหมตั้งแต่ ๔๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๒ ว่าถ้าผู้ใดเข้าหุ้นส่วน กับคนที่เอาฝิ่นดิบฝิ่นสุกบันทุกเรือเข้ามาในแผ่นดินสยาม แลเข้าหุ้นเข้าส่วนกับผู้ขายฝิ่นเถื่อน เจ้าภาษีจับได้ให้ปรับไหมผู้เข้าหุ้นส่วน ตามซึ่งจับได้ตามมากแลน้อย ครั้งแรกให้ปรับไหมตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทลงมา ถ้าเลูกค้าชิ้นกระทำเข้าหุ้นเข้าส่วน จับได้ครั้งหลังอีกให้ปรับไหม ตั้งแต่ ๑๐๐๐๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๓ ว่าลูกค้าซึ่งเอาฝิ่นดิบฝิ่นสุกเข้ามานั้น ถ้าลักลอบซื้อขายในเขตรแดนบ้านเมืองเจ้าภาษีจับได้ ถ้าเปนคนในบังคับกงสุลต่างประเทศ ก็ให้มอบตัวเจ้าของฝิ่นแลฝิ่นที่จับได้ให้เจ้าเมืองกรมการบอกส่งเข้ามา ณกรุงเทพมหานคร ถ้าเปนคนประเทศซึ่งมิได้ทำหนังสือสัญญา ต่อกรุงเทพมหานครนั้น ให้ปรับไหมตามกฎหมายภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๑๐ บาทลงมา ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๔ ว่าถ้ามีผู้ใดมารับสินบนนำจับ ผู้ลอบลักซื้อลักขายฝิ่นเถื่อน ณบ้านเรือนเรือนแพตำบลใด ๆ ให้เจ้าภาษีบอกแก่ผู้ว่าราชการกรมการ ขอกรมการผู้ใหญ่แลกำนันไปกำกับจงทุกราย ถ้าจับได้แล้วให้ปรับไหมตามกฎหมาย

ภาษีฝิ่น ตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาท ให้ริบเอาฝิ่นเสีย

ข้อ ๔ ว่าถ้ามีผู้รับสินบน นำเจ้าภาษี กรมการ กำนัน นายอำเภอไปจับได้ฝิ่นดิบฝิ่นสุก เจ้าของฝิ่นจะต่อสู้ว่าผู้นำจับแลพวกเจ้าภาษีเอาฝิ่นไปใส่ไว้แล้วพาไลจับ ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการชำระ สืบพยานรางวัดบ้านเรือนใกล้เคียง ถ้าพยานสายาลเบิกความว่า ผู้ต้องจับเปนคนซื้อคนขายคนสูบฝิ่นอยู่ ก็ให้ปรับผู้ต้องจับตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมาให้ริบเอาฝิ่นเสีย ถ้าพยานเบิกความว่าผู้ต้องจับเปนคนดีไม่ได้ซื้อไม่ได้ขายไม่ได้สูบฝิ่น ก็ให้ปรับไหมผู้นำจับตามกฎหมายตั้งแต่ ๑๐๐๐ บาทลงมา ให้แก่ผู้ต้องจับ

แลผู้ลอบลักซื้อลักขายฝิ่นเถื่อน ซึ่งต้องปรับไหมณกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ ฝ่ายตวันออก ฝ่ายตวันตก ไม่มีเงินจะให้นั้น ให้ทำโทษตามปรับไหมมากแลน้อยเหมือน ๆ กัน ถ้าต้องปรับไหม ๕๐ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตรางเดือนหนึ่ง ถ้าต้องปรับไหม ๔๐๐ บาท ถึง ๑๐๐๐ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตราง ๖ เดือน ถ้าต้องปรับไหมตั้งแต่ ๑๕๐๐ บาท ถึง ๒๐๐๑ บาท ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตรางปีหนึ่ง ถ้าต้องปรับไหมตั้งแต่ ๒๐๐๐ บาทขึ้นไป ให้กระทำโทษจำไว้ณคุกตราง ๒ ปี

กฎหมายพระราชบัญญัติภาษีฝิ่น ว่าด้วยวังเจ้าบ้านขุนนาง

ตึกเรือนโรงร้าน เรือแพต่างเกวียนหาบคอน ผู้ใดซึ่งจะมีการเกี่ยวข้องในการจับฝิ่นเถื่อน ได้ตีพิมพ์ประทับพระตราแผ่นดิน แต่ณวันอังคารเดือน ๙ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีมแมยังเปนโทศก ตรงกับวันที่ ๒๑ เดือนมาชคฤสทศักราช ๑๘๗๑ ปี ใช้ได้ตั้งแต่วันนี้ไป ทั้งในกรุงเทพมหานคร แลหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขตรประเทศสยาม

ประกาศเรื่องโรงเรียน

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่หม่อมเจ้า หม่อมราชวงษ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งได้นำบุตรทูลเกล้าฯ ถวายให้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณในกรมมหาดเล็กบ้าง ในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์บ้างมีเปนอันมาก จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่าบุตรหลานของท่านทั้งปวง บันดาที่เข้ารับราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่นั้น แต่ล้วนเปนผู้มีชาติมีตระกูล ควรจะรับราชการไปในเบื้องน่าต่อไป แต่ที่ยังไม่รู้หนังสือไทย แลขนบธรรมเนียมราชการโดยมาก ที่รู้อยู่บ้างแต่ยังใช้อักษรเอกโท แลตัวสกดผิด ๆ ไม่ถูกต้องตามแบบอย่างก็มีอยู่มาก แลการรู้หนังสือนี้ก็เปนคุณสำคัญข้อใหญ่ เปนเหตุจะให้ได้รู้วิชาแลขนบธรรมเนียมต่าง ๆ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโรงสอนขึ้นไว้

ที่ในพระบรมหาราชวัง แล้วจัดคนในกรมพระอาลักษณ ตั้งให้เปนขุนนางพนักงารสำหรับเปนครูสอนหนังสือไทย แล คิดเลขขนบธรรมเนียมราชการ พระราชทานเงินเดือนให้ครูสอนให้สมควรภอใช้สอย ส่วนผู้เรียนหนังสือนั้น จะพระราชทานเสื้อผ้านุ่งห่ม กับเบี้ยเลี้ยงกลางวันเวลาหนึ่งทุกวัน ครูสอนนั้น จะให้สอนโดยอาการเรียบร้อย ไม่ให้ด่าตีหยาบคาย

อนึ่งถึงบุตรหลานของข้าราชการ ซึ่งยังไม่ได้นำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายนั้นก็ดี ถ้าสมัคจะเข้ามาฝึกหัดเล่าเรียนหนังสือไทย ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับไว้ฝึกหัดเล่าเรียน เพื่อจะให้รู้หนังสือแลคิดเลข ขนบธรรมเนียมราชการให้ชัดเจน จะได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป ถ้าท่านทั้งปวงทราบหมายประกาศนี้แล้ว จงมีใจยินดีหมั่นตักเตือนบุตรหลานของท่านทั้งปวง ให้เข้ามาฝึกหัดหนังสือไทย ถ้าเล่าเรียนได้ชำนาญในการหนังสือแล้วความดีงามความเจริญ ก็จะมีแก่บุตรหลานของท่านทั้งปวงไปสิ้นกาลนาน

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนอ้ายแรมสามค่ำ ปีมะแมตรีศก ศักราช ๑๒๓๓

พระราชบัญญัติ
สำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์

๑ ศุภมัศดุ ลุศักราช ๑๒๓๕ กุญ สังวัจฉระ เชฐมาศ ชุกคปักษ นวมี ดิถี พุฒวาร ปริเฉท กาล กำหนด พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหา จุฬาลงกรณ์ บดินทร เทพย์ มหา มงกุฎ บุรุษยรัตนราช รวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติราช นิกโรดม จาตุรันตะ บรม มหา จักร พรรดิ ราช สังกาศ บรม ธรรมมิกมหา ราชาธิราช บรมนารถบพิตรพระ จุลจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว เสด็จออกณ พระ ที่ นั่ง อมรินทร วินิจฉัย มหัย สุริยพิมาณโดย สถาน อุตราภิมุข พร้อมด้วย พระ บรม ราชวงษานุวงษ แล ข้า ทูล ลออง ธุลีพระบาท เฝ้าเบื้อง บาท บงกชมาศ โดย ลำดับ จึ่งพระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่ หัว ทรง พระราช ดำริห์ ว่า เงิน ภาษี อากร ซึ่ง ขึ้นใน ท้อง พระคลัง ทั้ง ปวง ซึ่งจะ ได้ เปน กำลัง ทำนุบำรุง แผ่นดินต่อไปนั้น เจ้า ภาษี รับ ทำ อากร ไป เงิน หลวง ก็ค้าง สะสมอยู่มาก ต้องเร่ง รัด อยู่เสมอ ไม่ขาด ก็ไม่ใคร่จะ ได้เงิน มาทันใช้ราชการ ที่ ต้อง ขาด สูญ ไป เสีย โดย มาก การ ค้า ขาย ที่ กรุงเทพ ฯ ก็ ไม่ มีความเจริญ เพราะ จีนซึ่ง มารับทำ ภาษี แล้วเอาเงิน ไปใช้ ในการ อื่นเสีย ๆ เงิน หลวง ก็ ค้าง ทับ หนักลงถ้าเร่ง หนัก ก็ ต้อง ล้ม ต้อง เลิก กัน ไป ไม่ เปน คุณ ใน แผ่นดิน แลลูกค้า ทั้ง ปวงก็ ไม่ได้ ตั้ง อยู่ ได้ เพราะไม่ มี ธรรมเนียม แล เจ้าพนัก

งาน จะ จัดการเรื่อง นี้ ให้เรียบ ร้อย ได้ จึง มี พระ บรมราช โอง การ มาร พระ บัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัส สั่งเฉภาะ สมเด็จ พระ เจ้า บรม วงษ เธอ เจ้าฟ้ากรมหา มาลา กรม พระ บำราบ ปรปักษ ให้ จัด ตั้งเปน ธรรมเนียมเจ้าพนักงาน บาญชี กลาง สำหรับ จะ รวบ รวม พระราช ทรัพย์ ซึ่ง ขึ้น ใน ท้อง พระคลัง ทั้ง ปวง ตั้ง อยู่ใน หอ รัษฎา กร พิพัฒน์ ใน พระ บรม มหา ราชวัง แล้ว จึง ทรง พระ กรุณาโปรดให้ตั้งพระราช บัญญัติ สำหรับ ออฟพิศ จะ ได้เปน แบบ อย่าง แล เปนคุณ ใน แผ่นดิน สืบ ไป ให้เจ้า หน้างาน บาญชี กลาง แล เจ้า จำนวนเจ้า ภาษี นาย อากร ทั้ง ปวง ประพฤติ ตาม พระราช บัญญัติ นี้ จง ทุก ประการ

ข้อ ๑ ให้เจ้า พนักงาน บาญชี กลาง คัด บาญชี ภาษี อากร บันดา ที่ ขึ้น อยู่ใน หอ รัษฎากรพิพัฒน์ ไว้สำหรับ ออฟพิศ ฉบับ ๑ ให้เจ้า จำนวนใน พระคลัง นั้น ๆ มีไว้ฉบับ ๑ ทุก เจ้า จำนวน แล้วให้แบ่ง บาญชี เปน สอง แผนก คือ เงิน ที่ ค้าง เก่ามา จน ถึง ปี วอก จัตวาศกฉบับ ๑ ตั้ง แต ปี ระ กาเบญจศก ซึ่งได้เปลี่ยน ธรรมเนียมใหม่ นี้ ให้มี บาญชี ต่าง หาก คน ละฉบับ สอบสวน ให้ถูก ต้อง กัน ทั้ง บาญชี กลาง แลเจ้าจำนวน อย่าให้ผิด เพี้ยน เปน คำ เถียง กันได้ ให้เจ้า จำนวนใน พระ คลัง นั้น ๆ มี ห้อง ออฟพิศ ของ ตัว สำหรับ เก็บ บาญชี แล สำหรับเปน ที่ชำระ ความ ภาษี ที่ ตัว ได้ ว่า อยู่นั้นทุก ๆ พระคลัง ที่ ได้เปน เจ้าจำนวน ว่า การ ภาษี แล เจ้าจำนวน ภาษี ทุก ๆ พระคลัง นี้ ให้ มา นั่ง

ออฟฟิศที่เปนห้องตัว คละพึ่งการเสมอธงทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๔ โมงเช้า จนถึงเวลาสี่โมงเย็น จึงให้ปิดออฟฟิศกลับไปบ้าน แลการงานสิ่งใดที่เปนการว่ากล่าวเกี่ยวข้องในการภาษี ซึ่งตัวได้ว่ากล่าวอยู่นั้น ให้ว่าในออฟฟิศ ห้ามมิให้ไปว่าการภาษี ที่บ้านที่เรือนของตัวเปนอันขาด

ข้อ ๒ จำนวนเงินที่เจ้าภาษีนายอากร รับผูกไปปีหนึ่งเปนเงินมากน้อยเท่าใดนั้น ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลางแลเจ้าจำนวนแบ่งออกเปน ๑๒ งวด ให้เจ้าภาษีส่งเงินงวดทุกเดือนอย่าให้ขาด ถ้าปีใดมีอธิกมาศ ก็บวกเงินขึ้นในปีนั้นอีกงวดหนึ่ง เปน ๑๓ งวดเสมอจงทุกราย ฤๅภาษีสิ่งใดที่เจ้าภาษีเก็บได้เปนคราวเปนระดู ที่ไม่เหมือนกับภาษีที่เก็บได้เสมอทุกเดือนนั้น ก็ให้เจ้าพนักงานแลเจ้าจำนวนแบ่งเงินที่เจ้าภาษีรับผูกขาดไปนั้น ออกเปน ๑๒ งวดเหมือนกัน แลเจ้าภาษีจะร้องว่าในเดือนนี้ยังเก็บภาษีไม่ได้ ไม่มีเงินจะส่งนั้นไม่ได้ เพราะภาษีสิ่งนั้นเจ้าภาษีเหนมีกำไรจึงได้รับผูกขาดไปปีหนึ่งเปนเงินเท่านั้น ในเดือนที่ยังเก็บภาษีไม่ได้นั้น เจ้าภาษีต้องส่งเงินของเจ้าภาษี แทนเงินที่จะเก็บภาษีได้ให้ครบปีหนึ่ง ๑๒ งวด ถ้าปีใดเปนอธิกมาศก็ให้บวกเงินขึ้นในปีนั้น อีกงวดหนึ่งเปน ๑๓ งวด ถ้าเจ้าภาษีจะร้องว่าเหลือสติกำลัง เพราะยังไม่ถึงเดือนที่จะเก็บ

ภาษีได้ จะต้องส่งเงินงวดเดือนนั้นไม่มีเงินจะส่ง ถ้าเจ้าภาษีคนใดร้องดังนี้แล้ว ก็อย่าให้เจ้าพนักงานผู้ที่ว่าภาษีมอบภาษีให้ผู้นั้นทำ เพราะผู้นั้นเปนคนขัดสนไม่มีทุนรอนที่จะให้ผูกภาษีของหลวงไปนั้นไม่ควร

ข้อ ๓ เมื่อจะว่าภาษีอากรกันนั้น ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลางหมายบอกพระยาโชฎึกราชเสรฐี พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง พระเทพผลู ให้ประกาศไปตามเจ้าภาษีที่ได้ทรงพระกรุณาตั้งแต่งไว้ ให้รับพระราชทานเบี้ยหวัด แลจีนไทยผู้ที่ยังไม่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด ให้รู้จงทั่วกันว่าจะเปลี่ยนภาษีรายนั้นในวันนั้น แลเจ้าภาษีที่ได้ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงมีชื่อตั้ง ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเสมอทุกปีนั้น ถึงตัวจะต้องการทำภาษีสิ่งนั้นก็ดี ฤๅไม่ต้องการทำภาษีสิ่งนั้นก็ดี ถ้ารู้หมายประกาศแล้ว ต้องมานั่งที่ประชุมในวันกำหนดว่าภาษี ที่ออฟฟิศเสมอทุกครั้งทุกคราวอย่าให้ขาดได้ แลหมายประกาศกำหนดที่จะว่าภาษีนั้น ให้กำหนดวันว่าภาษีก่อนน่าวันทำภาษีเดือนหนึ่ง ถ้าว่าภาษีตกลงกันในวันนั้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง แลเจ้าจำนวนเรียกนายประกันจีนผู้ที่รับทำภาษีนั้นไว้ให้มั่นคงแล้วบังคับให้ส่งเงินล่วงน่าภาษีรายนั้นไว้ ให้ครบ ๓ งวดให้เสร็จแต่ในเจ็ดวัน นับตั้งแต่วันได้ว่ากล่าวตกลงไป อย่าให้เกินกำหนดได้ แล้วให้เขียนหมายประกาศปิดน่าโรงออฟฟิศ

ไว้ด้วยฉบับหนึ่ง ว่าเดือนนั้นวันนั้น กำหนดจะเปลี่ยนภาษีสิ่งนั้น ถ้าผู้ที่จะทำภาษีรู้แล้ว ก็ให้มาตามกำหนด

ข้อ ๔ การซึ่งจีนไทยผู้ใดจะยื่นเรื่องราว ประมูลเงินภาษีสิ่งใดก็ดี ฤๅฟ้องขาดเงินภาษีก็ดี ให้ครบงวดครบปีก่อน จึงมายื่นต่อเจ้าพนักงานบาญชีกลางในออฟฟิศ ห้ามมิให้ไปยื่นเรื่องราวกันที่อื่น นอกจากที่ประชุมในออฟฟิศ เจ้าพนักงานรับเรื่องราวจากมือจีนแล้ว ให้นำมาถวายสมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ ในเวลานั้น

ข้อ ๕ นายประกันของจีนที่จะทำภาษี ให้เจ้าพนักงานเลือกดูเหนว่าผู้นั้น พอสมควรจะรับประกันเงินหลวงเท่านั้นได้ แล้วก็ให้ยอมรับให้ประกันโดยดี อย่าให้ทำอุบายแกล้งเลือกนายประกัน เพราะจะหาผลประโยชน์ให้ได้ความลำบากแก่ตัวเจ้าภาษี เหมือนเช่นเปนมาแต่ก่อน แลผู้ที่จะรับประกันนั้น ถ้าเจ้าพนักงานเหนว่าไม่สมควรจะเลือกเสีย ไม่ยอมให้เปนประกัน ก็ให้เจ้าพนักงานนำความมาทูล สมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ ให้ทรงทราบก่อน จะได้ทรงปฤกษาเจ้าพนักงานแลเจ้าภาษีที่มีชื่อทั้งปวง ถ้าเหนว่านายประกันที่เลือกเสียนั้น ไม่สมควร ก็ให้หาประกันเปลี่ยนใหม่ ให้สมควรแก่เงินหลวง

ข้อ ๖ เมื่อถึงวันกำหนดประชุมว่าภาษีกัน เจ้าพนักงานบาญชีกลางรับเรื่องราว ของผู้ที่มายื่นทุกๆ ราย

ถวาย สมเด็จ เจ้า ฟ้า มหา มาลา กรม พระ บำราบ ปรปักษ ทอด พระ เนตร แล้ว เรื่อง ราว ที่ เปน ภาษี ราย เดียว กัน เงิน ใน เรื่อง ราว ของ ผู้ ใด มาก ก็ให้เจ้า พนักงาน เอาเงินราย นั้น ร้องประ กาศ ใน ที่ ประชุม ว่า ภาษี ราย นั้น เงินเดิม เท่า นั้น จีน คน นั้น ประมูล ขึ้น อีก เท่า นั้น เจ้า ภาษี คน เก่า ๆ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด จะ ประ มูลเงิน ขึ้น อีกก็ ให้ว่า มา ใน ที่ ประชุม นี้ ถ้า เจ้า ภาษี คน เก่า ๆ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ร้องประมูลเงิน มาก กว่า ผู้ ซึ่ง ประมูลเดิม ตั้งแต่ สิบ ชั่ง ขึ้นไป ก็ ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ ที่ ร้อง ประกาศ นั้น ยึด เอา คำ ผู้ ที่ ประมูล เงิน ขึ้น ใหม่ นั้น ร้อง ประกาศ ต่อ ไป ถ้า มี ผู้ ประ มูล เงิน ขึ้น อีก ก็ ให้ เจ้า พนักงาน รับ เอา คำ ผู้ ที่ ประมูล เงิน ขึ้น อีก นั้น ร้องประกาศ ต่อ ไป ถ้า เจ้า พนักงาน ร้อง ประกาศ ถาม คน ทั้ง ปวง ถึง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง แล้ว ไม่ มี ผู้ ใด ประมูล เงิน ขึ้น อีก ก็ให้ เจ้า ภาษี ราย นั้น ตก อยู่ กับ ผู้ ที่ ประมูล เงิน ขึ้น มาก นั้น ทำ ภาษี ทูลเกล้า ฯ ถวาย ต่อ ไป

ข้อ ๗ เจ้า พนักงาน จะ ร้อง ประกาศ ภาษี พวก จีน เจ้า ภาษี ที่ จะ เข้า มา นั่ง ใน ที่ ประชุม รับ ประ มูล ภาษี นั้น อย่า ให้ เจ้า จำนวน ใน ภาษี ที่ จะ ว่า ราย นั้น เกี่ยว กัน ว่า พวก นี้ พวก นั้น ต่าง ที่ ภาษี ราย นั้น เจ้า จำนวน อยาก จะ ให้ แก่ ผู้ นั้น ได้ รับ ทำ ต่อ ไป ถึง จะ มี ผู้ มา คอย ขึ้น ประมูล เงิน เจ้า จำนวน ก็ จะ ขอ ร้อง พูด เปน การ ลับ เสีย ว่า ภาษี ราย นั้น อยาก จะ ให้ พวก พ้อง ของ ตัว ทำ ผู้ ซึ่ง จะ มา ว่า ประมูล เงิน นั้น ขอ งด ไว้ ก่อน อย่า

เพื่อ ว่า กล่าว ประมูล เงิน ขึ้น แล ผู้ซึ่งจะมา ประมูลเงิน นั้น ถ้า เจ้า จำนวน ว่า ดัง นั้นแล้ว ก็ต้อง มี ความ เกรง กลัว ลด หย่อน ให้ พวก ของเจ้า จำนวน ก็ได้รับ ภาษี นั้นไป่ ทำโดย ง่าย ไม่ต้อง ประมูล เงิน ขึ้นให้มาก เงิน พระราช ทรัพย์ ของ แผ่นดิน จึงได้ ตก น้อย ถอย ลง ไป แต่เจ้า จำนวน นั้นมี ผล ประโยชน์ ห้าม มิ ให้เปน การ ดังนี้ ต่อไป ถ้าเจ้าจำนวน ใด จำนวน หนึ่ง กระ ทำดังที่ ว่า มานี้ จะ ทำ โทษ เสมอ ผู้ที่ ล่วงพระ ราช บัญญัติ แล เมื่อ จีนเจ้า ภาษี ทั้งปวง จะ มาประ ชุม ว่า ภาษี ใน ออฟฟิศ นั้น ให้เจ้า พนักงาน แล เจ้า จำนวน กับ เจ้าภาษี ที่ มี ชื่อ ตั้ง ตรวจ น่าจีน มี ชื่อ ที่ จะ รับ ทำ ภาษีได้นั้น โดย ความซื่อ สุจริต อย่าให้ถือว่า พวก นี้ พวก นั้น ถ้าเหน สม ควร ว่าเปน คนมีทุน รอน หมั้น คง ดี แล้ว จึงให้เข้ามา นั่งในที่ ประชุม ถ้าเปน จีน ไม่มีทุน รอน ก็ อย่า ให้ เข้า มา ใน ที่ ประ ชุม นั้น ถ้า ภาษี ว่า กล่าว ตก ลง กัน แล้ว ให้ เจ้า พนักงานจด หมาย ถ้อย คำ ของ ผู้ นั้น ไว้ให้ มั่นคง แล้ว ให้ผู้ นั้น ลง ชื่อ ประทับ ตราไว้ เปน สำคัญ ด้วย แล้ว ให้เจ้า พนัก งาน คิด รวมเงินเดิม แล เงิน ประมูลเงิน ขึ้น ใหม่ แบ่ง ออก เปน ๑๒ งวด ให้ผู้ที่ จะ รับ ทำ ภาษี ต่อไป นั้น ส่ง เงิน ล่วงน่าไว้ ๓ งวด แล้ว ให้เรียก ประกัน ไว้ ให้มั่น ภอ สม ควร แก่เงิน หลวง

ข้อ ๘ ตั้ง แต่ วัน ได้ ว่า ภาษี ตก ลง กัน ๓ วัน ให้เจ้า ภาษี คน ใหม่ ได้รับ ตรา ตั้งแล ตรา น่า เมือง นั้น ให้ เสร็จ แล

ตราตั้งเจ้าภาษี แลตรานำเมืองนั้น ให้เจ้าภาษีมารับต่อเจ้าพนักงานที่ออฟฟิศ แลเงินค่าตราค่าเผาค่าฎีกา ซึ่งเจ้าพนักงานเคยได้มาแต่ก่อนนั้น ให้เจ้าพนักงานในออฟฟิศ เรียกไว้แต่เจ้าภาษีที่รับตราตั้งรวมไว้ ให้พร้อมทั้งค่าเผาค่าฎีกา ในวันที่เจ้าภาษีมารับตราตั้ง แลเงินค่าตราค่าเผาค่าฎีกา ที่เจ้าพนักงานในออฟฟิศ เรียกรวบรวมไว้นั้น ภายหลังจึงจะทรงพระกรุณาพระราชทานแบ่งปันให้ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้หนึ่งผู้ใดเบียดเบียนเรียกเงินค่าสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต่อเจ้าภาษีเปนอันขาด

ข้อ ๙ เจ้าภาษีที่ได้รับตราตั้งไปแล้ว ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง แลเจ้าจำนวน กำหนดวันคืนไว้ให้มั่นคง เมื่อถึงงวดเดือนเจ้าภาษีไม่เอาเงินมาส่ง ตามพิกัดท้องตรา ก็ให้เจ้าจำนวนเร่งรัดให้เจ้าภาษีเอาเงินมาส่งให้จงได้ ถ้าพ้นกำหนดงวดเดือนไป ๗ วัน เจ้าภาษีไม่ส่งเงินงวดตามพิกัดท้องตรา ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง หักเงินที่เจ้าภาษีส่งล่วงน่าไว้ ๓ เดือนนั้นเสียเดือนหนึ่ง ยังคงเงินที่ได้ส่งล่วงน่าไว้อีก ๒ เดือน ถ้าถึงกำหนดงวดเดือน เจ้าภาษีไม่ส่งเงินอีกเปนสองงวด ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลางหักเงินล่วงน่าที่ยังเหลืออยู่อีก ๒ เดือนนั้น ส่งพระคลังมหาสมบัติเสียอีกเดือนหนึ่ง แล้วให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง ออก

ประกาศ กำหนดวันประชุมเปลี่ยนภาษีรายนั้น ในวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนที่สาม ในเดือนที่สามที่จะเปลี่ยนเจ้าภาษีใหม่นั้น ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลางแลเจ้าจำนวน เกาะตัวเจ้าภาษีคนเก่าไว้กว่าจะครบเดือน ถึงกำหนดเจ้าภาษีคนใหม่รับทำต่อไป ถ้าครบเดือนถึงกำหนดเจ้าภาษีคนใหม่ รับทำต่อไปแล้ว ก็ให้หักเงินเจ้าภาษีคนเก่าที่ส่งล่วงน่าไว้ ยังเหลืออยู่เดือนหนึ่งนั้น ส่งพระคลังมหาสมบัติ หมดจำนวนเงินเจ้าภาษีคนเก่า ได้ส่งล่วงน่าไว้ ๓ งวด แล้วให้ปล่อยเจ้าภาษีคนเก่า ให้เจ้าภาษีคนใหม่รับทำภาษีนั้นต่อไป ถ้าภาษีรายใดเจ้าภาษีไม่ส่งเงินงวด ตามพิกัดท้องตราเหมือนดังที่ว่ามาแล้วนั้น ถ้าเงินนั้นขาดไปไม่ได้ส่งถึงสองงวดในเดือนใด ไม่กำหนดว่าต้นปีกลางปีฤๅปลายปี ถ้าขาดลงสองงวดไม่ได้ส่งแล้ว เจ้าพนักงานต้องประชุมเปลี่ยนเจ้าภาษีใหม่ ในวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนที่สาม ให้เสร็จจงทุกราย ในวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนที่สาม ที่จะต้องประชุมเปลี่ยนเจ้าภาษีนั้น ถ้าเจ้าภาษีมีเงินมาส่ง ส่วนเงินที่ค้างสองงวดนั้น ทันในวันนั้นก็ให้งดการที่จะว่าเปลี่ยนเจ้าภาษีนั้นไว้ก่อน ให้เจ้าภาษีที่ได้ทำมาแล้วนั้นรับทำต่อไป ถ้าภาษีรายใดครบจำนวนแล้ว ไม่มีผู้ใดยื่นเรื่องราวประมูลเงินขึ้น เจ้าภาษีร้องว่าขาดทุนจะรับทำได้แต่ปีละเท่านั้น ให้เจ้าพนักงานรับเรื่องราวนำกราบทูลสมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ทรง

ทราบแล้ว ให้เจ้าพนักงานหมายประกาศ นัดวันประชุมว่าการภาษีตามที่ได้กำหนดไว้ ถ้าถึงวันประชุมพร้อมกันแล้ว ให้เจ้าพนักงานคัดเรื่องราวของผู้ที่ร้องขาดนั้น ร้องประกาศในที่ประชุมว่าภาษีรายนั้น เงินเดิมผู้นั้นรับผูกไปทำเท่านั้น บัดนี้ผู้นั้นทำเรื่องราวร้องว่าขาดทุนทำไม่ได้ จะขอรับทำแต่เพียงปีละเท่านั้น ถ้าผู้ใดจะขึ้นให้สูงกว่าผู้ที่ร้องขาด แล้วจะให้ผู้นั้นรับทำภาษีนั้นต่อไป ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดประมูลเงินขึ้นมากกว่าผู้ที่ร้องขาดมาก ก็ให้ภาษีนั้นเปนของผู้ที่ประมูลเงินมากรับทำต่อไป ถ้าเจ้าพนักงานร้องประกาศถึง ๓ ครั้ง ๔ ครั้งแล้ว ไม่มีผู้ประมูลเงินขึ้นอีกให้สูงกว่าเจ้าภาษีผู้ที่ร้องขาด ก็ให้ภาษีนั้นตกอยู่กับเจ้าภาษีคนเก่าที่ร้องขาด ได้ทำภาษีนั้นต่อไปแต่ให้ลดเงิน ให้ตามในเรื่องราวร้องขาดของเจ้าภาษีผู้นั้น

ข้อ ๑๐ ภาษีสิ่งไร ที่เปนภาษีเก็บได้มาก ในระหว่าง ๒ เดือน ๓ เดือนข้างต้นปี ต่อไปกลางปีปลายปีเก็บไม่ได้เลยทุกๆ เดือนก็ดี ฤๅภาษีที่เก็บได้แต่ในกลางปีฤๅปลายปีก็ดี เจ้าภาษีเก็บภาษีได้ในเดือนที่เปนเดือนที่เสร็จแล้วจะทิ้งภาษีนั้นเสีย เพราะได้เก็บภาษีในเดือนที่ดีนั้น ได้เงินไว้มากกว่าเงินที่ได้ส่งล่วงน่าไว้ ๓ งวด นั้นหลายเท่าแล้วเจ้าภาษีจะทิ้งภาษีนั้นเสีย ไม่ส่งเงินงวดรายเดือนต่อไป ปล่อยให้เจ้าพนักงานหาเจ้าภาษีเปลี่ยนใหม่ ผู้ซึ่งจะมารับ

ทำภาษีใหม่ ก็จะร้องว่าภาษีรายนี้เก็บได้ จำเภาะแต่ในเดือนนั้นๆ บัดนี้ล่วงเดือนมาแล้ว เจ้าภาษีคนเก่าได้เก็บเงินภาษีรายนี้ ต่อราษฎรเสร็จแล้ว แลในเดือนที่จะต่อไปจนตลอดปีนั้น ไม่มีสิ่งของที่จะเก็บภาษีได้ เพราะสิ้นระดูขาดคราวแล้ว เจ้าภาษีคนเก่าจึ่งได้ทิ้งภาษีนี้เสีย ถ้าการเปนดังนี้ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง แลเจ้าจำนวนปฤกษาแต่บันดาเจ้าภาษี ที่เปนพระหลวงมีชื่อว่าภาษีรายนี้ ตั้งแต่เดือนนี้ไปจนถึงเดือนที่ครบจำนวนปี ถ้ามีผู้จะรับผูกต่อไปจะควรกะเงินหลวงให้ผูกไปสักเท่าใด ให้พระหลวงเจ้าภาษีทั้งปวง ว่ามาให้พร้อมกันตามที่เหนสมควรในเวลานั้น ถ้าพระหลวงเจ้าภาษี เหนพร้อมกันว่าภาษีรายนั้น ยังอยู่อีกเท่านั้นเดือน จะสิ้นปีแล้วก็เปนเดือนที่จะเก็บภาษีได้น้อยด้วยควรที่จะให้ผูกไปเปนเงินแต่เพียงเท่านั้น เหนว่าพอสมควร ถ้าพระหลวงเจ้าภาษีกะลง เหนว่าเปนเงินเพียงเท่านั้นแล้วเปนต้นว่าพระหลวงเจ้าภาษี กะเงินเพียงร้อยชั่งที่จะทำได้ต่อไปจนตลอดครบจำนวนปี ก็ให้เจ้าพนักงานร้องประกาศ ลดเงินเสียสิบชั่งให้ร้องประกาศแต่เก้าสิบชั่ง ถ้ามีผู้ประมูลเงินขึ้นอีก ๑๐ ชั่งก็ให้เจ้าพนักงาน ร้องประกาศต่อไปว่า ผู้นั้นประมูลเงินขึ้นอีกสิบชั่งเปนร้อยชั่ง ถ้าจะมีผู้ใดประมูลเงินขึ้นอีกต่อไปก็ให้เจ้าพนักงานรับเงินรายที่ผู้ประมูลนั้นร้องต่อไป จนไม่มีผู้ใดประมูลแล้ว จึ่งให้ภาษีรายนั้นตกอยู่กับผู้ที่ประมูลเงินสูง

กว่าคนทั้งปวง รับทำต่อไปจนตลอดปี แลเงินในจำนวนปี ที่เจ้าภาษีคนเก่า รับผูกขาดไปนั้นยังขาดจำนวนมากน้อยเท่าใด ให้เจ้าพนักงานเร่งเอาแต่เจ้าภาษีคนเก่า ถ้าแลพระหลวงเจ้าภาษีกะเงินลงแล้ว เจ้าพนักงานร้องประกาศถามคนทั้งปวง. ไม่มีคนรับประมูลเงินขึ้นเลยแต่สักคนหนึ่ง ฤๅมีผู้รับประมูลเงินขึ้น ตามที่ว่ามาแล้วนั้นก็ดี แลเงินหลวงที่ขาดจำนวนอยู่ในปีนั้น มากน้อยเท่าใดให้เจ้าพนักงานเอาตัวเจ้าภาษีคนเก่า . จำตรวนเร่งเงินซึ่งขาดจำนวนในปีนั้นให้จงครบตามจำนวนเงินมากแลน้อย ถ้าเจ้าภาษีคนเก่าจะไม่มีเงินให้ ก็ให้เจ้าพนักงานเกียรริบเอาบุตรภรรยาข้าทาสที่บ้านเรือน เรือแพ สวนไร่นา แลทรัพย์สิ่งของสวิญญาณะกะทรัพย อวิญญาณะกะทรัพย มาเปนของหลวงให้สิ้นเชิง แล้วเอาตัวเจ้าภาษีจำคุกไว้ ๓ ปีจึ่งพ้นโทษ เพราะจีนเจ้าภาษีคนนั้น เกียเงินภาษีได้แล้ว มิส่งหลวง คิดฉ้อพระราชทรัพยของหลวง ไม่ซื่อตรงต่อแผ่นดิน ภาษีรายนี้เมื่อถึงกำหนดขึ้นปีใหม่ จึ่งให้เจ้าพนักงานบาญชีกลางแลเจ้าจำนวนนัดวันประชุมว่าประมูลภาษีรายนี้ใหม่ต่อไป

ข้อ ๑๑ ถ้าเจ้าภาษีส่งเงินงวดเดือนเสมอทุกเดือน มิได้ขาดตามพิกัดท้องตราแล้ว ถ้าเจ้าภาษีส่งเงินเสมออยู่ทุกเดือน ถึง ๙ เดือนแล้ว เดือนที่ ๑๐ ที่ ๑๑ ที่ ๑๒ อย่าให้เจ้าภาษีต้องส่งเงินจำนวนเดือนอีก ให้เจ้าพนักงาน

บาญชีกลางหักเงินส่วงน่า ๓ เดือนที่เจ้าภาษีส่งไว้นั้น ส่งขึ้นพระคลังมหาสมบัติ แทนงวดเดือนที่ ๑๐ เดือนหนึ่ง ที่ ๑๑ เดือนหนึ่ง ที่ ๑๒ เดือนหนึ่ง ครบจำนวนปีหนึ่ง ๑๒ เดือน ถ้าขึ้นปีใหม่ไม่มีผู้ใดประมูลเงินภาษีนั้นขึ้นอีก เจ้าภาษีคนเก่าได้รับทำต่อไป ก็ให้เจ้าพนักงานเรียกเงินงวดส่วงน่าต่อเจ้าภาษีคนเก่าไว้ ให้ครบ ๓ งวดตามเดิมแล้ว ก็ให้เจ้าภาษีคนเก่า รับทำในจำนวนปีใหม่ต่อไป แต่อย่าให้เจ้าภาษีต้องเสียเงิน ค่าตราตั้งตรานำอีกซ้ำหนึ่ง

ข้อ ๑๒ เงินงวดเดือนซึ่งเจ้าภาษีส่งทุกเดือนนั้น ถึงกำหนดเดือนให้เจ้าจำนวน นำเจ้าภาษีมาส่งยังเจ้าพนักงานในออฟฟิศ ให้เจ้าพนักงานในออฟฟิศนำไปส่ง ยังพระคลังมหาสมบัติให้เสมอจงทุกครั้ง ห้ามมิให้เจ้าจำนวนแลเจ้าภาษีไปส่งเงินที่อื่น นอกจากออฟฟิศเปนอันขาด แต่เงินที่เจ้าภาษีส่งส่วงน่าไว้ ๓ เดือนทุก ๆ ภาษีนั้น ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง เก็บรักษาไว้ที่ออฟฟิศ ถ้าเงินภาษีรายใดขาดไม่ส่งตามงวดเดือน จะได้เอาเงินส่วงน่าภาษีรายนั้น ที่ส่งไว้ไปส่งยังเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ อนึ่งภาษีอากรทั้งปวง ซึ่งเจ้าภาษีนายอากรได้รับทำไปใหม่ ตั้งแต่ออกพระราชบัญญัตินี้นั้น ให้ส่งตัวเงินทุกงวดทุกเดือนตามพระราชบัญญัติ ห้ามมิให้ส่งสิ่งของสิ่งไรสิ่งหนึ่งเปนอันขาด ฤๅเจ้าภาษีได้ส่งของไว้ ในพระคลังต่าง ๆ แต่เดิมแล้ว

จะมาขอหักเงินงวดภาษีซึ่งทำไปใหม่นี้ ห้ามอย่าให้เจ้าพนักงานหักให้เปนอันขาด อนึ่งภาษีที่จะต้องจ่ายราชการ เหมือนหนึ่งภาษีน้ำมันเปนต้น ให้เจ้าภาษีส่งเงินทุกงวด แล้วจึงให้ทำฎีกามาเบิกเอาตัวเงินในคลัง จะจ่ายให้ทุกเดือนไม่ให้ขัดข้อง ฯ

ข้อ ๑๓ ให้เจ้าพนักงานแลเจ้าจำนวน ยังคับเจ้าภาษีนายอากรแทนเงิน ซึ่งได้รับทำภาษีไปนั้น ให้เจ้าภาษีทำบาญชีรายชื่อ ผู้ซึ่งรับช่วงภาษีไปนั้นให้ไว้ต่อเจ้าจำนวนทุกภาษีว่าตำบลนั้น เจ้าภาษีได้แต่งให้ผู้นั้นไปเก็บ ให้เจ้าจำนวนรู้ไว้ด้วยจงทุกตำบลเจ้าภาษี ได้รับภาษีไปครบเดือนหนึ่งแล้วจะให้ผู้ใดผูกช่วงไปเก็บภาษี ในแขวงกรุงเทพ ฯ ก็ดี หัวเมืองก็ดี กำหนดให้เจ้าภาษีใหญ่ยื่นบาญชีผูกช่วง แต่เจ้าจำนวนให้เสรจในกำหนดเดือนหนึ่ง แล้วให้เจ้าจำนวนหมายประกาศ ให้ผู้ที่รับช่วงผูกภาษีไปนั้นให้รู้จงทั่วกัน ว่าเจ้าภาษีใหญ่รับผูกขาดภาษีสิ่งนี้ มาต่อเจ้าพนักงานปีหนึ่งเปนเงินเท่านั้น เจ้าภาษีใหญ่ต้องส่งเงินหลวง เดือนละเท่านั้นเสมอทุกเดือน ปีหนึ่ง ๑๒ เดือนเปนเงินเท่านั้น ผู้ที่ได้รับช่วงตัดตอนมาจากเจ้าภาษีใหญ่มาเก็บภาษีนี้ ถ้าจะส่งเงินต่อเจ้าภาษีใหญ่ ก็ให้แบ่งเงินของตัวที่ได้รับช่วงตัดตอนมาจากเจ้าภาษีใหญ่นั้นออกเปน ๑๒ งวด ส่งเจ้าภาษีใหญ่เดือนละงวด ให้เหมือนเจ้าภาษีใหญ่ ได้ส่งต่อเจ้าพนักงาน

ในออฟพิศหลวงเสมอ จงทุกเดือน ถ้าเจ้าภาษีใหญ่จะเรียกเงินล่วงน่า ก็ให้ผู้ที่ผูกช่วงให้เงินล่วงน่าต่อเจ้าภาษีใหญ่เพียง ๓ เดือน แล้วบอกแก่เจ้าจำนวนให้รู้ไว้เปนพยาน ถ้าเจ้าภาษีใหญ่จะทิ้งภาษีเสีย ไม่ส่งเงินหลวงในระว่าง ๓ เดือน ๔ เดือน มีเจ้าภาษีคนใหม่รับทำต่อไปแล้ว เจ้าภาษีคนใหม่จะเรียกเอาเงินภาษี กับผู้ที่รับช่วงตัดตอนไปจากเจ้าภาษีคนเก่า ในระว่างที่เปนเดือนของเจ้าภาษี คนใหม่รับทำนั้น ลูกช่วงจะร้องว่าเจ้าภาษีคนเก่า ได้เรียกเงินล่วงน่าไปเท่านั้นเดือนแล้ว เจ้าพนักงานแลเจ้าจำนวนก็จะต้องหาตัวเจ้าภาษีคนเก่า มาชำระเปนความลำบากยืดยาวเสียเวลามาก จึ่งได้ประกาศให้ผู้ที่รับช่วงตัดตอนภาษีมาจากเจ้าภาษีใหญ่ให้รู้ทั่วกันไว้ดังนี้ ถึงจะเปลี่ยนเจ้าภาษีใหญ่ในเดือนใด ๆ ก็จะไม่ได้เปนการลำบาก เพราะตัวได้ส่งเงินไว้เปนงวดเดือนทุก ๆ เดือน เมื่อเปลี่ยนเจ้าภาษีใหญ่เดือนใดก็จะได้ส่งเงินต่อเจ้าภาษีคนใหม่ ตามจำนวนเดือนให้ครบปีตามที่ได้ผูกไปต่อเจ้าภาษีคนเก่านั้น ถ้าผู้ที่รับผูกช่วงภาษีให้เงินต่อเจ้าภาษีใหญ่ล่วงน่าไปหลายเดือน ถึงเวลาที่จะต้องการเปลี่ยนเจ้าภาษีใหญ่แล้ว จะร้องว่าได้ส่งเงินให้เจ้าภาษีใหญ่ ไปเท่านั้นเดือนแล้วนั้นไม่ได้ ถ้าเจ้าพนักงานแลเจ้าจำนวน จะให้ตราตั้งให้เจ้าภาษีใหญ่ไปเก็บภาษี ก็ให้มีข้อบังคับในพิกัดท้องตราว่า ถ้าเจ้าภาษีใหญ่จะตัดตอนให้

มีผู้รับช่วงไปเรียกภาษีตำบลไร เปนเงินมากน้อยเท่าไร ก็ให้เจ้าภาษีใหญ่คิดกะเงินแบ่งออกเปน ๑๒ งวด ให้ผู้รับช่วงส่งเปนงวด เหมือนอย่างเจ้าภาษีใหญ่ ส่งเงินต่อเจ้าพนักงาน ห้ามอย่าให้เจ้าภาษีใหญ่เรียกเงินล่วงน่าต่อผู้รับช่วง ให้เสร็จฤๅครึ่งหนึ่งเปนอันขาด

ข้อ ๑๔ ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง ทำบาญชีรายเดือนทุก ๆ เดือน ว่าเงินภาษีอากรรายนั้น ผู้นั้นรับทำตั้งแต่วันนั้น ถึงวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนนั้นเปนงวดที่หนึ่ง เจ้าภาษีได้ส่งเงินภาษีรายนั้นงวดที่หนึ่ง เปนเงินเท่านั้นทุก ๆ ภาษี ถ้าภาษีรายใด ไม่ได้ส่งเงินงวดตามพิกัดท้องตรา ก็ให้ตั้งบาญชีว่าภาษีรายนั้น ไม่ส่งเงินงวดในเดือนนั้น เจ้าพนักงานต้องหักเงินล่วงน่าภาษีรายนั้น ส่งพระคลังมหาสมบัติงวดหนึ่ง ในจำนวนเดือนนั้น ให้เจ้าพนักงานคัดบาญชี นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ให้มีไว้สำหรับในออฟฟิศด้วยฉบับหนึ่ง เสมอจงทุกเดือนในเวลาที่ได้ตั้งเจ้าภาษีนายอากรไปเสร็จสิ้นทุกรายในจำนวนปีนั้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานบาญชีกลาง เก็บบาญชีเงินภาษีอากร ซึ่งได้ตั้งให้ผูกไปแล้วนั้นทุก ๆ ราย คิดรวมเงินที่จะได้ส่งในพระคลังมหาสมบัติในปีนั้นเปนเงินมากน้อยเท่าใด แล้วให้คิดตามงวดเดือนซึ่งแบ่งไว้ว่า เงินภาษีทุกรายจะได้ส่งพระคลังมหาสมบัติ เดือน

ละ มาก น้อย เท่าไร แล้ว ให้ คิด บาญชี นำ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ฉบับ หนึ่ง แล ให้ เจ้า จำนวน ที่ ได้ บังคับ ภาษี ทุก ๆ ราย ทำ บาญชี รวม จำนวน เงิน ใน ภาษี ของ ตัว ที่ได้ ว่า กล่าว อยู่ นั้น ให้ ถูก กับ บาญชี เจ้า พนักงาน กลาง จง ทุก เจ้า จำนวน ให้ เจ้า พนักงาน บาญชี กลาง รวม บาญชี เงิน ภาษี อากร ทั้ง หมด ให้ รู้ ชัด ว่า ปี หนึ่ง จะ ได้ เงิน ขึ้น ใน พระ คลัง มหา สมบัติ จะ เปน เงิน มาก น้อย เท่า ใด ให้ เสมอ จง ทุก ปี อย่า ให้ คลาด เคลื่อน ได้

ข้อ ๑๕ เจ้า จำนวน ผู้ ซึ่ง ได้ ว่า ภาษี อากร ทุก ๆ ราย ให้ ระวัง รักษา ภาษี อากร ซึ่ง ตัว ได้ ว่า อยู่ นั้น จง ดี ถ้า เจ้า ภาษี จะ มี ถ้อย ความ เกี่ยว ข้อง สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ที่ เปน ธุระ ของ เจ้า จำนวน แล้ว ให้ เจ้า จำนวน ว่า กล่าว ตัด รอน ให้ แล้ว โดย เร็ว อย่า ให้ เจ้า จำ นวน ทำ หน่วง เหนี่ยว ชักช้า หา ประโยชน์ ทำ ให้ เจ้า ภาษี ได้ ความ เดือด ร้อน เพราะ เจ้า จำนวน เบียด เบียน แต่ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ได้ เปน อัน ขาด ถ้า เจ้า ภาษี จะ มี ถ้อย ความ เกี่ยว ข้อง ใน การ ภาษี ราย นั้น ถ้า เปน ความ เกิน อำนาจ ที่ เจ้า จำนวน จะ ว่า กล่าว เปรียบ เทียบ ได้ ก็ ให้ เจ้า จำนวน นำ ความ มา กราบ ทูล ต่อ สมเด็จ เจ้า ฟ้า มหา มาลา กรม พระ บำราบ ปรปักษ์ จะ ได้ ทรง ตัด สิน ให้ ถ้า เปน ความ ใหญ่ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา สม เด็จ เจ้า ฟ้า มหา มาลา กรม พระ บำราบ ปรปักษ์ จะ ได้ นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ ทรง ทราบ ฝ่า ลออง จะ ได้ ทรง ตัด สิน ให้ ไว้ เปน แบบ ฉบับ สำหรับ ออฟฟิศ ต่อ ไป อย่า

ให้เจ้าจำนวนละเลยเพิกเฉยในกิจธุระของเจ้าภาษี ซึ่งขึ้นอยู่ในจำนวนของตัว ให้ระวังเอาใจใส่ในการที่จะรักษาภาษีให้จงมาก ถ้าถึงเดือนที่เจ้าภาษีจะต้องส่งเงินงวด ก็ให้เจ้าจำนวนคอยระวังตักเตือนเร่งรัด อย่าให้เงินงวดภาษีขาดค้างข้ามเดือนไปได้ ถ้าภาษีอากรรายใดไม่ได้ส่งเงินงวดตามพิกัดท้องตราถึง ๒ เดือน ต้องเปลี่ยนเจ้าภาษีคนนั้น มีเจ้าภาษีคนใหม่เข้ารับทำภาษีอากรรายนั้นแล้ว เจ้าภาษีคนใหม่กับเจ้าภาษีคนเก่า จะเกี่ยวข้องกันด้วยลูกช่วง ที่เจ้าภาษีคนเก่าให้ผูกตัดตอนไปเก็บภาษีทุกตำบลนั้น ก็ให้เจ้าจำนวนดูตามบาญชี ของผู้ที่ได้รับช่วงตัดตอนไปเก็บภาษีนั้น ที่ได้ยื่นบาญชีส่งเงินแก่เจ้าภาษีใหญ่ ไว้ต่อเจ้าจำนวนถ้าเงินรายเดือนของลูกช่วงที่รับผูกไป ได้ส่งไว้ต่อเจ้าภาษีคนเก่าเกินเดือนที่เจ้าภาษีคนเก่าจะต้องออกจริง ก็ให้เจ้าจำนวนเร่งเงินที่ลูกช่วง ได้ส่งไว้ต่อเจ้าภาษีคนเก่า ที่เกินเดือนให้เจ้าภาษีคนใหม่ ให้ครบตามจำนวนเดือนที่เกินซึ่งเจ้าภาษีคนเก่าได้เรียกไว้ แลลูกช่วงที่ได้ผูกไปต่อเจ้าภาษีคนเก่าแล้วนั้น ก็ให้เจ้าภาษีคนใหม่รับเปนลูกช่วงของตัวต่อไป เมื่อสิ้นจำนวนปีนั้นแล้ว เจ้าภาษีได้ทำภาษีรายนี้อีกต่อไป ลูกช่วงของเจ้าภาษีคนเก่านั้น เจ้าภาษีคนใหม่จะให้รับผูกต่อไปก็ตาม ฤๅจะผลัดเปลี่ยนเสียก็ตาม แต่ใจของเจ้าภาษีคนใหม่ แต่ในระหว่างที่เจ้าภาษีคนใหม่ รับเปลี่ยนภาษีมานั้นเปนกลาง

งวดกลางปี เปลี่ยนเจ้าภาษีแล้ว จะเปลี่ยนลูกช่วงของเจ้าภาษีคนเก่าให้หมด ก็จะเปนการลำบากมากไป เพราะเจ้าภาษีใหญ่ได้รับภาษีกันในกลางงวดกลางปี ข้อความเหล่านี้เปนธุระของเจ้าจำนวน จะต้องเปนผู้เปรียบเทียบตัดสิน ให้เจ้าจำนวนดูกฎหมาย สำหรับออฟฟิศนี้ให้ถี่ถ้วน แล้วให้ชำระเปรียบเทียบตัดสินให้แล้วแก่กันโดยเร็ว อย่าให้เนิ่นช้าได้ ถ้าเจ้าจำนวนใดละเลยเพิกเฉย ไม่เอาธุระถ้อยความเกี่ยวข้องในการภาษีของตัว ซึ่งได้ว่ากล่าวอยู่นั้นโดยยุติธรรม แลพูดจาเปนอุบายถ่ายเท หมายจะหาผลหาประโยชน์ในการซึ่งไม่เปนยุติธรรมนั้น ถ้าเจ้าภาษีร้องฟ้องว่ากล่าวว่าเจ้าจำนวนไม่เอาธุระ แลตัดสินความไม่เปนยุติธรรม หมายแต่จะเบียดเบียน หาผลประโยชน์ฝ่ายเดียว ถ้าชำระได้ความจริงดังนั้นแล้ว จะให้ถอดเจ้าจำนวนผู้นั้นออกเสียจากที่เจ้าจำนวน แล้วจะลงพระราชอาญาตามโทษานุโทษ ผู้ซึ่งล่วงพระราชบัญญัติ จะได้เปนแบบอย่างแก่ข้าราชการ ผู้ซึ่งจะทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ ในแผ่นดินต่อไปภายน่า

ข้อ ๑๖ แลการภาษีอากรทุกอย่าง ซึ่งสมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ รับพระบรมราชโองการเปนผู้จัดการรวบรวม จำนวนเงินภาษีทุกอย่าง ให้รู้จำนวนเงินซึ่งได้ขึ้นในพระคลังมหาสมบัติ ทุกเดือนทุกปี จะเปนเงินมากน้อยเท่าใดนั้น ก็เพราะมีพระราชประสงค์ที่จ

ได้ทรงจัดการบ้านเมือง ให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป แลเงินที่จะจำหน่ายใช้ราชการแผ่นดินนั้น ก็จะได้รู้กำหนดมากแลน้อย แลเงินภาษีอากรซึ่งเก็บรวบรวมเข้าได้ดังนี้ ก็เปนประโยชน์แก่แผ่นดิน บ้านเมือง มิได้เปนประโยชน์แก่ท่านผู้ใด เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยในบาญชีกลางก็ดี แลผู้ซึ่งเปนเจ้าจำนวนได้ว่าภาษีทุกอย่างนั้นก็ดี ฤๅ ข้าราชการซึ่งได้รับราชการ ในการภาษีอากร ทำราชการอยู่ในออฟฟิศบาญชีกลางนี้ จงตั้งใจประพฤติตามพระราชบัญญัติแลกฎหมาย ที่มีอยู่แล้วแลจะมีต่อไปเบื้องน่า จงทุกข้อทุกประการ พระราชบัญญัติแลกฎหมายสำหรับการออฟฟิศนี้ เปนการตัดผลประโยชน์ ของเจ้าพนักงานทั้งปวง ถ้าเจ้าพนักงานทั้งปวง จะประพฤติตามพระราชบัญญัติ แลกฎหมายนี้ ผลประโยชน์เหมือนอย่างเช่นแต่ก่อน ซึ่งเคยได้เปนอาณาประโยชน์ของตนนั้น ก็จะขาดสูญไปการอันนี้ก็ได้ทรงทราบ ได้ฝ่าลออง ทุกประการแล้ว แลข้าราชการซึ่งได้รับราชการอยู่ในออฟฟิศนี้ จะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเงินเดือนเงินปี ให้สมกับการที่ตนได้รับราชการนั้นจงทุกนาย แต่อย่าให้คิดหาผลประโยชน์ ให้เกินกว่าราชการของตนที่ได้ทำนั้น ให้อุส่าห์ประพฤติตามพระราชบัญญัติ แลกฎหมายที่มีอยู่แล้วนี้ แลที่จะมีต่อไปภายน่าจงทุกประการ ฯ

ประกาศตราความชอบ

๑ ศุภมัศดุ ลุศักราช ๑๒๓๕ กุกฏสังวัจฉรสาวันมาศ ชุศณปักษ์ฉฐีมีดิถี ครุวาร บริเฉท กาลกำหนด พระบาทสมเด็จ พระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ บดินทรเทพย์มหามงกุฎ บุรุศย์รัตน ราชรวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรขัติยราช นิกโรดม จาตุรันต บรม มหาจักรพรรดิราช สังกาศ บรมธรรมมิก มหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุฬาลงกรณเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมหัยสวรรยพิมาร โดยสถานอุตรา ภิมุข พร้อมด้วย พระบรมราชวงษ์านุวงษ แลท่านเสนาบดี ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลอองธุลี พระบาท โดยลำดับ จึ่งมีพระบรมราชโองการมาร พระบัณฑูร สุรสิงหนาท ดำรัสสั่งจำเภาะเจ้าพระยาธรรมาธิกรณบดี ศรีสุวิร มหามัตยวงษ ราชพงษนึกรานุรักษ์ มหาสวามิภักดิ์ บรมรา โชปการาภิรมย์ สรรโพดมกิจวิจารณ์ มหามณเฑียรบาลบดินทร ราชนิเวศนินทรามาตย์ อันเตปุริกนารถเสนาบดี อภัยพิริย ปรากรมพาหุ ให้ตั้งพระราชบัญญัติประกาศ แก่พระบรมราช วงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดีข้าราชการทั้งปวง ฤๅผู้ใด ผู้หนึ่ง ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยยศ ในแผ่นดินสยาม ให้ทราบทั่วกัน ว่าหมายประกาศที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ให้ประกาศให้ลง วันพุฒเดือนอ้าย แรม

สิบเอ็ดค่ำ ปีมเสงเอกศก ๑๒๓๑ ข้อความยังบกพร่อง แลยังหาได้เปนข้อพระราชบัญญัติไม่ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตั้งข้อพระราชบัญญัติจัดเพิ่มเติม ให้ประกาศไปให้ทราบทั่วกันว่า

เครื่องบรมราชอิศริยยศ สำหรับราชกระกูล

ชื่อนพรัตนราชวราภรณ์

แต่เดิมมีมาแต่ครั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาเก่า เปนสายสร้อยพระสังวาลประดับเนาวรัตน สายสร้อยอ่อนสายหนึ่ง เปนเครื่องสำหรับพิไชยสงคราม แลสำหรับพระมหากระษัตริย์ทรงเมื่อเวลาบรมราชาภิเศก เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งภัทรบิฐ พราหมณได้ทูลถวายทรงรับมาสรวมพระองค์ก่อน แล้วจึ่งได้รับเครื่องบรมราชอิศริยยศ ราชกกุธภัณฑ์ต่อไป เปนของสำหรับแผ่นดินสืบมาดังนี้ ไม่ทราบชัดว่าผู้ใดเปนผู้สร้าง แลเปนผู้ตั้งพระราชประเพณีอันนี้ แต่ครั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาโบราณดำรงอยู่นั้น ก็มีสืบมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาณประเทศ บางกอก

ในปีขานจัตวาศก ศักราช ๑๑๔๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ซึ่งเปนปฐมพระบรมราชวงษ์ปัตยุบันนี้ ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติปราบดาภิเศก ก็ได้ทรงรับเครื่องราชอิศริยยศวันนี้สืบมา แล้วจึ่งได้ทรงสร้างพระสังวาล

นพรัตน เปน สังวาล แฝด ประดับ เนาวรัตนเปน ดอก ๆ คือ เพชร์ ดอก หนึ่ง ทับ ทิม ดอกหนึ่ง มรกฎ ดอก หนึ่ง บุศรา คำ ดอก หนึ่ง โกเมน ดอก หนึ่ง นิล ดอก หนึ่ง มุกดา ดอก หนึ่ง เพทาย ดอก หนึ่ง ไพฑูริย ดอกหนึ่ง สลับ กันดังนี้ จน ตลอด สาย เพิ่ม ขึ้น เปน สังวาล นพรัตนราช วราภรณ์ อีก สาย หนึ่ง

ครั้น จุลศักราช ๑๒๑๓ ปีกุญตรีศก พระ บาท สมเด็จ พระ ปรเมนทร มหา มงกุฎ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่หัว ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลยราช บรม ราชาภิเศก แล้ว ทรง พระ ราช ดำริห์ ให้ สร้าง ดวง ตราประดับ เนาวรัตน เปน แฉก ๘ แฉก มี เพชร์ เล็ก ๆ ประดับ เพิ่ม เข้า ใน เครื่อง ราช อิศริยยศ นพรัตน ราช วราภรณ์ ซึ่ง เปน ของ เดิม นั้น เปน เครื่อง ต้น สำหรับ พระ เจ้า แผ่น ดิน ทรง องค์ หนึ่ง แล้ว จึง ทำ พระ ราชทาน พระ บรม วงษ์ ผู้ ใหญ่ ๆ คือ พระ บาท สมเด็จ พระ ปิ่น เกล้า เจ้า อยู่ หัว ๑ พระ เจ้า น้องยา เธอ กรม หลวง วงษา ธิราช สนิท ๑ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ กรม หมื่น มเหศวร ศิววิลาศ ๑ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ กรม หมื่น วิศณุนารถ นิภาธร ๑ สมเด็จ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ เจ้าฟ้า จุฬา ลงกรณ์ กรม ขุน พินิจ ประชา นารถ ซึ่งได้เสด็จ ถวัลย ราช ดำรง ศิริรัตรน ราไชย สวรรย ใน แผ่น ดิน ปัจจุบัน นี้ ๑ เปน พระ เกียรติยศใน แผ่น ดิน สิ้น มา ครั้น มา ใน แผ่น ดิน ปัจจุบัน นี้ ได้ โปรด พระ ราชทาน ดวง ตรา นพรัตน ราช วราภรณ์ แก่ กรม พระ ราชวัง บวร สถาน มงคล ๑ พระ เจ้า บรม วงษ์ เธอ กรม

หลวงเทเวศวัชรินทร ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมขุนบำราบปรปักษ์ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ ๑ แลท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ๑ แล้วทรงพระราชดำริห์ว่า พระบรมวงษผู้ซึ่งได้รับดวงตรา นพรัตนราชวราภรณ์นั้นมีแต่ดวงตรา ไม่มีสายสังวาลเพราะสายสังวาล ผู้อื่นจะมีไม่ได้ เฉภาะทรงได้แต่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว จึ่งได้ทรงสร้างดวงตราเล็ก ประดับเนาวรัตนเหมือนอย่างดอกประจำยาม ที่พระสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ ด้านข้างหลังลงยาราชาวดี มีอุนาโลมอยู่กลาง มีจุลมงกุฎข้างบนประดับเพชร์ ห้อยติดกับแพรแถบสะภาย สีเหลืองขอบเขียวริ้วแดงริ้วน้ำเงิน สะภายบ่าขวามาซ้ายแทนสายพระสังวาล สำหรับพระราชทานพระบรมวงษ์ ซึ่งเปนผู้ใหญ่ในราชตระกูล ถ้าผู้ซึ่งเนื่องในราชตระกูลมีความดีมีความชอบ ต่อแผ่นดินใหญ่ยิ่งจึ่งจะรับได้ แลผู้ที่มิได้เนื่องในราชตระกูล ฤๅผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาศนาอันนั้น จะรับเครื่องราชอิศริยยศนี้ไม่ได้ เครื่องราชอิศริยยศนี้ มีสำหรับพระเจ้าแผ่นดินองค์ ๑ สำหรับพระราชทาน ๘ ดวงรวมเปน ๙ ดวงเท่านั้นไม่มียิ่งขึ้นไปกว่านี้ เมื่อผู้ที่ได้รับไปนั้นสิ้นชนม์ชีพ

แล้ว ต้องส่งเครื่องราชอิศริยยศนี้คืนคงได้ ไว้แต่คำประกาศ ที่ประทับพระราชสัญจกรสำหรับดวงตรานั้น จะได้ไว้เปนที่ระฤกแก่บุตรหลานสืบไป

อนึ่ง ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ นพรัตนราชวราภรณ์ เมื่อจะลงชื่อตัวให้มีที่หมายตัวอักษร บอกยศต่อข้างท้ายดังนี้ น, ร, แทนนพรัตนราชวราภรณ์ ตามยศซึ่งได้รับนั้นเทอญ

เครื่องราชอิศริยยศ ความชอบอย่างสูงที่สุด
ชื่อช้างเผือกสยาม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นเมื่อปีรกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ เปนแผ่นทองคำสลักเปนรูปช้าง มีมงกุฎแลเครื่องสูงลงยาราชาวดี ประดับเพชร์บ้าง เปนรูปช้างมีแต่มงกุฎไม่มีเครื่องสูงลงยาราชาวดีบ้าง เปนรูปช้างมีแต่ของลงยาราชาวดีบ้าง แลไม่ได้ลงยาบ้าง แต่ไม่มีชื่อมีชั้นเปนแต่เรียกว่าดีกอเรแชน สำหรับพระราชทานพระบรมราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการที่ไปราชการต่างประเทศ แลราชทูตที่เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในกรุงเทพมหานคร แลคนชาวยุโหรปบ้าง เมื่อครั้งปีชวดฉอศก ศักราช ๑๒๒๖ พระเจ้าแอมเปเรอราชาธิราชกรุงฝรั่งเศส ส่งเครื่องราชอิศริยยศอย่างสูงเปน

ของทรงยินดีเข้ามา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ส่งดวงตราเครื่องราชอิศริยยศเช่นที่ว่ามานี้ไป เปนของทรงยินดีตอบแทน สมเด็จพระเจ้าแอมเปเรอ

ภายหลังเมื่อปีมเสงเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์ว่า ดวงตราที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ ทรงสร้างขึ้นไว้นั้น เปนเครื่องราชอิศริยยศอย่างสูงถึงมีรูปช้างเผือกสำแดงชื่อแผ่นดิน ด้วยคนชาวต่างประเทศได้รับพระราชทานไปได้ทราบด้วยกันมากแล้ว สมควรจะเปนเครื่องราชอิศริยยศอย่างสูงในสยาม สำหรับตอบแทนพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศ แลพระราชทานแก่ผู้ที่มีความชอบยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน แต่ยังไม่มีชื่อมีชั้นเปนสำคัญเครื่องหมายแลสายแพรแถยสะภายให้สมควร จึงทรงแก้ดวงตราเก่าแล้วจัดเพิ่มเติมเปน ๕ ชั้น มีชื่อสำหรับดวงตราทุกๆ ชั้น

ชั้นที่ ๑ ชื่อมหาวราภรณ์ ดวงตราใหญ่กลางลงยาราชาวดีพื้นน้ำเงินแก่ มีรูปมหามงกุฎอยู่บนหลังช้าง มีเครื่องสูงสองข้าง สลักทับมีเนื้องเงินสลักเปนเพชร์โปร่งขอบนอกเปนกลีบบัวลงยาราชาวดีสีแดง มีดอกแทรกตามกลีบบัวเปนระยะๆ ลงยาราชาวดีสีขาวดวงหนึ่ง แลมีดวงตราเล็กข้างน่าเปนแฉกกลีบบัวสามชั้น ลงยาราชาวดีสีแดงสีเขียว กลางดวงตรานั้น เปนรูปช้างลงยาราชาวดีสีขาว ด้านหลัง

มีอุนาโลมอยู่กลางมีอักษร ส พ ป ม ม ๔ เปนอักษรพระนามย่อ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่รอบอุนาโลมบนกลีบบัว มีรูปมหามงกุฎห้อยแพรแถบสะภายสีแดงขอบเขียว มีริ้วน้ำเงิน ๑ ริ้วเหลือง ๑ กว้าง ๔ นิ้ว รวมทั้งสิ้นนี้ เปนชั้นที่ ๑

ชั้นที่ ๒ ชื่อจุลวราภรณ์ มีดวงตราใหญ่เหมือนอย่างมหาวราภรณ์ แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง แลมีดวงตราเล็ก ข้างน่ามีรูปช้างเผือกอยู่กลาง ขอบเปนแฉกกลีบบัว ๓ ชั้นลงยาราชาวดีสีเขียวสีแดง มีมหามงกุฎอยู่บนกลีบบัว สองข้างมีใบไม้ทองติดกับห่วงห้อย ด้านหลังมีอุนาโลมอยู่กลาง มีอักษร ส พ ป ม ม ๔ รอบอุนาโลม ห้อยแพรแถบขนาดเล็ก มีดอกไม้ติดที่แพรแถบด้วย สำหรับติดแนบเสื้อชั้นนอกที่อกข้างขวา ดวงใหญ่ติดข้างซ้าย รวมทั้งสิ้นนี้เปนชั้นที่ ๒

ชั้นที่ ๓ ชื่อนิภาภรณ์ มีดวงตราเปนแฉกกลีบบัว ๓ ชั้น รอบลงยาราชาวดีสีแดง กลางดวงตรานั้นเปนรูปช้างลงยาราชาวดีสีขาว ด้านหลังมีอักษร ส พ ป ม ม ๔ อยู่รอบอุนาโลมบนกลีบบัว มีมหามงกุฎติดกับห่วงห้อยแพรแถบขนาดกลาง ร้อยสวมคอ เปนชั้นที่ ๓

ชั้นที่ ๔ ชื่อภูษนาภรณ์ มีดวงตราข้างน่าเปนรูปช้างเผือกอยู่กลาง ขอบเปนกลีบบัวสามชั้น ลงยาราชาวดีสีแดงสีเขียว มีมหามงกุฎทองอยู่บนกลีบบัว สองข้างมีใบไม้ทอง

ติดกับห่วงห้อย ด้านหลังมีอักษร ส พ ป ม ม ๔ รอบ อนาโลมห้อยแพรแถบ ขนาดเล็กผูกดอกไม้ติดข้างบนสำหรับติดแนบบนเสื้อชั้นนอกที่อกข้างซ้าย เปนชั้นที่ ๔

ชั้นที่ ๕ ชื่อทิพยาภรณ์ มีดวงตราเล็กรูปเหมือนดวงตราที่ ๔ มีสายแพรแถบเล็กติดข้างซ้าย แต่ไม่มีดอกไม้ เปนชั้นที่ ๕ ดวงตราเครื่องราชอิศริยยศ ชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ ชั้นที่ ๔ นี้ทำด้วยทองคำ แต่ชั้นที่ ๕ นั้นทำด้วยเงิน ดวงตรามหาวราภรณ์ชั้นที่ ๑ นั้น มีกำหนดเพียง ๒๑ ดวง คือเปนเครื่องต้นสำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงองค์ ๑ ยังอีก ๒๐ ดวงนั้นสำหรับพระราชทานพระบรมราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งมีความชอบในราชการแผ่นดินเปนอย่างยิ่ง แลได้รับราชการใหญ่ในแผ่นดินมาช้านาน ไม่มีความผิดความเสียเปนคุณต่อแผ่นดินมาก จึ่งจะควรรับเครื่องราชอิศริยยศนี้ได้, ชั้นที่ ๒ จุลวราภรณ์มี ๔๐ ดวง ชั้นที่ ๓ นิภาภรณ์ ๑๐๐ ดวง ชั้นที่ ๔ ภูษนาภรณ์ ๒๐๐ ดวง ชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ไม่มีกำหนด สำหรับพระราชทานผู้มีความชอบในแผ่นดิน แลทำราชการมาช้านานตามความชอบมากแลน้อย อนึ่งผู้ซึ่งได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ ช้างเผือกสยามนี้ให้ลงตัวอักษรที่ท้ายชื่อ หมายบอกยศชื่ออักษรดังนี้ ที่ ๑ ม ช แทนมหาวราภรณ์ ที่ ๒ จ ช แทนจุลวราภรณ์ ที่ ๓ น ช แทนนิภาภรณ์ ที่ ๔ ภ ช

แทนภูษาภรณ์ ที่ ๕ ท ช แทนทิพยาภรณ์ ให้ผู้ซึ่งรับเครื่องราชอิศริยยศ ประพฤติตามประกาศ แลพระราชบัญญัตินี้ต่อไปเทอญ

เครื่องราชอิศริยยศ ความชอบอย่างสูง
ชื่อมงกุฎสยาม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์จัดชื่อแลชั้นเปน ๕ ชั้น สำหรับดวงตราเครื่องราชอิศริยยศช้างเผือก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างขึ้นไว้นั้น ทรงทำนุบำรุงเพิ่มเติมให้บริบูรณ์ขึ้นดังที่ว่ามาแล้ว เปนการเชิดชูเฉลิมพระเกียรติยศ ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ ให้เจริญรุ่งเรืองไปสิ้นกาลนาน จึงทรงพระราชดำริห์ว่าในกาลทุกวันนี้ ไม่มีฆ่าศึกสัตรู กรุงสยามเปนพระนครเกษมศุขสมบูรณ์ เจริญขึ้นดีกว่าแต่ก่อนหลายประการ ฯ มีทางพระราชไมตรีติดเนื่องกับต่างประเทศ ที่เปนกรุงมหานครใหญ่ ๆ ควรจะมีเครื่องประดับสำหรับเชิดชูอิศริยยศ แก่ผู้ซึ่งมีความชอบให้เจริญยิ่งขึ้นไป จะได้เปนที่เฉลิมพระเกียรติยศ แลงามแก่บ้านเมือง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สร้างดวงตราเครื่องราชอิศริยยศขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่ามงกุฎสยาม ในวันพุฒเดือนอ้าย แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีมเสงเอกศก

ศักราช ๑๒๓๑ อนุวัติตามอย่างดวงตรา เครื่องราชอิศริยยศช้างเผือก สำหรับพระราชทานผู้มีความชอบ ในราชการมากแลน้อยโดยสมควร แลดวงตราใหญ่พื้นกลางลงยาราชาวดีสีขาว มีรูปจุลมงกุฎมีพานรองมีเครื่องสูง ๒ ข้างสลักโปร่งทับอีกชั้นหนึ่ง มีเนื้องเงินสลักเปนเพชรโปร่งรอบ ขอบเปนกลีบบัวสีเขียวสีแดง สลับรอบดวงหนึ่งมีแพรแถบสะภายพื้นน้ำเงินขอบเขียวริ้วแดง ๑ ริ้วเหลือง ๑ กว้าง ๔ นิ้ว แลมีดวงตราเล็ก ข้างน่าเปนแฉกกลีบบัว ๒ ชั้น ลงยาราชาวดีสีเขียวสีแดง กลางพื้นทองไม่ได้ลงยามีรูปจุลมงกุฎมีพานรอง มีเครื่องสูงสองข้างด้านหลังที่กลางดวงตรา มีตัวอักษร จ ป ร ไขว่กัน เปนอักษรพระนามย่อในแผ่นดินปัจจุบันนี้ ขอบเปนกลีบบัวลงยาราชาวดี เหมือนกับด้านน่าข้างบนกลีบบัวเปนกิ่งใบไม้ทองสามใบ ติดห่วงห้อยแพรแถบสะภาย รวมทั้งสิ้นนี้ชื่อมหาสุราภรณ์ เปนชั้นที่ ๑

ชั้นที่ ๒ ชื่อจุลสุราภรณ์มีดวงตราใหญ่คล้ายกับมหาสุราภรณ์ดวงใหญ่ แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง แลมีดวงตราเล็กด้านข้างน่าเปนแฉกกลีบบัว ๒ ชั้น ลงยาราชาวดีสีแดงสีเขียว กลางพื้นทองไม่ได้ลงยามีรูปจุลมงกุฎมีพานรอง ด้านหลังมีอักษร จ ป ร ไขว่กันอยู่ที่กลางดวงตราขอบเปนกลีบบัว ลงยาราชาวดีเหมือนกับด้านน่า บนกลีบบัวเปนกิ่งไม้ทองสามใบ ติดกับห่วงห้อยแพรแถบขนาดเล็ก ผูกดอกไม้ข้างบน ดวงเล็ก

ติดแนบกับเสื้อชั้นนอก ที่อกข้างขวา ดวงใหญ่ติดแนบกับเสื้อชั้นนอกที่อกข้างซ้าย รวมทั้งสองดวง เปนชั้นที่ ๒

ชั้นที่ ๓ ชื่อมัณฑนาภรณ์ รูปดวงตราเหมือนอย่างดวงตราเล็กห้อยแพรแถบสะภาย ของมหาสุราภรณ์ มีห่วงห้อยแพรแถบขนาดกลางร้อยสรวมคอ เปนชั้นที่ ๓

ชั้นที่ ๔ ชื่อภัทราภรณ์มีดวงตรา เหมือนอย่างดวงตราเล็กของจุลสุราภรณ์ มีสายแถบขนาดเล็กผูกดอกไม้ข้างบนติดแนบกับเสื้อชั้นนอกที่อกข้างซ้าย เปนชั้นที่ ๔

ชั้นที่ ๕ ชื่อวิจิตราภรณ์ มีดวงตราเหมือนอย่างดวงตราชั้นที่ ๔ มีสายแถบขนาดเล็ก แต่ไม่มีดอกไม้ติดแนบกับเสื้อชั้นนอกที่อกข้างซ้าย เปนชั้นที่ ๕

ดวงตราเครื่องราชอิศริยยศ ชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ ชั้นที่ ๔ นี้ ทำด้วยทองคำทั้งสิ้น แต่ชั้นที่ ๕ นั้นทำด้วยเงิน ดวงตรามหาสุราภรณ์ ชั้นที่ ๑ นั้น มีกำหนดเพียง ๔๑ ดวง คือเปนเครื่องต้น สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงดวง ๑ อิก ๔๐ ดวง สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งมีความชอบยิ่งใหญ่ในราชการแผ่นดิน แลได้ทำราชการมานานเรียบร้อยมีคุณต่อแผ่นดินแลส่งไปนานาประเทศ ซึ่งเปนทางพระราชไมตรี ชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์ มี ๑๐๐ ดวง ชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์มี ๒๐๐ ดวง ชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ มี ๔๐๐ ดวง ชั้น

ที่ ๕ วิจิตราภรณ์นั้นไม่มีกำหนด สำหรับพระราชทาน ผู้มีความชอบในราชการแผ่นดิน แลทำราชการมาช้านานไม่มีความผิดไม่มีความร้าย ตามความชอบมากแลน้อย อนึ่งถ้าผู้ใดซึ่งได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ ทั้ง ๕ ชั้นนี้ ให้ใช้หมายตัวอักษรท้ายชื่อยศ แทนเครื่องราชอิศริยยศดังนี้ ที่ ๑ ม ส ม แทนมหาสุราภรณ์ ที่ ๒ จ ม แทนจุลสุราภรณ์ ที่ ๓ ม ม. แทนมัณฑนาภรณ์ ที่ ที่ ๔ ภ ม แทนภัทราภรณ์ ที่ ๕ ว ม แทนวิจิตราภรณ์ ตามลำดับเครื่องราชอิศริยยศ ให้ผู้รับเครื่องราชอิศริยยศ ประพฤติตามประกาศ แลพระราชบัญญัติต่อไปนี้เถอญ ฯะ

ข้อพระราชบัญญัติ สำหรับเครื่องราชอิศริยยศ

ช้างเผือก แลมงกุฎสยาม

ข้อ ๑ ผู้ที่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิศริยยศที่กล่าวมานี้ไปแล้ว จงแต่งเมื่อการประชุมใหญ่ ๆ คือเวลาถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา แลเวลาเสด็จออกแขกเมือง แลการพระราชพิธีใสกันต์ แลทรงผนวชซึ่งเปนการใหญ่ แลเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐิน แลการอื่น ๆ คือเวลาใด ๆ ต้องใช้สรวมเสื้อเยียรบับเข้มขาบ เปนคราวแต่งตัวเต็มตามยศก็ดี ฤๅเวลาสรวมเสื้อครึ่งยศ ฤๅเสื้ออิ่วนิ่งเกรด

แต่งเวลาเยน แลเวลาอื่นซึ่งเปนการหลวงนั้น ๆ ก็ดี ก็ควร จะแต่งเครื่องราชอิศริยยศนั้นด้วยทุกครั้ง ฤๅเปนการพิเศศ นอกจากการหลวง คือการมงคลตัดจุกแลรดน้ำบ่าวสาว แล บวชนาคแลทำบุญเรือนตามขึ้น แลการพิเศศมีขึ้นในเวลานั้น ๆ แลการรับแขกมีบันดาศักดิ์ในกรุงนี้ ฤๅชาวต่างประเทศ แลเวลาประชุมเลี้ยงณที่ใด ๆ ก็ควรใช้แต่งให้เปนเกียรติยศ ไม่ห้าม ซึ่งโปรดพระราชทานมาแล้วนั้น มิใช่จะให้เก็บรักษา ไว้ ขอท่านทุกพระองค์ทุกท่านทุกนาย จงทรงแลแต่งใช้ ตามกาลเวลาที่ว่ามาแล้วนี้ อย่าให้มีความรังเกียจกระดาก กระเดื่องระไวเลย จะได้เปนอย่างธรรมเนียมอันงามดี เปน เกียรติยศในแผ่นดินสยามไปสิ้นกาลนาน

ข้อ ๒ เครื่องราชอิศริยยศอย่างที่ว่ามานี้ มีหนังสือคำ ประกาศสำหรับดวงตรา ทรงประทับพระราชลัญจกรเปนสำคัญ ด้วย ถ้ามีเหตุโจรลักไปฤๅหายเสีย จะทำขึ้นใช้แทนให้เท่า กับของเดิมก็ได้ แต่ห้ามมิให้ประดับเพชรประดับพลอย เว้น ไว้แต่กราบบังคมทูล ขอพระบรมราชานุญาต ทรงพระ กรุณาโปรดให้ประดับ จึงประดับได้ แต่จะทำให้ใหญ่กว่า ดวงตราเดิมนั้นไม่ได้ ฤๅประสงค์จะใคร่ทำเอาไว้ให้เปนที่รฤก แก่บุตรหลานสืบไป จะถ่ายรูปดวงตราเดิมทำขึ้นใหม่อีก ให้ เล็กกว่าดวงตราที่พระราชทานไปนั้น จะประดับเพชรประดับ พลอยก็ได้ไม่ห้าม แต่ลวดลายให้เหมือนคงที่อยู่ อย่าให้

แปลกไป อนึ่งเมื่อเวลาว่างไม่ได้ติดดวงตรา ก็ให้ใช้ผ้าแถบเล็กสี แลริ้วเหมือนผ้าแถบเครื่องราชอิศริยยศ ที่ตัวได้นั้น ถ้าได้ดวงตราชั้นที่ ๑ ที่ ๓ ที่ ๕ ให้ทำแพรแถบเล็กเปนรูปแมงปอ ถ้าได้ดวงตราชั้นที่ ๒ ที่ ๔ ให้ทำแพรแถบเปนรูปดอกไม้ ติดที่ดุมเสื้อบอกยศเปนสำคัญ ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศริยยศนั้น ถ้าไม่เข้าใจในการที่จะแต่งให้ต้องตามแบบอย่าง ฤๅมีความสงไสยไม่รู้ความอธิบาย ในพระราชบัญญัติ ข้อใดข้อหนึ่งก็ให้มาได้ถาม ต่อเจ้าพนักงาน

ข้อ ๓ เครื่องพระราชอิศริยยศช้างเผือก แลมงกุฎสยามอย่างละ ๕ ชั้น ที่พระราชทานไปนั้น ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานให้เปนสิทธิ์แก่ผู้ที่ได้รับไม่ต้องคืน แลดวงตราช้างเผือกกับมงกุฎสยามนั้น มีกำหนดสูงแลต่ำกว่ากันตามลำดับดังนี้ ตราช้างเผือกชั้นที่หนึ่ง สูงกว่าตรามงกุฎสยามชั้นที่หนึ่ง ตรามงกุฎสยามชั้นที่หนึ่ง สูงกว่าตราช้างเผือกชั้นที่สอง ตราช้างเผือกชั้นที่สอง สูงกว่าตรามงกุฎชั้นที่สอง ดังให้รู้เทียบเคียงสูงต่ำตามลำดับ ตราทั้งปวงดังที่ว่านี้ อนึ่งผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ อย่างต่ำอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังได้รับดวงตราราชอิศริยยศอย่างสูงขึ้นไป ให้งดดวงตราชั้นต่ำนั้นเสีย ให้ใช้ตราอย่างสูงดวงเดียว ซึ่งว่านี้ในดวงตราจำพวกเดียวกัน ถ้าเปนตราต่างพวก คือตราช้างเผือกกับตรามงกุฎสยาม ติดรวมด้วยกันได้ไม่ห้าม

ข้อ ๔ ผู้ที่ได้รับพระราชทานดวงตรา สำหรับติดเสื้อ เปนเครื่องราชอิศริยยศมา แต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ก็ไม่เรียกถอน ให้คงใช้ได้ตามเดิม ไว้เปนที่ระฦกถึง พระเดชพระคุณต่อไป ถ้าผู้ที่ได้ดวงตรามาแต่เดิมนั้น จะใคร่เปลี่ยนดวงตราราชอิศริยยศ ช้างเผือก อย่างที่ทรงพระกรุณาโปรด ให้จัดขึ้นใหม่ในประจุบันนี้ ก็ให้มาแจ้งความต่อเจ้าพนักงาน ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา จะเปลี่ยนพระราชทานให้ตามยศตราเดิม ถ้าดวงตราเดิมเปนแผ่นทอง สลักเปนรูปช้างมีมงกุฎ และเครื่องสูงละยาราชาวดี ประดับเพชร์ ก็จะโปรดพระราชทานดวงตราช้างเผือกสยาม ชั้นที่ ๒ พร้อมทั้งคำประกาศ ประทับพระราชลัญจกรด้วย ถ้าดวงตราเดิมเปนแผ่นทอง สลักรูปช้างมีมงกุฎลงยาราชาวดี ไม่มีเครื่องสูง ไม่ได้ประดับเพชร์ ก็จะโปรดพระราชทานตราช้างเผือกชั้นที่ ๓ เปลี่ยนให้ ถ้าตราเดิมเปนรูปช้างเผือก ไม่มีมงกุฎ มีแต่ขาลงยาราชาวดี ก็จะโปรดพระราชทานตราช้างเผือก ชั้นที่ ๔ ถ้าตราเดิมเปนรูปช้างมีมงกุฎ ไม่ได้ลงยาราชาวดี ก็จะโปรดพระราชทานดวงตรา ช้างเผือกชั้นที่ ๕

ข้อ ๕ ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศริยยศเช่นว่ามานี้ มีพิเศษแปลกกว่าข้าราชการ ตามปรกติหลายประการ คือเมื่อเวลาแต่งตัวเต็มยศ ติดดวงตราช้างเผือก ดวงตรามงกุฎ

สยามชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ มาแล้ว ทหารซึ่งรักษายามประจำอยู่ในที่ต่าง ๆ ต้องคำนับ (วันธิยาวุธ) ถ้าแต่งตัวเต็มยศติดดวงตราช้างเผือก ดวงตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ที่ ๕ ทหารต้องคำนับ (อังคินวุธ) ยกไว้แต่ทหารเข้าแถวใหญ่ประจำอยู่ ฤๅผู้มีบันดาศักดิ์ใหญ่กว่าผู้ที่แต่งมานั้นอยู่ที่นั้นด้วย แต่ผู้ซึ่งมีความชอบได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ ทั้งปวงนี้ ถ้ามีคดีเกี่ยวข้องในตัวเองประการใด ๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท จะทรงพระกรุณาโปรด ให้มีตระลาการชำระเปนความรับสั่ง เมื่อพิจารณาชณะความได้ปรับไหม จะโปรดยกพินัยหลวงพระราชทานให้ด้วย ถ้าแพ้ลงก็ต้องเสียเบี้ยปรับตามเกณฑ์ศักดินา แต่ส่วนพินัยหลวง ก็โปรดยกพระราชทานให้

ข้อ ๖ ผู้ซึ่งได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ ทั้งปวงนี้ให้คงแต่งตามที่ได้รับพระราชทาน ถ้าผู้ใดทำดวงตราชั้นสูงกว่ายศดวงตราที่ตัวได้ประดับใช้ ก็จะให้ปรับไหมเปนจักเลมิดตามศักดินาให้แก่ไพร่ ฤๅผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากผู้ที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยยศนั้น ห้ามมิให้ทำดวงตราเทียมปลอมแต่งเปนอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดทำดวงตราเทียมปลอมแต่งใช้ จับได้จะมีโทษจงหนัก

ข้อ ๗ จะทรงพระกรุณาโปรดตั้งเจ้าพนักงาน ให้เปนผู้จัดการกำกับตรวจตราจัดการ ในเครื่องราชอิศริยยศทั้งปวงนี้

เจ้าพนักงานนั้นต้องเอาใจใส่จดหมายรายชื่อ แลความชอบของผู้ที่ได้รับดวงตราไว้ให้ถี่ถ้วน ให้จดทั้งชื่อเดิมชื่อตั้งตำแหน่งยศ แลอายุแลลำดับชั้นดวงตรา แลวันที่ได้รับดวงตราไป ให้ถี่ถ้วนไว้เปนสำคัญในหอหลวง แล้วให้ส่งให้กรมวังมาคัดไปบาทหมายให้รู้ทั่วทุกกระทรวง

เหรียญสำหรับทหาร

ชื่อจักรมาลา

อนึ่งพระบาทสมเด็จ พระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ว่า ทหารทั้งปวง ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งรับราชการมานาน ไม่มีความผิดความร้าย มีความภักดีต่อราชการโดยสุจริตเรียบร้อย ก็ควรจะได้รับพระราชทานเครื่องแต่ง เปนของสำแดงความชอบแตในพวกทหาร จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเครื่องแต่งบอกสำคัญความชอบ ในพวกทหาร เปนเหรียญเงินข้างน่าหนึ่ง มีรูปจุลมงกุฎ มีพานรอง มีเครื่องสูงสองข้าง ด้านหลังมีรูปช้าง มีอักษรอยู่ข้างบนว่า ส ภ ป ม ร ๕ ขอบเปนจักร ชื่อจักรมาลา ห้อยผ้าสีแดงขอบเขียวริ้วน้ำเงิน ๑ เหลือง ๑ แลมีเขมเงินสำหรับกลัด ติดแนบกับเสื้อชั้นนอก ที่อกข้างซ้ายสำหรับพระราชทานทหาร ซึ่งได้รับราชการมานานถึง ๑๕ ปีไม่มีความผิด แลทหารซึ่งได้รับการแขงแรง ในการช่วย

กับเพลิงเปนต้น เตรียนที่พระราชทานนั้น มีหนังสือคำประกาศประทับพระราชลัญจกร สำหรับด้วย

เหรียญสำหรับผู้มีวิชาการช่างต่าง ๆ

แลความชอบในพระองค์

อนึ่งทรงพระราชดำริห์ ให้สร้างดวงตราสำหรับพระราชทานผู้มีความชอบในพระองค์ แลทำการช่างต่าง ๆ ฝีมือดีอีก ๒ อย่าง ที่ ๑ ชื่อรัตนาภรณ์ ดวงตรามีรูปจุลมงกุฎมีเครื่องสูง ๒ ข้าง ขอบเปนรัศมีสลักเปนเพชรโปร่งลงยาราชาวดีสีแดง ข้างด้านหลังมีอุนาโลมอยู่กลางอักษร ส ป พ ม ร ๕ ล้อมรอบ ผ้าห้อยสีเขียว ขอบน้ำเงินริ้วแดง ๑ เหลือง ๑ มีเขมทองกลัดติดแนบกับเสื้อชั้นนอกที่อกข้างซ้าย ที่ ๒ ชื่อ บุษมาลา เปนเหรียญทองคำ น่าหนึ่งมีรูปจุลมงกุฎ มีเครื่องสูง ๒ ข้าง น่าหนึ่งอุนาโลมอยู่กลางมีอักษร ส พ ป ม ร ๕ ล้อมรอบ ห้อยผ้าสีแดงขอบเขียวริ้วเหลือง ริ้วน้ำเงินมีเขมทองคำกลัด ติดเหนือกับเสื้อที่อกข้างซ้าย

เหรียญตราทั้ง ๓ อย่างนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้เปนสิทธิ์แก่ผู้ที่ได้รับ ไม่ต้องคืน ให้ผู้ซึ่งได้รับเหรียญตราทั้ง ๓ อย่างนี้ จงติดเสื้อ แลใช้ตามประกาศนี้เทอญ

ประกาศมาณวันศุกร เดือนสิบ แรมสิบสามค่ำ ปีระกาเบญศก ศักราช ๑๒๓๕

ประกาศ
เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่

๏ ศุภมัศดุ จุลศักราช ๑๒๓๕ กุกุฎสังวัจฉระ กะติกะมาศ กฤษณปักษ์ พาระสีดิถี รวิวาร บริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ ราชสังกาศ บรมธรรมมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มหัยสวริยพิมาน โดยสถานอุตราพิมุข พระบรมวงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดี ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าพร้อมกันโดยลำดับ จึ่งมีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูลสุรสิงหนาท ทรงประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยให้ทราบทั่วกันว่า ตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมา ก็ตั้งพระราชหฤไทยที่จะทำนุบำรุงพระราชอาณาจักร ให้มีความศุขความเจริญแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งสมณชีพราหมณ์ ประชาราษฎรทั้งปวงทั่วไป การสิ่งไรที่เปนการ

กดขี่แก่กันให้ได้ความยากลำบากนั้น ทรงพระราชดำริห์จะไม่ให้มีแก่ชนทั้งหลาย ในพระราชอาณาจักรต่อไป ด้วยได้ทรงพระราชดำริห์เหนว่าในมหาประเทศต่าง ๆ ซึ่งเปนมหานครอันใหญ่ในทิศตวันออกตวันตก ในประเทศอาเซียนี้ ฝ่ายตวันออกคือ ประเทศจีน ประเทศยวน ประเทศยี่ปุ่น แลฝ่ายตวันตกคือ อินเดีย แลประเทศที่ใช้การกดขี่ ให้ผู้น้อยหมอบคลานกราบไหว้ แก่เจ้านายแลผู้ที่มียันดาศักดิ์ ที่เหมือนกับธรรมเนียมในประเทศสยามนั้น บัดนี้ประเทศเหล่านั้นก็ได้เลิกเปลี่ยนธรรมเนียมนั้นหมดทุกประเทศด้วยกันแล้ว การที่เขาได้พร้อมกัน เลิกเปลี่ยนธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้นั้น ก็เพราะเพื่อจะให้เหนความดี ที่จะไม่มีการกดขี่แก่กันในบ้านเมืองนั้นอีกต่อไป ประเทศใดเมืองใด ที่ได้ยกธรรมเนียมซึ่งเปนการกดขี่ซึ่งกันแลกัน ประเทศนั้นเมืองนั้นก็เหนว่ามีแต่ความเจริญมาทุก ๆ เมืองโดยมาก ก็ในประเทศสยามนี้ ธรรมเนียมบ้านเมืองซึ่งเปนการกดขี่แก่กันอันไม่ต้องด้วยยุติธรรมนั้น ก็ยังมีอยู่อีกหลายอย่างหลายประการ จะต้องคิดลดหย่อนผ่อนเปลี่ยนเสียบ้าง แต่การที่จะจัดผลัดเปลี่ยนธรรมเนียม จะให้แล้วไปในครั้งเดียวคราวเดียวนั้นไม่ได้ จะต้องค่อยคิดเปลี่ยนแปลงไป ตามเวลาที่ควรแก่กาล ที่จะเปลี่ยนแปลงได้บ้านเมืองจึ่งจะได้มี

ความเจริญสมบูรณยิ่งขึ้นไป แลธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้ในสยามประเทศนี้ เหนว่าเปนการกดขี่แก่กันแขงแรงนัก ผู้น้อยที่ต้องหมอบคลานนั้น ได้ความเหน็ดเหนื่อยลำบาก เพราะจะให้ยศแก่ท่านผู้ใหญ่ ก็การทำยศที่ให้คนหมอบคลานกราบไหว้นี้ ไม่ทรงเหนว่ามีประโยชน์แก่บ้านเมือง แต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย ผู้น้อยที่ต้องหมอบคลานกราบไหว้ ให้ยศต่อท่านผู้ที่เปนใหญ่นั้น ก็ต้องทนลำบากอยู่จนสิ้นวาระของตน แล้วจึงจะได้ออกมา พ้นท่านผู้ที่เปนใหญ่ธรรมเนียมอันนี้ แลเหนว่าเปนต้นแห่งการที่เปนการกดขี่แก่กันทั้งปวง เพราะฉนั้นจึงจะต้องละพระราชประเพณีเดิม ที่ถือว่าหมอบคลานเปนการเคารพอย่างยิ่ง ในประเทศสยามนี้เสียด้วยทรงพระมหากรุณา เพื่อจะให้ท่านทั้งหลายได้ความศุข ไม่ต้องทนยากลำบากหมอบคลานเหมือนอย่างแต่ก่อน แลธรรมเนียมที่หมอบคลานนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถเปนยืนเปนเดิน ธรรมเนียมที่ถวายบังคมแลกราบไหว้นั้น ให้เปลี่ยนอิริยาบถเปนกัมศีศะ ธรรมเนียมที่ยืนที่เดินแลกัมศีศะนี้ ใช้ได้เหมือนกับธรรมเนียมที่หมอบคลานถวายบังคมลาแลกราบไหว้ บางทีท่านผู้ที่มีบันดาศักดิ์ ซึ่งชอบธรรมเนียมที่หมอบคลานกราบไหว้ตามเดิมเหนว่าดีนั้น จะมีความสงไสยสนเท่ห์ว่า การที่เปลี่ยนธรรมเนียมหมอบคลาน ให้ยืนให้เดินจะเปนการเจริญแก่การบ้านเมืองด้วยเหตุไร ก็ให้พึงรู้ว่าการที่เปลี่ยนธรรม

เนียม ใหม่ เลิก หมอบ คลาน ให้ยืน ให้เดิน นั้น เพราะ จะ ให้ เหน เปน แน่ ว่า จะไม่ มี การ กด ขี่ แก่ กัน ใน การ ที่ ไม่ เปน ยุติธรรม อีก ต่อ ไป เมือง ใด ประเทศ ใด ผู้ ที่ เปน ใหญ่ มิ ได้ ทำ การ กด ขี่ แก่ ผู้ น้อย เมือง นั้น ประเทศ นั้น ก็ คง มี ความ เจริญ เปน แน่ ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป พระ บรม วงษานุวงษ แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ซึ่ง มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ใน พระ ที่ นั่ง แล ที่ เสด็จ ออก แหะ หนึ่ง แห่ง ใด จง ประพฤติ ตาม พระราช บัญญัติ ที่ ทรง พระ มหา กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ จัด ไว้ เปน ข้อ บัญญัติ สำหรับ ข้า ราชการ ต่อ ไป จง ทุก ข้อ ทุก ประการ จึ่ง ได้ โปรด เกล้า ฯ ให้ ท่าน เจ้าพระยา ศรี สุริยวงษ สมันตพงษ พิสุทธิ มหา บุรุษ รัตน โรดม ผู้ สำเร็จ ราชการ แผ่น ดิน ตั้ง เปน ข้อ พระ ราช บัญญัติ ไว้ สำหรับ แผ่น ดิน ต่อ ไป ดัง นี้

ข้อ ๑ ว่า พระ บรม วงษานุวงษ แล ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พลเรือน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ทั้ง ปวง เมื่อ เข้า เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ใน พระ ที่ นั่ง ฤๅ ที่ เสด็จ ออก แห่ง ใด ๆ ก็ ดี เมื่อ เดิน เข้า ไป ถึง น่า พระ ที่ นั่ง แล้ว ให้ ก้ม ศีศะ ถวาย คำนับ ครั้ง หนึ่ง แล้ว จึ่ง เดิน ไป ยืน ที่ ตำแหน่ง ของ ตน เฝ้า เมื่อ ไป ถึง ที่ ยืน เฝ้า แล้ว ให้ ก้ม ศีศะ ถวาย คำนับ อีก ครั้ง หนึ่ง แล้ว ยืน ให้ เรียบ ร้อย เปน ปรกติ ห้าม มิ ให้ เดิน ไป มา แล ยืน หัน หน้า หัน หลัง ใน เวลา ที่ เสด็จ ออก แล มิ ให้ เอา มือ ไพล่ หลัง แล ท้าว เอว แล เอา มือ ไป ท้าว ฝา ผนัง แล เสา ฤๅ ที่ ต่าง ๆ

แลสูบบุหรี่ หัวเราะพูดเสียงดังต่อน่าพระที่นั่ง ให้ยืนให้เรียบร้อยเปนลำดับ ตามบันดาศักดิ์ผู้ใหญ่ผู้น้อย ถ้ามีกิจราชการที่จะต้องกราบบังคมทูล พระกรุณาแล้วให้เดินออกมาจากที่เฝ้า ยืนตรงน่าพระที่นั่งก้มศีศะถวายคำนับแล้วจึงกราบบังคมทูลพระกรุณา เมื่อสิ้นข้อความที่กราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ให้ก้มศีศะลงถวายคำนับ จึงให้เดินถอยหลังมาที่ยืนเฝ้าอยู่ตามเดิม ถ้าจะถวายหนังสือ ฤๅสิ่งของสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่อพระหัตถ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วให้ถือสองมือ เดินตรงเข้าไป ถึงหน้าพระที่นั่งพอสมควรก้มศีศะลงถวายคำนับก่อน จึงถวายของนั้นต่อพระหัตถ ถ้าถวายของนั้นเสร็จแล้ว ให้เดินถอยหลัง ถ้าเปนที่ใกล้ให้ถอยหลัง ๓ เก้า ฤๅ ๕ เก้าพอสมควร ถ้าเปนที่ไกล ให้ถอยหลังออกมา ๗ เก้า จึงกลับหน้าเดินไปยืนตามที่ ถ้าจะมีพระบรมราชโองการดำรัสด้วย ผู้หนึ่งผู้ใดที่ยืนอยู่ในที่เฝ้านั้น ก็ให้ผู้นั้นยืนตรงอยู่ตามที่ก้มศีศะถวายคำนับแล้ว จึงรับพระบรมราชโองการ เมื่อรับพระบรมราชโองการ กราบบังคมทูลสิ้นข้อความแล้ว ก็ให้ก้มศีศะถวายคำนับ อนึ่งพระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ที่ได้เข้ามายืนเฝ้า ในเวลาที่เสด็จออกอยู่นั้นถ้ามีพระบรมราชโองการ โปรดพระราชทานเก้าอี้ให้นั่งจึงนั่งได้ ห้ามมิให้นั่งลงกับพื้นแลนั่งเก้าอี้ ฤๅนั่งที่แห่งใด ๆ

ความชอบใจ ในเวลาที่เสด็จออกต่อน่าพระที่นั่ง แลผู้ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้นั่งเก้าอี้เฝ้าอยู่นั้น นั่งให้เปนปรกติ ห้ามมิให้ยกท้าวขึ้นภายบนเก้าอี้ แลไขว่ห้างเหยียดท้าวตะแคงตัว ทำกิริยาหาความสบายให้เกินกิริยา ที่นั่งเปนปรกติเปนอันขาด เมื่อเวลาเสด็จขึ้นก็ให้ยืนขึ้นถวายคำนับ ให้พร้อมกัน แต่แขกเมืองประเทศราช เมื่อจะเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ให้ทำกิริยาคารวะตามเพศบ้านเมืองของตนก่อน เมื่อทรงพระกรุณาโปรดให้ยืนจึงยืนได้

ข้อ ๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกประทับอยู่ที่แห่งใด ๆ ก็ดี ข้าราชการแลมหาดเล็กซึ่งเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทอยู่ในที่นั้น ถึงเสด็จออกประทับอยู่ช้าหลายชั่วโมง ก็ห้ามมิให้ข้าราชการแลมหาดเล็กที่ยืนเฝ้าอยู่นั้น นั่งลงอยู่ในที่แห่งใด ๆ เปนอันขาด เว้นไว้แต่เปนที่กำบังลับพระเนตร สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงนั่งได้ แลในเวลาที่เสด็จออกทรงประทับอยู่ ณ ที่แห่งใด ๆ นั้น ข้าราชการแลมหาดเล็ก ยืนเฝ้าอยู่ในที่โดยลำดับแล้ว ผู้ซึ่งจะเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทภายหลัง ที่มิได้มีราชการที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ห้ามมิให้เดินผ่านน่าพระที่นั่ง แลเดินผ่านหน้าข้าราชการที่ยืนเฝ้าอยู่ก่อนนั้น ให้เดินหลีกเลี่ยงเข้ายืนตามตำแหน่งของตน ที่ควรจะยืนเว้น

ไว้แต่ผู้ที่ได้รับพระบรมราชโองการ จึงเดินผ่านหน้าเพื่อนข้าราชการไปมาได้

ข้อ ๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทางสถลมารค ข้าราชการแลราษฎรชายหญิง ที่จะมาคอยดูกระบวน เสด็จพระราชดำเนินก็ดี จะทรงช้างทรงม้าทรงรถ ฤๅจะทรงพระที่นั่งอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนิร มาถึงหน้าผู้ที่ยืนคอยดูกระบวนเสด็จพระราชดำเนิรอยู่นั้น ให้คนเหล่านั้นก้มศีศะถวายคำนับจงทุกคน ห้ามมิให้นั่งมิให้ยืนดูกระบวน เสด็จพระราชดำเนิรบนชานเรือน บนน่าต่างเรือน แลบนที่สูงที่ไม่ควรจะนั่งจะยืน ถ้าทรงม้าทรงรถ ก็ไม่มีกระบวนน่ากระบวนตามเสด็จพระราชดำเนิร ผู้ซึ่งอยู่บนเรือนแลบนที่สูงไม่ทันรู้ว่า เสด็จพระราชดำเนิร แต่พอแลเหนว่าเปนรถพระที่นั่ง ฤๅม้าพระที่นั่งก็ให้ยืนขึ้นถวายคำนับ ห้ามมิให้นั่งมิให้หมอบเปนอันขาด แลในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนิรทรงช้างทรงม้าทรงรถ ฤๅทรงพระที่นั่งอย่างหนึ่งอย่างใด มาในทางสถลมารค ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ไปบนหลังม้าฤๅไปบนรถ พบปะกระบวนน่าเสด็จพระราชดำเนิน ก็ให้หยุดม้าหยุดรถริมทาง ถ้าเสด็จพระราชดำเนินมาถึงตรงหน้า แล้วให้ถอดหมวกแลก้มศีศะถวายคำนับอยู่บนรถบนหลังม้า ไม่ต้องลงจากรถ จากหลังม้า ต่อเสด็จพระราชดำเนิรไปสิ้นกระบวนแล้ว จึงให้ออกรถเดิน

เดินม้าต่อไป ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ข้าราชการแลราษฎร ชายหญิง ที่อยู่แพอยู่เรือนริมน้ำ ให้ยืนขึ้นก้มศีศะลงถวายคำนับจงทุกคน ถ้ามาด้วยเรือพบกระบวนเสด็จพระราชดำเนิน ถ้าเรือเล็กยืนไม่ได้ก็ให้ถอดหมวกก้มศีศะถวายคำนับในเรือไม่ต้องยืน ถ้าเปนเรือใหญ่ควรจะยืนได้ก็ให้ยืนขึ้นถวายคำนับตามธรรมเนียม

ข้อ ๔ ข้าราชการเมื่อจะเข้าไปในพระบรมหาราชวัง ฤๅจะออกจากพระบรมหาราชวัง ฤๅจะไปกิจธุระแห่งหนึ่งแห่งใดก็ดี ถ้าพบท่านผู้มียศถาศักดิ์ที่ได้เคยทำคำนับย่ำเกรง ตามธรรมเนียมเก่าอย่างใด ก็ให้ทำคำนับย่ำเกรงอย่างธรรมเนียมใหม่ให้เหมือนกัน ธรรมเนียมที่ยืนเหมือนกับนั่ง เหมือนกับหมอบ ธรรมเนียมที่เปิดหมวกก้มศีศะเหมือนอย่างกราบไหว้อย่างแต่ก่อนนั้น ถ้าผู้หญิงจะไปในที่เฝ้า แลพบท่านผู้ใหญ่ไม่ต้องเปิดหมวก เปนแต่ก้มศีศะลงคำนับ เมื่อกระทำคำนับแล้วหมวกนั้นจะเปิดก็ได้ ไม่เปิดก็ได้ ผู้คนข้าทาษที่ใช้การงานอยู่ในบ้านเรือนนั้น ก็อย่าให้ท่านผู้ที่เปนเจ้าเปนนาย บังคับให้ข้าทาษหมอบคลานให้บังคับให้ข้าทาษใช้ยืนใช้เดินตามพระราชบัญญัติ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งไว้นี้ ให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ฝ่ายน่าฝ่ายใน ในพระบรมหาราช

วังบวร ให้กระทำตามพระราชบัญญัติ ประกาศนี้จง ทุกประการ

ประกาศมาณวัน อาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีระกาเบญจศก ศักราช ๑๒๓๕

ประกาศตราตระกูล

ศุภมัศดุ สุศักราช ๑๒๓๔ กุกกุฏสังวัจฉระ กติกมาศ กฤษณปักษ ทวาทศมีดิถี อาทิตย์วาร ปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จ พระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตน์ วรขัติยราชนิกโรตม จาตุรันตบรม มหาจักรพรรดิราช สังกาศ บรมธรรมมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหยศวริยพิมาร โดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมราชวงษานุวงษ แลท่านเสนาบดี ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึ่งมีพระบรมราชโองการมารพระบัณทูรสุรสิงหนาทดำรัสว่า (ทรงประกาศดังนี้) เราพระเจ้ากรุงสยาม ขอประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ แลท่านเสนาบดีแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ทราบทั่วกันว่า ซึ่งท่านทั้งหลายได้มอบศิริราชสมบัติให้เรา ยกขึ้นเปนพระเจ้ากรุงสยามมิได้มีความวังเกียจนั้น เราคำนึงคิดเดนการดิ

ของท่านเปนอันมาก ด้วยแต่กรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยา ยังกำลังดำรงค์อยู่นั้น พระเจ้าแผ่นดินได้ดำรงค์ราชสมบัติมาถึง ๓๔ พระองค์ เวลาเมื่อเปลี่ยนผลัดแผ่นดินใหม่ บางครั้งก็เกิดยุทธนาการ แย่งชิงด้วยอำนาจซึ่งกันแลกัน จนถึงเกิดศึกในกลางพระนครเปนสมบัติต่าง ๆ ด้วยถือเปนพวกเปนเหล่าแตกร้าว ปราสจากสามัคคีมีมานะทิฐิ ไม่คิดตามการที่สมควร แทบจะทุกครั้งทุกคราวมา จนถึงตั้งกรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยานี้ พระบรมราชวงษซึ่งได้ดำรงค์ดำรัสราชสมบัติ เปนประธมกระษัตริย์มาถึง ๔ พระองค์ นับได้ ๙๐ ปีเสศ จนถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ ก็มิได้เกิดยุทธนาการแย่งชิงกันให้ได้ความเดือดร้อน แก่ประชาราษฎรแต่สักครั้งหนึ่งเลย ควรจะเห็นความดีความชอบอันใหญ่ยิ่ง ในพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการทั้งปวง ด้วยเรานี้มีอายุน้อยกว่าพระเจ้าแผ่นดินแต่กาลก่อน ๆ มา ท่านทั้งปวงก็มิได้มีความรังเกียจ เพราะท่านมิได้จะฤกถึงพระเดชพระคุณ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเปนต้นบรมวงษ มาทุก ๆ พระองค์โดยลำดับ รับฉลองพระเดชพระคุณมิให้เสื่อมสูญเสียพระเกียรติยศ มีความสวามิภักดิ์สมักสโมสรพร้อมเพรียงกัน การจึ่งเรียบร้อยตลอดมาได้ ก็เหนความดีความชอบในพระบรมวงษานุวงษ แลท่านเสนาบดีแต่ก่อนซึ่งล่วงไป

แล้วก็ดี แลที่ยังดำรงค์อยู่ในปัจจุบันนี้ก็ดี มีฉันทยาไศรย พร้อมใจกัน ภักดีสัจซื่อ ต่อพระบรมราชวงษนี้จึงได้สืบอิศริยยศต่อ ๆ มา ตามกระกูลเนื่องกันโดยความปรกติ มิได้อริร้าวราญ ก็เปนความดีอย่างยิ่ง เพราะฉนั้นเรามีจิตรคิดจะทำนุบำรุงวงษตระกูลของท่านทั้งหลาย ให้เจริญยืดยาวปรากฏไปสิ้นกาลนาน จึงให้สร้างตราเครื่องราชอิศริยยศสำหรับสำแดงอิศริยยศ แลความชอบแห่งท่านผู้มียศบันดาศักดิ์สืบวงษตระกูลมา เพื่อให้รฦกถึงท่านผู้ใหญ่ที่ได้รักษาแผ่นดินบังคับการมาแต่ก่อน ตลอดมาจนถึงท่านผู้ที่ได้ทำนุบำรุงแผ่นดินแลรักษาการปัจจุบันนี้ จะได้เหนว่าสืบเนื่องตระกูลวงษท่านไปสิ้นกาลนาน เปนเกียรติยศแก่ท่านผู้มีความชอบทุก ๆ ตระกูล เนื่องไปมิให้เสื่อมทราม แล้วจงตั้งจิตรพร้อมใจกันช่วยทำนุบำรุงแผ่นดิน แลช่วยรักษาวงษตระกูลซึ่งกันแลกันสืบต่อไป ให้ปราศจากอัคติสี่ประการ ประกอบสามัคคีสโมสรเปนนิรันตรกาล ฉลองพระเดชพระคุณแต่ปฐมบรมกระษัตริย์มา ให้มีความศุขศิริสวัสดิ์ อายุวัฒน์ยืนนานจงทุกท่านทุกนายเทอญ

แล้วจึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ธิบดี ศรีสุวรมหามัตยวงษ ราชพงษนิกรานุรักษ มหาสวามิภักดิ์ บรมราโชปการาภิรมย์ สรรพคมกิจวิจารณ มหาฌณเฑียรบาลบดินทร ราชนิเวศน์นิลทรามาตย์ อันเต

ปุริกนารถเสนาบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ ซึ่งเปนประธา
นาธิบดีในกรมวัง ให้ประกาศแก่พระบรมราชวงษานุวงษ แล
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนแล ฤาผู้หนึ่งผู้ใด
ที่จะได้รับเครื่องราชอิศริยยศในแผ่นดินสยาม ให้ทราบทั่ว
กันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้สร้างตราเครื่องราชอิศริยยศ สำหรับพระราช
ทานสำแดงอิศริยยศแลความชอบ ผู้ที่มียศบันดาศักดิ์ตระ
กูลวงษสืบมา เพื่อจะให้เปนที่รฤกถึงท่านผู้ใหญ่ที่ได้รักษา
แผ่นดินแลรักษาการมาแต่ก่อน ตลอดจนถึงท่านผู้ที่ได้ทำนุ
บำรุงแผ่นดิน แลรักษาการประจุบันด้วย จะได้เปนที่รฤก
สืบตระกูลของท่านไปสิ้นกาลนาน จึ่งโปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมให้ตั้งพระราชบัญญัติ แลคำประกาศไว้สำหรับดวง
ตรา เพื่อจะให้ท่านทั้งปวงทราบทั่วกันดังนี้ เครื่องราช
อิศริยยศ ซึ่งทรงพระราชดำริห์ให้สร้างขึ้นคราวนี้ ชื่อจุล
จอมเกล้า เปนตราสำหรับตระกูลแบ่งยศเปนสามชั้น

ชั้นที่ ๑ ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า มีดวงตราเด็ก ขอบตรา
ข้างหน้าเปนแฉกแปดแฉก ลงยาราชาวดีสีชมภู มีรัศมีทอง
ออกตามระหว่างแฉก มีใบไชยพฤกษสองข้าง ลงยารา
ชาวดีสีเขียว กลางดวงตรานั้นเปนพระราชสาทิศฉายาลักษณ
ในพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอบพระ
ราชฉายาลักษณ ลงยาราชาวดีสีขาว ในกลางขอบมีตัว

อักษรทองว่า (เราจะบำรุงตระกูลวงษให้เจริญ) ปลายแฉกข้างบนมีจุลมงกุฎ ลงยาราชาวดีสีเขียวสีแดงสีขาวสีขาว ด้านหลังดวงตรานั้นเหมือนอย่างข้างน่า แปลกแต่ที่กลางดวงตรานั้น เปนรูปช้างสามเศียรลงยาราชาวดีสีขาว บนหลังช้างมีรูปตรีศูล ลงยาราชาวดีสีขาว ขอบรอบช้างนั้นเปนจักร ลงยาราชาวดีสีขาวพื้นแดง ในขอบจักรมีตัวอักษรทองว่า (ปีระกาเบญจศก ศักราช ๑๒๓๕) ดวงตรานี้สำหรับห้อยผ้าสะภายสีชมภูอ่อน กว้าง ๔ นิ้ว สายสะภายบ่าขวามาซ้าย มีดวงตราใหญ่อีกดวงหนึ่ง มีอักษร จ ทองคำประดับเพ็ชรสามตัวไขว้กันคือ (จฬาลงกรณ์จุลจอมเกล้า) พื้นสีชมภูขอบรอบตรา จ ลงยาราชาวดีสีขาว มีอักษรตัวทองว่า (เราจะบำรุงตระกูลวงษให้เจริญ) มีแฉกในแปดแฉกเปนรัศมีทองแลแฉกนอก เปนแฉกเปนรัศมีเงิน สลักเปนเพ็ชรโปร่งดวงตรานี้ สำหรับติดเสื้อที่อกข้างซ้าย แลมีสายสร้อยทองคำสำหรับติดเสื้อครุย ยาวหกสิบสามนิ้ว กลางสายสร้อยเปนรูปช้างสามเศียร มีจุลมงกุฎอยู่บนหลังเครื่องสูงสองข้าง มีรูปราชสีห์คชสีห์ ตราแผ่นดินประคองอยู่กลาง มีอักษร จ ป ร ไขว้กัน คือ (จฬาลงกรณบรมราชา) เปนอักษรพระนามย่อ ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ ๒๕ ดวง ดอกบัว ๒๖ ดอก สลับกันไปจนตลอดสายสร้อยนี้ สำหรับติดเสื้อเมื่อเต็มยศอย่างใหญ่ ห้อยดวงตราเล็กที่สาย

สร้อยแทนแพรสายแถบสะกาย ดวงตราทั้งสองดวงแลสายสร้อยนี้รวมเปนชั้นที่หนึ่ง.

ชั้นที่ ๒. ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กเหมือนชั้นที่หนึ่ง ห้อยสายแถบสีชมภูอ่อนขนาดกลาง กว้าง ๒ นิ้วสรวมคอ แลมีดวงตราใหญ่ เปนรัศมีเงินแยกแฉก กลางมีตัว ร ทองคำสามตัวไขว้กัน คือ (จุฬาลงกรณจุลจอมเกล้า) พื้นลงยาราชาวดีสีชมภูอ่อน ขอบตัว ร ลงยาราชาวดีสีขาว มีอักษรตัวทองว่า (เราจะบำรุงตระกูลวงษให้เจริญ) สำหรับติดเสื้อที่อกข้างซ้าย เปนดวงตราวิเสศ สำหรับเพิ่มเข้าในชั้นที่ ๒

ชั้นที่ ๓ ชื่อตะติยะจุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็กเหมือนชั้นที่สอง แต่ย่อมหน่อยหนึ่ง ห้อยสายแพรแถบสีชมภูอ่อนขนาดเล็กกว้างนิ้วกึ่ง มีเข็มทองสำหรับติดเสื้อที่อกข้างซ้าย เปนชั้นที่สามแลมีเหรียญเงิน มีรูปตราเหมือนดวงตราตติยจุลจอมเกล้า ชื่อตติยานุจุลจอมเกล้า เพิ่มขึ้นในชั้นตติยจุลจอมเกล้าอีก รวมเปน ๓ ชั้นด้วยกันดังนี้

ข้อพระราชบัญญัติ

สำหรับดวงตรา ๑๕ ข้อ

ข้อ ๑ ดวงตราสำหรับเครื่องราชอิศริยยศ ทั้งสามชั้นนี้ มีกำหนดสร้างได้ครั้งเดียว ซึ่งจะทำเพิ่มเติมขึ้นอีกไม่ได้

ถ้าตราไม่พอแจกต้องงดรอ ผู้ที่ได้รับไปไม่มีตัวแล้ว ส่งตราคืนมายังเจ้าพนักงานแล้ว จึ่งจะแจกต่อไปได้ อนึ่งจำนวนดวงตราเครื่องราชอิศริยยศ ซึ่งได้ทรงสร้างขึ้นไว้ครั้งนี้ คือชั้นที่หนึ่งสำหรับสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเปนเจ้าของตราเครื่องราชอิศริยยศนี้ ฤๅพระบรมราชวงษานุวงษ ซึ่งจะได้สืบพระราชอิศริยยศ เปนพระเจ้าแผ่นดิน แลต่างวงศ์วงษตระกูล รักษาเครื่องราชอิศริยยศต่อไป ดวงหนึ่ง ดวงตราแลสายสร้อยประดับเพ็ชร์เนาวรัตนทั้งสิ้น สำหรับพระราชทาน ๒๐ ดวงเปนชั้นที่หนึ่ง ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า

ชั้นที่ ๒ ๙๐ ดวง ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า กับดวงตราวิเสศอีก ๕๐ ดวง

ชั้นที่ ๓ ๑๐๐ ดวง ชื่อตะติยจุลจอมเกล้า กับดวงตราเหรียญเงิน ชื่อตะติยานุจุลจอมเกล้า อีก ๑๐๐ ดวง รวมดวงตรา ๓๙๑ ดวงเท่านั้น

ข้อ ๒ เครื่องราชอิศริยยศนี้ ดวงตราชั้นที่หนึ่งสำหรับพระราชทานพระบรมราชวงษานุวงษ ผู้ใหญ่ซึ่งเปนหัวน่าในราชตระกูล แลท่านอัคมหาเสนาบดีจัตุสดมภ์ แลหัวเมืองซึ่งเปนเมืองเอก ที่มีถานันดรยศ เปนเจ้าพระยา แลท่านผู้ที่ได้รับตรานพรัตนราชวราภรณ จึ่งจะรับดวงตรานี้ได้ ชั้นที่สองสำหรับพระราชทาน พระองค์เจ้าต่างกรม แลยังไม่ได้ตั้งกรม แลข้าราชการที่ได้รับพานทอง ดวง

ตราวิเสศอีก ๕๐ ดวงนั้น สำหรับพระราชทานในพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการ ซึ่งได้รับพระราชทานพานทอง ซึ่งมีความดีควรจะเพิ่มแล้ว แต่จะพระราชทาน

ชั้นที่ ๓ สำหรับพระราชทานบุตรชายที่หนึ่ง ของท่านผู้ที่ได้ดวงตราชั้นที่หนึ่ง แต่ในขณะเมื่อบิดายังมีชีวิตรอยู่ แลสำหรับพระราชทานบุตรชายใหญ่ที่ ๑ ของท่านผู้ที่ได้รับดวงตราชั้นที่ ๒ เมื่อบิดาสิ้นชีพแล้ว

ข้อ ๓ บุตรชายใหญ่ ซึ่งจะได้รับตราแทนบิดาสืบตระกูลต่อไปนั้น จะต้องพระราชทานบุตรชายใหญ่ ซึ่งเกิดด้วยภรรยาหลวง ถ้าบุตรภรรยาหลวงไม่มี จึงจะพระราชทานบุตรภรรยาน้อยซึ่งเปนผู้ใหญ่ อนึ่งบุตรชายใหญ่ของท่าน ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศเปนที่ ๑ ก็ดี ที่ ๒ ก็ดี นั้นเปนนักเลงสูบฝิ่นเล่นเบี้ยไม่เปนราชการ ไม่ควรที่จะรักษาเครื่องราชอิศริยยศไว้ได้ ก็ให้เจ้าพนักงานมีแตขาณชี่ไว้ ไม่ให้ดวงตราไป ถ้าบุตรชายใหญ่นั้นถึงแก่กรรมแล้วก็เปนสูญ อนึ่งถ้าบุตรชายใหญ่เสียจริตฤๅถึงแก่กรรมเสีย แต่บิดายังมีชีวิตรอยู่ ตรานั้นต้องตกแก่หลานซึ่งเปนบุตรของบุตรชายใหญ่ ถ้าหลานชายใหญ่ไม่มีให้ตกเปนของบุตรชายที่สอง ที่ร่วมมารดาเดียวกันกับบุตรชายที่หนึ่ง ถ้าบุตรชายที่สองไม่มี ให้ตกเปนของบุตรชายคนใดคนหนึ่งซึ่งเปนคนเรียบร้อย แลได้ราชการดีกว่าบุตรอื่น ๆ ในตระ

กูลนั้นถ้าบุตรคนใดซึ่งได้รับตรานั้น ทำราชการดีเลื่อนขึ้นเปนชั้นที่ ๒ ฤๅชั้นที่ ๑ ก็ดี ก็ได้สืบตระกูลนั้นไปในบุตรตามอย่างที่ว่ามาแล้วนั้น ถ้าไม่ได้เลื่อนยศคงอยู่แต่ชั้นที่ ๓ เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว บุตรของผู้นั้นไม่ได้รับเปนขาดกันเท่านั้น

ข้อ ๔ ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งผู้ที่ยังไม่มีตระกูลมาแต่เดิม ฤๅบุตรที่รองบุตรคนใหญ่ของผู้ที่มีตระกูลมาแต่เดิม ให้ตั้งตระกูลสืบต่อไปก็จะพระราชทานดวงตราชั้นที่ ๒ บุตรของผู้นั้นจึงจะได้รับตรารักษาตระกูลนั้นต่อไป ดังเช่นว่ามาแล้วนั้น

ข้อ ๕ ผู้ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยยศทั้งสามนี้ มีกำหนดอายุพ้น ๒๑ ปีขึ้นไป จึงจะรับได้ เว้นไว้แต่ท่านผู้ที่ได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ นพรัตนราชวราภรณ์ พระเจ้าลูกเธอพระองค์ใหญ่ แลพระบรมราชวงษานุวงษ ที่ได้รับตำแหน่งยศที่ต่างกรม แต่เมื่อพระชนมายุศม์ยังไม่ถึง ๒๑ ปี ฤๅได้พระราชทานพานทอง เปนเครื่องยศแล้วก็ควรรับได้

ข้อ ๖ ผู้ซึ่งได้รับดวงตราทั้งสามชั้นนี้ มีหนังสือสำคัญสำหรับดวงตรา ประทับพระราชลัญจกร กำกับด้วยทุกดวง ถ้าผู้ที่ได้รับตราไปแล้วสิ้นชีพล่วงไป ให้คืนดวงตรามายังเจ้าพนักงาน แต่หนังสือสำคัญสำหรับดวงตรานั้นไม่ต้องคืน จะได้ไว้ให้แก่บุตรหลานเปนที่รฦกต่อไปข้างน่า

ข้อ ๗ ท่านผู้ที่ได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศ ชั้นที่หนึ่ง จะทำสายสร้อยสำหรับห้อยตราไว้ใช้ ก็ให้ทำตามตำแหน่งยศ คือท่านผู้ที่ได้พานทองลงยาราชาวดี ก็ให้ทำสายสร้อยลงยาราชาวดี ถ้าได้พานทองคำเปล่า ก็ให้ทำสายสร้อยทองคำเปล่า จะลงยาราชาวดีฤๅจะประดับเพชรพลอยก็ไม่ได้

ข้อ ๘ ท่านผู้ที่ได้ดวงตรานพรัตนราชวราภรณ์นั้น ฤๅท่านผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ มหาวราภรณ์ ฤๅมหาสุราภรณ์ ถ้าได้ตราจุลจอมเกล้าชั้นที่หนึ่ง เมื่อเวลาแต่งตัวเต็มยศ จะใช้ตราจุลจอมเกล้าด้วย ก็ให้ใช้ตราดวงเล็กสวมคอแขวนด้วยสายสร้อย ฤๅสายแพรขนาดกลางแทนสายสะพาย

ข้อ ๙ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิศริยยศนี้แล้ว จะจำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพชรประดับพลอยให้งามดีสำหรับไว้ใช้ ฤๅจะไว้ให้ปันทั่วกันแก่บุตรหลานต่อไปก็ดี แต่ตราหลวงนั้นต้องคืนยังเจ้าพนักงาน ตามธรรมเนียม

ข้อ ๑๐ ท่านผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ ทั้งปวงนี้ให้หมายตรงอักษรท้ายชื่อ บอกเครื่องราชอิศริยยศ คือ ป จ คือปฐมจุลจอมเกล้า แทนชั้นที่ ๑ ท จ ท จ ว ทุติยจุลจอมเกล้า ฤๅทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ แทนชั้นที่ ๒

ต ร ต น ร ตติยจุลจอมเกล้า ฤๅ ตติยานุจุลจอมเกล้า แทนชั้นที่ ๓

ข้อ ๑๑ ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ จุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๑ ที่ ๒ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ผู้นั้น ให้มียศบันดาศักดิ์เสมอตำแหน่ง ที่ได้รับพระราชทานพานทอง คือใช้แคร่ แลเรือกัญญาพนักทองแลอื่น ๆ ได้ตามยศพานทองทุกอย่าง ๆ

ข้อ ๑๒ เมื่อเวลาแต่งตัวเต็มยศ ติดเครื่องราชอิศริยยศมาด้วย ทหารซึ่งอยู่ประจำในที่ต่าง ๆ ต้องคำนับว่า (วันทยาวุธ คือปริเซนอาร์ม) แต่ผู้ที่ได้ดวงตราที่ ๓ นั้น ทหารต้องคำนับว่า (ชังศิเนวุธ โชลเดออาร์ม) ยกเสียทหารซึ่งเข้าแถวใหญ่ แลมีผู้มีบันดาศักดิ์ใหญ่อยู่ที่นั้น ถ้ามีคดีเกี่ยวข้องกับผู้ใด ซึ่งได้ดวงตราด้วยกัน ก็ไม่ต้องไปฟ้องร้องณโรงศาล ให้ทำเรื่องราวมายื่นต่อเจ้าพนักงานใหญ่ ให้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมสิ่งไร ฤๅ ถ้าเป็นความเกี่ยวข้องกับพวกอื่น ก็ให้ทำเรื่องราวมายื่นต่อเจ้าพนักงาน ให้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้ใดเปนตระลาการชำระ

ข้อ ๑๓ ดวงตราสำหรับอิศริยยศ แลหนังสือสำคัญสำหรับดวงตราซึ่งพระราชทานไปแล้วนั้น มีกำหนดจะต้อง

คืนส่งต่อเจ้าพนักงาน ด้วยเหตุ ๓ ประการ คือผู้ที่ได้รับไปนั้นเปนกระบถแผ่นดิน ๑ ต้องโทษอุกฤษฐ์ถึงต้องประหารชีวิตร ๑ ต้องโทษถึงริบราชบาทว์ ๑ ต้องส่งดวงตราแลหนังสือสำคัญต่อเจ้าพนักงาน เช่นเลิกตระกูลบุตรไม่ได้รับสืบไป

ข้อ ๑๔ ทรงพระกรุณาโปรดตั้งเจ้าพนักงาน สำหรับดวงตราเครื่องราชอิศริยยศ ตามตำแหน่งอย่างยุโรป ที่ ๑ แกรนดมาสเตอ ที่ ๒ ชานเซเลอร์ ที่ ๓ สเกตตารี ที่ ๔ รียิศเตอรวมเปน ๔ ตำแหน่ง

ข้อ ๑๕ เมื่อถึงวันกำหนดที่ออกคำประกาศ แลพระราชทานดวงตรานี้ ให้บันดาผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศทั้งปวงแต่งตัวตามยศ มาประชุมกันบูชาพระรูปสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ในพระบรมราชวงษ์นี้ ที่ในพระบรมมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุกท่านทุกนายเทอญ

ประกาศพระสงฆ์
ให้บอกศักราชให้ถูกต้อง

๏ มีพระบรมราชโองการ มาร พระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่าให้ประกาศแก่พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงว่า ปีที่มีอธิกมาศ แลอธิกวาร ตามกำหนดโดยรอบคติดำเนินแห่งพระสุริยมณฑลอันมีมาทุก ๆ ครั้งนั้น

ปีใดที่มีอธิกมาศแลอธิกวารก็ดี พระสงฆ์สำแดงธรรมบอก
พุทธศักราชนั้น หาถูกต้องกันไม่ ที่ใช้ข้างอดีตก็ดี ที่ใช้
ข้างอนาคตก็มี ผู้ที่ได้สดับฟังนั้นก็ไม่รู้ว่าจะแน่จะถูกอย่าง
ไร เป็นแต่ไปแต่ตามใจตามรู้ของพระสงฆ์รูปนั้นๆ บัดนี้
โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ถ้าปีใดมีอธิกมาศ
ให้บอกพุทธศักราชตามแบบนี้ ไปจนสิ้นปีตามกำหนดใน
แบบอธิกมาศ

ในปีจอฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ นี้มีอธิกมาศ ให้ท่านผู้
จะบอกพุทธศักราชรู้ทั่วกันว่า เมื่อยังไม่ถึงเดือนแปดบุรพา
สาธ ฤๅถึงเข้าแต่ยังเป็นส่วนใน ให้บอกอธิกมาศจะเสนะ
ไว้ส่วนอนาคต ครั้นสิ้นเดือนแปดบุรพาสาธ แล้วตั้งแต่ขึ้น
ค่ำหนึ่งเดือนแปดอุตราสาธไป ให้บอกอธิกมาศจะเสนะไว้
ส่วนอดีต วันเสาร์เดือนหกแรมค่ำหนึ่ง เป็นวันขึ้นพุทธศัก
ราช ให้บอกว่าดังนี้ อุภาละ ลิวิศักยมุนิสัพพัญญุพุทธัสสะ
ปรินิพพุตกาละโต ปัฏฐายะ สัตตะสะตุตตะระจะตุตสะ อิกานิ
เทวสํวัจฉะระสะหัสสานิ อะเตรุง มิมัสมิง ปัจจุปันนะกาเลโสเณสัง
วัจฉะเร คิมหะอุตุมหิ วิสาขมาเส กาหปักเข ปาฏิปะเท โสรวาเร
อนาคตกาเลอธิกมาศะวะสเนะ เภกุนะติงสะทิวะสะสะหาท
สะมาลาอิก ทวาสิติสังวัจฉรุตตระปัญจะสตาธิกานิเทว สํวัจ
ฉระสะหัสสานิภวิสันติ

ศรีศุภมัศดุ พระพุทธสาสนกาล นับจำเดิมแต่วันสมเด็จ

พระบรมสักยมุนีศรีสรรเพชญพุทธเจ้านั้น เสด็จเข้าขันธ์ปรินิพพานมา ล่วงแล้ว ๒๑๑๗ พรรษาถ้วน จะกล่าวกาลปัจจุบันวันหนึ่งบัดนี้ ปีระกานักษัตรฉศก เดือน ๖ แรมค่ำหนึ่ง วันเสาร์เป็นปัจจุบันวาร ยังพระพุทธศาสนกาลส่วนอนาคตซึ่งกำหนดว่าจะมาจะเป็นข้างณเบื้องหน้านั้น อีก ๒๘๘๒ พรรษาเศษ ก่อนกาลที่วันไพศาขบูรณมีจะมา ยังอีก ๑๒ เดือนด้วยจำนวนปีอธิกมาศกับ ๑๙ วัน รวมพระพุทธศาสนกาลสามส่วนประมวนณที่อันเดียวกัน จึงนับได้ครบ ๕๐๐๐ พรรษา ตั้งแต่ณวันเสาร์ เดือนหกแรมสองค่ำไป ยกคำว่าถ้วนออกเสีย ครั้นถึงเดือนแปดบุริพาสาฒ ซึ่งเป็นเดือนอธิกมาศนั้นเติมคำว่า อธิกมาศทุเตไว้น่าเดือนว่า ปัจฉิมทิวังปัจจุบันนกาเลโสณสังวัจฉเร ที่แห่งทุติยอธิกมาศทุเตยะ บุพพาสาฬหะมาสสุกปักเขอาฏฐะเม ... อนาคตกาเล ฯลฯ อวิสันติดังนี้

เมื่อถึงเดือนแปด บุริพาสาฒ วันค่ำหนึ่ง บอกว่าอุกาละ ฯลฯ ปัญจายะ อธิกะมาสะวะเสนะ ปัณณระสะทิวะสุตตระเทวิมาสาธิกะ สัตตสตังวัจฉรุตตระจตุสตาธิกานิเทว สังวัจฉระสหัสสานิจะเหสุง อิทานิปัจจุบันนกาเล ฯลฯ อวิสันติ ๆ ไป กว่าจะถึงวันเดือนหกขึ้นสิบห้าค่ำปีกุนสัปตศก ให้ท่านผู้จะบอกพุทธศักราช บอกตามแบบนี้ในปีซึ่งมีอธิกมาศต่อ ๆ ไปทุกปี ซึ่งมีอธิกมาศนั้นเทอญ

ถ้าปีใดมีอธิกวาร ก็ให้บอกพุทธศักราชตามแบบนี้ไป จนสิ้นปี ตามมิกำหนดในแบบอธิกวารนี้

อนึ่งในปีมีอธิกวาร เดือน ๗ เปนเดือนถ้วน ให้ท่านผู้บอกพุทธศักราชเพิ่มอธิกวาระวะเสนะ ไว้เบื้องน่าเสศวัน เมื่อถึงวันเดือนเจดแรมสิบห้าค่ำ ซึ่งเปนอธิกวารนั้นเพิ่มบทอธิกวารกูตายะ ไว้เบื้องน่าคือปีจรุบันต่อถึงเดือน ๘ แรมค่ำหนึ่ง จึงยกบทอธิกวาระวเสนะนั้นออกเสีย เพราะนับแรมเดือนเจด ๑๕ วัน ขึ้นเดือนแปด ๑๕ วันเปนเดือนหนึ่ง แล้วเหมือนในปีชวดอัฐศก จุลศักราช๑๒๓๘ พระพุทธสาสนายุกาลส่วนอดีตภาค ๒๔๑๙ พรรษา เมื่อถึงเดือนเจดแรมค่ำหนึ่งบอกพุทธศักราชว่า อุกาสะ สิริสักยมุนิสัพพัญญพุทธัสสะปรินิพพุตทิวสโต ปัญจุฐายะ เอกมาส ธิกะ เอกูนาสีติ สังวัจฉรุตตระจตุสตาธิกานิเทว สังวัจฉระสหัสสานิอเหสุง อิมัสมิงปัจจุบันนะกาเล มูสิกสังวัจฉเร กิมหอุตุมหิ เจฐมาเสกาฬปักเขปาฏิปเทวุธวาเร อนาคตกาเล อธิกวาระวะเสนะเอกูนะวิสติทิวสุตตระทสสมาส ธิกะ สมาสีติสังวัจฉรุตตระ ปัญจะสตาธิกานิเทวสังวัจฉระสหัสสานิ ภวิสันติ

คือศุภมัสดุ ๆลๆ เปนปีจรุบันวาร ยังพระพุทธสาศนกาลส่วนอนาคต ซึ่งกำหนดว่าจะมาเปนปีปัญจะเบื้องน่านั้นอีก ๒๕๘๐ พรรษา ถ้วนเสศก่อนแต่กาลที่วันวิสาขบุรณมีจะมา ยังอีก ๑๐ เดือนกับ ๒๙ วัน ด้วยอำนาจเดือนมีอธิกวาร

รวม ๑ ๘ ๑ ๕๐๐๐ พรรษา เมื่อถึงวันพุฒเดือนเจดแรม ๑๔ ค่ำ ซึ่งเปนอธิกวารนั้นเพิ่มยกอธิกวารภูตายะ น่าคือว่า อิมัสมิง ปีจุปันกาเลนุลิกสังวัจฉเรคิมหอุตุคิเชฐมาเส กาฬปักเข อธิกวารภูตายะ ปัณณรสิยาติถียังวุฒวาเร จนาคเตกาเล อธิกวาระวเสนา ปัณณรสะทิวสุตร ๑ ๘ ๑ ภวิสสันติ

ศิริศุภมัสตุ ๑ ๘ ๑ จะกล่าวกาลปัจุบันวันหนึ่งบัดนี้ ปีชวดอัฐศก คิมหฤดูเดือนเจดแรม ๑๕ ค่ำ อธิกวารวันนี้วันพุฒ เปนปัจุบันวาร ยังพระพุทธสาสน ๑ ๘ ๑ ครบ ๕๐๐๐ พรรษา เมื่อถึงวันสุกรเดือนแปดแรมค่ำหนึ่ง ยกยทอธิกวารวเสนออกเสีย

ให้ท่านผู้จะบอกพระพุทธศักราชมาตแบบนี้ ในปีซึ่งมีอธิกวารต่อไปจะทุกปี ซึ่งมีอธิกวารนั้นเทอญ

ให้พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย แจกหมายประกาศนี้ไปให้ทั่วในกรุง แลหัวเมืองเอกโทตรีจัตวาปากใต้ฝ่ายเหนือ ทั่วพระราชอาณาเขตร ผู้ซึ่งจะสำแดงพุทธศักราชเมื่อใดแล้ว ให้เหมือนกัน จะได้เปนที่เคารบนับถือ ในพระพุทธสาศนา ว่าพระสงฆ์รู้แท้รู้จริงเหมือนกันหมด จะไม่เปนที่ติเตียน ว่าเลอะเทอะ รู้มากรู้น้อยกว่ากัน ถ้าแลกำหนดบอกถูกตามแบบนี้ทุก ๆ รูปแล้ว ก็จะเปนที่รุ่งเรืองพระพุทธสาสนา แลเปนที่เฉลิมพระเกียรติยศอย่างหนึ่งได้ ฯ

ประกาศมาณวันจันทร์เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำปีวอกนพศกศักราช ๑๒๓๕

ประกาศภาษีเรือ

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าราชการในกรุงเทพฯ แลผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือ เจ้าภาษีนายอากร แลผู้รับช่วงไป ทำแทนเจ้าภาษีนายอากร แลกำนันนายอำเภอ ราษฎรในกรุงนอกกรุงทั้งปวง ให้รู้ทั่วกันว่า ด้วยทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกตลาดเปลี่ยนเรียกเปนภาษีเรือ เรือนโรงร้านตึกแพ สืบๆ มาหลายปี ความทั้งปวงแจ้งอยู่ในตราตั้งเจ้าภาษี แลหนังสือพิมพ์ประกาศนั้นแล้ว ครั้นล่วงมามีผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าลอองฯ ว่า เจ้าภาษีรับทำอยู่แล้วขายช่วง ให้ผู้อื่นไปเรียกตามระยะจังหวัดกรุงเทพฯ แลช่วงหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือ แลผู้ที่ซื้อช่วงออกไปนั้น หาเรียกภาษีตามพิกัดท้องตราไม่ ไปเรียกภาษีให้เหลือๆ เกินๆ ฝ่ายราษฎรเล่าก็ตยักตยาย ต่างๆ หลีกเลี่ยงให้ผิดจากพิกัด เอารัดเปรียบแก่กัน จึ่งทรงพระราชดำริห์เหนว่า เมื่อเลิกตลาดเปลี่ยนเรียกเปนภาษีเรือแลโรงร้านตึกแพที่ไว้สินค้า แลให้เช่าทั้งบ่อนเล่นเบี้ยต่างๆ มาหลายปีก็ไม่สู้มีความถะเลาะวิวาททุ้งเถียงกัน ครั้งนี้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยกภาษีเรือ เร่เรือจะให้แก่ราษฎร ไม่ให้ต้องเสียภาษีเปนอันมาก การก็ยังไม่เรียบร้อยฉันใดจะดี ให้ท่านเสนาบดีปฤกษาหาฤๅกัน

จัดการเสียใหม่ให้สมควร ท่านเสนาบดีปฤกษาพร้อมกัน เห็นว่าให้ยกเรือเร่เรือจรเสียนั้น คงไว้แต่เรือประจำขายของเหมือนกับโรงร้าน แลเรือบันทุกอิฐ บันทุกทราย บันทุกกระเบื้อง ซึ่งไม่ได้เสียภาษี แลเรือบันทุกเครื่องคชาเดิม ไปเที่ยวขายในจังหวัดกรุงเทพฯ แลหัวเมืองฤๅ เรือนโรงร้านตึกแพที่ให้เช่า แลที่ไว้สินค้าต่างๆ แลโรงคนชั่วซึ่งเปนสินค้าอย่างหนึ่ง แลที่ตั้งบ่อนเล่นเบี้ยเขียนหวยนั้น ควรให้เสียภาษีตามพิกัดที่พิมพ์ประกาศ ให้ผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการกำนันนายอำเภอ แจกให้ราษฎรในกรุงนอกกรุง ให้รู้ทั่วกันว่ากำหนดพิกัด ให้เรียกภาษีดังนี้ เรือบันทุกอิฐ เรือบันทุกทราย บันทุกกระเบื้อง ซึ่งไม่ได้เสียภาษี และเรือบันทุกเครื่องคชาเดิม ไม่เที่ยวขายในจังหวัดกรุงเทพฯ และแขวงหัวเมือง ให้เรียกภาษีเรือ ศอกละสลึง วาละบาท แลเรือหัวเมืองบันทุกสินค้าต่างๆ เข้ามาขายในจังหวัดกรุงเทพฯ และแขวงหัวเมืองอื่นๆ แลเรือที่กรุงเทพฯ บันทุกสินค้าต่างๆ ประจำขายของอยู่ที่แขวงเมืองใด ตั้งแต่ ๒ เดือนขึ้นไป ให้เรียกภาษีเรือ ศอกละเฟื้อง วาละสลึง ถ้าประจำขายสินค้า อยู่ที่แขวงเมืองใดเมืองหนึ่ง

ตั้งแต่ ๑๒ เดือนขึ้นไป ให้เรียกภาษีเรือ สอกละสลึง วาละบาท ถ้าราษฎรเจ้าของเรือสาบาลได้ ว่าประจำขายอยู่ในจังหวัดกรุงเทพฯ แลแขวงเมืองนั้นต่ำกว่า ๒ เดือนลงมา เรืออย่างนี้เปนเรือจรไม่ต้องภาษี เรือช่วงบันทุกสินค้าส่งเรือใหญ่แลส่งขึ้นโรงร้านตึกแพ แลเรือรับถ่ายสินค้าที่โรงร้านตึกแพ บันทุกเรือไปเที่ยวเร่ขายสิ้นเวลาแล้วกลับมา ขนของขึ้นโรงร้านเปนเรือเร่ไม่ต้องเสียภาษี กำหนดให้เรียกภาษีแพ ที่ไว้สินค้าขายในจังหวัดกรุงเทพฯ ถ้ามีสินค้าสิ่งหนึ่งสองสิ่งสามสิ่งเปนสินค้าราคาน้อย ให้เรียกภาษีแพห้องละหกสลึง สองห้องสามบาท สามห้องตำลึงสองสลึง ถ้าสินค้าราคาน้อยมีสินค้าอยู่ ๔ สิ่ง ๕ สิ่ง ๖ สิ่ง ให้เรียกภาษีห้องละกึ่งตำลึง สองห้องตำลึงหนึ่ง สามห้องหกบาท แพที่มีสินค้าราคามากคือผ้าแลแพรต่าง ๆ แลเครื่องทองเหลือง ทองขาว เครื่องแก้วเครื่องเหล็กแลขึ้น หนังเขานองา สุรายาฝิ่น แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง แพให้เช่าแลเขียนหวย ตั้งบ่อนเล่นเบี้ยต่าง ๆ แลแพคนเช่า ให้เรียกภาษีห้องละสามบาท สองห้องหกบาท สามห้องเก้าบาท เรือโรงร้านตึก ที่ให้เช่าไว้สินค้า ตั้งบ่อนเล่นเบี้ยเขียนหวย แลคนเช่าอยู่ แลเรือโรงตึกคนซื้อ แลเรือนโรงร้านตึกที่ไม่ได้ให้เช่า ไว้สินค้าของตัวเอง ซึ่งอยู่ในห้องที่

โปลิศลาดกระเวน ให้เทียบเหมือนค่าเช่า ให้เรียกภาษี ๑๒ ชัก ๑ กึ่ง คือสิบสองตำลึงชักหกบาท แต่เรือนโรงร้านตึกแพที่ให้เช่า แลไว้สินค้าของตัวเองไม่ได้อยู่ในท้องที่โปลิศลาดกระเวน ให้เรียกภาษี ๑๒ ชัก ๑ แลโรงร้านตึกแพซึ่งอยู่ตามแถวท้องตลาด แทรกปนอยู่ในระหว่างโรงร้านตึกแพที่มีสินค้าขาย ไม่ประกอบการซื้อขายให้มีผลประโยชน์ จำเริญแก่แผ่นดินนั้นไม่ซอย ให้เรียกภาษีเท่ากับโรงร้านตึกแพที่ไว้สินค้าขายเหมือนกัน แลให้เจ้าภาษีเรียกภาษีแต่ผู้ที่อยู่ในโรงร้านตึกแพนั้นๆ ครั้นจะให้ผู้ที่อยู่ในโรงร้านตึกแพนั้น นำไปค่าเช่าของโรงร้านตึกแพก็ยาก บางทีก็อยู่ไกลบางทีก็อยู่ใกล้ ไปไม่ภายย้าง มักวิวาทกัน จึงให้เรียกภาษีเอาแก่ผู้ที่อยู่ในโรงร้านตึกแพนั้นๆ แล้วจึงให้ผู้เช่าไปหักเอาเงินค่าเช่าโรงร้านตึกแพ ซึ่งได้เสียไปตามมากแลน้อย ถ้าผู้เช่าเปนคนอยู่ต่างประเทศ ให้เรียกภาษีเอาแก่เจ้าของ โรงร้านตึกแพผู้ได้ค่าเช่า แลเรือนโรงร้านตึก ที่ไว้สินค้าของตัวเองไม่ได้ให้เช่า แลอยู่ไกลกันที่จะเช่าจะเทียบเปนค่าเช่าไม่ได้ ให้เรียกภาษีเปนห้องๆ ได้มีสินค้าสิ่งหนึ่งสองสิ่งสามสิ่งราคามากกว่าตำลึงหนึ่งขึ้นไป ให้เรียกภาษีที่ไว้สินค้าห้องละสองสลึง ถ้ามีสินค้าราคาน้อย ๔ สิ่ง ๕ สิ่ง ๖ สิ่ง ให้เรียก

ภาษีห้องละหกสลึง ถ้ามีสินค้าราคามากต้องพิกัดแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เรียกภาษีห้องละกึ่งตำลึง แลเรือนโรงร้านตึกแพซึ่งอยู่ตามหัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือนั้น ด้วยราคาสินค้าไม่เหมือนกรุงเทพฯ ต้องลดหย่อนผ่อนราคาลงบ้าง กำหนดให้เรียกภาษีแพที่อยู่หัวเมืองซึ่งมีสินค้าราคาน้อย ห้องละหกสลึง สองห้องสามบาท สามห้องตำลึงสองสลึง แพให้เช่าตั้งบ่อนเล่นเบี้ยต่างๆ แลแพที่มีสินค้าราคามากต้องพิกัดแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เรียกภาษีแพห้องละกึ่งตำลึง สองห้องตำลึงหนึ่ง สามห้องหกตำลึง แต่เรือนโรงร้านตึกที่ให้เช่าเปนราคาเท่าใดให้เรียกภาษี ๑๒ ชัก ๑ ถ้าราษฎรตีเหล็กแลหล่อเครื่องทองเหลืองทองขาว ขึ้นม่อทำครามทำปอทำใต้ทำตะสุ่น แลที่ไว้ใต้น้ำมัน สานงอบสานเสื่อจอเสื่อต่างๆ เบี้ยจากเบี้ยกระแชง ฤๅไปซื้อหารับสินค้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งแต่ผู้อื่นๆ มาไว้ขายที่เรือนโรงร้าน สินค้ามีอยู่สิ่งหนึ่งสองสิ่ง สามสิ่งราคามากกว่าตำลึงหนึ่งขึ้นไป ให้เรียกภาษีที่ไว้สินค้า ห้องละสองสลึงถ้าสินค้า ๔ สิ่ง ๕ สิ่ง ๖ สิ่ง เปนสินค้าราคาน้อย ให้เรียกภาษีห้องละบาท ถ้าสินค้าราคามากต้องในพิกัดแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เรียกภาษีห้องละหกสลึง ถ้าสินค้าเปนของในสวนในไร่ของตัวไม่ต้องเสียภาษีที่ไว้สินค้า แต่โรงเลื่อยไม้โรงสีเข้า

โรงทำน้ำมันขาย ให้เรียกภาษีห้องละบาท โรงเลี้ยงสุกรขาย สุกรตั้งแต่ ๑๐ ตัวขึ้นไป โรงเลี้ยงเปดเลี้ยงไก่ตั้ง ๕๐ ตัวขึ้นไป ให้เรียกภาษีโรงเลี้ยงเปนที่ไว้สินค้าหลังละบาท ถ้าสุกรต่ำกว่า ๑๐ ตัวเปดไก่ต่ำกว่า ๕๐ ตัวลงมา แลเปนที่กลางแจ้งไม่ได้เลี้ยงในโรง ไม่ต้องเสียภาษี ถ้าราษฎรมีตึกเรือนโรง แลทำเพิงเฉลียงน่าตึกข้างตึกเรือนโรงห้องหนึ่งสองห้องสามห้องก็ดี ขนทุกสินค้าไว้แต่ที่เพิงเฉลียงแห่งเดียว แต่ในตึกในโรงในเรือนไม่มีสินค้า ให้เรียกภาษีเพิงเฉลียง เปนที่ไว้สินค้าอย่างเดียว ห้องละสองสลึง ถ้าไว้สินค้าที่ตึกที่เรือนที่โรงก็ดี แลเพิงเฉลียงก็ไว้สินค้าต่างๆ หลังใดหลังหนึ่ง ให้เรียกภาษีหลังนั้นทั้งเพิงเฉลียงเปนที่ไว้สินค้าด้วย รวมกันห้องละสามบาท สองห้องหกบาท สามห้องเก้าบาท แลราษฎรผู้เดียวขนทุกสินค้าไว้ที่เรือนโรงร้านตึกแพหลายหลัง ห้องใดเปนที่ไว้สินค้า ก็ให้เรียกภาษีห้องนั้นทุกหลังตามมากแลน้อย ถ้าเจ้าของสาบาลได้ว่าสินค้าราคาไม่ถึงตำลึง แลห้องเปล่าไม่มีสินค้าไม่ต้องเสียภาษี พิกัดในท้องตรากำหนดให้เรียกภาษีดังกล่าวมานี้ ถ้าเจ้าของผู้ได้ค่าเช่า แลผู้เช่าเรือนโรงร้านตึกแพนั้นๆ ขืดบังค่าเช่าไว้ไม่บอกโดยตรง เจ้าภาษีแลพวกเจ้าภาษีสืบจับได้ชำระได้ความจริง ก็ให้

ปรับไหม แก่ผู้ บังภาษี สามต่อ ตาม ราคาเรือ มาก แลน้อย แล เงินต้นขึ้น เท่าใด ก็ให้เอา แก่ผู้ บังภาษีให้ แก่ผู้รับสินบน ให้เจ้าภาษีนำจับผู้บัง ค่าเช่า เปนเงินสิบ ตำลึงลงมา แลให้เจ้าภาษี เรียก ภาษี แต่ราษฎร ตามพิกัดประกาศ ถ้าเจ้าภาษี คิดยักย้ายเรียก ภาษี เหลือๆ เกินๆ ก็ให้ราษฎร ผู้ที่มีเรือ เรือนโรงร้าน ตึก แพ ทั้งปวง พิเคราะห์ดู ใน พิกัดหมาย ประกาศ นี้ให้ถ้วนถี่ จะได้เสีย ภาษี ตาม พิกัด กำหนด ในท้องตรา ถ้าเจ้าภาษี เรียกเหลือเกิน ขึ้นไป อย่าให้ราษฎร ยอมเสีย ภาษีให้ร้องทุกข์ เอาเถิด ให้ผู้สำเร็จ ราชการ เมืองกรมการ มีใจเมตตากรุณา แก่ราษฎร รับหมาย ประกาศออกไป ให้รู้ทั่วกัน อย่าให้เปนใจ ด้วยเจ้าภาษี ยอม ให้เจ้าภาษี เก็บภาษี ให้เหลือๆ เกินๆ ในพิกัด ท้องตรา แล หมาย ประกาศ นี้ ถ้าผู้สำเร็จ ราชการเมือง กรมการ ขืนเร่งราษฎรให้เสียภาษี เกินพิกัด ได้ความ จริงจะให้มี โทษ ด้วย ฝ่ายเจ้าภาษี เล่าจงมีความ เมตตา กรุณา แก่ราษฎร ภาษี ก็จะมีประโยชน์กำไร ก็เพราะ ราษฎร ทำมาหากิน อย่าให้เรียก เหลือเกิน ผิด จาก พิกัด ท้องตรา แล หมาย ประกาศ นี้ ให้ราษฎร ได้ความ เดือดร้อน สิ่งใด สิ่งหนึ่งได้ ฝ่าย ราษฎร ทั้งปวง เล่าจง ยอม เสีย ภาษี ให้เจ้า ภาษี ตาม พิกัด แล หมาย ประกาศ นี้ แต่ โดยดี อย่าให้ล่วง ขี่ไปได้ ถ้า สงไสย ข้อใด ก็ให้ถาม ผู้รักษาเมือง กรมการ ให้ทราบ

จะได้เสียภาษีตามพิกัด และให้เจ้าภาษีกับราษฎรมีความอ่อนน้อมต่อกัน ความเฉลาะวิวาทก็จะไม่ใคร่เกิดมี ประกาศไว้ ณวันพฤหัศบดี เดือนเจ็ด ขึ้นสี่ค่ำ ปีมเมียโทศก ศักราช ๑๒๓๒ เปนปีที่ ๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

ประกาศออกหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา

๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุศรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาษ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงพระราชดำริห์ ในการที่จะทำนุบำรุงแผ่นดินให้เรียบร้อย ส่วนเปนประโยชน์ทั่วถึงแน่นอนให้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า หนังสือราชกิจจานุเบกษา ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเปนสมเด็จพระบรมชนกนารถ ได้ทรงเปนธรรมเนียมไว้แล้วแต่ก่อนนั้น ทรงเหนว่าเปนของดีมีคุณ เปนประโยชน์ในแผ่นดินสยาม ไม่ควรจะทิ้งละให้เสื่อมสูญพระราชประเพณี จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งให้พระยาศรีสุนทรโวหาร พระสารสาศน์พลขันธ์ หลวงสารประเสริฐ เรียบเรียงเหตุในราชกิจต่าง ๆ ถวายพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ ลงพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษานี้ต่อไป โดยพระราชประสงค์ จะให้สืบธรรมเนียมดำรงค์พระ

ราช ประ เพณี ของ พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว แล เพื่อ จะ ให้ เปน ประ โยชน์ แก่ ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย แล ราษฎร ทั้งปวง ที่ มีความ ประ สงค์ อยาก จะ ทราบ เหตุ ต่าง ๆ ที่ เกิด ขึ้น ใน ประเทศ สยาม นี้ แล ประเทศ อื่น ๆ หนึ่ง การ ที่ พิมพ์ หนังสือ ราช กิจจานุ เบกษา ครั้ง นี้ จะ ไม่ แจก เหมือน เมื่อ ครั้ง แผ่น ดิน พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ใน ครั้ง นั้น เจ้า พนักงาน ตี พิมพ หนังสือ ราช กิจจานุ เบกษา แล้ว ก็ จำแนก แจก จ่าย ให้ ขึ้น แก่ ผู้ ที่ ต้อง ประสงค์ คน ละ ฉบับ บ้าง สอง ฉบับ บ้าง สาม ฉบับ บ้าง บาง ที่ ผู้ มี อำนาจ มา ขอ คน ละ เก้า ฉบับ บ้าง สิบ ฉบับ บ้าง อย่าง น้อย เพียง สี่ ฉบับ ห้า ฉบับ บ้าง เจ้าพนักงาน ก็ ยอม ให้ ไป ผู้ ที่ ได้รับ หนัง สือ ราช กิจจานุ เบกษา ไป นั้น บาง ที่ อ่าน ครั้ง หนึ่ง ทิ้ง เสีย บ้าง บาง ที เก็บไว้ แต่ ไม่ ธุระ ทิ้ง ให้ ฉีก ขาดไป เสีย บ้าง เพราะ เหน ว่า หนังสือ นั้น เปน ของ ได้ โดย ง่าย แต่ คราว นี้ ซึ่ง เจ้า พนักงาน จะ ลง พิมพ์หนังสือ ราช กิจจานุ เบกษา ต่อ ไป เปน ครั้ง ที่ สอง ใน แผ่น ดิน ปัตยุบัน นี้ จะ ให้ ออก เดือน ละ สี่ ครั้ง ขึ้น ค่ำ หนึ่ง แรม ค่ำ หนึ่ง ขึ้น เก้า ค่ำ แรม เก้า ค่ำ ทุก เดือน ไป รวม หนังสือ ปี หนึ่ง เปน สี่ สิบ แปด ฉบับ แต่ จะ ขอ เก็บ เงิน แต่ ผู้ ที่ ได้รับ หนังสือ ราช กิจจานุ เบกษา ปี หนึ่ง เปน เงิน คน ละ แปด บาท เงิน ซึ่ง ได้ เก็บ มา นั้น จะ เอา มา ใช้ จ่าย ซื้อ กระดาษ แล ของ อื่น ๆ

ซึ่งจะใช้สอยในการตีพิมพ์ ก็ที่เรียกราคาปีละแปดบาทนั้น ก็ยังไม่พอใช้สอยในการตีพิมพ์ แต่จะกันผู้ที่มาขอไม่ให้ราคา แลจะให้เปนประโยชน์ใหญ่ในภายน่านั้นด้วย ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรทั้งปวง ที่มีปัญญาแสวงหาความชอบ แลความฉลาด แลความรอบรู้ในราชการแผ่นดิน ควรจะออกเงินปีละแปดบาท รับซื้อหนังสือราชกิจจานุเบกษานี้ไว้ อ่านตรวจดูการต่าง ๆ เหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงสยามบ้าง ในต่างประเทศบ้างก็จะได้ทราบความชัดในเหตุการต่าง ๆ ทั้งใกล้ทั้งไกลได้สมประสงค์ ผู้ที่ได้รับหนังสือราชกิจจานุเบกษาไปแล้ว จงถนอมรักษาไว้ เย็บให้เปนเล่มสมุด เหมือนอย่างสมุดจีนสมุดฝรั่งเวลาเมื่อประสงค์จะทราบเหตุการ ฤๅราชกิจสิ่งไรที่มีอยู่ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ก็ให้ตรวจดูให้ทราบชัดในราชกิจแลเหตุการนั้นได้โดยง่าย ถ้าผู้ใดประสงค์จะซื้อหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้ว ขอเชิญมาที่โรงพิมพ์หลวงในพระบรมหาราชวัง ลงชื่อแลบอกบ้านไว้เปนที่สังเกต ถ้าประสงค์จะให้ไปส่งถึงบ้าน ต้องเสียเงินอีกกึ่งตำลึง รวมเปนสองตำลึงกึ่ง

จะ

ประกาศ

ว่าด้วยตั้งเคาซิลแลพระราชบัญญัติ

๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงษ ซึ่งได้ประดิษฐานและดำรงค์รัตนราไชยมหัยสวรรยาธิปัต ณกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย อุดมราชนิเวศนมหาสฐาน เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหยสวรรยพิมาร โดยสฐานอุตราภิมุกข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลท่านเสนาบดี มุขมนตรี กระวีชาติราชปโรหิตาจารย ฝ่ายทหารพลเรือนถวายคำนับ โดยอันดับเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศ พร้อมกัน จึ่งมีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูร สุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาทให้ทราบทั่วกันว่า ตั้งแต่เสด็จบรมราชาภิเศกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ตั้งพระราชหฤไทยจะดำรงค์รักษาพระนครขอบขันธเสมา ทั้งพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการแลราษฎรให้ถาวรวัฒนายิ่งขึ้นไป จึ่งได้ตรงพระราชอุสาห์เสด็จพระราชดำเนินทางทเล ฝ่าคลื่น

ผื่นลมไปประพาศเมืองต่างประเทศ เพราะจะได้ทรงทอดพระเนตรบ้านเมือง แลการธรรมเนียมต่าง ๆ สิ่งใดดี จะได้เปนแบบอย่างแก่บ้านเมืองสยามต่อไป ก็เพราะทรงตั้งพระราชหฤไทย ประสงค์จะทรงจัดการทำนุบำรุงพระนคร จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไป ทอดพระเนตรบ้านเมือง ซึ่งได้มีความเจริญแล้วนั้น ก็ได้ทรงเหนการดีหลายอย่าง ที่จะเปนคุณเปนประโยชน์แก่แผ่นดิน เช่นต้นว่ากดขี่แก่กัน ถ้าเมืองใดประเทศใดยังถือตามที่เปนการกดขี่แก่กันนั้นอยู่แล้ว ก็เหนว่าประเทศนั้นเมืองนั้นยังไม่มีความเจริญเปนแน่ จึงได้ทรงลดหย่อนผ่อนพระราชอิศริยยศลงหลายอย่าง โปรดให้ขุนนางยืนเฝ้า แลจะนั่งเก้าอี้เสมอกันก็มิได้ทรงถือพระองค์ เพราะจะให้ท่านทั้งหลายเหนเปนแน่ว่า จะทรงปลดเปลื้องการกดขี่มีอยู่ในบ้านเมืองนั้นให้ลดน้อยถอยลงไปทุกครั้งทุกคราว ครั้งนี้ทรงพระราชดำริห์เหนว่าราชการแลประโยชน์บ้านเมืองสิ่งใดที่จะเกิดขึ้น แลการที่ยังรกร้างมาแต่เดิมนั้น ถ้าจะทรงจัดการแต่พระองค์เดียว ก็จะไม่ใคร่จะสำเร็จไปได้ ถ้ามีผู้ที่ช่วยกันคิดหลายปัญญาแล้ว การซึ่งรกร้างมาแต่เดิม ก็จะได้ปลดเปลื้องไปได้ทีละน้อย ๆ ความดีความเจริญก็คงจะยังเกิดแก่บ้านเมือง จึงได้ทรงจัดสันขุนนางผู้ทูลฉลองธุลีพระบาท ซึ่งมีสติปัญญาโปรดเกล้าฯ

ตั้งไว้เปนที่ปฤกษาแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อมีราชการวันใดกำหนดตัวมาประชุมพร้อมกัน จะเสด็จออกในพระที่นั่งแห่งใดแห่งหนึ่ง นั้นให้ผู้เปนที่ปฤกษาใหญ่ มาประชุมเฝ้าในที่นั้นให้พร้อมกันในวันตามที่กำหนด เมื่อยังไม่แล้วการจะประชุมติดกันไปสองวันสามวันก็ได้ . เมื่อทรงพระราชดำริห์การสิ่งใด ซึ่งเปนข้อราชการที่สำคัญ แลจะตั้งเปนกฎหมาย แลเปนแบบฉบับเปนธรรมเนียมในแผ่นดิน จะพระราชทานคำซึ่งทรงพระราชดำริห์นั้น ให้ที่ปฤกษาทั้งปวงดำริห์ตริตรองดู การจะเปนคุณฤๅเปนโทษก็ให้กราบทูลขึ้นตามควรมที่เหน ถ้าเหนว่าสิ่งไรจะเปนคุณฤๅคิดการซึ่งจะให้เปนคุณ คือว่าที่ทรงพระราชดำริห์นั้นก็ให้กราบทูลขึ้น ถ้าเหนว่าจะเปนการไม่มีคุณเปนโทษ อย่างไรก็ให้กราบทูลได้ ไม่เปนคนลันคนหลงไป ถ้าหากว่าคำที่ว่าขึ้นมานั้นดี ควรจะเอาเปนแบบฉบับได้ ก็จะเอาคำนั้นใช้ ถ้าเหนว่าไม่มีประโยชน์ ก็จะให้ยกเสีย แต่ผู้ซึ่งพูดขึ้นนั้นไม่มีโทษไม่มีความผิด สิ่งไรในตัว หนึ่งที่ปฤกษาทั้งปวงจะคิดการสิ่งไรขึ้นได้ ลงเนื้อเหนกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูล ฤๅทำเรื่องราวขึ้นทูลเกล้าถวายเปนไปรเวตก่อนจะได้ไม่เปนที่ขัดขวางแก่ผู้ใด เมื่อทรงเหนชอบจะได้ทรงปฤกษาที่ปฤกษาทั้งปวง เมื่อเหนว่าชอบ.

ดีพร้อมกันแล้วคำนั้นก็จะเปนใช้ได้ ถ้าการสิ่งไรที่ซึ่งปฤกษา
กันในวันประชุมนั้นจะยังไม่ตกลงพร้อมกันได้ ก็จะพระ
ราชทานพระราชดำรัศแก่คำซึ่งกล่าวขึ้นนั้น ให้ไปตริตรอง
ดูก่อนเมื่อ ถึงคราวประชุมน่า ให้ที่ปฤกษาทั้งปวง
ทำจดหมายวายความคิดของตัวที่เหนนั้นมาถวาย ในที่ประชุม
จงทุกคนจะได้ทรงเทียบเคียงดู เหนว่าคำของผู้ใดดีจะได้เอา
คำของคนนั้นเปนใช้ได้ ถ้าฝ่ายหนึ่งเหนความว่าไม่ดี
ฝ่ายหนึ่งเหนความว่าดี เปนคำเถียงแก่งแย่งกันอยู่ดังนี้
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงตั้งสิ่งเปนกลาง ไม่ทรงเหนว่า
เปนผู้ใหญ่ผู้น้อย สุดแล้วแต่ความยุติธรรมเปนประมาณ
แล้วจะทรงเลือกคำที่ ที่ปฤกษาว่ามา เหนว่าจะใช้ได้นั้น
เรียบลงให้เปนเรื่องจนตลอดการ ฤๅจะทรงพระราชดำริห์
พิเศศกว่าคำ ของขุนนางเหล่านั้นขึ้นไปอีก ก็จะเพิ่ม
เติมลงด้วย แล้วปฤกษาที่ปฤกษาทั้งปวง ต่อไปเมื่อเหน
ว่าดีพร้อมกันแล้ว จะเอาคำนั้นเปนใช้ได้ เมื่อที่ปฤกษา
ยังจะเหนการดีจะมีคุณต่อไปอีก ก็จะโปรดให้ไปเรียงถ้อย
คำตามความคิดของตัวมาว่าได้อีก กว่าจะเหนชอบพร้อมกัน
ลงชื่อพร้อมกันแล้วจึงจะมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่ง รับเอาความ
นั้นไปเรียงเปนพระราชบัญญัติ แล้วให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย
เมื่อถึงวันประชุมน่า จึงจะให้เอาคำพระราชบัญญัตินั้น

ออกอ่านให้ที่ปฤกษาทั้งปวงฟัง เมื่อเหนว่าถูกต้องพร้อมกันแล้ว ถ้าเปนการใหญ่ต้องปฤกษาท่านเสนาบดี เหนชอบพร้อมกันแล้วจึ่งจะลงพระนาม ประทับพระราชลัญจกร ในพระราชบัญญัตินั้นเปนใช้ได้ หนึ่งจะทรงตั้งพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการอีกพวกหนึ่ง ให้เปนที่ปฤกษาในพระองค์ เพราะไม่ให้ทอดพระเนตรการสิ่งไร ไม่ให้ทรงฟังการสิ่งไรทั่วไป ไม่มีทางสิ่งไรที่จะเปนทางปัญญา ซึ่งจะทรงพระราชดำริห์การบ้านเมือง และจะทรงตัดสินคำของที่ปฤกษาทั้งปวงให้เด็ดขาดไปได้ เพราะฉนั้นจึ่งจะต้องตั้งไว้สำหรับทรงได้ถามการงานให้กราบทูลได้ทุกอย่าง ไม่มีการขัดขวาง แลปฤกษาการซึ่งทรงพระราชดำริห์ขึ้นบางสิ่ง ก่อนที่ปฤกษาใหญ่ผู้ที่ได้มาเปนที่ปฤกษาในพระองค์ จึ่งจะเอาใจใส่ในราชการ อุสาห์สืบเสาะแลคิดการที่ดี เหมือนหนึ่งฝึกหัดคนขึ้นไว้ จะได้เปนที่ปฤกษาใหญ่ต่อไป แต่ที่ปฤกษาในพระองค์นั้น ไม่มีกำหนดว่าเท่าไรแล้วแต่จะทรงเหนว่าผู้ใดควรจะใช้ได้ ก็จะตั้งขึ้นไว้มาก ๆ เมื่อมีการสิ่งไรที่จะทรงปฤกษาจะได้หาแต่สองคนสามคน ฤๅมากเท่าไรก็ดี เมื่อทรงถามการงานสิ่งไร ก็ให้กราบทูลได้ โดยการที่จริงไม่ระแวงกลัวความผิดร้ายสิ่งใด ฤๅถ้าจะคิดการสิ่งไรขึ้นก็ให้กราบทูลได้ โดยความที่ตัวคิดเหน จะทรงปฤกษาการ

สิ่งใร ก็ให้กราบทูลได้ทุกอย่าง เหมือนที่ปฤกษาใหญ่แต่การนั้นยังไม่สำเร็จ ต้องทรงปฤกษาที่ปฤกษาใหญ่ก่อน ต่อเคนชอบพร้อมกันแล้ว การนั้นจึงจะเปนการสำเร็จได้ ให้ที่ปฤกษาใหญ่และที่ปฤกษาในพระองค์ จงมีความสวามิภักดิต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีความอุตสาห์หมั่นเพิ่งหมั่นคิดตริตรองในกิจราชการแผ่นดิน โดยสุจริตธรรมทุกประการ

ประกาศมา ณ วันศุกร แรมแปดค่ำ เดือนหก ปีจอฉศก จุลศักราช พันสองร้อยสามสิบหก เปนปีที่หกในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

๑ ที่ปฤกษาซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นในครั้งนี้นั้น

พระยาราชสุภาวดี	จมหรว	๑
พระยาศรีพิพัฒน์	ทรว	๑
พระยาราชวรานุกูล	ทรวนชุภม	๑
พระยากระสาปน์กาโกศล	ทรวมม	๑
พระยาภาษกรวงษ	ทรวภชชมม	๑
พระยามหาอำมาตย	ทร	๑
พระยาอภัยรณฤทธิ์	ทร	๑
พระยาราไชย	ทร	๑
พระยาเจริญราชไมตรี	ชน	๑
พระยาพิพิธโภคไภย	มม	๑

พระยากระลาโหมราชเสนา ๑

พระยาราชโยธา ๑

รวมสิบสองนายก่อน ถ้าต่อไปทรงเหนว่าผู้ใดควรจะยกมาเปนที่ปฤกษาได้ ก็จะทรงตั้งเพิ่มเติมแลจะผลัดเปลี่ยนได้ตามแต่จะทรงเหนสมควร ให้ท่านทั้งปวงซึ่งมีชื่อมาในที่ปฤกษานี้ จงตั้งใจรับราชการของตนตามพระราชบัญญัติประกาศนี้ ทุกประการเทอญ ฯะ

ประกาศเจ้าภาษีนายอากร

๑ มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศเจ้าพนักงาน แลเจ้าภาษีนายอากรให้ทราบทั่วกันว่าผู้ซึ่งได้รับทำภาษีอากรมาแต่ก่อน ๆ เงินหลวงค้างสะสมอยู่มาก ตั้งร้อยชั่งพันชั่งกว่านั้นขึ้นไปก็มีเปนอันมาก ครั้นให้เจ้าพนักงานเร่งรัดก็ไม่ใคร่จะได้ ขอทุเลาผัดผ่อนส่งได้บ้าง ที่ไม่ได้เปนอันมาก บางรายก็ขอทุเลาแก้ตัวใหม่ เอาเงินใหม่ผ่อนใช้เงินเก่า เงินใหม่ก็ค้างทับเข้าทุกปี ๆ ยากที่จะสะสางให้หมดได้ บางรายก็ต้องหักลมยับเยินไป เงินหลวงก็สูญ ตัวก็ต้องฉิบหาย บุตรภรรยาทรัพย์สมบัติเก็บมาเปนของหลวง ก็ไม่ได้ซึกได้เสี้ยวของเงินที่ค้าง เพราะเจ้าภาษีได้เงินมาแล้ว เอาไปทำการค้าขายต่าง ๆ เงินหลวงก็ไม่ส่ง ถ้าเร่งเงินหลวงหนักเข้า การค้าขายก็

ร่วงโรยไปเพราะฉนั้น การค้าขายที่กรุงเทพฯนี้จึงไม่เจริญ ที่ในหลวงก็ไม่เปนประโยชน์ ที่ลูกค้าก็ไม่ตั้งอยู่ได้ บ้านเมืองก็ไม่มีความเจริญ จึงทรงพระราชดำริห์ให้ตั้งพระราชบัญญัติให้เจ้าพนักงานแลเจ้าภาษีอากร จัดธรรมเนียมให้เรียบร้อยขึ้น จะได้เปนความเจริญแก่บ้านเมืองต่อไป ให้เจ้าพนักงานแลเจ้าภาษี ประพฤติการตามพระราชบัญญัตินี้จงทุกประการ ฯะ

ประกาศซึ่งจะเดินสวนปีจอฉอศกนี้

๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยที่ปฤกษาราชการแผ่นดินว่า ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงออกเดินสวนตั้งแต่ปีฉลูสัปตศก ครั้นถึงปีมแมตรีศก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วเปนปีที่ ๔ ในปีนั้นน้ำมาก ท่วมสวนของราษฎรต้นผลไม้ของราษฎรเสียไปเปนอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดข้าหลวงรังวัดไม้ตาย สักหลังโฉนดไว้ครั้งหนึ่ง นับนี้คิดตั้งแต่ปีฉลูสัปตศก มาจนถึงปีจอฉอศกครบ ๑๐ ปี เปนประเพณีจะต้องจัดข้าหลวงออกเดินรางวัดสวน สำรวจไม้

ตายไม้ขึ้นเปลี่ยนน่าโฉนดตราแดงใหม่ จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้รัดข้าหลวงออกรังวัดสวน ในปีจอฉอศกนี้ แต่ธรรมเนียมเดิมมีท้องตราบังคับว่า ให้แต่งข้าหลวงรังวัดสวนแล้ว ราษฎรยังอาจตัดต้นผลไม้มีอากรขึ้นนายระวางประกาศ เข้าร้องห้ามแล้ว ให้ขาดเงินอากรของหลวงไป ให้ปรับไหมอากรต้นหนึ่งเปนสามต้น สักหลังไว้ในโฉนดเปนไม้โทษ แล้วอย่าให้หักสิบลดให้แก่ราษฎรผู้กระทำผิดนั้นเลย ข้อบังคับเดิมมีอยู่ดังนี้ ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าไม้ซึ่งราษฎรจะตัดฟันเสียนั้น ก็แต่ที่ไม่มีผล กลัวจะต้องเสียเงินอากรจึงได้ลอบลักตัดฟันจนต้องตั้งมาเปนธรรมเนียมดังนี้ ฝ่ายข้าหลวงไปเดินสวนเล่าก็คิดแคะได้ จะหาความว่าราษฎรตัดฟันไม้ในระหว่างห้ามปราม ที่ราษฎรลักตัดจริงก็มี ที่ตัดแล้วหลายเดือนหลายปีก็มี เจ้าพนักงานก็ขอุมเอาว่า ตัดในเวลาประกาศห้ามปรามทั้งสิ้น ขู่เข็ญให้ราษฎรกลัวต้องเสียเงินทองให้เปนผลประโยชน์แก่ตัวก็เปนอันเลิกแล้วสูญกันไป ถ้าที่ราษฎรเจ้าของสวนกลัว ไม่อาจจะตัดฟันไม้ที่เสียลงก็ทนเสียอากรตลอดไป ราษฎรจึ่งไม่อาจปลูกต้นไม้แซมขึ้นอีกได้ ครั้งนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า สวนในกรุงเทพมหานครแลหัวเมืองเจริญขึ้นมาก ราษฎรทำสวนขึ้นใหม่อีกก็มาก ผลไม้ก็มีราคาแพงเปนสินค้าต่างประเทศได้บ้างก็มี ซึ่งราษฎรจะแสลงตัดฟันต้นไม้ ซึ่งมิผลเสียนั้นก็จะไม่เปน

จะตัดฟันก็แต่ไม้ที่เสีย ไม่มีประโยชน์ หวังจะปลูกสร้างขึ้นใหม่ให้เปนประโยชน์แก่คน ทรงพระราชดำริห์ว่า ถ้าจะยอมให้ราษฎรตัดฟันต้นผลไม้ เงินอากรจะตกลงมากน้อยเท่าใดก็เหนว่าเปนคุณเปนประโยชน์ แก่ราษฎรเปนอันมาก จะได้มีใจอุสาหปลูกสร้างต้นผลไม้ ขึ้นใหม่ให้มากเปนคุณเปนประโยชน์แก่แผ่นดินอีก จึ่งมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศพระบรมวงษานุวงษ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ แลราษฎรเจ้าของสวนในกรุงแลหัวเมือง ให้ทราบทั่วกันในปีจอฉอศกนี้จะโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงออกวังวัดสวนต้นผลไม้ อย่างไรซึ่งไม่มีผล ราษฎรจะตัดฟันปลูกสร้างขึ้นใหม่นั้นโปรดเกล้าฯ ให้ยกเสียไม่ให้ปรับใหม่สักหลังโฉนด เปนไม้เปนโทษเหมือนอย่างแต่ก่อน ให้ราษฎรหมั่นปลูกสร้างต้นผลไม้ทำนุบำรุงเรือกสวนของตัวให้มีความเจริญ เปนผลประโยชน์แก่คนต่อไปเทอญ ฯ

ประกาศมา ณวันอาทิตย์ขึ้นค่ำหนึ่ง เดือนแปดปถมาสาฒ ปีจอฉอศกศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่เจดในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯ

พระราชบัญญัติ
สำหรับตระลาการศาลรับสั่ง

● พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทร

มหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณะพระที่นั่งสมมติเทวราชอุบัติ ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินประชุมเฝ้าพร้อมกัน พระยาภาษกรวงษกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ทุกวันนี้โจรผู้ร้ายชุกชุมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่าควรจะจัดข้าทูลลอองผู้มีปัญญาเฉียบแหลมควรจะเปนพระลาการชำระความโจรผู้ร้าย ซึ่งเปนเสี้ยนหนามแผ่นดินให้สงบลง ด้วยบัดนี้เจ้าพระยายมราชผู้เปนอธิบดีในกรมพระนครบาลก็ชราป่วยอยู่ จะบังคับว่ากล่าวราชการ ในกรมพระนครบาลหาใครจะตลอดไปไม่ จึ่งทรงปฤกษาดับที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน เหนตามพระกระแสพระราชดำริห์พร้อมกัน จึ่งโปรดเกล้าฯ จัดข้าทูลลอองให้เปนพระลาการศาลรับสั่งแลทรงตั้งพระราชบัญญัติ จัดเปนข้อสำหรับพระลาการศาลรับสั่งไว้ครั้งนี้ ให้ประพฤติตามข้อพระราชบัญญัติจงทุกประการ ฯะ

๑ ข้อ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งข้าทูลลอองผู้ที่ควรจะเปนใหญ่ ในความนครบาลนายหนึ่ง กับพระลาการเท่านั้น นายเปนพระลาการศาลรับสั่ง ชำระความนครบาลเก่าใหม่ให้ยกพระลาการศาลกรมพระนครบาล แลพนักงานผู้คุมแลราชการอยู่ในพระลาการศาลรับสั่ง

๑ ข้อ ๒ ให้พระลาการกรมพระนครบาล ทำสารบบ

ความผู้ร้ายที่ค้างชำระอยู่ และ เจ้าพนักงานกรมวังหาดไลย กรมพระกระลาโหม กรมท่า ทำสารบบความผู้ร้ายซึ่งหัวเมือง ลอกส่งเข้ามาณกรุงเทพฯ เก่าใหม่มากน้อยเท่าใด มายื่นต่อท่านตระลาการศาลรับสั่งให้สิ้นเชิง และให้ตระลาการศาลรับสั่งพร้อมกัน ตรวจสารบบตามที่ยื่น กับเรื่องราวของราษฎรที่เปนความนครบาลจะร้องใหม่ต่อไปนั้น ถ้าความโจรผู้ร้ายปล้นสดม แลความผู้ร้ายฆ่าฟันกันตายเปนความใหญ่ๆ ก็ให้ตระลาการศาลรับสั่งรับไว้ชำระ ถ้าเปนความผู้ร้ายย่องเบาลักลวงทรัพย์สิ่งของเล็กน้อย ตระลาการศาลรับสั่งเหนควรจะให้ตระลาการในกรมพระนครบาล คนหนึ่งคนใดชำระอยู่คงกรม ก็ให้ส่งไปชำระให้แล้วโดยเรว

๏ ข้อ ๓ ให้ผู้ซึ่งเปนใหญ่ในศาลรับสั่ง พร้อมกับตระลาการพิเคราะห์ตรวจดูรูปความควรจะดูไม่ฉกรรจ ควรจะให้ตระลาการแยกกันชำระตามนายคนหนึ่งๆ จะรวมกัน ๒ นาย สามนายสุดแต่ผู้ซึ่งเปนใหญ่จะบังคับ

๏ ข้อ ๔ ถ้าถามจำเลยผู้ร้ายเพื่อนซัดผู้ร้ายได้ความแล้ว ให้เอาคำให้การมาแสดงต่อผู้ใหญ่ในศาลรับสั่งก่อน แล้วให้ผู้ใหญ่ประชุมตระลาการให้พร้อมกันตรวจคำให้การ ถ้าเหนพร้อมควรจะทำตามจารีตนครบาลประการใด ก็ให้ผู้ใหญ่สั่งไปตามการ ถ้าเหนไม่พร้อมกัน ก็ให้โต้ตอบจดลงมาด

ถ้า ข้างไดย มาก ก็ให้ผู้ใหญ่ทำ ตาม ฝ่าย ผู้ ที่เหน มาก

● ข้อ ๕ เวลา กระลาการ ศาล รับ สั่ง ชำระ ความ อยู่ พร้อม กัน ห้าม มิให้ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง เข้า ไปพูดจาเสี้ยม สอนผู้ร้าย แล กั้น กาง ขัด ขวางท้า ทาย อ้าง ท่าน คนโน้น คน นี้ ซึ่ง เปน การ ข่ม ขี่ ให้กระลาการ ศาล รับ สั่ง เสื่อมเสีย อำนาจ ถ้ามี ผู้ใด ทำการ ดัง กล่าว มานี้ ให้ทหาร ขับไล่ ผู้ นั้น ไป เสีย ให้พ้น ที่ ชำระ ความ จง ได้ ฯะ

● ข้อ ๖ ถ้าอ้าย ผู้ร้าย ซัด ทอด ถึง พวก เพื่อนอ้าย คน ร้าย ที่ ควร จะเอา ตัวมาชำระ แลพยาน ที่ ควร จะ สืบเอา ความ จริง นั้น ถ้า เปน ผู้ใหญ่ เหน ควร จะ ให้ กระลาการ ฤๅ กรม กอง ตระเวร ซ้าย ตระเวร ขวา แลทหาร นาย หอำมรงค์ ผู้ คุม แล ผู้ ใดที่จะ ไปเอาตัว อ้าย ผู้ ร้าย พวก อ้ายผู้ร้าย แล พยาน นั้น ก็ ให้มี ตราอำนาจมอบให้ กับ ผู้ นั้นๆ ต้องไป ตาม บังคับ สั่ง ฯะ

● ข้อ ๗ ถ้า อ้าย ผู้ร้าย พวก อ้ายผู้ ร้าย แล พยาน อยู่ใน พระ บรมมหา ราชวัง แล วังเจ้า ตั้งกรม แล้วยัง ไม่ ตั้ง กรม แล อยู่ใน บ้าน ท่านเสนา บดี บ้าน ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย จะ เอาตัว มิได้ ขัด ขวาง ประการ ใด ก็ ให้ ผู้ ใหญ่ นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้ ทราบ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ฯะ

● ข้อ ๘ ผู้ ซึ่ง เปน ใหญ่ใน ศาล รับ สั่ง นั้น ให้ตั้ง ผู้ใดผู้ หนึ่ง เปนผู้ รับ ของ กลาง แลให้ มี ที่ รักษา ของ กลาง แล ให้มี ผู้ทำ

บาญชีสองนาย สำหรับให้จดหมายเปนสารบบไว้ว่า ของกลางอย่างนั้น ๆ เท่านั้นสิ่ง อ้ายผู้ร้ายเท่านั้นคน เพื่อนอ้ายผู้ร้ายเท่านั้นคน ให้นายพธำรงค์นั้น ๆ รักษาไว้เท่านั้นคน ให้ถูกต้องกันทั้งสองฉบับ ฯะ

๑ ข้อ ๙ ถ้าอ้ายผู้ร้ายแลพวกอ้ายผู้ร้าย แลตัวจำนำที่ได้ตัวมาแล้ว ผู้เปนใหญ่สั่งให้จำทำโทษไว้นั้น ห้ามอย่าให้นายพธำมรงค์ผู้คุม ยอมให้มีประกันละเลยประกันเชิงลาได้เปนอันขาด ถ้านายพธำมรงค์ผู้คุมให้มีประกันไปโดยลำพังตนจะทำโทษผู้ให้ประกันไปจงหนัก ถ้าเพื่อนอ้ายผู้ร้ายที่ควรมีประกันได้ ผู้ใหญ่แลตระลาการพร้อมกันสั่งนายพธำมรงผู้คุมจึงให้ประกันได้ ห้ามอย่าให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมให้เหลือเกินเปนอันขาด

๑ ข้อ ๑๐ ห้ามอย่าให้ตระลาการศาลรับสั่ง รับสินบลรับของกำนันของลูกความ ถ้าลูกความจะไปมาหาสู่ที่บ้านผู้ซึ่งเปนใหญ่แลตระลาการศาลรับสั่ง ก็ให้ไล่ลูกความนั้นไปเสียจากบ้านตระลาการผู้นั้น ถ้าลูกความจะมีข้อความที่จะชี้แจงให้ตระลาการเข้าใจ ก็ให้ลูกความไปชี้แจงข้อความที่ชำระ ถ้าผู้ใหญ่แลตระลาการศาลรับสั่ง ไม่ทำตามข้อพระราชบัญญัตินี้ มีผู้มาร้องฟ้องพิจารณาเปนสัตย์จะทำโทษตามโทษานุโทษ

ข้อ ๑๑ ให้ผู้ใหญ่แลตระลาการศาลรับสั่ง ซึ่งประชุม ชำระความอยู่ด้วยกันนั้น ให้มีความสวามิภักดิ์สามคีรศ ปรองดองต่อกัน อย่าให้เปนข้อวิวาทจนถึงกล่าวคำหยาบ ต่อหน้าลูกความทั้งปวง อย่าให้ลูกความแลผู้อื่นทั้งปวงดูหมิ่นประมาทให้เสียพระเกียรติยศได้ พระราชบัญญัติตั้งไว้ ณวันอังคาร เดือนแปดอุตราสาฒ ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๒๓๖ ปีจอฉอศก

ประกาศเรื่องผู้ร้าย

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ว่า อ้ายผู้ร้ายคบหากันเปนพวก เปนเหล่า เที่ยวชกชิงวิ่งราว ปล้นสดม ย่องเบาฆ่าฟันคนตายในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองชุกชุม เปนอันมาก เจ้าหมู่มูลนายก็หากำชับกำชาว่ากล่าวไม่ แลพระราชบัญญัติเดิมก็มี ว่าบ่าวไพร่เสมียนทนายทาษ เชลยของผู้ใด แลขุนหมื่นพันทนายของกรมใดเปนผู้ร้ายก็ดี ผู้ร้ายซัดก็ดี ให้มูลนายส่งตัวบ่าวทาษมาพิจารณา มูลนาย ไม่เรียบร้อยด้วยราชการแผ่นดิน เห็นกับทาษแลบ่าวไพร่ปกปิด อำพรางไว้ ไม่หนีว่าหนี บางทีไม่รับว่าเปนขุนหมื่นพัน ทนายอยู่ในกรม ไม่รับว่า เปนบ่าวเปนไพร่ของตัว คิดอุบาย แต่ที่จะไม่ส่งตัวผู้ร้ายจะให้ความจืดจาง ถ้าผู้ร้าย

ให้การซัดทอดถึงขุนหมื่นพันเสมียนหมายสมทายของผู้ใด ว่าเปนผู้ร้ายให้ตระลาการ เอาตัวสังกัดซึ่งเปนเจ้าหมู่มูลนาย แลนายเงินมาบังคับให้ส่งตัวผู้ร้าย แลผู้ต้องซัดมาให้ตระลาการพิจารณาเอาความจริง แลพระราชบัญญัติเดิมก็มีอยู่ดังนี้ เจ้าหมู่มูลนายแลนายเงินไม่ประพฤติตามพระราชบัญญัติ อ้ายผู้ร้ายจึ่งกำเริบซุกซุมขึ้น ประการหนึ่งเจ้าพระยายมราชซึ่งเปนอธิบดี ในกรมพระนครบาลก็ชราป่วยอยู่ จะบังคับว่ากล่าวความในกรมพระนครบาลไม่ใคร่ตลอดไปได้ ความโจรผู้ร้ายจึ่งคั่งค้างอยู่มาก จะต้องจัดข้าทูลลอองธุลีพระบาท ซึ่งมีสติปัญญาเปนตระลาการศาลรับสั่งประชุมกันชำระความผู้ร้ายเก่าใหม่ รับเรื่องราวความ โจรผู้ร้ายต่อไป จึ่งทรงพระราชดำริห์ปฤกษากับด้วยที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ๆ เหนตามกระแสพระราชดำริห์พร้อมกัน จึ่งมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนแลหัวเมือง เอกโทตรีจัตวาฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลราษฎรให้รู้ทั่วกันว่า ครั้งนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ที่ควรจะเปนใหญ่ในความกรมพระนครบาลกับตระลาการเท่านั้นฝ่ายเปน

ตระลาการศาลรับสั่ง ชำระความนครบาลเก่าใหม่ ให้แล้ว
โดยเร็ว แลให้ยกตระลาการศาลกรมพระนครบาล แล
นายพ ธำมรง ผู้คุม มารับราชการ อยู่ในตระลาการศาลรับสั่ง
ถ้าเกิดโจรผู้ร้ายขึ้นแห่งใดตำบลใด อ้ายผู้ร้าย ตลบหนีไม่
ได้ตัวมาชำระ ตระลาการศาลรับสั่งจะทำหมายประกาศ
ให้ทราบทั่วกันว่าอ้ายผู้ร้าย ชื่อนั้นทำร้ายที่ตำบลนั้นตลบ
หนีไป ถ้าผู้ใดสืบได้ความ ฤๅ นำจับตัวผู้ร้ายได้ของกลาง
ฤๅ ได้แต่ของกลางที่ผู้ใดผู้หนึ่ง จะให้เงินสินบลคนหนึ่ง
เท่านั้น ตามสมควรแก่รูปความมากแลน้อย ประการหนึ่ง
ให้พระราชาคณะ ถานานุกรม พระครู เจ้าอธิการ เจ้าบ้าน
เจ้าตึก เจ้าเรือน เจ้าโรงเจ้าร้านตลาด เจ้าเรือ เจ้าแพ เอาใจใส่
ระวังระไวในเขตรของคนให้เสมอจงทุกวัน อย่าให้มีคนจร
มาสำนักนิ์อาไศรย ตั้งแต่วันหนึ่ง คืนหนึ่ง ขึ้นไปเปนอันขาด
ถ้ามีคนร้ายแปลกปลอมมาอาไศรยอยู่ ในอารามเจ้าบ้าน
เจ้าตึก เจ้าเรือน เจ้าโรง เจ้าร้านตลาด เจ้าเรือ เจ้าแพ
ให้ขับไล่ไปเสีย ถ้ามิไปให้มาแจ้ง ต่อตระลาการศาลรับสั่ง
ถ้ามามิทันให้ไปแจ้ง แก่อำเภอกำนัน ให้อำเภอกำนันกับ
เจ้าที่ เจ้าถิ่น ไปช่วยจับเอาตัวส่งให้ตระลาการศาลรับ
สั่ง ถ้าเปนหัวเมืองให้อำเภอกำนัน เอาไปส่งต่อผู้รักษาเมือง
กรมการ ถ้าอำเภอกำนันไม่ไปจับอ้ายคนร้าย ฤๅ พระราชา

คะณะ ถานานุ กรมพระ ครู เจ้าอธิการ เจ้าบ้านเจ้าตึก เจ้าเรือน เจ้าโรง เจ้าร้านตลาด เจ้าเรือ เจ้าแพไม่ได้ไปบอก ตระลาการศาลรับสั่ง แลอำเภอ กำนัน ให้ไปจับอ้ายคนร้าย จะให้มีโทษ แก่พระราชาคะณะ ถานานุกรมพระครู เจ้าอธิการ เจ้าบ้าน เจ้าตึก เจ้าเรือน เจ้าโรง เจ้าร้านตลาด เจ้าเรือ เจ้าแพ แลอำเภอ กำนันตามโทษานุโทษ กฎหมายเดิม ถ้าเปนคนเรียบร้อยไม่ใช่ชนิดคนพาล ควรจะให้อาไศรยได้ก็สุดแต่ใจเจ้าที่ เจ้าถิ่น ถ้าผู้ใดไม่กระทำตามหมายประกาศนี้ ถ้าจับอ้ายคนร้ายได้ ให้การว่าได้ไปสำนักนิอาไศรย อยู่บ้าน อยู่ตึก อยู่เรือน อยู่โรง อยู่ร้านตลาด อยู่เรือ อยู่แพ นั้น ๆ ชำระได้ความจริง จะให้มีโทษ ตามพระราชกำหนด กฎหมายเดิม ประการหนึ่ง ผู้ใดมีบุตร หลาน บ่าวทาษ ญาติพี่น้องเปนพาลยังกอจะว่ากล่าวกดขี่ทรมารให้ละความชั่วได้ ก็ให้สั่งสอนกดขี่ตามอำนาจคนก่อน ถ้าผู้นั้นมิฟังก็ให้เอาตัวมาส่งยังตระลาการศาลรับสั่ง ถ้าเหลือกำลังจะเอาตัวมามิได้ ก็ให้มาแจ้งต่อตระลาการศาลรับสั่ง และอำเภอกำนันไปจับตัวมาจำตรวนทรมารไว้ กว่าจะเข็ดหลาย ถ้ามีผู้มารับตัวผู้นั้นว่าเข็ดหลายแล้ว ก็ให้เรียกประกันทานบนไว้ต่อตระลาการ ให้มีบาญชีชื่อคนตำบลบ้านไว้ทุกราย ภายน่าผู้นั้นไปทำโจรกำม์ขึ้นอีก จะให้มีโทษแก่ผู้ที่รับประกัน

ตามโทษานุโทษ ถ้าผู้ใดมีบุตร หลาน บ่าว ทาษ ญาติพี่น้อง เปนพาล บิดามารดา ญาติพี่น้อง ที่เปนผู้ใหญ่ แลเจ้าหมู่มูลนายไม่ได้เอามาส่งยังศาลรับสั่ง ขืดขังไว้ถ้ามันไปกระทำโจรกำม์ ชำระได้ความจริง จะลงโทษบิดามารดา ญาติพี่น้องเปนผู้ใหญ่ แลเจ้าหมู่มูลนายตามกฎหมาย หนึ่งถ้าเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงวิ่งราวขึ้น แห่งใดตำบลใด ถ้าเจ้าของทรัพย์ร้องขึ้นแล้ว ให้ชาวบ้าน ชาวตึก ชาวเรือน ชาวโรง ชาวร้านตลาด ชาวเรือ ชาวแพ ออกช่วยกันจับคนร้ายเอาตัวให้ได้ ถ้าผู้ร้ายวิ่งหนีไป ถนนใดตรอกใด แลลำน้ำลำคลอง แห่งใดตำบลใด ก็ให้ชาวบ้าน ชาวตึก ชาวเรือน ชาวโรง ชาวร้านตลาด ชาวเรือ ชาวแพ ที่ใด่ไปนั้นร้องบอกต่อไปข้างน่า ให้ออกช่วยกันจับคนร้ายให้ได้ ถ้ารู้จักตัวคนร้าย จับคนร้ายได้พิจารณาเปนสัจ จะให้เงินสินบลแก่ผู้จับตามสมควร อนึ่งถนนหนทางที่มีโปลิศรักษาอยู่นั้น ให้โปลิศที่เดินโมงเดินยาม ตรวจตราระวังโจรผู้ร้ายในน่าที่ให้แขงแรง ถ้าผู้ร้ายฉกชิงวิ่งราว ฤๅมีผู้วิวาทนักฉกตีกันในน่าที่ซึ่งโปลิศรักษาอยู่นั้น ก็ให้โปลิศจับตัวอ้ายคนร้ายที่วิวาทฉกชิงวิ่งราวให้จงได้ ถ้าจับได้ตัวอ้ายคนร้ายแล้ว ให้เอาตัวมาส่งต่อตระลาการศาลรับสั่ง ๆ จะให้รางวัลแก่โปลิศตามสมควร ถ้าโปลิศจับตัวอ้ายผู้ร้ายในน่าที่ของ

โปลิศ ไม่ได้ แล อ้าย ผู้ร้าย วิ่ง หนีไป พ้นน่าที่ โปลิศ ผู้อื่นจับ ตัวได้ แล เงิน สินบล ซึ่ง ผู้อื่น จับ อ้าย คนร้าย ได้นั้น ให้ทำสาม ส่วน ให้ โปลิศ เจ้าน่าที่ นั้นใช้แทนให้ส่วน ๑ แล หมาย ประกาศ ซึ่งได้ประกาศ ออก มานี้ ต่อไป ภายน่า อ้าย คนร้าย จะทำการ ผันแปรไป ประการใด จึ่ง จะหมาย ประกาศ เพิ่มเติม ฤๅ จะ ตัดรอน ให้สม กับอ้าย คน ร้าย ต่อ ภายหลัง ประกาศ มาณวัน อังคาร เดือนแปด อุตราสาฒ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีจอฉอศก จุลศักราช ๑๒๓๖ ร

พระราชบัญญัติ
เคาน์ซิลออฟสเตต คือ ที่ปฤกษาราชการ แผ่นดิน

ศุภมัศดุ จุลศักราช ๑๒๓๖ โสณสํวัจฉระ บุรพาสาฒมาศ ศุกปักษ ปาฏิบท รวิวาร ปริเฉทกาล กำหนด

พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว สมเด็จ พระ ปรมินทร มหา จุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพ มหา มงกุฎ บุรุษย์รัตน ราช รวิวงษ์ วรุตมพงษ บริพัตร วรขัตติยราช นิกโรดม จาตุรันต บรม มหา จักรพรรดิราช สังกาศ บรม ธรรมิก มหาราชา ธิราช บรม นารถ บพิตร พระ จุลจอม เกล้า เจ้า แผ่นดิน สยาม เปน พระเจ้า แผ่นดิน ในรัชกาล ที่ ๕ ในพระบรม ราชวงษ ซึ่ง ประดิษฐาน แล ดำรงค์ กรุง รัตนโกสินทร มหินทรา ยุทธยา ณะประเทศ บางกอก

เปนพระบรมราชธานี มหานครใหญ่ ในแผ่นดินสยามเหนือใต้ แลเปนบรมราชาธิราช ในเมืองใกล้เคียง คือลาวเฉียง ลาวกาว มลายู กระเหรี่ยง แลอื่น ๆ ทรงพระราชดำริห์ ได้ทรงประกาศตั้งเคานซิลลอร์ออฟสเตต ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ไว้แต่วันศุกร เดือนหก แรมแปดค่ำ ปีจอฉอศก เพื่อจะให้ช่วยคิดราชการแผ่นดิน ซึ่งจะให้มีคุณมีประโยชน์ ทำนุบำรุงพระนครทั่วพระราชอาณาเขตร ให้ราษฎรอยู่เยนเปนศุข แต่ยังหาได้มีพระราชบัญญัติสำหรับตัว ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งจะประพฤติให้ถูกต้องตามแบบอย่างที่ปฤกษาราชการไม่ อนึ่งปรีวีเคานซิล คือที่ปฤกษาราชการในพระองค์นั้น ก็จะโปรดเกล้า ฯ ตั้งขึ้นตามซึ่งมีมาในประกาศฉบับก่อนนั้น ก็ควรจะมีพระราชบัญญัติกฎหมายบังคับสำหรับตัวด้วย จึ่งทรงร่างข้อพระราชบัญญัติ แล้วปฤกษาด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ท่านเสนาบดี แลที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ให้แก้ไขเพิ่มเติมตกลงกัน จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติ สำหรับที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน แลที่ปฤกษาราชการในพระองค์ไว้เปนแบบฉบับ สำหรับแผ่นดินสืบไป ฯ

๑ ข้อ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งราชตระกูลแลข้าราชการ ซึ่งมีตระกูล แลผู้มีสติปัญญา

ว่องไวยเฉลียวแหลม รอบรู้ในราชกิจการต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงปรากฏเปนที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งเรียกตามภาษาอังกฤษว่า เคานซิลลอร์ออฟสเตต โดยกำหนดตั้งแต่ ๑๐ นายขึ้นไป ไม่ให้เกินยี่สิบนายออกไป ถ้าที่ปฤกษาราชการแผ่นดินผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งในพวกที่ปฤกษาหมู่เดียวกัน ไม่เปนที่ชอบใจเพราะทำการผิด ไม่สมควรเปนที่รังเกียจด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะใคร่คัดผู้นั้นออกเสียจากที่ปฤกษา ก็ให้ผู้ที่มีความรังเกียจนั้นชุมนุมกันลงชื่อ ตั้งแต่หกนายขึ้นไป จดหมายข้อความที่เคานซิลลอร์ออฟสเตตนั้นทำผิดอย่างไร เปนที่รังเกียจด้วยเหตุไร นำขึ้นทูลเกล้าถวายให้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ถ้าพระราชดำริห์ทรงเหนชอบด้วย จึงจะคัดผู้นั้นออกเสีย จากที่ปฤกษาได้ ฯะ

๑ ข้อ ๒ ท่านเสนาบดีซึ่งมีอำนาจอยู่ในตำแหน่ง มีราชการที่เกี่ยวข้อง ฤๅมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้มาประชุมปฤกษา ในที่ประชุมเคานซิลลอร์ออฟสเตต ก็มาได้ แต่มิได้นับเข้าในพวกที่ปฤกษา ๒๐ นาย ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดตั้งไว้ อนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะทรงเลือกพระบรมวงษานุวงษ์ต่างกรมตั้งไว้ ในที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน นอกจากจำพวกที่ปฤกษา ๒๐ นายนั้นได้อีก ๖ พระองค์ พระบรมวงษานุวงษ ๖ พระองค์ซึ่งทรงตั้งไว้นั้น

ก็มิอำนาจจะเข้าไปนั่งประชุมปฤกษา ในที่ประชุมปฤกษาราชการแผ่นดินได้ แลพระบรมวงษานุวงษซึ่งทรงตั้งไว้นี้ ถ้าในหมู่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน มีความรังเกียจ ชุมนุมกันลงชื่อจดหมายกล่าวโทษกราบบังคมทูล ตั้งแต่ ๖ นายขึ้นไป ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงเหนชอบด้วย ก็จะต้องห้ามพระบรมวงษานุวงษ์ ซึ่งเปนที่รังเกียจนั้น ไม่ให้เข้าไปนั่งในที่ประชุมปฤกษาต่อไป ฯะ

๑ ข้อ ๓ ข้าราชการผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงพระกรุณาโปรด ยกย่องตั้งไว้ในที่ปฤกษาราชการแผ่นดินแล้ว ท่านผู้นั้นมียศบันดาศักดิ์ควรนับว่าเปนที่สองรองท่านเสนาบดี ท่านผู้นั้นได้ทำราชการเรียบร้อยดี จะพระราชทานเงินปีไม่ให้ต่ำกว่าปีละ ๔๔ ชั่ง แม้นถึงมิได้ตั้งอยู่ในตำแหน่งราชการก็ดี ก็จะพระราชทานเปนส่วนเบี้ยเลี้ยงเสมอไปจนตลอดชีวิตร เพื่อเปนเครื่องประคองรักษายศที่ได้ทรงยกย่องเปนที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ฯะ

๑ ข้อ ๔ ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินทุก ๆ นาย ต้องกระทำสัตยานุสัตย์สาบาลตัวถวายตามคำสาบาล สำหรับที่ปฤกษาราชการแผ่นดินก่อน แล้วจึงจะนับว่าเปนที่ปฤกษาราชการแผ่นดินได้ ถ้าผู้ใดยังไม่สาบาลตัวแล้ว ผู้นั้นจะเข้านั่งในที่ปฤกษาราชการแผ่นดินไม่ได้ ฯะ

๏ ข้อ ๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เปนเปรสิเดนหัวน่าปฐานาธิบดี เปนที่แล้วที่จบ เปนผู้บำรุงในที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน จะเสด็จมาในที่ประชุม ฤๅจะไม่เสด็จมาก็ได้ตามพระราชอัทธยาไศรย์ ฯะ

๏ ข้อ ๖ เคาน์ซิลลอร์ ออฟ สเตตที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ต้องเลือกผู้หนึ่งผู้ใดใน ๒๐ นายนั้น ยกให้เปนไวซ์เปรสิเดน คือเปนผู้ระงับแลบังคับสิทธ์ขาด ในการปฤกษาราชการแผ่นดินนายหนึ่ง เพื่อไว้เปนที่สองฉลองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ในเวลาซึ่งไม่ได้เสด็จออกปฤกษาราชการแผ่นดิน ทุกคราวประชุม แลตำแหน่งไวซ์เปรสิเดนนั้น จะเลือกจัดขึ้นไว้ปีละนายหนึ่ง ฤๅจะเลือกซ้ำผู้ที่ได้เปนในปีก่อนนั้น ให้ว่าการต่อไปอีกก็ได้ แต่เมื่อพร้อมใจกันเลือก เหนว่าท่านผู้ใดควรจะเปนไวซ์เปรสิเดนได้ ก็ให้ลงชื่อกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทก่อน ถ้าทรงพระราชดำริห์เหนชอบด้วย ท่านผู้นั้นจึ่งเปนตำแหน่งไวซ์เปรสิเดนได้ ถ้าผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งเปนไวซ์เปรสิเดนแล้ว มีความผิดไม่เปนที่ชอบพระราชหฤไทย ถึงยังไม่ครบกำหนดปี จะโปรดให้ออกเสียจากที่ไวซ์เปรสิเดนเวลาใดก็ได้ ฯะ

๏ ข้อ ๗ ผู้ที่ ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง ไวซ์ เปร สิเดน นั้น ต้อง ธุระ เอาใจ ใส่ จัด การ ใน ที่ ปฤกษา ราชการ แผ่น ดิน ให้เรียบ ร้อย ทุก อย่าง แล เปน ผู้ ลง ชื่อ ใน จด หมาย ข้อ คำ ปฤกษา แล จด หมาย ตอบ คำ ปฤกษา ซึ่ง จะ ต้อง ลง ชื่อ เปน สำคัญ ทุก เรื่อง แล จะ ต้อง พูด นำ แล พูด แทน ที่ ปฤกษา ราชการ แผ่น ดิน ให้ ทราบ ทั่ว กัน ใน ที่ ประชุม ถ้า การ ใน ที่ เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตด จะ ต้อง จับ ฉลาก ซึ่ง เรียก ตาม ภาษา อังกฤษ ว่า โวต ไวซ์ เปร สิเดน ต้อง เปน ผู้ นับ ตรวจ ฉลาก ถ้า ใน หมู่ ที่ ปฤกษา ราชการ แผ่น ดิน ด้วย กัน จะ เกิด แก่ง แย่ง ทุ่ม เถียง ไม่ ตก ลง กัน ประการ ใด ก็ ดี ใน เวลา นั้น พระ บาท สม เด็จ พระ เจ้า แผ่น ดิน ซึ่ง เปน เปร สิเดน ไม่ ได้ เสด็จ มา อยู่ ใน ที่ ประชุม ด้วย ไวซ์ เปร สิเดน ต้อง เปน ผู้ ระงับ ความ วิวาท แล ตัด สิน สมัค สมาน เสีย ให้ เรียบ ร้อย อย่า ให้ เปน คำ โต้ เถียง กัน ได้ ฯะ

๏ ข้อ ๘ ใน ราชการ ที่ ปฤกษา นี้ ต้อง มี ตำแหน่ง เคลิก ออฟ เคาน์ ซิล คือ เสมียน ใหญ่ ใน ที่ ปฤกษา นาย หนึ่ง ดี ปุติ เคลิก ออฟ เคาน์ ซิล คือ เสมียน ผู้ ช่วย ที่ ปฤกษา นาย หนึ่ง ฯ ทั้ง สอง นาย นี้ มี ตำแหน่ง ราชการ ที่ จะ รักษา บาญชี แล จด หมาย เหตุ ใน ที่ ปฤกษา ทุก อย่าง ทุก ประการ เคลิก นั้น ต้อง มี ออฟฟิซ ที่ รักษา หนังสือ ไว้ ใน พระ บรม มหา ราชวัง แล จะ ต้อง มี

เสมียนใช้ให้ทำแก่การ ตำแหน่งเคลิกนี้จะนับเข้าในพวก ที่ปฤกษา แลจะเข้าประชุมปฤกษาราชการด้วยไม่ได้เปน แต่พนักงานรับใช้การงานของเปรสิเดน แลไวซ์เปรสิเดน แลเปนผู้จดหมายเรื่องราวในการปฤกษา แลคำสั่งต่างๆ เรียบเรียงให้เปนเรื่องความ ตามที่ได้เหนได้ยินได้ฟัง ในที่ปฤกษาให้เรียบร้อยชัดเจน อย่าตัดเปลี่ยนเพิ่มแปลงให้ผิดจากข้อความปฤกษาจงทุกข้อ แลต้องเอาใจใส่รักษาหนังสือต่างๆ อย่าให้เปนอันตรายได้ ถ้าจะเรียบเรียงเรื่องความปฤกษาแลคำตอบ ต้องเรียงความให้ต้องเตมความคิดของผู้ให้เรียง แลให้เรียบร้อยเข้าใจง่าย หนึ่งผู้รับตำแหน่งเคลิกนั้น ต้องเปนผู้ซื่อสัตย์สุจริตภักดีต่อราชการ แลต้องสาบาลตัวว่าสิ่งซึ่ง ตนได้เหนได้ยินได้ฟังในที่ประชุมเคานซิลลอร์ออฟสเตด นั้นจะรักษาไว้ให้เปนความลับ มิให้แพร่งพราย เว้นไว้แต่เรื่องใดที่เคานซิลลอร์ออฟสเตด จะยอมให้เปิดเผยได้ไม่เปนการลับจึงจะพูดได้ เคลิกที่ ๑ เคลิกที่ ๒ ทั้งสองนายนี้ จะมารับราชการประชุมพร้อมกันทั้ง ๒ นายก็ได้ ฤๅจะผลัดเปลี่ยนกันมาตามเวลา ซึ่งมีเหตุการคือป่วยไข้ แลมีการสำคัญก็ได้ จะ

๏ ข้อ ๙ ถ้าเวลาใดพระบาทสมเด็จ พระเจ้าแผ่นดินไม่ได้เสด็จมาในที่ประชุม แลพระราชทานพระราชหัดเลขา

เปน สำเนา กระ แส พระ ราช คำริห์ มา ใน ที่ ประชุม ให้ไวซ์เปร สิเดน อ่านพระ ราชหัถ เลขา นั้น ให้ที่ ปฤกษาได้ฟังทั่ว กัน ฯะ

๑ ข้อ ๑๐ ถ้าที่ ปฤกษาผู้ใด ผู้หนึ่ง อยาก จะ ให้ที่ ปฤกษา ๆ ข้อ กฎหมาย ตาม ที่ ตัว ได้คิด เหน ฤๅ จะปฤกษา ในเรื่อง ราวที่ จะ ถวาย ใน พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า แผ่น ดิน ฤๅ จะ เปลี่ยน ข้อ สำคัญ ในคำ ปฤกษา ที่ เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ยัง ปฤกษา ค้าง อยู่ ฤๅ จะ ยก ข้อ ใด ข้อ หนึ่งใน เคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ซึ่ง เปนข้อ สำคัญ ก็ ดี ต้อง ให้ที่ ปฤกษา ผู้ นั้นเขียน เปน เรื่อง ราว มายื่น ต่อ ไวซ์ เปร สิเดน ก็ได้ ให้ไว้แก่ เคลิก ออฟ เคาน์ ซิล ก็ ได้ ยื่นให้ทันที่ คัด ก่อ ปี่ มาส่ง ผู้ซึ่ง เปน ที่ ปฤกษา ทุก ๆ นาย ก่อน เวลา ประชุม ๒๔ ชั่วโมง ถ้าคิด การ สิ่งใด ขึ้นใหม่ จะ นำ เรื่อง ราวขึ้น ทูลเกล้า ถวาย ต้อง ให้ มี เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟสเตด รับ รอง เหน ด้วย ตั้ง แต่ นาย หนึ่ง ขึ้นไป จึง จะ ถวาย ได้ ถ้า เปน แต่ จะ แก้ ไข ใน ข้อ เล็ก น้อย มิใช่ ข้อ ใหญ่ ข้อ สำคัญ ฤๅ เปน แต่ จะ คัดค้าน การ เล็ก น้อย ซึ่ง ผู้อื่น ยก ขึ้น ปฤกษาไม่ ต้อง จด หมาย มา ยื่น ดัง ว่า แล้ว ก็ได้ ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ ถ้า จะ มี การ ประชุมเมื่อใด ให้เคลิก มี จด หมาย เชิญ ท่าน เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตด มา ประชุม ทุก ๆ นาย ใน จด หมาย นั้น มี ไป ให้ ชัด กำหนด เวลา นัด แล ที่ ประชุม แลเรื่อง เหตุที่ จะ ต้อง ปฤกษา ให้ถ้วน ถี่ ทุก ประการ ให้ ที่ ปฤกษา ทราบ

ก่อนเวลาประชุม ๒๔ ชั่วโมง ถ้าที่ปฤกษามีราชการประชุมต่อติดกันไปคราวหนึ่งหลาย ๆ วัน เคริกไม่ต้องมีจดหมายเชิญ ถ้ามีเหตุสำคัญ เปนการควรที่จะให้ประชุมโดยเร็ว เคลิกต้องมีจดหมาย ไปเชิญเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตคทั้งปวง ให้เปนการเร็ว ให้ทันเวลา ฯะ

๏ ข้อ ๑๒ ถ้าเกิดเหตุใหญ่เปนการจุลาจล สำคัญในแผ่นดิน เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตคทั้งปวง ทราบแล้วไม่ต้องรอรับจดหมายเชิญให้รีบเข้ามาในที่ประชุมปฤกษาโดยเร็ว ฯะ

๏ ข้อ ๑๓ ในวันประชุมนั้น ถ้าถึงเวลาตามกำหนดที่จดหมายแล้ว เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตคยังมาพร้อมกันไม่มาพร้อมเพียง ๗ นายฤๅกว่า ๗ นายแล้ว อย่าให้รอคอยเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตค ผู้อื่นซึ่งยังไม่มานั้นให้เสียเวลาเลย ถ้าไวซ์เปรสิเดนยังไม่มาในที่ประชุมนั้น ก็ให้เลือกท่านผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะเหนพร้อมกัน ว่าเปนผู้อาจบังคับการได้ ให้ว่าการแทนไวซ์เปรสิเดน แล้วจึงชุมนุมปฤกษาตามราชการ ฯะ

๏ ข้อ ๑๔ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตค กับไวซ์เปรสิเดนนั่งพร้อมกันในที่ประชุมแล้ว ให้เคลิกอ่านจดหมายปฤกษาสำแดงใจความที่ได้ประชุมปฤกษาในวันก่อน แต่ย่อ ๆ ให้เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตค ฟังทั่วกัน ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตคทั้งปวงเหนถูกต้องกันแล้ว ไวซ์เปรสิเดนจึงจะลงชื่อเปนสำคัญ

ถ้ามีผู้ทักทวนค้านขึ้น ในข้อใดข้อหนึ่ง ต้องปฤกษาอีก ที่ควรจะแก้ได้ก็ให้แก้เสียให้เสร็จในเวลานั้น ถ้าเหนถูกต้องพร้อมกันแล้ว ไวซ์เปรสิเดนจะได้ลงชื่อให้เปนการเสร็จในการปฤกษาไว้ชั้นหนึ่ง แล้วให้ไวซ์เปรสิเดน นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงเหนชอบแล้ว คำปฤกษานั้นจึงใช้ได้ ถ้าคำปฤกษานั้น ไม่ตกลงกันในข้อใดข้อหนึ่ง ก็ดี ไวซ์เปรสิเดนต้องบังคับให้โวต คือจับฉลาก ฯ

๏ ข้อ ๑๕ คำปฤกษาในวันก่อนตกลงเปนเสร็จกัน จนไวซ์เปรสิเดนได้ลงชื่อในหนังสือคำปฤกษาแล้ว ไวซ์เปรสิเดนจะยกข้อความใหม่ ที่ปฤกษากันในวันนั้น ให้เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตได้ทราบ ไวซ์เปรสิเดนจะพูดสะปีชเองฤๅจะเชิญผู้ใดผู้หนึ่งให้สปีซกล่าวความในเรื่องนั้นก็ได้ ฯ

๏ ข้อ ๑๖ ในที่ประชุมเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตนั้น ยกไว้แต่ไวซ์เปรสิเดนผู้เดียวเปนหัวน่าเปนประทาน นอกนั้นเปนผู้มียศเสมอกันทั้งสิ้น ไม่มีสูงต่ำกว่ากัน ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ๒ นายยืนขึ้นจะพูดความพร้อมกัน ไวซ์เปรสิเดนจะตัดสินให้ผู้ใดงดไว้ แลผู้ใดพูดก่อน ต้องตัดสินตามลำดับซึ่งเรียงอยู่น่าแลหลัง ในคำหมายประกาศเดิม แลผู้ซึ่งได้เปนเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตก่อนแลหลัง ผู้ที่มีชื่ออยู่น่าแลผู้ซึ่งได้เปนเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตก่อน ไวซ์เปรสิเดน

ต้องตัดสินให้พูดก่อน ถ้าท่านเสนาบดี ซึ่งเชิญมาอยู่ในที่ประชุมนั้น จะยืนขึ้นพูดพร้อมกันกับผู้อื่น ไวซ์เปรสิเดน ต้องตัดสินให้ผู้อื่นงดไว้ แลยอมให้ท่านเสนาบดีพูดก่อน เพราะท่านเสนาบดีธุระราชการมาก จะให้งดรอไว้ช้าจะเสียราชการอื่นไป ถ้าเปนท่านเสนาบดีด้วยกันยืนขึ้นจะพูดพร้อมกัน ไวซ์เปรสิเดนต้องตัดสินตามการที่ได้รับตำแหน่งยศท่านเสนาบดีก่อนแลหลัง ฯะ

๏ ข้อ ๑๗ มีกำหนดห้ามว่า เคาน์ซิลลอร์ ออฟสเตด ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะพูดสปีชในความปฤกษาเรื่องเดียวกัน วันเดียวกัน อย่าให้พูดสปีชมากกว่าสองคราว เว้นแต่ความต่างเรื่อง จึงพูดได้ ฤๅไวซ์เปรสิเดนจะเชิญผู้นั้น ให้พูดมากกว่าสองคราว เพื่อจะตอบความแลจะแก้ไขความจึ่งพูดได้ ฯะ

๏ ข้อ ๑๘ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ ออฟสเตด ผู้ใดผู้หนึ่งจะขอให้จดหมายถ้อยคำ ซึ่งตัวได้พูดเองก็ดี ฤๅท่านผู้อื่นพูดก็ดี ต้องบอกแก่ไวซ์เปรสิเดน ขอให้จดคำนั้นไว้ แล้วเคลิกต้องจดคำนั้นไว้ อนึ่งถ้าเคาน์ซิลลอร์ ออฟสเตด ผู้ใดผู้หนึ่งได้ยกข้อปฤกษาข้อใดข้อหนึ่งขึ้นพูดในที่ประชุม แลจะให้โวตจับฉลาก ถ้าไม่มีผู้ลงใจรับรองเหนชอบด้วย ตั้งแต่คนหนึ่งขึ้นไปแล้วไม่ต้องโวตจับฉลากเลย ฤๅถ้าผู้ใดผู้หนึ่งจะห้ามการข้อใดข้อหนึ่งจะต้องมีผู้รับรอง เหนชอบด้วยตั้งแต่คนหนึ่ง

ขึ้นไป ถ้าไม่มีผู้รับรองก็ไม่ต้องโวตจับฉลาก ถ้ามีผู้กล่าวขึ้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ดี มีผู้รับรองเหนด้วยคนหนึ่งพร้อมแล้ว แลไม่มีใครพูดห้ามกั้นกางแล้ว ไวซ์เปรสิเดนต้องถามเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งปวง ว่าเรื่องนี้ใครจะเหนข้อห้ามทัดทานอย่างไรบ้าง ถ้าไม่มีใครห้ามทัดทานแล้ว ก็เปนอันเหนว่ายอมพร้อมกัน ความข้อนั้นเปนใช้ได้ ฯะ

๑ ข้อ ๑๙ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ผู้ใดผู้หนึ่งจะห้ามก็ดี ฤๅจะยกข้อแก้ไขก็ดี แลมีผู้รับรองเหนด้วยคนหนึ่ง ให้เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตปฤกษากันก่อน ต่างคนต่างพูดซักถามกันตามแก่ปัญญาแลรูปความ ครั้นพูดกันสิ้นข้อความแล้ว จึ่งให้โวตจับฉลาก คือให้ผู้เหนด้วย ฝ่ายหนึ่งยืนขึ้นพร้อมกัน ให้ไวซ์เปรสิเดนนับดูว่าฝ่าย ๑ จะเปนกี่นาย แล้วให้ผู้ที่ฝ่ายข้างไม่ยอมเหนด้วยนั้นยืนขึ้นพร้อมกัน ให้ไวซ์เปรสิเดนนับดูว่าฝ่ายนี้จะเปนกี่นาย ถ้าการโวตจับฉลากมีผู้เหนด้วยกึ่งหนึ่ง ไม่ยอมเหนด้วยกึ่งหนึ่งเท่ากันทั้ง ๒ ฝ่ายก็ให้ไวซ์เปรสิเดนยกความเรื่องนั้นเสีย ให้โวตจับฉลากใหม่ในเวลาอื่น เว้นแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเปนเปรสิเดนประทับอยู่ในที่ประชุมนั้นด้วย สุดแล้วแต่จะทรงตัดสินในการเรื่องนั้น ฯะ

๑ ข้อ ๒๐ ถ้าโวตจับฉลากกันในข้อเดิมข้อแก้นั้นแล้ว

แต่มีผู้เหนชอบในข้อเติมข้อแก้มากด้วยกัน ต้องเอาข้อนั้นเติมในข้อเดิมให้เรียบร้อย แล้วให้โวตจับฉลากอีกครั้ง ๑ ถ้าคนมากไม่เหนด้วยในข้อเติมข้อแก้ ต้องคงจับฉลากแต่ในข้อเดิมเท่านั้น อนึ่งในความข้อใด มีผู้ใดผู้หนึ่งเหนชอบด้วยว่าเปนดี ไม่ต้องแก้ไขแลผู้อื่นรับรองพร้อมใจเหนด้วย แลให้โวตจับฉลากกันมีผู้เหนพร้อมกันมาก ความข้อนั้นไม่ต้องเติมต้องแก้เปนใช้ได้ อนึ่งเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ผู้อยากจะขอรองดไว้จะให้ประชุมต่อในเวลาอื่น ฤๅจะให้เลิกข้อที่ปฤกษาอยู่นั้น จะให้ปฤกษาก่อนในคราวหลัง ถ้ามีผู้รับรองเหนด้วยแต่ผู้หนึ่งก็ดี ให้ไวซ์เปรสิเดนบังคับการโวตจับฉลากกัน ถ้ามีผู้เหนพร้อมกันมาก การนั้นก็ให้งดแลเลิกตามที่เหนพร้อมกัน ถ้าผู้ใดขอเลิกครั้งหนึ่งแล้ว แต่ผู้อื่นไม่ยอมเหนด้วย ห้ามไม่ให้ผู้นั้นขอเลิกอีก ในระหว่างโมง ๑ ถ้าพ้นกำหนดโมง ๑ จะขอเลิกเสียอีกก็ได้ ถ้าข้อที่ปฤกษาก่อนนั้น ปฤกษาเสร็จกันแล้วจะยกข้อใหม่มาปฤกษาต่อไป แม้นยังไม่พ้นกำหนดโมง ๑ ผู้นั้นจะขอเลิกเสียก็ได้ ฯ

๑ ข้อ ๒๑ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ผู้ใดผู้หนึ่งทำการไม่ชอบแลพูดเปนการขัดขวางให้เสียราชการ แลเปน

ที่ขัดเคืองแก่ผู้อื่น ไวซ์เปรสิเดนห้ามปราม ผู้นั้นหาพึ่งบังคับไม่ ไวซ์เปรสิเดนต้องให้ลงชื่อผู้นั้นไว้ ในจดหมายปฤกษา ถ้าถึงความ เคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ประชุมกันอีกในคราวหลัง ไวซ์เปรสิเดนจะ ยกความข้อนั้นขึ้น ปฤกษาในที่ประชุม เพื่อจะให้เคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ทั้งปวง เหนผิดแลชอบพร้อมกัน ถ้าเคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตดผู้ที่มีความผิดนั้นรู้สึกตนว่า มีความ ผิด แลรับสารภาพโทษตนเสียก็เปนการดี ถ้าผู้นั้นยังไม่รับสารภาพ ผิดต่อไวซ์เปรสิเดน ๆ ต้องทำจดหมายเรื่องความนั้น ถวายพระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า แผ่น ดิน เพื่อจะได้ทรงจัดการรักษายศ ในเคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตดให้เรียบร้อย อย่าให้เสื่อมสูญ เพราะมีผู้ขัดขวาง ไม่พึ่งบังคับไวซ์เปรสิเดนแล้ว อำนาจใน การ เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ก็น้อยลงเสื่อมลงจะไม่สมบูรณ์ได้ ฯะ

๏ ข้อ ๒๒ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด จะประชุม ปฤกษาราชการในที่ใดเวลาใด ห้ามไม่ให้เอาเสมียนเอาคนใช้ของเคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ทั้งปวงเข้ามาในที่ประชุม เปนอันขาด ฯะ

๏ ข้อ ๒๓ ถ้าพระ บาท สมเด็จ พระเจ้าแผ่นดิน มีพระราชประสงค์จะรับสั่งให้หาปรีวี่เคาน์ซิลลอร์ คือ ที่ปฤกษาราชการในพระองค์ ผู้เดียวก็ดี หลายคนก็ดี มาประชุมปฤกษาพร้อมกับเคาน์ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

เล่ม ๑ ลักษณ เคาซิลลอร์ ฤๅ รัฐมนตรี ปฤกษาราชการ น่า ๑๕๓ ซึ่งกำหนดในจดหมายเชิญในเรื่องนั้น ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ มีอำนาจที่จะพูดให้ยกข้อเติมข้อแก้ แลให้โวตรับฉลากได้ เหมือนดังเปนเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตเอง แต่นอกจากเวลาราชการนั้นแล้ว ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ไม่ต้องเปนธุระในการเรื่องนั้น ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตทั้งสิ้นด้วยกัน ฤๅ ตั้งแต่ ๖ นายขึ้นไปพร้อมใจกันเหนว่ามีการเกี่ยวข้องอยู่ ควรจะเชิญปรีวีเคาน์ซิลลอร์ผู้ใดผู้หนึ่ง มาปฤกษาในเรื่องความที่เกี่ยวข้องนั้น ให้มีจดหมายเชิญมาในทันใดก็ได้ แลปรีวีเคาน์ซิลลอร์นั้นมานั่งพูดในที่ปฤกษาประชุม ด้วยความเรื่องนั้นได้ แต่ไม่มีอำนาจที่จะให้ยกข้อเติมข้อแก้ แลให้โวตรับฉลากได้ เปนแต่ผู้จะต้องแจ้งความตามสงไสยของเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตเท่านั้น ฯะ

๑ ข้อ ๒๔ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตผู้หนึ่งผู้ใด เพราะตนเปนคนชรามากกำลังปัญญาอ่อนแล้ว ฤๅ เพราะเหตุขัดข้องอื่น ๆ จะรับราชการตำแหน่ง เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตฉลองพระเดชพระคุณต่อไปไม่ได้ จะกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งราชการเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต การนี้สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ออกจากตำแหน่งยศเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ก็ต้องออกจาก

ฝ่า ๑๖๔ ลักษณเคาซิลลอร์ ฤๅรัฐมนตรี ปฤกษาราชการ เล่ม ๑ ราชการอื่น ๆ ที่ตนได้บังคับมานั้นด้วย ซึ่งจะเลิกแต่สิ่งที่ตนชอบ และจะละวางสิ่งซึ่งตนไม่ชอบเสียนั้นไม่ได้ แม้นถึงโปรดให้ออกจากตำแหน่งยศแล้วก็ดี ถ้าผู้นั้นได้รับราชการในตำแหน่งที่ปฤกษาราชการแผ่นดินเรียบร้อยมาถึง ๕ ปี ก็จะพระราชทานเปนเบี้ยเลี้ยง ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่าเปนแซน ๓ ส่วนลดจากส่วนเดิมส่วน ๑ คงได้รับพระราชทานแต่ ๒ ส่วน คือไม่ต่ำกว่าปีละ ๓๐ ชั่ง

๑ ข้อ ๒๕ ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด ผู้ใดผู้หนึ่งได้รับราชการมาครบ ๕ ปีแล้ว ต้องคัดออกจากตำแหน่งยศเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง แลผู้นั้นจะได้รับพระราชทานเปนชั้นเบี้ยเลี้ยง ๓ ส่วนให้ส่วน ๑ คือ ๑๕ ชั่ง อนึ่งเงินเบี้ยเลี้ยงซึ่งทรงกำหนดมานี้เปนอย่างต่ำที่สุด ซึ่งผู้นั้นจะได้รับพระราชทาน ถ้าเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตดมีความอุสาห ตั้งความสวามิภักดิ์เอาใจใส่ในราชการ หมั่นตริตรองคิดอ่านการที่จะเปนคุณ เปนประโยชน์แก่แผ่นดิน แลจะให้เจริญพระเกรียติยศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็จะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเงินปี แลเปนชั้นเบี้ยเลี้ยงเพิ่มขึ้นไปให้สมควรแก่ความชอบมากแลน้อย

ซึ่ง

คำสาบาล

เคาน์ซิลลอร์ ออฟ สเตต คือที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน

๏ ข้าพระพุทธเจ้า ขอกระทำสัตยานุสัตย ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เฉภาะพระศรีรัตนไตรย พระพุทธเจ้าพระธรรมเจ้าพระสงฆเจ้า แลผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเปนใหญ่เปนประธานในสกลโลกย์ ทั้งเทพยดาซึ่งมีมเหศวรศักดานุภาพ สักสิทธิ์ ทรงทิพจักษุ ทรงทิพโสตร มีฤทธิ มีอำนาจแผ่ไปทั่วสกลโลกย์ ที่อาจรู้ อาจเหน การสุจริต การทุจริต ในดวงจิตรของมนุศทั้งปวงทั่วทุกสฐาน จงเปนสักขีทิพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้า ด้วยบัดนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ยกย่องตั้งข้าพระพุทธเจ้าไว้ในที่เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต ที่รับปฤกษาราชการแผ่นดิน ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจสวามิภักดิ กระทำสัตยานุสัตย สาบาลตัวถวาย ตามข้อสาบาลทั้ง ๗ ข้อ ด้วยความเต็มใจ จะไม่เปนแต่สักว่าออกวจีเภท ฯ

๏ ข้อ ๑ ข้าพระพุทธเจ้า จะกราบทูลปฤกษาในข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะกราบทูลด้วยเต็มสติปัญญา แลเต็มความคิดตริตรอง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเหนว่าเปนการดีมีคุณ เปนความเจริญ แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทอดธุระ ในการที่จะมาประชุม

ปฤกษาราชการทุก ๆ ครั้ง แลจะเอาใจใส่ป้องกันรักษาเกียรติยศในเคาน์ซิลให้เต็มกำลัง เพื่อจะให้การซึ่งได้ปฤกษาในเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตสำเร็จได้ด้วยดี แลจะไม่ให้ชื่อเสียงยศศักดิ์ของเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตตเสื่อมสูญไป ฯะ

๏ ข้อ ๒ ข้าพระพุทธเจ้า จะกราบทูลปฤกษาราชการสิ่งใด ๆ จะคิดให้เปนเกียรติยศ เปนการเจริญแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลจะให้เปนคุณเปนประโยชน์แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรมีความศุขได้โดยชอบธรรมทุกประการ ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ลำเอียงคิดหลีกเลี่ยงให้เสียความจริงใจ เพราะเห็นแก่คนที่ข้าพระพุทธเจ้ารักใคร่ แลญาติพี่น้องบุตรภรรยาแลผู้มีคุณ แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่คิดหนีความจริง เพราะกลัวท่านผู้มีอำนาจ แลกลัวความพยาบาทผูกเวร แลจะไม่กลับความจริงเปนเท็จกลับเท็จเปนจริง เพราะผู้ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเกลียดชังไม่ชอบ ฯะ

๏ ข้อ ๓ การสิ่งใด ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริห์ไว้ในเคาน์ซิลลอร์ซึ่งยังไม่เปนการเปิดเผย ข้าพระพุทธเจ้าจะรักษาความข้อนั้นไว้ ให้เปนการลับมิให้แพร่งพรายได้ ฯะ

๏ ข้อ ๔ ข้าพระพุทธเจ้าจะไม่ทำการผิด กลับเอาเท็จเปนจริงเพราะเหนแก่อามิศสินบล แลผลประโยชน์ในตน

แลเพราะ เชื่อคำคนยุยง ชักนำให้เสีย จาก สิ่งที่ ตรง

๏ ข้อ ๕ การสิ่งใดที่ได้ปฤกษา ตก ลง กันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้า จะ เอาใจใส่ ช่วย ค้ำชู อุดหนุน ใน การ ซึ่งปฤกษา ตก ลง กัน นั้นให้มั่น คง แข็ง แรง ขึ้น

๏ ข้อ ๖ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่ง จะกีดกางขัดขวาง ต่อ การซึ่งได้ปฤกษา ตก ลง พร้อม กัน แล้ว ข้า พระพุทธเจ้า จะเปน ผู้ ตอบ โต้ ต่อสู้กับ ผู้ นั้น ให้เต็ม สติ ปัญญา ความ คิด เต็ม กำลัง อำนาจ แห่ง ข้าพระพุทธเจ้า

๏ ข้อ ๗ ข้าพระพุทธเจ้า จะ ตั้งใจ รักษา ประพฤติ ตัวให้สม ควร แก่ แบบ อย่าง ธรรมเนียม เคาน์ ซิล ลอร์ ออฟ สเตด ซึ่งเปน คน ดี มี ความ ซื่อสัตย์ กตัญญู แล รักษ ใคร่ ใน พระบาท สมเด็จ พระ จุลจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ไม่ คิดประทุษร้าย ด้วย กาย วาจา น้ำจิตร ทั้ง ๓ ประการ ข้าพระพุทธเจ้า ขอรับ ประพฤติ ธรรมเนียม ตาม คำ สาบาล ที่ ข้าพระพุทธเจ้า ถวาย สัตยานุสัตย ๗ ข้อนี้ จง ทุก ประการ ถ้า ข้า พระพุทธเจ้า มิได้ดำรง คงอยู่ ใน ความ สัตยานุสัตย ข้อใด ข้อ หนึ่งไซ้ ขอ อำนาจ ผู้ ซึ่งสิ่ง ซึ่งเปนใหญ่เปน ประธาน ใน สกลโลกย แล อำนาจ เทพยดา ซึ่ง รักษา ยุติธรรม แลโทษ แห่ง วจี ทุจริต จง บันดาล โทษ ทุกขภัย ให้ถึงแก่ข้า พระพุทธเจ้า จน ถึง ชีวิตร อันตราย ด้วย ความ ลำบาก ให้เหน ประจักษ แก่ ตาโลกย ใน ชาตินี้ อนึ่ง ทางใด ซึ่งเปนช่อง

น่า ๑๖๘ ลักษณปรีวีเคาน์ซิลลอร์ ฤๅ องค์มนตรีปฤกษาราชการ เล่ม ๑

จะให้ได้ ถึงความศุขความเจริญในภบนี้แลภบน่า ทางนั้นขอ อย่าให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ประสบภบเลย

พระราชบัญญัติ
ปรีวีเคาซิล คือที่ปฤกษาในพระองค์

๑ ข้อ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะทรงเลือกจัดสันพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย ตามแต่จะทรงเหนควรขึ้นไว้ เปนปรีวีเคาซิลลอร์สำหรับปฤกษาราชการในพระองค์ แลจำนวนที่ปฤกษาในพระองค์นั้น มากน้อยเท่าใดไม่มีกำหนด ตามแต่พระราชประสงค์ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้เปนที่ปฤกษาในพระองค์ แล้วต้องรับตำแหน่งที่อยู่จนสิ้นแผ่นดิน แลมีกำหนดได้อีก ๖ เดือน จึงต้องขาดจากที่ปฤกษาในพระองค์หมด ถ้าพระเจ้าแผ่นดินที่ได้สืบราชอิศริยศใหม่นั้น จะโปรดให้เปนที่ปฤกษาในพระองค์ต่อไป ก็ต้องตั้งใหม่ จะ

๑ ข้อ ๒ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะโปรดตั้งผู้ใดให้เปนปรีวีเคาน์ซิลลอร์ที่ปฤกษาในพระองค์ ต้องพระราชทานสัญญาบัตรประทับ พระราชลัญจกร มีกำหนดศักดินาเพิ่มขึ้นในยศเดิมเปนสำคัญ แลผู้ที่ได้รับตำแหน่งที่ปฤกษา

ในพระองค์นั้นมี ยศ วิเศศ แต่ต้อง เดินน่าข้าราชการ ซึ่งมีตำแหน่งศักดินาเสมอกัน ซึ่งมิได้อยู่ในตำแหน่ง ที่ ปฤกษาใน พระองค์ ฯะ

๑ ข้อ ๓ ผู้ที่ได้รับตำแหน่งที่ ปฤกษา ใน พระองค์ แม้ถึงได้สัญญาบัตรแล้ว ถ้ายังไม่ได้ ถือน้ำพระพิพัฒน์ ถวายสัตยานุสัตย ตาม ข้อ สาบาล สำหรับ ที่ ปฤกษา ใน พระองค์ ก่อน ก็ยังนับ ว่าเปน ที่ ปฤกษาไม่ได้ ต่อ ได้ ถือน้ำพระพิพัฒน์ ทำสัตยานุสัตย สาบาล ตัว ถวาย ใน พระบาท สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน แล้ว จึงนับว่าผู้นั้นเปนที่ปฤกษาได้ ฯะ

๑ ข้อ ๔ ให้เคลิก ออฟ เคาน์ซิล ลอร์ มียาญชีจดหมาย รายชื่อ จำนวน ที่ปฤกษา ราชการ ในพระองค์ ถ้าที่ปฤกษาผู้ใด จะมีที่ไปสักเจ็ด วัน ฤๅ ถึงเดือน ฤๅ เดือน หนึ่งก็ดี ต้อง บอก เคลิก ออก เคาน์ ซิล ก่อนจึงไปได้ ถ้า จะไป เกิน กำหนด เดือน หนึ่งต้องทูลลา เมื่อ เวลา กลับ มา ก็ ต้อง บอก เคลิก ออฟ เคาน์ ซิล ให้รู้ด้วย ถ้าที่ปฤกษา ผู้ใด ผู้หนึ่งลอยหนีไป ไม่ลา ฤๅ ลา ไป เกิน กำหนดที่ตัวได้บอกไว้ เมื่อ มี ราชการ จะ เชิญ มาปฤกษา ไม่ได้ตัว ที่ ปฤกษานั้นมี ความ ผิดควร จะต้องถอดเสีย จากที่ ฤๅ จะต้อง รับโทษ ประการ ใด สุดแล้วแต่ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะ ทรงตัด สินโทษ ฯะ

๏ ข้อ ๕ ถ้าที่ปฤกษาอยู่ในกรุงตามปรกติ ไม่มีที่ไปที่อื่น ถ้าเคลิกออฟเคาน์ซิล ได้มีจดหมายเชิญกำหนดนัดเวลาแลที่ประชุมปรีวีเคาน์ซิลที่ปฤกษาในพระองค์ ได้รับจดหมายเชิญแล้ว ต้องให้มาในที่ประชุมตามจดหมายเชิญ อย่าให้คลาดเวลาได้ ฯะ

๏ ข้อ ๖ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะดำรัสสั่งที่ปฤกษานายหนึ่งสองนาย ฤๅมากด้วยกัน ให้เปนกอมมิดชัน คือข้าหลวงไปสืบราชการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ปรีวีเคาน์ซิลที่ปฤกษาในพระองค์ ซึ่งเปนผู้รับสั่งต้องไปสืบราชการในเรื่องนั้นจนสำเร็จแล้ว ให้มีจดหมายข้อราชการทูลเกล้า ฯ ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยื่นจดหมายข้อราชการ ต่อที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ฤๅผู้หนึ่งผู้ใดจึงให้ยื่นจดหมายข้อราชการตามรับสั่ง ฯะ

๏ ข้อ ๗ ที่ปฤกษานั้น ถ้าไม่ได้รับจดหมายเชิญแล้ว ห้ามไม่ให้เข้ามาในที่ประชุมปฤกษาเปนอันขาด เว้นไว้แต่มีเหตุใหญ่เหตุสำคัญ เกิดขึ้นในแผ่นดินเปนกาลยิดยุบัน ที่ปฤกษาทุก ๆ นาย ต้องรีบเข้ามาเตรียมในที่ประชุมให้พร้อมกันโดยเรว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ฤๅไวซ์เปรสิเดน แลผู้ว่าการแทนไวซ์เปรสิเดน ของเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตค มีราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะได้เชิญมาปฤกษา แลจะได้

ตั้งเปนกอมมิศชันใช้ไปทำการโดยเรว ฯ

๑ ข้อ ๘ ปริวีเคาน์ซิลลอร์ที่ปฤกษานั้น ไม่มีเงินเดือน ถ้าได้รับตำแหน่งราชการในที่ปฤกษาตลอด ๑๐ ปี โดยเรียบร้อยภักดีต่อราชการ หมั่นเอาใจใส่สืบคิดราชการอยู่แล้ว ได้เงินเบี้ยหวัดแลเงินเดือนยังไม่ถึงปีละยี่สิบชั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงโปรดให้ได้รับพระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงจนตลอดชีวิตรในปีหนึ่ง รวมทั้งเบี้ยเลี้ยงแลเงินอื่น ๆ ไม่ให้ต่ำกว่ายี่สิบชั่งลงมา ถ้าที่ปฤกษาได้รับราชการตำแหน่งอื่นอยู่ด้วย ได้เบี้ยหวัดถึงปีละยี่สิบชั่งขึ้นไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะโปรดพระราชทานเบี้ยเลี้ยงเพิ่มให้ด้วยก็ได้ รายเงินเบี้ยเลี้ยงนี้ เปนเงินส่วนทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสำหรับรักษาเกรียติยศตำแหน่งที่ปริวีเคาน์ซิล ที่มีความภักดีต่อราชการจนตลอดอายุ ฯ

๑ ข้อ ๙ ถ้าที่ปฤกษาผู้หนึ่งผู้ใด ทำความผิดความชั่วหยาบช้าไม่สมควรแก่ยศศักดิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะถอดผู้นั้นเสียจากที่ตำแหน่งยศ และจะไม่พระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงรักษายศต่อไป ฯ

๑ ข้อ ๑๐ ถ้าที่ปฤกษาผู้ใดได้รับจดหมาย เชิญมาในที่ประชุมปฤกษา เคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด ฤๅจะประชุมแต่

น่า ๑๗๒ ลักษณปรีวีเคานซิลลอร์ฤๅองคมนตรีปฤกษราชการ เล่ม ๑

ปรีวีเคานซิลก็ดี ต้องประพฤติธรรมเนียมให้ถูกต้องตามกฎหมายข้อพระราชบัญญัติ สำหรับเคานซิลลอร์ออฟสเตด คือที่ปฤกษาราชการแผ่นดินทุกข้อ ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ ถ้าคราวใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินดำรัศให้ที่ปฤกษาราชการในพระองค์มากน้อยเท่าใด ประชุมกันเปนกอมมิตตี ปฤกษาสืบสวนข้อราชการ แลชำระความเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็ดี ให้ผู้ที่ต้องประชุมนั้นจับฉลาก เลือกในพวกเดียวกันนั้น ยกขึ้นเปนแชร์แมนคือหัวน่านายหนึ่ง แล้วประชุมปฤกษาราชการไป ตามธรรมเนียมเคานซิลลอร์ออฟสเตด ฯะ

๑ ข้อ ๑๒ ผู้ซึ่งได้รับยศที่ปฤกษาแล้ว ถึงจะไม่มียศตำแหน่งอื่นเลย ก็เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในท้องพระโรง ฤๅเฝ้าเปนการไปรเวต ตามธรรมเนียมได้ ถึงผู้นั้นจะเปนกรมขึ้นก็ไม่ต้องให้นายในกรมนั้นนำเฝ้า ถ้าจะใคร่เฝ้านอกจากเวลาที่เสด็จออกท้องพระโรง ฤๅไปรเวตตามธรรมเนียม ก็ให้ส่งกาดชื่อกราบบังคมทูลก่อน สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ฯะ

๑ ข้อ ๑๓ ที่ปฤกษาผู้หนึ่งผู้ใดก็ดี ได้ทราบเหตุการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเปนเหตุสำคัญแน่นอนแล้ว ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาโดยเรว ถ้าปิดบังรั้งรอไว้ต้องมีความผิด

อนึ่ง ถ้ากราบบังคมทูลพระกรุณา ข้อใดข้อหนึ่ง ให้เขียนจดหมายลงชื่อด้วยลายมือเปนสำคัญ ให้เปนการแน่นอน เว้นแต่กราบทูลตอบในเวลาเมื่อดำรัสถาม ฯะ

๑ ข้อ ๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน โปรดให้มีหนังสือจดไว้ในสมุดบาญชี ชี้แจงการที่ปฤกษา สำหรับตัวทุก ๆ นาย แลที่ได้ช่วยคิดราชการ ถวายสำหรับจดหมายราชการ ในข้อความที่ได้ช่วยเคานซิลลอร์ออฟสเตด ทุกอย่าง ในจำนวนปีหนึ่ง เคานซิลลอร์ออฟสเตด ประชุมจะปฤกษากันกี่ครั้ง แลปริวีเคานซิลลอร์ ได้มาช่วยปฤกษาราชการด้วยข้อใดบ้าง เคลิกออฟเคานซิล ต้องจดหมายความไว้ให้แจ้งชัด เมื่อถึงกำหนดครบปี ๑ แล้ว เคลิกออฟเคานซิล ต้องนำสมุดบาญชีขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ปีละครั้งทุกปี แลสมุดบาญชีนั้น ต้องรักษาไว้เปนของสำหรับแผ่นดินสืบไป ฯะ

ว่าด้วยกอมมิตตีออฟปริวีเคานซิล

๑ ข้อ ๑๕ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะดำรัสสั่งให้ที่ปฤกษาผู้ใดผู้หนึ่ง เปนกอมมิตตีสืบราชการ แลชำระความเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต้องมีอำนาจเหมือนศาลรับสั่งทุกประการ ถ้าผู้ที่ต้องคดีเข้ามาถึงที่ประชุมแล้ว ให้แชร์แมนถามก่อนแล้วผู้อื่นจะถามต่อไปก็ได้ เสมียนต้องเขียน

จดหมายไว้ ทั้งคำถามแลคำให้การทุกอย่าง ฯะ

๏ ข้อ ๑๖ ถ้าชำระได้ความจริงแล้ว ผู้ซึ่งเปนกอมมิตตี ทุก ๆ นายปฤกษากัน ทำสารบบความมิลำเนา ตามคำที่ลูกความให้การเปนใจความย่อ ๆ แลแจ้งความปฤกษาของท่านกอมมิตตีด้วย ถ้ากอมมิตตีไม่พร้อมใจ ความเหนไม่ร่วมเปนอย่างเดียวกัน ให้ทำจดหมายสารบบให้ครบตัวท่านที่เหนตามกันนั้น แล้วให้จับฉลากข้างฝ่ายไหนจะมากจะน้อย สารบบซึ่งมีคนเหนด้วยมากนั้น ต้องถือเปนสารบบของกอมมิตตีนั้น แต่กอมมิตตีที่ไม่เหนความร่วมกัน ก็ต้องทำสารบบตามความคิดของตนทูลเกล้า ฯ ถวาย สารบบนั้นให้ทรงทราบทั้งสองฝ่าย ฯะ

๏ ข้อ ๑๗ ถ้ากอมมิตตีชุมนุมกันครั้งแรก จะเลือกจัดให้ผู้ใดเปนแชร์แมน ผู้นั้นจะครองที่แชร์แมน แลมีอำนาจว่าการกอมมิตตีได้ทุกอย่างจนสิ้นธุระ กอมมิตตีคราวนั้น ถ้าสิ้นธุระกอมมิตตีครั้งนั้นแล้ว แชร์แมนสิ้นอำนาจ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปรดเกล้า ฯ ตั้งผู้ใดเปนแชร์แมน ผู้นั้นจะเปนแชร์แมน มีอำนาจยืดยาวไปตลอดเวลากว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะให้ออกเสียจากอำนาจนั้น ฯะ

๏ ข้อ ๑๘ ในที่กอมมิตตีนั่งประชุมปฤกษาสืบข้อราชการ

แล ชำระความนั้น จะยอมให้เปนการ เปิดเผยให้เปนคนทั้งปวงมาฟัง ฯ จะให้เปนการลับ ห้ามมิให้ใครเข้ามาฟังก็ได้ สุดแล้วแต่กอมมิตตี้จะบังคับ แต่จะห้ามท่านเสนาบดี แลเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตดด้วยนั้นไม่ได้ เคลิกออบเคาน์ซิล เปนพนักงานจัดการเสมียน แลจัดการหนังสือต่าง ๆ ของกอมมิตตี้ ต้องตั้งเสมียนสำหรับใช่ในกอมมิตตี้ ๆ ละคน ๆ เสมียนซึ่งเคลิกออฟเคาน์ซิลได้จัดตั้งไว้แล้ว ต้องมาประจำทำการในตลอดเรื่อง ห้ามไม่ให้เคลิกออฟเคาน์ซิลเปลี่ยนเอาคนอื่นมาใช้แทนเสมียน เว้นแต่เสมียนที่ตั้งไว้นั้น มีเหตุมามิได้ จะ

คำสาบาล
ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ คือที่ปฤกษาในพระองค์

๑ ข้าพระพุทธเจ้า ขอกระทำสัตยานุสัตย ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เฉภาะพระศรีรัตนไตรย์ พระพุทธเจ้าพระธรรมเจ้าพระสงฆเจ้า แลผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเปนใหญ่เปนประธานในสกลโลกย์ ทั้งเทพยดาซึ่งมีมเหศวะศักดานุภาพศักสิทธิ์ ทรงทิพยจักษุ ทิพยโสต มีฤทธิ์มีอำนาจแผ่ไปทั่วสากล เมทนีอาจรู้อาจเหนการสุจริตการทุจริตในดวงจิตรของมนุษยทั้งปวงทั่วทุกสถาน จงเปนศักขีทิพยานแก่

ข้าพระพุทธเจ้า ด้วย บัดนี้ พระบาท สมเด็จ พระ จุลจอม เกล้า เจ้า อยู่หัว ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ยก ย่อง ตั้ง ข้าพระพุทธเจ้า ไว้ ในที่ ปรีวี เคาน์ซิล ลอร์ คือ ที่ ปฤกษา ราชการ ในพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้า จะ ตั้งใจ สวามิภักดิ์ กระทำ สัตยานุสัตย สาบาล ตัว ถวาย ตาม ข้อคำ สาบาล ทั้ง ๗ ข้อ ด้วย ความ เต็มใจ จะ ไม่ เปน แต่ สัก ว่า ออก วาจา เท็จ ฯะ

๏ ข้อ ๑ ข้าพระพุทธเจ้า จะ กราบ ทูล ปฤกษา ใน ข้อ ใด ข้อ หนึ่ง นั้น จะ กราบ ทูล ด้วย เต็ม สติ ปัญญา แล เต็ม ความ คิด ตริ ตรอง ซึ่ง ข้าพระพุทธเจ้า เหน ว่า เปน การ ที่ มี คุณ เปน ความ เจริญ แล ข้าพระพุทธเจ้า จะ ไม่ ทอด ธุระ ใน การ ซึ่ง ตัว ข้า พระ พุทธเจ้า จะ มา ประชุม ปฤกษา ราชการ ในที่ ปรีวี เคาน์ซิล ทุก ๆ ครั้ง แล จะ เอา ใจ ใส่ ป้องกัน รักษา เกรียติยศ ใน เคาน์ซิล ให้ เต็ม กำลัง เพื่อ จะ ให้ การ ซึ่ง ได้ ปฤกษา ใน ปรีวี เคาน์ซิล สำเร็จ ได้ ด้วย ดี แล จะ ไม่ ให้ ชื่อ เสียง ยศ ศักดิ์ ของ ปรีวี เคาน์ซิล ลอร์ เสื่อม สูญ ไป ฯะ

๏ ข้อ ๒ ข้าพระพุทธเจ้า จะ กราบ ทูล ปฤกษา การ สิ่ง ใด ๆ จะ คิด ให้ เปน เกรียติยศ เปน การ เจริญ แก่ พระบาท สมเด็จ พระ จุลจอม เกล้า เจ้า อยู่หัว เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน ให้ ราษฎร มี ความ สุข โดย ความ ชอบ ธรรม ทุก ประการ ถ้า ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ข้าพระพุทธเจ้า ไป ทำ ราชการ สิ่ง ใด ๆ ข้าพระพุทธเจ้า

จะถวายทูลพระกรุณา ด้วยได้ทราบเหตุการสิ่งใดมา ข้าพระพุทธเจ้า จะไม่ลำเอียงคิดหลีกเลี่ยงให้เสียความจริงใจ เพราะเหนแก่คนที่ข้าพระพุทธเจ้ารักใคร่ แลญาติพี่น้องบุตรภรรยาแลผู้มีคุณ แลข้าพระพุทธเจ้าจะไม่คิดหนีความจริงเพราะกลัวท่านผู้มีอำนาจแลกลัวความพยายาทผูกเวร แลจะไม่กลับความจริงเปนเท็จกลับเท็จเปนจริง เพราะผู้ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเกลียดชังไม่ชอบ ฯะ

๑ ข้อ ๓ การสิ่งใดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริห์ไว้ในปรีวีเคานซิล ซึ่งยังไม่เปนการเปิดเผย ข้าพระพุทธเจ้าจะรักษาความข้อนั้นไว้ ให้เปนการลับมิให้แพร่งพรายได้ ฯะ

๑ ข้อ ๔ ข้าพระพุทธเจ้า จะไม่ทำการผิดกลับเอาเท็จเปนจริง เพราะเหนแก่อามิศสินบน แลผลประโยชน์ในตน แลเพราะเชื่อคำคนยุยงชักนำให้เสียจากสิ่งที่ตรง ฯะ

๑ ข้อ ๕ การสิ่งใดที่ได้ปฤกษาตกลงกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเอาใจใส่ช่วยค้ำชูอุดหนุน ในการซึ่งปฤกษาตกลงกันนั้นให้มั่นคงแขงแรง ฯะ

๑ ข้อ ๖ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งจะกั้นกางขัดขวางต่อการซึ่งได้ปฤกษาตกลงกันแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเปนผู้ตอบโต้ต่อสู้

กับผู้นั้นให้เตมสติปัญญา ความคิดเตมกำลังอำนาจ แห่งข้าพระพุทธเจ้า ฤๅ ถ้าผู้ใดจะคิดประทุษฐร้ายต่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้า จะรับต่อสู้ด้วยผู้นั้น จนถึงสิ้นชีวิตร ฯะ

๑ ข้อ ๗ ข้าพระพุทธเจ้า จะตั้งใจรักษาประพฤติตัวให้สมควรแก่แบบอย่างธรรมเนียมปรีวีเคาน์ซิลลอร์ ซึ่งเปนคนที่มีความซื่อสัตยกะตัญญู แลรักใคร่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่คิดประทุษฐร้ายด้วยกายวาจาน้ำจิตรทุกประการ ข้าพระพุทธเจ้า ขอรับประพฤติธรรมเนียมตามคำสาบาลที่ข้าพระพุทธเจ้า ถวายสัตยานุสัตยทั้ง ๗ ข้อนี้จงทุกประการ ถ้าข้าพระพุทธเจ้า มิได้ดำรงค์คงอยู่ในความสัตยานุสัตย ข้อใดข้อหนึ่งไซร้ ขออำนาจสิ่งซึ่งเปนใหญ่เปนประธานในสกลโลกย์ แลอำนาจเทพยดา ซึ่งรักษายุติธรรมแลโทษแห่งวจีทุจริต จงบันดาลโทษทุกขภัย ให้ถึงข้าพระพุทธเจ้าจนถึงซีวิตรอันตรายด้วยความลำบาก ให้เหนประจักษแก่ตาโลกย์ในชาตินี้ อนึ่งทางใดซึ่งเปนช่องจะให้ได้ถึงความศุขความเจริญในภพนี้แลภพน่า ทางนั้นขออย่าให้ข้าพระพุทธเจ้าได้ประสบพบเลย ฯะ

พระราชบัญญัติ สำหรับเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตต คือที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน แลปรีวีเคาน์ซิล คือที่ปฤกษาใน

พระองค์นี้ได้ตั้งไว้ แต่ณวันอาทิตย เดือนแปด บุรภาสาธ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีจอฉอศกจุลศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

ประกาศสวนวังสราญรมย์

๑ ให้ข้าราชการทราบทั่วกัน ด้วยที่สวนใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นในที่วังพระเจ้าราชวงษ์เธอ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ แลที่วังพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ซึ่งเปนที่รกร้างอยู่นั้น บัดนี้โปรดฯเกล้าฯ ให้ทำเปนสวน แลเปลี่ยนให้พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ไปอยู่ที่สวนหลวง ริมวังกรมหมื่นอมเรนทรบดินทร แลจะเปิดน่าสวนให้ถึงวังสราญรมย์ ก็วังสราญรมย์นี้ เปนของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างไว้สำหรับพระเจ้าลูกเธอ ได้ออกเงินพระคลังข้างที่สร้าง จึงได้พระราชทานนามว่าวังสราญรมย์ บัดนี้สวนซึ่งทำใหม่นั้น เปนของติดเนื่องกันกับวังสราญรมย์ ก็ให้เรียกว่า สวนสราญรมย์ ตามชื่อวังนั้น ให้ข้าราชการซึ่งจะกราบทูลแลจะเรียก ให้ใช้ตามชื่อนี้ อย่าให้เรียกอย่างอื่นเลย ฯะ

ประกาศมาณวันอาทิตย์ เดือนเก้า ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีจอฉอศกศักราช ๑๒๓๖ หลวงพินิจจักรภัณฑ์เปนผู้รับพระบรมราชโองการ ฯะ

ประกาศเรื่องปืนแคตริงกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า เจ้าแผ่นดินสยาม มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณทูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท แลราษฎรลูกค้าไทยจีน แลคนชาวต่างประเทศ ซึ่งเข้ามา ตั้งการค้าขาย อยู่ณกรุงเทพ ฯ นี้ให้ทราบทั่วกันว่า อาวุธปืนอย่างหนึ่ง มีชื่อตามภาษาอังกฤษ เรียกว่าแคตริงกัน เปนอาวุธวิเสศสำคัญยิ่งนัก นาทีหนึ่ง ยิงได้ถึง ๔๐๐ นัด อาวุธสิ่งนี้ ผู้เดียวอาจจะต่อสู้ฆ่าศึกสัตรูได้ ถึงร้อยคนพันคน จึ่งทรงพระราชดำริห์เหนว่า ปืนแคตริงกันนี้ นอกจากของหลวง สำหรับที่จะรักษาแผ่นดินแล้ว ไม่ควรที่จะให้ผู้หนึ่งผู้ใด มีไว้สำหรับวัง สำหรับบ้าน แลสำหรับห้าง จึ่งได้ทรงปฤกษาพร้อมด้วยท่านเสนาบดี แลเคาน์ซิลลอร์ออฟสเตด เหนพร้อมกันว่า ควรที่จะห้ามปรามเสีย จึ่งให้ตั้งกฎหมายประกาศ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการ แลราษฎรลูกค้าไทยจีน แลชาวต่างประเทศ ซึ่งเข้ามาตั้งการค้าขายอยู่ณกรุงเทพ ฯ แลหัวเมือง ซึ่งเปนพระราชอาณาเขตร แลประเทศราชซึ่งขึ้นกับกรุงเทพ ฯ ให้ทราบทั่ว

กันว่า ปืนที่เรียกว่า แคตริงกันอย่างที่ว่ามาแล้วนั้น ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด ซื้อหาแลกเปลี่ยนไว้ใช้สำหรับวัง สำหรับห้าง แลบ้านเรือน โรงเรือแพ เปนอันขาดทีเดียว เฉภาะมีได้แต่เปนของหลวงสำหรับที่จะรักษาแผ่นดินแห่งเดียว ถ้าหัวเมืองที่เปนอาณาเขตร แลประเทศราช ซึ่งขึ้นกับกรุงเทพฯ นั้น ถ้าผู้รักษาเมือง อยากจะมีไว้ สำหรับรักษาบ้านเมือง ก็ให้นำความ ขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทก่อน เมื่อทรงพระบรมราชานุญาตให้ซื้อให้สั่งมาไว้สำหรับที่ จะรักษาบ้านเมืองจึงมีได้ ถ้าไม่ทรงพระบรมราชานุญาตให้ผู้ใดมีแล้ว ที่จะซื้อหาไว้ ใช้สอยนั้นไม่ได้เปนอันขาด คนที่เปนสัปเยกสยาม ถ้าผู้ใดไม่พึงลักลอบซื้อหาปืนแคตริงกันไว้ ใช้สอยแล้วจะปรับไหมทำโทษตามบทพระอัยการ ถ้านายห้างพ่อค้าชาวต่างประเทศ จะบันทุกปืนแคตริงกันนี้ เข้ามาขายที่ในกรุงเทพฯ ก็ขายได้แต่เปนของหลวง สำหรับรักษาแผ่นดินแห่งเดียว ถ้าในหลวงไม่ต้องการแล้ว เจ้าของปืนที่บันทุกปืนแคตริงกันเข้ามานั้นก็ต้องบันทุกปืนกลับไป ตามข้อหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีทุกฉบับ ซึ่งคอเวอนแมนต์ต่างประเทศได้ทำไว้ต่อกรุงเทพฯ ทั้งสองฝ่าย แลนายห้างพ่อค้าที่เปนชาวต่างประเทศนั้นก็ได้มีหนังสือแจ้งความไปถึงกงสุล ซึ่งเปนผู้แทนคอเวอนแมนต์

ทุก ๆ ประเทศ ซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ ณกรุงเทพ ฯ นี้ ขอให้ประกาศห้ามลูกค้าซึ่งเปนคนสัปเยก ให้ประพฤติตามกฎหมายประกาศนี้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดทราบกฎหมายประกาศนี้แล้ว ให้ประพฤติตามกฎหมายประกาศนี้จงทุกประการ กฎหมายประกาศมา ณวันเสาร์ เดือนสิบแรมค่ำหนึ่ง ปีจอฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่เจดในรัชกาลปัตยุบันนี้

ฯะ

พระราชบัญญัติ

พิกัดกระเษียรอายุลูกทาษลูกไทย

๑ ศุภมัศดุ ตุรุลศักราช ๑๒๓๖ ไสณสังวัจฉระ สาวันมาศชุณปักษ นวมีดิถี ศุกรวาร ปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม รัชการที่ ๕ ในพระบรมราชวงษ ซึ่งประดิษฐานแลดำรงค์ศิริราชสมบัติ รัตนราไชมหัยสวริยาธิปติ ณกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยามหาดิลกภพ นพรัตนราชธานี บุริรมย์อุดมราชนิเวศมหาสฐาน ซึ่งเปนพระมหานครบรมราชธานีใหญ่ ในราชอาณาจักแดนสยาม

ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ แลเปนบรมราชาธิราชอันใหญ่ ในประเทศราชที่ใกล้เคียง คือลาวกะเหรี่ยงมลายูประเทศแลอื่น ๆ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เบื้องบูรพาทิศาภาคแห่งพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงสถิตยเหนือบวรราชอาศน์อันพิจิตรบันจง แปรพระภักตร์ตรงทักษิณทิศาพิมุข พร้อมด้วยท่านที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เฝ้าทูลอองธุลีพระบาทโดยลำดับ ทรงพระอนุสรคำนึงถึงธรรมเนียมบ้านเมืองมาแต่โบราณ ธรรมเนียมใดเปนการเจริญ มีคุณมีประโยชน์เปนยุติธรรมแล้ว อยากจะทรงทำนุบำรุงให้วัฒนาการเจริญยิ่งขึ้น ให้ดำรงค์ไปได้สิ้นกาลนาน ถ้าธรรมเนียมใดไม่เปนการเจริญแก่ประชาชาวพระนคร ไม่เปนคุณเปนประโยชน์ ไม่เปนยุติธรรม ก็อยากจะทรงเลิกถอนเสีย แต่จะต้องค่อยตัดรอนผ่อนไปทีละเล็กทีละน้อย ตามการตามเวลา กว่าจะเรียบร้อยไปได้ ก็แต่ในพระราชบัญญัติตั้งไว้ ตามคำภีร์พระธรรมสาตรว่าด้วยลักษณทาษ ๗ จำพวก คือทาษสินไถ่ ๑ ลูกทาษเกิดในเรือนเบี้ย ๑ ทาษได้มาแต่บิดามารดา ๑ ทาษท่านให้ ๑ ทาษอันได้ด้วยช่วยกังวลทุกข์ร้อน ๑ ทาษได้เลี้ยงมาเมื่อกาลทุพภิกภัย ๑ ทาษไปรบศึกได้มาเปนเชลย ๑ เปน ๗ จำพวกด้วยกันดังนี้ อันทาษ ๗

จำพวก นี้ นับ ว่าเปน ทาษโดย กระบิล เมือง ท่าน ถ้าไม่มีเงิน มา ให้แก่เจ้าทาษ ครบค่าแล้ว ก็ไม่มี เวลา ที่ จะพ้น ยาก จาก ทุกข์เปน ไทยได้ ฝ่าย ลูก ทาษ ซึ่งเกิด แต่ทาษทั้ง ๗ จำพวกนั้น ตั้งแต่ ออก จาก ครรภ์ภอ ลืม ตา ก็ ต้อง นับ ว่าเปน ทาษ มี ค่า ตัวไป จน อายุ ถึง ร้อย ปี แล้ว ก็ ยัง ไม่ หมด ค่าตัว คือ ท่าน คิด อายุ ตั้งแต่ เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน ซาย ๖ บาท หญิงตำลึง ๑ จนซาย อายุ ๒๖ ปี ถึง ๔๐ ปีเตมค่า สิบสี่ตำลึง หญิง อายุ ๒๑ ปี ถึง ๓๐ ปีเตมค่า สิบสองตำลึง ถ้าซาย อายุ เกิน ๔๐ ปี หญิงอายุเกิน ๓๐ ปี จึงได้ลดถอน ค่าตัวลง จน อายุ ถึง ๑๐๐ ปี ยังมีค่าตัว ซาย ตำลึง ๑ หญิงสาม บาท ยัง หา ขาด ค่าตัวไม่ เปน ธรรม เนียม เดิม มี มาดังนี้ ดูประหนึ่ง หา มี ความ กรุณาแก่ลูก ทาษไม่ ด้วย ลูก ทาษ ที่ เกิด มา ไม่ได้ รู้ ไม่ได้ เหน สิ่งใดเลย มิการ การ ทำชั่วไว้ แล้ว ยัง ภาลูกให้เปน ทาษไป จน สิ้น ชีวิตร อีก เล่า เพราะ รับโทษ ทุกข์ ของ พ่อ แม่ เท่านั้น หา ควร ที่ จะ เอา เปน ทาษ จน ตลอด ชีวิตรไม่ ถ้า จะ โปรดเกิด ถอน ให้ ลูก ทาษ หลุด ค่า ตัวเสีย ทีเดียว นาย เงิน ผู้ ไม่ มี ความ เมตา กรุณา ก็ จะ ไม่ ให้ทาษ มารดาเลี้ยง รักษา ลูก เพราะ เหนว่า ลูก ทาษ เกิด มา ไม่ เปน คุณ ไม่ เปน ประโยชน์ แก่นาย เงิน ๆ ก็ จะ เอา ทาษ ที่ เปน พ่อ แม่ ไป ใช้ การ งาน ของ ตัว มิ ให้เลี้ยง รักษา ลูก ๆ นั้น ก็ จะ เปน อันตราย ตาย เสีย เปน อันมาก เพราะ

นายเงินจะแกล้งฉนี้ จำต้องผ่อนให้เปนประโยชน์แก่นายเงินบ้าง ให้ลูกทาษภอมีเวลาหลุดเปนไทยได้บ้าง ถ้าลูกทาษเปนชายครั้นหลุดพ้นค่าตัวแล้ว จะได้รับจ้างทำมาค้าขายฝึกหัดวิชาการ แลจะได้บรรพชาอุปสมบทบ้าง ถ้าเปนหญิงหลุดพ้นเปนไทย ได้ผัวได้ลูก มีช่องที่จะประกอบกิจทำมาหากินได้บ้าง เมื่อเปนดังนี้จะเปนการรุ่งเรืองเจริญแก่ประชาชาวพระนครสยามโดยแท้ จึ่งมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินตราพระราชกฤษฎีกาเปนพระราชบัญญัติไว้ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการทุกกระทรวงทบวงการ ฝ่ายทหารพลเรือนแลอาณาประชาราษฎรในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองเอก โท ตรีจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือได้ทราบทั่วกันว่า จุลศักราช ๑๒๓๐ ปีมโรงสัมฤทธิศกนี้ เปนปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศก ในพระมหาเสวตรฉัตรเปนปีมหามงคลอันประเสริฐ จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นพระราชบัญญัติลักษณลูกทาษนี้ว่า ตั้งแต่นี้สืบไป

๑ มาตรา ๑ ถ้าลูกทาษชายหญิงเกิดเมื่อจุลศักราช ๑๒๓๐ ปีมโรงสัมฤทธิศกนี้เปนต้นไป ให้คิดค่ากระเษียรอายุตั้งแต่เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือนจนอายุ ๘ ปีเต็มค่าตัว ตั้งแต่ ๘ ปี

ต่อไป ให้ลดกระเษียรอายุลงทุกปี ถึงอายุ ๒๑ ขาดค่าให้ลูกทาษพ้นค่าตัวเปนไทย

๏ มาตรา ๒ ตรางกระเษียรอายุลูกทาษ ทรงพระราชบัญญัติตั้งใหม่ ให้ใช้แต่ลูกทาษแลบุตรราษฎรที่ยังเปนไทยไม่เปนทาษ จำเพาะแต่ที่เกิดในปีมะโรงสัมริทธิศก แลปีมะเสงเอกศก ต่อๆไป คือ ชายอายุเดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน กระเษียรอายุเงินตำลึงกึ่ง ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน สองตำลึง ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน สองตำลึงกึ่ง ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน สามตำลึง ๑ ปี ๒ ปี สี่ตำลึง ๓ ปี ๔ ปี ห้าตำลึง ๕ ปี ๖ ปี หกตำลึง ๗ ปี ๘ ปี แปดตำลึง ๙ ปี ๑๐ ปี ๑๑ ปี เจ็ดตำลึง ๑๒ ปี ๑๓ ปี ๑๔ ปี ห้าตำลึงกึ่ง ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปี สามตำลึงกึ่ง ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี ตำลึง ๑

หญิงอายุเดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน ตำลึงหนึ่ง ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ตำลึงกึ่ง ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน สองตำลึง ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน สองตำลึงกึ่ง ๑ ปี ๒ สามตำลึง ๓ ปี ๔ ปี สี่ตำลึง ๕ ปี ๖ ปี ห้าตำลึง ๗ ปี ๘ ปี เจ็ดตำลึง ๙ ปี ๑๐ ปี ๑๑ ปี หกตำลึง ๑๒ ปี ๑๓ ปี ๑๔ ปี ห้าตำลึงสามบาท ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปี สามตำลึง ๑๘ ปี ๑๙ ปี ๒๐ ปี สามบาท ถึง ๒๑ ปี หมดค่าตัวทั้งชายทั้งหญิง ตรางกระเษียรทั้งขึ้นทั้งลดดังนี้ ถ้าคนเกิดในปีเถาะนพศกขึ้นไป แลจะตัดสิน

คดีถ้อยความอื่น ๆ ให้ใช้กระเษียรอายุ ในกรมศักดิ์เดิม เมื่อจุลศักราช ๙๙๕ ปีรกาเบญจศก โน้น ฯ

๏ มาตรา ๓ ลูกทาษชายหญิง ซึ่งเกิดในเรือนเบี้ยนายเงินตั้งแต่ปีมโรงสัมฤทธิศกต่อไป จะอยู่กับนายเงินเดิมตลอดไปจนอายุถึง ๒๑ ปีก็ดี ไม่ได้อยู่กับนายเงินเดิม จะยักย้ายวางเงินไปอยู่กับนายเงิน ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ ในระหว่างยังไม่ถึง ๒๑ ปี ก็ดี ให้คิดพิกัดกระเษียรอายุตามขึ้นตามลดต่อไปทุก ๆ นายเงิน กว่าลูกทาษชายหญิงอายุจะได้ถึง ๒๑ ปี พ้นค่าตัวเปนไทย ฯ

๏ มาตรา ๔ ลูกทาษเปนชายก็ดี เปนหญิงก็ดี ที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศก แลในปีอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยไถ่กันต่อ ๆ ไปนั้น ให้คิดกระเษียรอายุขึ้นลดตามพิกัดแบบนี้ คือค่าตัวเดิมอ้ายกอผัว อีขอเมีย ๒ คน เงิน ๓ ชั่งห้าตำลึง เกิดลูกในเรือนเบี้ยนายเงินที่หนึ่ง ๒ คน ชายชื่ออ้ายคอ หญิงชื่ออีงอ อยู่กับนายเงินที่หนึ่ง จนอายุอ้ายคอได้สามปี อีงอได้ ๓ เดือน วางเงินไปอยู่กับนายเงินที่สอง ๆ ต้องเติมเงินขึ้นค่ากระเษียรอายุส่วนลูกทาษติดมา อ้ายคอ ๓ ปี ห้าตำลึง อีงอ ๓ เดือนตำลึง ๑ ตราไว้ในกรมธรรมเปนแผนก ส่วนค่ากระเษียรอายุลูกทาษเงินหกตำลึง รวมทั้งค่าตัวอ้ายกออีขอพ่อแม่เปนเงิน ๓ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ถ้าอยู่กับนายเงินที่สอง ๕ ปี

อายุอ้ายคอได้ ๘ ปี เต็มค่า ๘ ตำลึง อายุอีงอได้ ๕ ปี ๓ เดือน ห้าตำลึง แล้ววางเงินไปอยู่กับนายเงินที่สามๆ ต้องเพิ่มเงินขึ้นค่ากระเษียรอายุ อ้ายคอ สามตำลึง เก่าใหม่เปนแปดตำลึง อีงอ สี่ตำลึง เก่าใหม่เปนห้าตำลึง ตราไว้ในกรมธรรม์ เปนแผนกส่วนอ้ายคออีงอ รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอ อีขอพ่อแม่เปนเงิน ๓ ชั่งสิบแปดตำลึง อยู่กับนายเงินที่สาม ๘ ปีกับ ๖ เดือน อายุอ้ายคอได้ ๑๖ ปี ๖ เดือน ค่าตัวลดอยู่แต่สามตำลึงกึ่ง อายุอีงอได้ ๑๓ ปี ๙ เดือน ค่าตัวลดอยู่แต่ ห้าตำลึงกึ่ง แล้ววางเงินไปอยู่กับนายเงินที่ ๔ นายเงินที่ ๓ ต้องลดเงินค่าตัวส่วน อ้ายคอสี่ตำลึงกึ่ง เอาแต่สามตำลึงกึ่ง ส่วนอีงอเอาขึ้นกึ่งตำลึง เปนห้าตำลึง รวมเก้าตำลึง นายเงินที่ ๔ ต้องออกเงินช่วยไถ่ตราไว้ในกรมธรรม์ เปนแผนกส่วนลูกทาษอ้ายคอเก่าแปดตำลึง ลดสี่ตำลึงกึ่ง คงสามตำลึงกึ่ง อีงอเก่าห้าตำลึงขึ้นกึ่งตำลึงคงห้าตำลึงกึ่ง รวม ๙ ตำลึง รวมทั้งค่าตัวอ้ายกออีขอเปนเงิน ๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึงถ้าอยู่กับนายเงินที่ ๔ ได้ ๓ ปีกับ ๗ เดือน อายุอ้ายคอได้ ๒๐ ปีกับเดือน ๑ ส่วนอ้ายคอหลุดพ้นค่าตัวเปนไทยแต่อีงอ อายุได้ ๑๗ ปีกับ ๔ เดือนลดค่าตัวลงอยู่แต่สามบาทอ้ายกอ อีขออีงอ วางเงินไปอยู่กับนายเงินที่ ๕ นายเงินที่ ๔ ต้องลดส่วนค่าตัวอีงอลง สี่ตำลึงสามบาท เอาแต่สามบาท ด้วย

อิ่งออายุ ๑๗ ปีกับ ๔ เดือน ย่างเข้าใน ๑๘ ปีพิกัดกระเษียรอายุลดลงอยู่สามบาท แล้วนายเงินที่ ๔ ต้องออกเงินช่วยไถ่ รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอยี่ขออิ่งอ เปนเงินตรา ๓ ชั่ง ๔ ตำลึงสามบาท ถ้าอยู่กับนายเงินที่ ๔ ได้ ๒ ปีกับ ๘ เดือน อายุอิ่งอได้ ๒๐ ปีกับ ๒ เดือน ส่วนตัวอี่งอหลุดพ้นค่าตัวเปนไทย แต่อ้ายกอยี่ขอพ่อแม่ค่าตัวคง ๓ ชั่ง ๕ ตำลึงตามเดิม ถ้าอ้ายกอยี่ขออ้ายกออี่งอ คนใดคนหนึ่งตายเสียในระหว่างนายเงินใดนายเงินหนึ่ง ก็ให้คิดยกส่วนค่าตัวผู้ตายผู้ยังเปนภัพแก่นายเงิน ตามพระราชกำหนดกฎหมายเดิม ฯ

๏ มาตรา ๕ ว่าตั้งแต่จุลศักราช ๑๒๓๖ ปีจอฉอศกนี้ไปผู้มีสินมีทรัพย์ จะรับช่วยไถ่คนยากจนขาดแคลนจะเปนทาษลงใหม่ก็ดี ทาษเก่าที่ขายเงินมาแต่นายอื่นๆ ก็ดี ซึ่งมีลูกทาษเกิดในปีมโรงสัมฤทธิศก ติดมาด้วยไซ้ร ให้ผู้เปนเจ้าเบี้ยนายเงินพร้อมกัน กับอำเภอกำนันแลตัวทาษ ทำสารกรมธรรม์เขียนด้วยเส้นหมึกให้ชัดเปนส่วนออกว่า ลูกทาษชายหญิงเกิดในปีนั้นๆ อายุได้เท่านั้น เงินค่าตัวตามกระเษียรอายุใหม่เท่านั้น ให้ตัวทาษเขียนชื่อมันเอง ฤๅจ้างวานเขาเขียนชื่อมันไว้ในท้ายกรมธรรม์ แล้วประทับตราอำเภอกำนันไว้เปนสำคัญจงทุกฉบับ ฯ

๏ มาตรา ๖ หวังราษฎรซึ่งเปนไทย ยังมิได้ทุกขยาก

ลงเปนทาษ ผิว่าขัดสนขันจนขากแคลน บิดามารดา ปู่ย่าตา ยาย ลุงป้า น้าอาว์พี่ ชายพี่หญิง จะเอาบุตรเอาหลาน ที่เกิดตั้ง แต่ปีมโรงสัมฤทธิศก อายุต่ำกว่า ๑๕ ปีลงมา ไปขายฝาก ประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยไว้กับท่าน ลงชื่อในกรมธรรม์เจ้าสิน ตัวเบี้ยจะรู้ก็ดีมิรู้ก็ดี ว่าเปนสิทธิโดยกระบิลเมืองท่านเพราะ บิดามารดาญาติผู้ใหญ่เปนอิศรภาพ ตามพระราชกำหนดใหม่ ในแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อจุลศักราช ๑๒๒๙ ปีเถาะนพศก แต่ให้ขายได้ตามพิกัดกระเษียรอายุใหม่ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ฯ

๏ มาตรา ๗ ถ้าบุตรหลานที่เกิดตั้งแต่ปีมโรงสัมฤทธิศก จำเริญไวยอายุได้ ๑๕ ปีขึ้นไป ถึง ๒๐ ปี นับว่ารู้เดียงสาการผิดชอบแล้ว บิดามารดาญาติผู้ใหญ่ จะเอาไปขายประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยท่าน ใส่ชื่อในกรมธรรม์ไซ้ร ต้องให้มันตัวเรือนเบี้ยรู้เหนลงกำแหงแกงไดเขียนชื่อไว้เปนสำคัญ จึงเปนสิทธิได้แก่เจ้าสินค่าตัวมัน ตัวเบี้ยขึ้นเบี้ยลด ตามพิกัดกระเษียรอายุใหม่ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ถ้าตัวเบี้ยมิรู้มิเหน ไม่ได้เขียนชื่อด้วยลายมือเอง แลไม่ได้จ้างไม่ได้วานเขาเขียนชื่อไซ้ร อย่านับว่าเปนทาษเลย ฯ

๏ มาตรา ๘ ลูกทาษก็ดี ลูกไทยก็ดี ที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป อายุได้ถึง ๒๑ ปี บิดามารดาวงษา

คณาญาติ ฤๅตัวมันเองก็ดี ขาดแคลนลงจะไปขายฝากประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยไว้กับท่านใช่ว่า ห้ามมิให้เจ้าสินผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่ มาเปนทาษคนเปนอันขาด ถ้าลูกทาษลูกไทยที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป อายุถึง ๒๑ ปี แล้วก็ดี ฤๅอายุจะมากเกินขึ้นไป ถึง ๒๕ ปีก็ดีถึง ๓๐ ปี ก็ดี ๓๕ ปีก็ดี ๔๐ ปีก็ดี ๔๕ ปีก็ดี ๕๐ ปีก็ดียากจนขาดแคลนลง ก็จะกล่าวเท็จหลอกลวงท่าน ว่าข้าพเจ้ามิได้เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศก ในปีมเสงเอกศกเปนต้นไป ข้าพเจ้าเกิดในปีเถาะนพศก ฤๅปีขาลอัฐศก ฤๅปีฉลูสัปตศก พ้นขึ้นไป แล้วมันมีอาสนไปขายตัวประจำเชิงเบี้ยท่านใช่ว่า ๏ ให้ท่านผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่เปนเจ้าเบี้ยนายเงิน ชำระไถ่ถามผู้ซึ่งจะมาเปนตัวเบี้ยว่าเกิดปีใด จุลศักราชเท่าไรแล้วจดหมายปากคำไว้ให้เปนแน่ในสารกรมธรรม์ ว่ามันเกิดปีนั้น นักษัตรศกเท่านั้น ถ้าภายหลังมันกลับถ้อยคืนคำเปนอย่างอื่นใช่ว่า จงปรับไทยมันผู้ทาษเท็จโดยฐานกระบัดสินท่าน ในลักษณทาษมาตรา ๑๔ นั้น ถ้าเจ้าสินอยากได้ทาษมิได้ถามเอาปากคำมันตราไว้ในกรมธรรม์ให้แน่ชัด แล้วรับช่วยไถ่มาเปนทาษถ้าตัวทาษมันว่า มันเกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป ซึ่งเปนปีที่ห้ามในพระราชบัญญัติใช่ว่า ให้ปรับไหมเจ้าเบี้ยนายเงินเปนสิพในเงินค่าตัวทาษ ซึ่งมีในสาร

กรม ธุรรม์นั้น ฯ

๏ มาตรา ๙ ถ้าผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่ลูกทาษ ลูกไทย ที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป อายุได้ ๒๑ ปีพ้นหนี้ หลุดค่าตัวเปนไทยแล้วนั้น มาเปนทาษมิได้เปนสิทธิ์แก่เจ้าสิน โดยพระราชบัญญัติ ถึงกรมธรรม์มีศุภมาศ วันคืน ชื่อตัวเบี้ย จำนวนเงินประการใด ตัวเบี้ยจะไปจากเจ้าเบี้ยเจ้าเงินได้ตามลำพังใจ เจ้าเบี้ยเจ้าเงินจะตามกุมเกาะมาว่ากล่าวไม่ได้เงินค่าตัวเปนภัพแก่เจ้าเบี้ยเจ้าเงิน โดยโทษล่วงพระราชกฤษฎีกา ฯะ

๏ มาตรา ๑๐ ลูกทาษลูกไทย อายุถึง ๒๑ ปีพ้นค่าตัวจากเจ้าเบี้ยนายเงินแล้ว มันเหล่านั้นสักข้อมือหมายหมู่แล้วก็ดี ยังไม่ได้สักข้อมือขาวก็ดี ให้เจ้าเบี้ยนายเงินเดิม ฤๅเจ้าหมู่มูลนายใหม่ ทำทางว่าวสักแปลง ยื่นต่อกรมพระศุรัศวดี ให้สักแปลงเปนทาษพ้นค่าตัว มีดักดินา ๑๐ ไร่จงทุกคน ถ้านายเดิมแลเจ้าหมู่ใหม่แกล้งบิดบังเสือกไสไม่นำตัวทาษพ้นค่าตัวไปสัก จงปรับไหมมีโทษแก่ผู้บิดบังจงหนักตามพระราชกฤษฎีกา ฯะ

๏ มาตร ๑๑ หวยไพร่หลวงจ่ายไพร่หลวงส่วยไพร่หลวงคงเมืองกองอัษมาท กองมหันตโทษวิเศศ โรงสีสดึงโรงไหมโขลนโรงทาน ยันตาค่าคนหลวงลอยลักบ่ลอมแปลงไปทำ

สารกรมธรรมขายประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยไว้กับท่าน มัน เกิดลูกในเรือนเบี้ยท่าน ตั้งแต่ขึ้นโรงสำฤทธิศกเปนต้นไป อายุลูกเรือนเบี้ยถึง ๒๑ ปีไซ้ ให้เจ้าเบี้ยนายเงินไปแจ้ง ความต่อกรมพระสุรัศวดี ให้เจ้าหมู่พาเอามันไปสักตะหมู่ ส่วนพ่อมันส่วนแม่มันคงออกเดือนใช้เจ้า เข้าเดือนใช้นาย ตามพระราชกำหนดเดิม ฯ

๑ มาตรา ๑๒ ว่าในลักษณทาษเดิม มาตรา ๒๐ ครั้งมหาศักราช ๑๓๕๙ ปีมแมนักษัตรนั้น คือตรงกับจุลศัก ราช ๓๙๙ ปีมแมนพศกโน้น มีความว่าชายหญิงมีอาสน ขายตัวเองไว้กับท่านให้ท่านใช้ ถ้าลูกชายลูกหญิงอายุตั้ง แต่ ๑ เดือน ๒ เดือน ติดตามพ่อแม่พี่ป้าน้าอวมาอยู่ด้วย มิ ได้เข้าในอาสนตัวเบี้ยชื่อชาย ลูกนั้นโตใหญ่ขึ้นจะไป ให้ นายเงินคิดแย่งเอาค่าเข้าย้อนสองส่วนดังนี้ อย่าใช้ต่อไป ให้ยกเลิก มาตรา ๒๐ นั้นเสีย แต่นี้สืบไปหวยราษฎร ชายหญิงขาดแคลนขันจน มีอาสนมาขายตัวอยู่กับท่าน ถ้าลูกชายหญิงติดตามพ่อแม่พี่ป้าน้าอามาอยู่ด้วย แต่มิได้ เข้าชื่อเปนตัวเบี้ยอยู่ในกรมธรรม์ท่าน ถึงลูกชายหญิงนั้น จะติดมาอยู่ตั้งแต่อายุได้ ๑ เดือน ๒ เดือน ๓ เดือนขึ้นไป จนถึง ๗ ขวบก็ดี ฤๅอายุเกิน ๗ ขวบขึ้นไปก็ดี อย่าให้

เจ้าเบี้ยนายเงินคิดเอา ค่าน้ำนมเข้าป้อนกับทารกเปนเงินค่าตัว อย่าเอาทารกนั้นเปนทาษต่อไปเปนอันขาด ฯ

๏ พระราชบัญญัติลูกทาษลูกไทยนี้ ให้เจ้าเบี้ยนายเงิน ผู้มีทาษ แลจะช่วยไถ่ทาษ ให้ตั้งอายุลูกทาษลงเรือนเงินไว้ ในสารกรมธรรม์ไว้ ให้ชัดตังในมาตรา ๕ ให้เสร็จแต่ในปีจอ ฉอศกนี้ ต่อไปตั้งแต่ณวัน เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุน ยังเปนฉอศก ให้ผู้ชำระตัดสินกิจคดีของผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยลูกทาษลูกไทย ทำตามพระราชบัญญัติใหม่ จงทุกข้อทุกประการ ฯ

ประกาศเด็ก
ห้ามมิให้เล่นการพนันต่างๆ

๏ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยแลทวยราษฎรในแขวงจังหวัดกรุงเทพฯ ให้ทราบทั่วกัน ว่าในพื้นบ้านพื้นเมืองสยามนี้ การเล่นซึ่งจะชักจูงใจเด็กให้เปนนักเลง แลให้เพลิดเพลินเสียเวลา ซึ่งจะร่ำเรียนศึกษาหาวิชาใส่ตัวนั้นมีมาหลายประการ คือ การเล่น

พนันมีผู้ใหญ่เปนเจ้ามือชักโยงให้เด็กเล่น คือไม้ลวมอัน ๑ ไม้ค่าไม้แดง ๑ ไม้หมุน ๑ คิดดวง ๑ อีโปงปั่น ๑ อีโปงถ้ำ ๑ อีโปงชัก ๑ ปั่นอีแปะ ๑ ขลุกขลิก ๑ น้ำเต้าพ่อๆ ๑ กรอกแกรก ๑ สี่เหงาลัก ๑ รวม ๑๒ สิ่งนี้ห้ามมิให้ใครเปนเจ้ามือ เล่นในที่บ้านแลที่ถนนหนทาง แลที่อื่นทั่วทั้งกรุงเทพฯ เปนอันขาด ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดยังขืนคิดการพ่อลวงเปนเจ้ามือ ชักชวนให้เด็กเล่นการพนันตามถนนหนทางที่ใดๆ อย่างที่กล่าวมาทั้ง ๑๒ สิ่งนี้ ก็ให้กับการโปลิศ กำนัน อำเภอ แลคนอื่นๆ จับผู้เปนเจ้ามือแลเครื่องมือที่เล่นมาส่งยังโรงทหารโรงโปลิศ ชำระเปนสัตย์ จะปรับเจ้ามือผู้เล่นเปนเงินสิบตำลึง ให้เปนค่าสินบนแก่ผู้จับแล้ว ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยน เจ้ามือผู้เล่นยกหนึ่ง ๓๐ ที แล้วให้เจ้าหมู่มูลนายรับเอาตัวไป ถ้าเล่นในที่เรือนที่บ้านก็ให้ปรับไหมเจ้ามือเงินสิบตำลึงเปนค่าสินบน แลให้ทำโทษตามเช่นกล่าวมาแล้วนั้น ส่วนเจ้าของเรือนเจ้าของบ้าน ยอมให้เจ้ามือไปเล่นให้ปรับไหมเงินห้าตำลึง ไว้สำหรับซ่อมแซมบำรุงถนน อนึ่งถ้าทหาร โปลิศก็ดี ผู้รับสินบนจับก็ดี จับได้ไม่เอาตัวมาส่งเจ้าพนักงาน ลงเอาเงินกันมากๆ น้อย แลปล่อยตัวผู้ทำผิดละเมิดพระราชบัญญัตินี้เสีย มีผู้มาร้องฟ้องว่ากล่าวชำระได้ความจริง ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยน

ที่ปล่อยคนผิดจากพระราชบัญญัตินั้น ๓๐ ที ถอดเสียจากที่ไม่ให้ทำการต่อไปแล้วปรับไหมเงินสิบตำลึง ให้แก่ผู้มาฟ้องร้องว่ากล่าวนั้น อนึ่งถ้าตัวเด็กอายุเพียง ๑๕ ปีลงมาจะเข้าไปเล่นเบี้ย บ่อนถั่ว บ่อนโป การพนันแลอื่น ๆ ในบ่อนใด ๆ ให้เจ้าของบ่อนห้ามปรามขับไล่เสียอย่าให้เล่น ถ้านายบ่อนยอมให้เด็กเล่น เด็กจะเสียเปนเงินมากน้อยเท่าใด นายบ่อนจะเอาใช้แก่ตัวเด็กไม่ได้ ต้องตัดสินให้เปนภัพแก่นายบ่อน เพราะนายบ่อนละเมิดจากพระราชบัญญัตินี้ อนึ่งการเล่นเปนแต่เด็กเล่นกันตามภาษาเด็กนั้น ให้เปนที่กีดขวางถนนหนทางซอกตรอกลำบากแก่คนเดินไปมา แลคนขี่ม้าขี่รถทั่วกันนั้น คือเล่นลูกข่าง ๑ ช่วงไชย ๑ ร้องเต ๑ ทอยเภค ๑ ทอยกอง ๑ อยู่โยง ๑ ซ่อนหา ๑ กู้ตาซ่อนผ้า ๑ เล่นตี่ ๑ เล่นว่าว ๑ เล่นตกรัง ๑ จุดดอกประทัด ๑ จุดดอกไม้เพลิง ๑ ทั้ง ๑๓ สิ่งนี้ ให้บิดามารดาพี่ป้าน้าอา แลนายเงินของเด็กห้ามปรามเด็กอย่าให้ออกมาเล่น ให้กีดถนนหนทางเปนอันขาด ถ้าเด็กยังขืนออกมาเล่นผิดจากพระราชบัญญัตินี้ ก็ให้ทหารโปลิศอำเภอจับตัวเด็กไปมอบไว้ยังโรงโปลิศโรงทหาร ให้เจ้าพนักงานโปลิศ เจ้าพนักงานทหารจดบาญชีชื่อเด็กแลบิดามารดาญาติ ฤๅนายเงินตำบลบ้านไว้สำหรับโรงทหารโปลิศ แล้ว

ให้บิดามารดาฤๅญาติมารับตัวไปแต่ใน ๒๔ ชั่วโมง ถ้าพ้น ๒๔ ชั่วโมงแล้ว ก็ให้ทหารโปลิศนำตัวเด็กไปส่งแก่บิดามารดาญาติฤๅนายเงิน แล้วเรียกเอาเงินค่าส่งคนละสลึง แลเมื่อจะส่งตัวเด็กนั้น ต้องบังคับแก่บิดามารดาญาติฤๅนายเงิน ให้กดขี่เด็กอย่าให้เล่นเปนการคนองต่าง ๆ ในกลางถนนซอกตรอกอย่างที่ว่ามาแล้ว ถ้าบิดามารดาญาติฤๅนายเงินไม่เอาใจใส่ระวังห้ามปรามเด็ก ปล่อยให้เด็กมาเล่นในกลางถนนหนทางอีก ถ้าจับตัวเด็กได้ในครั้งหนึ่งสองครั้ง จะยอมปล่อยให้เด็กไปโดยดี ไม่ต้องเสียอะไร ถ้าจับตัวเด็กซ้ำถึง ๓ ครั้ง ให้ทหารโปลิศเรียกเอาค่าจับปรับแก่บิดามารดาญาติฤๅนายเงินของเด็กตามตัวเด็กเปนเงินคนละตำลึงหนึ่ง แล้วจึงมอบตัวเด็กให้แก่บิดามารดาญาติฤๅนายเงิน ส่วนเงินค่าจับนั้นให้เก็บไว้สำหรับซ่อมแซมถนน ถ้าเด็กเข้าไปเล่นในบ้านในถิ่น ไม่เปนการกีดถนนหนทางแล้ว อย่าให้ทหารโปลิศจับเลย อนึ่งการซึ่งเด็กเล่นตามลำพังเด็ก ทำให้เสียเวลาที่จะฝึกหัดวิชาความรู้นั้น คือเล่นตวัดตะหลุม ๑ เสือตกถัง ๑ เสือกินวัว ๑ ลูกดี ๑ เกรียก ๑ ถ้าหัก ๑ อีชักอีเขียน ๑ หมากเก็บ ๑ แลการเล่นต่าง ๆ ซึ่งกล่าวมาแต่ต้นนั้น ทรงพระราชดำริห์เหนว่าเปนเครื่องจูงใจให้เด็กเพลิดเพลิน เขิยอายเลย ลามไปจน

เล่น การ พนัน ใหญ่ๆ คือ ไพ่ ต่างๆ ๑ ถวด ๑ ถั่ว ๑ โป ๑ จน เด็ก ยับ เยิง เปน หนี้ เปน ทาษ แล ภา บิดา มารดา เปน หนี้ เปน ทาษ เข้า ด้วย ก็ มี เปน อันมาก เพราะ เด็ก ฝึก ใจ มา ตั้ง แต่ เด็ก จน คุ้ม ใหญ่ จะ ฝึก หัด ดัด แปลง เมื่อ โต ก็ ดัด เปน อัน ยาก จึ่ง โปรด เกล้าฯ ว่า ตั้ง แต่ นี้ สืบ ไป ภาย น่า ให้ บิดา มารดา ญาติ ฤๅ นาย เงิน ของ เด็ก ห้าม ปราม เด็ก อย่า ให้ ประพฤติ การ เล่น อย่าง ที่ ว่า มา แล้ว ให้ เอา ใจ ใส่ ฝึก สอน เด็ก ให้ รู้ จัก ธรรม เนียม ที่ ดี คือ ให้ เรียน หนังสือ ให้ เรียน เลข การ ศิล ปสาตร วิชา ช่าง ต่างๆ แล การ วิชา ค้า ขาย ทำ มา หา กิน ตาม นิ ใส ของ เด็ก ที่ จะ ชอบ ฝึก หัด สิ่ง ใด ให้ ได้ วิชา สำหรับ ตัว เด็ก ไว้ อย่าง หนึ่ง จะ ได้ เปน ที่ พึ่ง ของ เด็ก ต่อ ไป ภาย น่า อย่า ให้ ผู้ ใหญ่ ทอด ธุระ ให้ เด็ก เล่น ใน การ ที่ ไม่ เปน ประโยชน์ เหมือน อย่าง แต่ ก่อน เปน อัน ขาด ให้ คอย เอา ใจ ใส่ ระวัง คอย เกียด กัน ข่ม ขู่ อย่า ให้ เด็ก เล่น จง ได้ อนึ่ง ให้ กอง กระ เวร ซ้าย กอง กระ เวร ขวา แล นาย อำ เภอ นาย กำนัน ทั้ง ปวง เที่ยว ร้อง ราษฎร ให้ รู้ ทั่ว กัน ก่อน ทุก บ้าน ทุก เรือน ว่า กำหนด จะ ให้ ลง มือ จับ ตั้ง แต่ ณ วัน อังคาร เดือน สิบ เบ็ด ขึ้น สาม ค่ำ ปี จอ ฉอศก ไป ให้ ทหาร ให้ โปลิศ นาย แขวง นาย อำเภอ นาย กำนัน ทั้ง ปวง ประพฤติ ให้ ต้อง ตาม พระ ราช บัญญัติ หมาย ประกาศ นี้ จง ทุก ประการ อนึ่ง ห้าม มิ ให้ ทหาร โปลิศ แล นาย แขวง นาย อำเภอ นาย กำนัน

ฤๅ ผู้หนึ่ง ผู้ใด แกล้ง ใส่โทษ จับเด็กให้ราษฎรได้ความ เดือด ร้อน เปน อันขาด ถ้าผู้ใดแกล้ง จับเด็ก ที่มิได้ผิดดังนี้ มีผู้มา ฟ้อง ร้อง ชำระได้ความเปน สัตย์ จะให้ลงโทษ ตามโทษานุโทษ ประกาศ มา ณวัน อาทิตย เดือน สิบ แรมเก้าค่ำ ปีจอ ฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ จะ.

ประกาศ ว่า ด้วยให้ ยื่น บาญชี เบี้ย หวัด

๏ ด้วย พระยา ราชวรา นุกูล วิบูลย ภักดิ พิริย พาหราช ปลัด ทูล ฉลอง กรมหาด ไทย รับ พระ บรมราช โองการ ใส่เกล้า ใส่ กระหม่อม ทรงพระกรุณา โปรด เกล้า โปรด กระหม่อม สั่ง ว่า ธรรม เนียม แต่ ก่อน ถึง กำหนด ยื่น บาญชีเบี้ย หวัด ขุนหมื่น ใน เบี้ย หวัด ขุน หมื่น ตัด ขุน หมื่น ขึ้น กรมใด เปน กรม ขึ้น มหาด ไทย สมุ บาญชี ทำ ยื่น กรม มหาด ไทยฉบับ หนึ่ง ยื่นขุน ธน รัตน ฉบับ หนึ่ง กรม ขึ้น กรม พระ กระลาโหม สมุ บาญชีทำ ยื่น กรม พระ กระลา โหม ฉบับ หนึ่ง ยื่น ขุน ธน รัตนฉบับ หนึ่ง เดือน ใด จะ เกณฑ์ ขุน หมื่น จ่าย ราช การ มาก น้อย เท่าใด เจ้าพนัก งาน กรม มหาด ไทย กรม พระ กระลาโหมเปน ผู้เกณฑ์ แต่ กรม พระ สุรัศวดี หารู้จำนวน ขุน หมื่น จำหน่าย แลคงมาก น้อยเท่าใดไม่ นั้นให้กรม มหาดไทย กรม พระ กระลาโหม

หมายบอกข้าราชการ ฝ่ายทหารพลเรือนให้รู้ทั่วกันว่า ตั้งแต่นี้สืบไปภายน่าถึงกำหนดขึ้นบาญชีเบี้ยหวัด กรมซึ่ง มหาดไทย ให้สมุบาญชีทำบาญชีเบี้ยหวัดขึ้นกรมมหาดไทย ฉบับหนึ่ง ขุนธนรัตฉบับหนึ่ง กรมพระสุรัศวดีฉบับหนึ่ง กรม ซึ้นกรมพระกระลาโหม ให้สมุบาญชีทำบาญชีเบี้ยหวัด ขึ้น กรมพระกระลาโหมฉบับหนึ่ง ขุนธนรัตฉบับหนึ่ง กรมพระ สุรัศวดีฉบับหนึ่ง ถ้ามีราชการจะเกณฑ์ขุนหมื่นซึ่งมี เบี้ยหวัดขุนหมื่นคัด ขุนหมื่นขึ้นจำนวนเดือน เป็นขุนหมื่น มากน้อยเท่าใด ก็ให้กรมมหาดไทย ให้กรมพระกระลาโหม กรมพระสุรัศวดี พร้อมกันชำระบาญชีจ่ายขุนหมื่น ให้นาย ด้านทำการต่าง ๆ ให้เหมือนอย่างกรมมหาดไทย กรมพระ กระลาโหม กรมพระสุรัศวดี คัดกับกันชำระทางว่าวเลขไพร่ หลวงจ่ายเดือนมาแต่ก่อน อย่าให้ขาดได้ ตามรับสั่ง หมาย มาณวันอาทิตยเดือนสิบ แรมเก้าค่ำ ปีจอฉศกศักราช ๑๒๓๖

ประกาศว่าด้วยผู้ซึ่งจะทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือ

๑ มีพระบรมราชโองการมาร พระบัณฑุรสุรสิงหนาท ให้ ประกาศข้าราชการทราบทั่วกันว่า ผู้ใดซึ่งจะทำหนังสือทอย คำฎีกาฤๅจะทำเรื่องราวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ด้วยเรื่อง ไรเหตุใดก็ดี คือหนังสือที่จะทูลเกล้าฯ ถวายทุกอย่าง

เล่ม ๑ ลักษณะจะลงประกาศต่างๆในราชกิจจานุเบกษา น่า ๒๐๑ ให้ลงวัน คืน ปี ศักราชด้วย ทุกๆ ครั้ง อย่าให้ทำมาเปล่าๆ เหมือนอย่างแต่ก่อน อนึ่งผู้ซึ่งจะทำเรื่องราว ฤๅจะจดหมายข้อความขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายดังเช่นว่ามาแล้วนั้น ให้เขียนด้วยกระดาษลงเส้นหมึกทั้งสิ้น ห้ามไม่ให้เขียนด้วยสมุดดำ ฤๅเขียนด้วยกระดาษลงเส้นดินสอดำเปนอันขาด ยกเสียแต่ร่างกฎหมาย ฤๅเรื่องความซึ่งยังไม่ตกลงกัน และบาญชีใหญ่ๆ ซึ่งไม่สู้สำคัญแลเปนคู่ร่าง เพื่อจะได้แก้ไขได้ง่ายนั้น จึ่งให้เขียนด้วยสมุดดำ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายได้ ประกาศมา ณวันอังคาร เดือนสิบแรมสิบเอ็ดค่ำ ปีจอฉศก ศักราช ๑๒๓๖ พระยาอนุรักษราชมณเฑียร รับพระบรมราชโองการ ฯะ

ประกาศว่าด้วยประกาศต่างๆ จะลงในราชกิจจานุเบกษาทีเดียว

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าราชการทุกหมู่ทุกกรม ฝ่ายทหารพลเรือน ในกรุงแลหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า พระราชบัญญัติแลคำประกาศ แลบาทหมายในราชการทั้งปวง ซึ่งจะไม่ต้องการให้ทั่วถึงราษฎรนั้น จะลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษาทั้งสิ้น เพราะเปนหนังสือพิมพ์ประกาศ ราชการออกจาก

พระบรมมหาราชวัง ประทับตราแผ่นดินข้างหน้าหนังสือเปนสำคัญ ควรจะเชื่อฟังเปนแน่ได้อยู่แล้ว แลบัดนี้ข้าราชการบางคนบางกรม ซึ่งยังไม่ได้รับหนังสือราชกิจจานุเบกษาเลยทีเดียวก็มี บางทีที่ได้รับไปแล้วบ้างก็ไม่ได้อ่านไม่ได้ดูเลยทีเดียวก็มี เพราะฉนี้มีราชการสิ่งไรขึ้นฤๅมีราชการสิ่งไรมาแล้ว ข้าราชการทั้งปวงก็ไม่ทราบสิ่งไร จะให้ต้องตีพิมพ์แจกอีกฉบับหนึ่งฤๅ ฤๅจะเชื่อกระดาษไทยที่ลอกคัดกันเขียนผิดๆ ถูกๆ ข้าราชการทั้งปวงควรจะต้องมีหนังสือราชกิจจานุเบกษา สำหรับกรมทุกๆ กรม เพื่อจะให้ผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรมนั้น ทราบราชการทั่วกันแลราชการต่อไปนี้ ถ้าเปนการไม่ต้องทั่วถึงราษฎร ก็จะไม่ตีพิมพ์แจกต่างหากเลย ต่อการสิ่งไรซึ่งจะต้องทั่วถึงราษฎรเหมือนหนึ่งประกาศห้ามไม่ให้เล่นการพนันต่างๆ ซึ่งควรจะต้องรู้ทั่วไปในราษฎรทั้งปวง จึงจะให้ลงพิมพ์ใบเลกประกาศให้ทราบทั่วกัน ถ้าผู้ใดไม่อยากจะอ่านราชกิจจานุเบกษา ก็ให้งมอยู่นั้นเถอะ อนึ่งข้อราชการใดๆ ซึ่งควรจะบาดหมายให้รู้ทั่วกันจะออกจากกรมใดๆ ก็ดี ถ้าควรจะลงในราชกิจจานุเบกษาก็ให้นำมาส่งที่โรงพิมพ์ ในพระบรมมหาราชวังจะได้ลงประกาศให้ทราบทั่วกัน ประกาศมาณวันอังคารเดือนสิบแรมสิบเอดค่ำ ปีจอฉศกศักราช ๑๒๓๖ พระยา

ประกาศลูกทาษ

๑ มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือน ซ้ายขวาน่าใน กำนันอำเภอรั้วแขวง แลประชาราษฎร ทุกจังหวัด ในกรุงเทพฯ หัวเมืองฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ บันดาผู้ที่มีข้าทาษ แลผู้ซึ่งเปนทาษเปนเชลยให้รู้ทั่วกัน ด้วยทรงพระราชดำริห์ พร้อมด้วยท่านเสนาบดี แลที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ว่าตั้งแต่นี้สืบไป ให้เจ้าเบี้ยนายเงินผู้มีทาษ ตั้งแต่คนหนึ่งสองคน เก้าคนสิบคน เก้าครัวสิบครัว ให้ตรวจตราดูลูกทาษของตัวซึ่งเกิดในเรือนเบี้ย ว่ามันเกิดในปีมะโรงสัมฤทธิศก ปีมะเส็งเอกศกเปนต้นไป จะมีชายหญิงสักกี่คนแล้วให้พร้อมด้วยอำเภอกับตัวทาษ สักหลังสารกรมธรรม์ ไว้เปนแผนก ว่าอ้ายอี่มีชื่อเกิดในปีมะโรงสัมฤทธิศก เปนต้นไป อายุได้เท่านั้นปี จงให้มีไว้ทุกๆ ฉบับสารกรมธรรม์ ถ้าลูกทาษเกิดในเรือนเบี้ย ตั้งแต่ปีมะโรงสัมฤทธิศกมาไม่มี ฤๅมีแต่ลูกทาษซึ่งเกิดในปีเถาะนพศก

ปี ขาน อัฐศกพัน ขึ้นไป ก็ ไม่ ต้อง สัก หลัง สาร กรม ธรรม ไว้ อนึ่ง ตั้ง แต่ ปี มโรง สัมฤทธิ ศก ต่อ ไป ผู้ มี สิน ทรัพย์ รับ ช่วย ได้ ผู้ คน ข้า ทาษ ชาย หญิง มา เปน ทาษ ก็ ให้ ตรวา ตรา ดู อ้าย อี ลูก ทาษ ซึ่ง ช่วย ได้ มา ใหม่ ว่า จะ มี ลูก ทาษ เกิด ใน ปี มโรง สัม ฤทธิ ศก เปน ต้น มา บ้าง ฤๅ ไม่ ถ้า มี ติด มา บ้าง แล้ว ไซ้ ก็ ให้ อำเภอ กำนัน พร้อม กัน กับ ตัว ทาษ สัก หลัง สาร กรม ธรรม์ ไว้ เปน แผนก ส่วน อ้าย อี ลูก ทาษ ซึ่ง ติด มา ว่า อ้าย อี่ มี ชื่อ นั้น อายุ เท่า นั้น จง ทุก ราย อย่า ละ เมินเพิก เฉย เสีย เปน อัน ขาด ครั้น โปรดเกล้า ฯ ให้ ออก พระ ราช บัญญัติ เมื่อ ใด จึ่ง ให้ เจ้า เบี้ย นาย เงิน แย่ง เงิน ใน สาร กรม ธรรม์ มา ลง เปน เงิน ค่า ตัว ส่วน ลูก ทาษ ตาม พิกัด กระเษียร อายุ ซึ่ง มี ใน พระ ราช บัญญัติ เรื่อง ลูก ทาษ มาตรา ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๔ นั้น ต่อ ไป ภาย น่า ตัว ทาษ จะ วาง เงิน ไป ๆ มา ๆ จะ ได้ คิด ราคา กระเษียร อายุลูก ทาษ ขึ้น ๆ ลด ๆ ให้ ถูก ต้อง กันโดย ง่าย ตามในพระ ราช กำหนด บัญญัติไว้ ใน มาตรา ๓ โน้น กับ อนึ่ง เจ้า เบี้ยนาย เงิน ซึ่ง มี สาร กรม ธรรม์ ประทับ ตรา อำเภอ อยู่ แล้ว จะ สัก หลัง สาร กรม ธรรม์ แย่ง ลูก ทาษ ครั้ง นี้ ห้าม อย่า ให้ อำเภอ เรียก เอา เงิน ค่า สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด กับ เจ้า เบี้ย นาย เงิน ฤๅ ตัว ทาษ ถ้า เจ้า เบี้ย นาย เงิน เอา สาร กรม ธรรม์ มา ให้ สัก หลัง เมื่อ ใด อย่า ให้ อำเภอ แกล้ง ชัก ช้า ทำ ให้ เสีย เวลา ของ ผู้ ที่ มา ทำ เปน อันขาด ประกาศ มา

ณวันพฤหัศบดี เดือนสิบแรมสิบสามค่ำ ปีจอฉศก ๑๒๓๖ ฯะ

ประกาศกระเษียร อายุ ลูก ทาษ ลูก ไทย

๑ มีพระ บรมราชโองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ไม่ตรัสเกล้าโปรด กระหม่อม ให้แจ้งความแก่พระ บรมวงษา นุวงษ์ แล ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย น่า ฝ่ายใน แล อาณา ประชา ราษฎร ไทย จีนพ่อค้า ชาว ต่าง ประเทศ ใน กรุงเทพ ฯ แล หัว เมือง ฝ่าย เหนือ ฝ่ายใต้ ทั่ว ทั้ง พระ ราช อาณาจักร ให้ทราบ ทั่ว กัน ว่า ได้ทรงพระ ราช ดำริห์ ปฤกษา พร้อม ด้วย ท่าน เสนาบดี แล เคาน์ซิล ออฟ สเตด ให้ ตั้ง พระ ราช บัญญัติ ลักษณ ลูก ทาษ ซึ่งเกิด แต่ ทาษ ทั้ง ๗ จำพวก ตั้ง ไว้ เปน พระ ราช กำหนด กฎหมาย สำหรับ แผ่นดิน เพื่อ จะ ให้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ มีความ ศุข เจริญ แก่ ชน ชาว สยาม ต่อไป ภายน่า แต่ ทรง พระ ราช ดำริห์ วิตก อยู่ ว่า ด้วย คน ๒ จำพวก จะ ไม่ทราบ ชัด เข้าใจ ถนัด ใน พระ ราช ดำริห์ พระ ราช ประสงค์ ซึ่ง ทรง จัด เปน พระ ราช บัญญัติ ขึ้น ครั้ง นี้ คือ คน พวก หนึ่ง ที่ มี สันดาน อัน หนาแน่น อยู่ ด้วย ธรรม เนียม เดิม ซึ่งเปน ของ ชั่ว ประกอบ แต่ การ กดขี่ กัน แล กัน คน มี เงิน ข่มเหงคนจน คน วาศนา มาก กด ขี่ คน วาศนา น้อย ตาม อย่าง จารีตโบราณ แต่เดิมๆ มา นั้น ก็ จะ ไม่ เปน ที่ ชอบ ใจ พูด กัน ไปกันมาว่า ซึ่งโปรด ตั้ง พระ ราช บัญญัติ ลด พิกัด กระ เษียร อายุ ลูก ทาษ ลง ชั้น หนึ่งแล้ว ๆ เมื่อ ลูก ทาษ อายุ ถึง ๒๑ ปี

หลุดค่าตัวแล้วก็ห้าม มิให้ซ่วยไถ่กันได้ต่อไปดังนี้ เจ้านาย แล ข้าราชการ แล ผู้มีทรัพย์ทั้งปวง ที่ไม่เคยทำกิจการงานด้วยแรงตน ก็จะต้องทนทุกข์ลำบากทำการเอง เพราะจะไม่มีทาษ แลลูกทาษใช้สอย เปน พาหะนะ กำลังช่วยทำมาหากิน ประกอบกิจราชการต่าง จะได้ความลำบากยากเย็นเปนอันมาก ฝ่ายคนพลเรือนแลไพร่เลวยากจนขัดสนลง จะเอาบุตรเอาหลานไปขายฝากไว้ ภอแก้ขัดไปบ้างเหมือนอย่างแต่ก่อน ภอผ่อนจนไปก็ไม่ได้ ฝ่ายคนอีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเปนคนที่มีความกรุณาเมตาตามธรรมเนียมที่ควรที่ชอบ ได้ยินได้ฟังการศิวิไลของใจคนต่างประเทศ ก็จะนึกไปว่า ซึ่งโปรดตั้งพระราชบัญญัติเรื่องลูกทาษลูกไทยไว้ครั้งนี้ ก็เปนการดีการชอบคงจะรุ่งเรืองแก่บ้านเมืองราษฎรจะอยู่เย็นเปนศุขขึ้นบ้าง แต่ยังจะซ้าอยู่ที่ทาษจะเลิกให้หมด เหมือนเมืองศิวิไลเศสซั่นนั้น ด้วยพระราชบัญญัติใหม่ยังมิได้ ห้ามขาดเรื่องขายทาษซื้อทาษช่วยไถ่ทาษช่วยไถ่เซลยเลิกถอน กฎหมายลักษณทาษเก่าขาดทีเดียวถ้าหนึ่งยังมิได้เลิกบ่อนเบี้ยการพนัน ซึ่งเปนรากเง่าเค้ามูลแห่งความที่จะก่อให้เกิดเปนทาษ ซื้อเนื้อขายตัวกันดังนี้ เมื่อไรทาษจึงจะหมดได้เหนจะยังซ้าอีกหลายสิบปี จึงจะได้เปนการดีไม่กดขี่ข่มเหงกัน เหมือนประเทศอื่นๆ ที่สมบูรณ

ฉนั้น ก็ซึ่งคนทั้งสองจำพวกที่คิดเหนต่างๆ กันดังว่ามานี้ ก็เปนการถูกด้วยกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเหนว่าเปนการดีมีคุณ ฝ่ายหนึ่งเหนว่าเปนโทษไม่มีคุณสิ่งใด ก็จะชี้แจงให้เข้าใจตามความพระราชดำริห์ ความพระราชประสงค์ ซึ่งได้ทรงโปรดตั้งพระราชบัญญัติไว้เปนปานกลาง จะได้เปนทางที่จะได้ดัดแปลงผ่อนผัน หันการชั่วมาหาการดีตามการตามเวลาที่ละเล็กคราวละน้อยทุกๆ ครั้งทุกๆ คราวไป ก็ฝ่ายใจคนจำพวกที่มีสันดารเคยตัว ในการชั่วใช้ทาษหาอำนาจในการกดขี่นั้น ก็จะนึกพรั่นหวั่นหวาดกลัวทาษจะสูญหมดไปโดยเร็วนั้น จงเข้าใจให้ชัดเจน ว่าลูกทาษลูกไทย ซึ่งโปรดให้ลดกระเบียรอายุลง เสมอ ๗ ปี ๘ ปี เต็มค่าเพียง ๘ ตำลึง อายุถึง ๒๑ ปี หมดค่าตัวนั้น ที่พ้นค่าตัวเปนไทยแล้ว ช่วยใช้กันไม่ได้นั้นก็ดี การนี้ก็จำเภาะแต่เด็กที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศก เปนต้นไปเท่านั้น ก็ยังเด็กที่เกิดในปีเถาะนพศก ๑ ปี ขาลอัฐศกถอยขึ้นไป ก็ยังมีอยู่เปนอันมาก คงได้ช่วยถ่ายเอามาเปนทาษใช้สอยอยู่นาน แลทาษที่เปนพ่อแม่พี่ป้าน้าอาเก่าๆ เหล่านั้นก็ยังมีถมไป คงช่วยได้ใช้กันอยู่อีกนานกลัวจะเกินอายุ ท่านผู้ที่มีความวิตกนั้นเสียอีกด้วยคนที่เกิดในปีขาลปีเถาะนั้น กว่าอายุจะถึง ๓๐ ปีบอกหักชราได้นั้นก็ยังนานนัก ถ้าจะคิดตั้งแต่

ปีขอนี้ไป ก็ยังอีก ๖๑ ปี ๖๒ ปี เพราะฉนี้ จึ่งทรงพระราชดำริห์เปนปานกลาง พอจะได้ให้เปนทางเข้าใจรู้ศึกตัวไว้บ้าง ที่จะได้เลือก จ้างคนที่เกิดปีมโรงเปนต้น ไว้ใช้พอเข้าใจเสียก่อน จึ่งมิได้ทรงพระราชดำริห์ เลิกถอนโดยเร็ว แขงแรงเหมือนเมื่อครั้งคิดกันมาแต่แรก บรมราชาภิเศก ว่าจะให้นายเงินลดค่าตัวให้แก่ทาษ เดือนละกึ่งตำลึงนั้น ถ้าจะคิดดูที่จะลดทั้งนี้ปีหนึ่งเปนเงิน ๖ ตำลึง ทาษค่าตัวสัว ธรรมดาคนละ ๒ ชั่ง คิดดู ๓ ปีเศษ ทาษก็จะต้องเลิกหมดไปโดยเร็ว ผู้ที่ช่วยไถ่ทาษไว้แต่เดิม ก็จะได้ความลำบากยากแค้นเปนอันมาก เหมือนผู้อยู่ที่อันสบาย กลับกลายมาถูกร้อนโดยเร็ว ก็คงจะไม่สบายไปต่าง ๆ แล้วก็เปนทางที่ขาดทุนเสียทรัพย์ ของผู้ที่ช่วยไถ่ไว้แต่เดิมนั้น จึ่งทรงผ่อนผันแต่เรื่องลูกทาษ ที่ไม่เปนการขาดทุนสิ่งใด เพราะทรงหวังตั้งพระราชหฤไทย แต่ให้เปนคุณประโยชน์ ไม่ทรงอยากให้เปนโทษ ได้ความเดือดร้อนรำคาญต่าง ๆ จึ่งได้ทรงไว้เปนปานกลาง พอให้เปนหนทางที่จะได้ใช้ลูกจ้างบ้าง ใช้ทาษทั้ง ๒ คนปนกันพอเคยใจไว้ เพราะไม่ทรงอยากให้เจ้าของทรัพย์ขาดทุนเดิม สิ่งใดให้เปนที่ร้อนใจรำคาญ ในการซึ่งทรงพระราชดำริห์นี้ กับอนึ่งทาษไพร่ใจพาลสังการช้า ก็ยังไม่รู้จักที่จะทำมาหากินสิ่งไร

จึ่งต้องผ่อนหย่อนไป ภอให้อาไศรยนายเงิน ได้กินอยู่นุ่งห่ม ไปหลาย ๆ ก่อน กว่าบุตรหลานจะได้หลุดถอนพ้นค่าตัวไป ได้วิชาสิ่งไร ภอรับจ้างหากินมีทรัพย์สิน มาช่วยรับใช้แบ่ง ไถ่ให้บิดามารดา พ้นค่าหลุดเปนไทยไปได้บ้าง เปรียบเหมือนอย่างบิดาคนหนึ่ง มารดาคนหนึ่ง บุตร ๓ คน ถ้าบุตรหลุดพ้นไปได้ คงคิดเบี่ยงบ่ายรับจ้างหาเงิน มาช่วยไถ่บิดามารดาไปให้เปนไทยได้ ก็จะช่วยกันซื้อขายทำมาหากินต่อไป บิดามารดาคงไม่กลับไปในการที่ชั่ว ตามที่เคยตัวมาแต่แรก เพราะบุตรได้ร่ำเรียนวิชา คงชักภาให้ดีมีแต่ที่ช่วยทุกประการ จึ่งได้ทรงพระสันนิฐานในพระราชบัญญัติ จัดไว้เปนอย่างกลางตามทรงดำริห์นี้ หนึ่งฝ่ายคนอีกจำพวกหนึ่ง ที่มีสันดานที่อยากจะไม่ให้มีธรรมเนียมใช้ทาษนั้น พึงทราบพระราชดำริห์พระราชประสงค์เถิด ว่าจึ่งทรงโปรดมีพระราชบัญญัติครั้งนี้ เพื่อจะแบ่งหนักให้เปนเบาไว้ก่อน เพราะจะผ่อนลูกทาษลูกไทย ซึ่งเกิดในปีมโรงเปนต้นนั้น อายุได้ ๒๑ ปี พ้นหนี้หลุดค่าตัวเปนไทย แลไม่ให้ขายกันได้ต่อไปนั้น เพราะจะให้หัดทำการหาวิชาเปนที่ทำมาหากิน รู้ในศิลปะสาตรต่าง ๆ จะได้เปนลูกจ้างหากินต่อไป เมื่อธรรมเนียมจ้างกันหนาชุกชุมขึ้นแล้ว

ก็เหน ว่า ธรรมเนียม ใช้ทาย ก็คง จะ น้อย ถอย ลง ทุก ครั้ง ทุก ที การ ดี ก็ จะ มาก ขึ้น ร่ำไป จึ่ง ได้ ทรง ตั้ง พระ ราช บัญญัติ ให้ คน เข้า ใจ เคย หู เคย ตา ด้วย กัน มาก แล้ว ภาย น่า ต่อ ไป ถึง จะ ไม่ มี ใคร ใช้ ทาย ก็ คง จะ ไม่ เปน ไร นัก เพราะ เหมือน ชวน ชัก ให้ คน ที่ มี สันดาน อัน หนา ตาม ธรรมดา หยาก จะ ใช้ ทาย นั้น ให้ เคย หู เคย ใจ เคย ตา เสีย ก่อน ก็ คง จะ มี ความ ผ่อน หา สิ่ง สว่าง เสื่อม ต่าง การ ที่ ชั่ว ได้ จึ่ง ยัก ย้าย พระ ราช บัญญัติ ตัก ต่อ เพิ่ม เติม ขึ้น ตาม การ ตาม เวลา ที่ จะ เปน ไป ได้ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง จน ถึง หน ทาง ที่ จะ ตรง นั้น กับ อนึ่ง การ เล่น เบี้ย พนัน เอา เงิน กัน เปน ที่ ก่อ ต้น ราก ให้ เกิด เปน ทาย ขึ้น นั้น การ อัน นี้ มี พระ ราช หฤไทย รำพึง ถึง อยู่ เสมอ ที่ จะ เลิก ถอน ผ่อน ให้ หมด ไป นั้น เปน แน่ แต่ เปน เงิน ถึง ๑๑๐๐๐ ซึ่ง เสศ ได้ สำหรับ จ่าย ใช้ ราชการ แผ่นดิน อยู่ เสมอ ถ้า จะ เลิก ถอน เสีย โดย เร็ว นี้ เงิน ซึ่ง สำหรับ จะ ใช้ จ่าย ราชการ ก็ ยัง ไม่ มี ภอ ที่ จะ ทำ การ งาน โยธา ต่าง ๆ แทน เงิน ซึ่ง จะ เลิก ได้ นั้น แต่ การ อัน นี้ ก็ ได้ ทรง พระ ราช ดำริห์ ปฤกษา อยู่ ใน เคาน์ซิล สเตด เมื่อ ตก ลง อย่าง ไร ท่าน ทั้ง ปวง คง ได้ ทราบ ต่อ ไป เมื่อ ภาย น่า แจ้ง ความ มา ณ วัน อาทิตย เดือน สิบเอด ขึ้น แปด ค่ำ ปี จอ ฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปน ปี ที่ ๗ ใน รัชกาล ปัตยุบัน นี้

ขุน หลวง พระ ไกรสีห์ เคิลก ออฟ เคาน์ซิล ฯ

ประกาศว่าด้วย ฯพณฯ หัวเจ้าท่านที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน

๏ มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นไว้ครั้งนี้นั้น ก็มียศควรนับว่า เปนที่สองรองท่านเสนาบดี โดยกฎหมายสำหรับเคาน์ซิล ก็ธรรมเนียมแต่ก่อนมา ลูกขุนทั้งสองพวก ถ้าจะเรียกออกชื่อก็เคยใช้ว่า ฯพณฯ หัวเจ้าท่าน ฤๅใช้ ฯพณฯ ลูกขุนณศาลา ฯพณฯ หัวเจ้าท่าน ลูกขุนศาลหลวงดังนี้ พณหัวเจ้าท่าน ลูกขุนณศาลหลวงนั้น คือลูกขุนทั้งปวง มีพระมหาราชครูปุโรหิตาจารย พระมหาราชครูมหิธรเปนต้น เมื่อประชุมพร้อมกันเข้า ตัดสินชี้ขาดข้อความใดๆ ให้สำเร็จไปได้นั้น คือพณหัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลหลวง ก็พณหัวเจ้าท่าน ท่านลูกขุนณศาลานั้น คือข้าราชการที่มีตำแหน่งต่างๆ ผู้ใหญ่ๆ มีท่านเสนาบดีเปนต้น ที่เปนพณหัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลานั้น คือศาลาลูกขุนในทั้งสองฝ่าย ถ้าจะมีราชการสิ่งใด ซึ่งเปนการบ้านเมืองก็ปฤกษาลูกขุนณศาลา ฤๅใบบอกหัวเมือง ก็ว่าบอกปรนิบัติมายังพณหัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลา ขอได้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทดังนี้ ฯ

เพราะฉนั้น ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินนี้ เมื่อประชุมพร้อมกัน ตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไป ก็อาจจะให้การทั้งปวงสำเร็จได้ เพราะฉนั้นตั้งแต่นี้ต่อไป จะใช้ในหนังสือแลคำปฤกษาถึงท่านเคาน์ซิล ควรต้องใช้ว่า พณหัวเจ้าท่านที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ฤๅ พณหัวเจ้าท่านเคาน์ซิลออฟสเตด ให้ข้าราชการแลราษฎร ใช้ตามประกาศมานี้ทุกประการ ประกาศมา ณ วันพุฒ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีจอฉศก ศักราช ๑๒๓๖ ฯ

พระยาอนุรักษราช ผู้เขียน รับพระบรมราชโองการ

ประกาศว่าด้วยถอดพระยาอาหารบริรักษ ออกจากที่ปรีวีเคาน์ซิล

๏ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท สั่งว่า พระยาอาหารบริรักษ ซึ่งเป็นแมมเบอร์ออฟปรีวีเคาน์ซิล ประพฤติตัวผิดจากคำสาบาล สำหรับปรีวีเคาน์ซิล ข้อ ๑ ซึ่งว่าจะกราบทูลปฤกษาในข้อใดข้อหนึ่งนั้น จะกราบทูลด้วยเต็มสติปัญญา เต็มความคิด ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าตรึกตรองเห็นว่าเป็นความดีมีคุณเป็นการเจริญ ฯ

๏ อนึ่งในข้อ ๒ มีความว่าจะกราบทูลปฤกษาการสิ่งใดๆ จะคิดให้เป็นเกียรติยศเป็นความเจริญ เป็นคุณเป็นประโยชน์

แผ่น

แก่แผ่นดิน ให้ราษฎรมีความศุข ฯ

๑ คำสาบาลทั้ง ๒ ข้อนี้ ครั้งนี้ได้ทรงพระราชดำริห์จะจัดการในกรมนา ได้ประชุมปรีวีเคาน์ซิลปฤกษาถึง ๓ วัน พระยาอาหารบริรักษ หาได้ปฤกษาว่าที่จะจัดการข้อใดข้อหนึ่งไม่เหนแต่ว่าจัดไม่ได้ทุกอย่างไป จึงเหนว่าพระยาอาหารบริรักษผิดคำสาบาลทั้ง ๒ ข้อ และบัดนี้ก็ได้ชำระความในกรมนาหลวงสนิทสมบัติ ให้การว่าได้เปลี่ยนแปลงหางข้าวเสนา ข้าหลวงกำนันก่อยังเงินหลวงแล้วแบ่งปันให้พระยาอาหารบริรักษ ส่วนตัวพระยาอาหารบริรักษก็มีพิรุธอีกหลายอย่าง เช่นกางฉ้อตักเงินหลวงในกรมนาไม่ควรจะอยู่ในที่ปรีวีเคาน์ซิล ซึ่งได้สาบาลในข้อ ๓ ว่าจะประพฤติตัวให้สมควรแก่และตามธรรมเนียมปรีวีเคาน์ซิลลอร์ ซึ่งเปนคนที่มีความซื่อสัตย์กระตัญญู จึงมีพระบรมราชโองการ ให้ถอดพระยาอาหารบริรักษ ออกจากที่ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ตามกฎหมายปรีวีเคาน์ซิล ข้อ ๙ ว่าถ้าที่ปฤกษาผู้ใดทำความผิดชั่วอยาบช้าไม่สมควรแก่ยศศักดิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะถอดผู้นั้นเสียจากที่ตำแหน่งยศ และจะไม่พระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงรักษายศต่อไปนั้น ให้ถอดพระยาอาหารบริรักษออกจากที่ปรีวีเคาน์ซิล ตั้งแต่วันนี้ไปแล้วให้เรียกสัญญาบัตรที่ปรีวีเคาน์ซิลลอร์คืน แต่ยศอื่นๆ

นั้นให้คงอยู่ตามเดิมก่อน

พระที่นั่งสมมุติเทวราชอุปบัติ

ณวันพฤหัศบดี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบสองค่ำ ปีจอฉศก ขุนหลวงพระไกรสิห์ เคล๊กออฟเคาน์ซิล รับพระบรมราชโองการ

ประกาศเพิ่มเติมห้ามมิให้เด็กเล่นการพนันต่าง ๆ

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรในแขวงจังหวัดกรุงเทพา ให้ทราบทั่วกันว่า ในหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา แลหนังสือพิมพ์ประกาศที่ได้ออกแจกไปแล้ว ลงวันอาทิตย เดือนสิบแรมเก้าค่ำ ปีจอฉศกนั้น ว่าด้วยห้ามการเล่นพนันต่าง ๆ ที่เปนการผู้ใหญ่ชักให้เด็กเล่น ได้ว่าระบุการเล่นไว้แต่ ๑๒ อย่าง บัดนี้จะต้องห้ามเพิ่มเติมอีก ๓ อย่าง คือตีทุเรียน ๑ ตีซ่มโอ ๑ ขว้างอ้อย ๑ เพราะการเล่นทั้งสามอย่างนี้ มักจะก่อเหตุต่าง ๆ ถ้าผู้ใหญ่เล่น ก็มักจะให้เกิดแทงฟันกันขึ้น การทั้งสามอย่างนี้ห้ามขาดไม่ให้เล่น รวมกับที่ว่าไว้ก่อนเปนการเล่น ๑๕ อย่าง แลข้อเล่นห้ามการเล่น เปนแต่เด็กเล่นกันโดยลำพัง ให้เปนที่กีดขวางถนนหนทางซอกตรอกลำบากแก่คนเดินไปมา ได้ว่าระบุไว้แต่ ๑๓ อย่าง จะต้อง

เพิ่มเติมอีก ๕ อย่าง คือพุ่งพื้น ๑ เรือพุ่ง ๑ ตีไม้คั้ง ๑ ไม้หึ่ง ๑ คว่างบ่น ๑ รวมกับที่ว่าไว้ก่อนเปนการเล่น ๑๘ อย่าง ห้ามมิให้เล่นกลางถนนหนทาง ให้นายแขวงนายอำเภอ ในกรมกองกระเวรซ้ายขวา เอาคำประกาศฉบับเพิ่มเติมนี้ ประกาศราษฎรให้ทราบทั่วกัน ตั้งแต่ออกประกาศ ๕ วันก่อน แล้วให้ลงมือจับไปตามหมายประกาศฉบับเดิมเถิด ประกาศเพิ่มเติมมาณวันอาทิตย เดือนสิบเอ็ด ขึ้นห้าค่ำ ปีจอฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

ประกาศเจ้าพนักงารซึ่งประจำซองทอดทุ่นล้อมวง

๑ ด้วยพระยาอนุรักษราชมณเฑียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ สั่งให้หมายบอก เจ้าพนักงานทุกกรมซึ่งมีพนักงานในการลอยพระประทีบแลพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการราษฎรให้ทราบ ด้วยเจ้าพนักงานกรมวัง แลกรมพระตำรวจพร้อมกันน้อมเกล้าคำนับบังคมทูลพระกรุณา ว่าการลอยพระประทีบซึ่งเปนธรรมเนียมมาแต่เดิมนั้น ภายหลังเปลี่ยนแปลงมาต่างๆ ยังหามีแบบแผนข้อบังคับแน่นอนลงไม่ อนึ่งธรรมเนียมที่เจ้าพนักงาน จะรักษาราชการนั้นก็มิแยกย้ายกันอยู่ จะขอพระราชทาน ให้เปนข้อบังคับสำหรับรักษาราชการในการลอยพระประทีบสืบไป. จึงมีพระ

บรมราชโองการ มารพระบัณฑูร สุรสิงหนาท ให้กรมวังแลเจ้ากรมพระตำรวจพร้อมกันตั้งเปนฉบับธรรมเนียมไว้ ให้เจ้าพนักงานซึ่งต้องด้วยราชการทำตามข้อบังคับนี้ทุกประการ ฯ

๏ ข้อ ๑ เจ้าพนักงาน ผู้ที่ต้องลงเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ก็ให้มาลงประจำเรือพระที่นั่งบัลลังก์อยู่แต่ในเวลา ๒ ทุ่ม ให้เจ้ากรมปลัดกรม ๆ ทหารในซ้ายทหารในขวามีเรือขี้ดโกลนเพช สำหรับเรือเปนสำคัญ มาจอดประจำอยู่ที่เรือพระที่นั่งบัลลังก์ ท้ายน้ำลำหนึ่งเหนือน้ำลำหนึ่ง ตามเจ้าพนักงานฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา สำหรับจะได้ใช้เรือแลได้ใช้กิจราชการไปมา ในเวลาเสด็จลงทรงลอยพระประทีป ถ้าผู้ที่เปนพนักงานกรมอื่นนอกจากกรมทหารใน ซึ่งจะมาลงประจำอยู่ในเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ถ้าลงอยู่ในเรือพระที่นั่งบัลลังก์แล้ว ห้ามอย่าให้เอาเรือของผู้นั้น จอดชิดติดกับเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ให้ถอยออกไปเสียให้พ้นให้อยู่แต่ตัวผู้นั้นผู้เดียว แลมิให้เอาบ่าวไพร่ซึ่งไม่ใช่พนักงานลงมาอยู่ในเรือพระที่นั่งบัลลังก์ด้วยเปนอันขาด ถ้าผู้มิใช่พนักงานลงมาอยู่ในเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ก็ให้เจ้าพนักงานกรมทหารในฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา ไล่ขึ้นเสียจากเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ถ้ามิฟังก็ให้เจ้าพนักงาน นำความขึ้นถวายคำนับทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท แล้วแต่

จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯะ

๑ ข้อ ๒ ตั้งแต่เวลาสองทุ่มไปแล้ว ถึงยังไม่เสด็จพระราชดำเนิน ลงประทับเรือพระที่นั่งบันลังก์ก็ดี ห้ามไม่ให้เรือแรวเรือพายแลเรือกลไฟ พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลเรือราษฎร ผ่านไปมาหน้าเรือพระที่นั่งบันลังก์ในทุ่นแพไฟเปนอันขาด ถ้าจะเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทก็ให้เดินนอกทุ่นแพไฟ ฯะ

๑ ข้อ ๓ ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ลงเรือพระที่นั่งบันลังก์ พนักงานชักโคมสัญญา เรือตำรวจออกจากท่าจับทุ่นล้อมวงยังมิได้ลดโคมสัญญา ห้ามมิให้เรือแรวเรือพายเรือกลไฟ พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการซึ่งมิใช่พนักงานแลราษฎร ลัดทุ่นเข้าออกเปนอันขาด ถ้ามีพังขินลัดเข้ามาในทุ่น ให้เจ้าพนักงานซึ่งประจำทุ่นไล่จับเอาคนเอาเรือ ผู้ที่ลัดเข้ามาในทุ่นไว้แล้ว ให้ถวายคำนับทูลพระกรุณาแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯะ

๑ ข้อ ๔ เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนิน ลงประทับในเรือพระที่นั่งบันลังก์แล้ว เจ้าพนักงานทั้งปวงทอดทุ่นล้อมวงเหนเรือลัดเข้ามาน่าที่ของผู้ใด ไม่ห้ามปรามไล่ขับจับกุมปล่อยให้เรือนั้นล่วงไปเกินทุ่นน่าที่ ถ้าทุ่นลำอื่นจับได้

จะ ให้ มี โทษ แก่ ผู้ เจ้า น่า ที่ ซึ่ง ปล่อย ให้ เรือ ล่วง พ้น มา นั้น ตาม สมควร แก่ โทษ ฯะ

๏ ข้อ ๕ ผู้ ต้อง เกณฑ์ ส่ง กระทง รับ กระทง ให้ มี เรือ ขุด โกลน ปัก มา ใน ลำ เรือ เปน สำคัญ ถ้า ส่ง กระทง ต่อ เจ้าพนักงาน ท้าย เรือ พระ ที่นั่ง บัลลังก์ แล้ว ให้ ลง ไป คอย รับ กระทง ใต้ ถ้ำ โรง วิเสศ อย่า ให้ ล่วง ขึ้น มา รับ กระทง เหนือ โรง วิเสศ ถ้า ล่วง พ้น ขึ้น มา ให้ เรือ ทุ่น ตำรวจ ห้าม ปราม อย่า ให้ ล่วง ขึ้น มา ได้ ถ้า ขืน ล่วง ขึ้น มา ก็ ให้ จับ เอา ตัว เอา เรือ ผู้ นั้น ไว้ ทำ โทษ ตาม โทษานุโทษ ฯะ

๏ ข้อ ๖ ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ที่ ลง ใน เรือ พระ ที่นั่ง บัลลังก์ มา มิ ทัน เวลา เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ลง มา ประทับ ใน เรือ พระ ที่ นั่ง บัลลังก์ แล้ว ห้าม มิ ให้ ลัด ทุ่น เข้า มา เปน อัน ขาด ถ้า มิ ฟัง ขืน ลัด เข้า มา ใน ทุ่น ก็ ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ ทอด ทุ่น ล้อม วง จับ เอา ตัว คน เอา เรือ ผู้ นั้น ไว้ แล้ว ให้ นำ ความ ขึ้น ถวาย ตามบังคม ทูล พระ กรุณา แล้ว แต่ จะ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ฯะ

๏ ข้อ ๗ ถ้า เจ้า พนักงาน ดอก ไม้ เพลิง ทอด ทุ่น เรือ ดอก ไม้ แล้ว ให้ ประจำ รักษา อย่า ให้ ละ เลย มี เหตุ การ เกิด ขึ้น ใน เรือ ดอก ไม้ เพลิง ได้ ห้าม มิ ให้ ผู้ ที่ มิ ใช่ พนักงาน ดอก ไม้ เพลิง ไป แอบ จอด ชิด ติด กับ เรือ ทุ่น เรือ ดอก ไม้ อนึ่ง ดอก ไม้ พุ่ม ซึ่ง ไป ซุ่ม หลบ ฝน อยู่ ที่ ท่า พระ ถ้า เจ้า พนักงาน ดอก ไม้

เพลิงจะล่องเอาเรือดอกไม้ลงไปที่เรือทุ่น ก็ให้มีเรือจุดโคม ปักน่าเรือดอกไม้ไปเปนสำคัญ อย่าให้ภาเรือผู้ที่มิใช พนักงานล่องตามเรือดอกไม้ลงไปด้วย ถ้าเรือลำหนึ่งลำใด ล่องตามเรือดอกไม้ลงไปก็ให้เจ้าพนักงานล้อมวง จับเอา คนเอาเรือลำนั้นไว้ให้จงได้ ฯะ

๏ ข้อ ๘ ให้มีกรมวังทหารประจำรักษา ประตูหลัง พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตั้งแต่เวลาย่ำค่ำไปแล้ว เจ้าพนักงาน ฝ่ายในลงประจำจัดการอยู่ในนั้น ผู้ที่มิใช่พนักงานห้ามมิให้เข้า ไปในประตูพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ถ้ามิฟังก็ให้ทหารจับเอาตัว ผู้นั้นที่เข้าไป มาส่งยังเจ้าพนักงานกรมวังๆ ต้องถวายคำนับ ทูลพระกรุณาแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯะ

๏ ข้อ ๙ สนม ตำรวจ หลเรือน กรมวังทหารซึ่งรักษา ประตูข้างฉนวนประจำท่าทั้งชั้นนอกชั้นใน ให้ระวังรักษาตั้ง แต่เวลาที่พ้น ๒ ทุ่มแล้ว ห้ามมิให้ผู้ที่ไม่ใช่พนักงานรักษา ประตูไปยืนอยู่ประตูข้างฉนวนชั้นนอกชั้นใน ถ้าผู้ที่มีราช การทั้งฝ่ายน่าฝ่ายในจะไปมาทางนั้น ให้บอกแต่เจ้าพนักงาน ผู้รักษาประตู ว่าจะไปด้วยกิจราชการอย่างนั้น ก็ให้เจ้า พนักงานผู้รักษาประตูข้างในข้างนอก บอกส่งผู้จะไปกิจ ราชการแต่เฉภาะผู้นั้น ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่มีกิจราชการเดิน ผ่าฉนวนไปมา ก็ให้ผู้ที่รักษาประตูข้างในข้างนอกจับตัวมา

ส่งกรมวังลงโทษตามโทษานุโทษ ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ ตั้งแต่เวลาเสด็จพระราชดำเนิน ลงประทับในเรือพระที่นั่งบัลลังก์ แล้วห้ามมิให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรทั้งเจ้าพนักงานล้อมวง จุดดอกไม้เพลิงในล้อมวงเปนอันขาด ถ้าผู้ใดจุดดอกไม้เพลิงในล้อมวงน่าที่เจ้าพนักงานผู้ใด ให้เจ้าพนักงานน่าที่ห้ามปราม ถ้ามิฟังให้เจ้าพนักงานจับเอาตัวให้จงได้ ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ ถ้าเจ้าพนักงานลงเรือพระที่นั่งบัลลังก์ แลล้อมวงฝ่ายน้ำฝ่ายบก แลกระบวนแห่นำตามเสด็จทั้งปวง เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินลงประทับเรือพระที่นั่งบัลลังก์แล้ว ยังไม่เสด็จพระราชดำเนินขึ้น อย่าให้เจ้าพนักงานลงเรือพระที่นั่งบัลลังก์ แลล้อมวงแห่นำตามเสด็จทั้งปวงทิ้งละน่าที่ไปเปนอันขาด ถ้าผู้ใดทิ้งละน่าที่ของตัวเสีย ให้ทำโทษผู้นั้นตามโทษานุโทษ

๏ ข้อ ๑๒ ซึ่งพระยาพระหลวงผู้เปนพนักงาน ทอดทุ่นเหนือทุ่นท้ายตั้งกองล้อมวงทั้งปวงนั้น ถ้าป่วยไปให้พระยาพระหลวงในกรมนั้นๆ แทนตัวมาทอดทุ่นตั้งกองล้อมวง อย่าให้เอาขุนหมื่นพันทนายบ่าวไพร่มาตั้งกอง ทอดทุ่นล้อมวงแทนตัวเปนอันขาด แล้วให้เจ้าพนักงานตั้งกองจุดช่องล้อมวงทางน้ำทางบก มาประจำรักษาน่าที่ให้พร้อมแต่ใน

เวลา ๒ ทุ่ม แลผู้เปนพนักงานมาทอดทุ่นประจำน่าที่อยู่ก่อนแล้ว ถ้าน้ำเชี่ยวสมอเกาเรือเลื่อนจากน่าที่ไป ให้บอกกับเรือทุ่นที่ใกล้เคียงกันให้รู้ไว้ แต่อย่าให้ถอยเรือเข้าแอบเสียต่างฝั่ง ถ้าเจ้าพนักงานผู้ตรวจทางน้ำทางบกไปตรวจทุ่นใดถองใดขาดน่าที่ มามิทันในกำหนดฤๅถอยเรือทุ่นเข้าแอบฝั่ง ก็ให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจไปเกาะเอาตัวผู้ที่ขาดน่าที่มาไว้ แล้วให้นำความขึ้นถวายคำนับทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลออง ธุลีพระบาทนั้น ให้เจ้าพนักงานจุดช่องล้อมวง ทอดทุ่นทำตามข้อบังคับนี้จงทุกประการ แลพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ ราษฎรซึ่งจะขึ้นล่องไปมา อย่าให้ละเมินข้อบังคับนี้ประการหนึ่งประการใดได้ ถ้าไม่ฟังจะเอาตัวเปนโทษตามโทษานุโทษ ประกาศมาณวันศุกร เดือนสิบเอด ขึ้นสิบสามค่ำ ปีจอฉศก ๑๒๓๖ ฯะ

พระราชบัญญัติ

สำหรับผู้รักษาเมืองซึ่งจะทำสัญญากับชาวต่างประเทศ

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุศรัตน ราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหา

จักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิก มหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้า เจ้าแผ่นดินสยาม รัชกาลที่ ๕ ในพระบรมมหาราชวังซึ่งได้ประดิษฐาน แลดำรงค์ศิริราชสมบัติรัตนราไชย มหัยสวริยาธิปัติ ณกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานี บุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถาน ซึ่งเปนบรมราชธานีมหานครใหญ่ ในราชอาณาจักรแดนสยาม ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ เปนบรมราชาธิราชอันใหญ่ในประเทศ ที่ใกล้เคียงคือลาวกระเหรี่ยง มลายูแลประเทศอื่นๆ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เสด็จออกประทับเหนือบรมราชอาศน์ ภายใต้มหาเสวตรฉัตร ณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหยสุริยพิมานโดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ อัคมหาเสนาพฤฒามาตย์ มุขมนตรีกระวีชาติ ราชประโรหิตโหราจารย์ ฝ่ายทหารพลเรือน ถวายคำนับเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศ โดยอันดับ จึงเจ้าพระยาสุริยวงษ ไวยวัฒพิพัฒนศักดิ อัคยไสดม ที่สมุหพระกระลาโหม ถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณาว่า การทุกวันนี้ จีนแขก ฝรั่ง สัปเยกต่างๆ ซึ่งไปทำมาหากิน ณ เมืองประเทศราช แลหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวานั้น บางทีอยากจะทำสัญญากับผู้ครองเมือง แล้วเกิดสงไสยว่า หนังสือสัญญาที่ทำกับผู้ครองเมืองนั้น จะใช้ได้เพียงไหน

ถ้าเกิดความขึ้นจะเข้ามาร้องณกรุงเทพฯ ก็เปนความชำระยาก ขอพระบรมราชวะโรกาศให้มีข้อพระราชบัญญัติ สำหรับผู้ครองเมืองประเทศราช แลหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ต่อไป จึงมีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า ในแผ่นดินปัตยุบันนี้ก็มีเมืองใหญ่หลายประเทศ มาขอทำหนังสือสัญญาเจริญทางพระราชไมตรี แลลูกค้าชาวต่างประเทศไปมาค้าขายเมืองประเทศราช แลหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือเปนอันมาก มักทำหนังสือสัญญาต่อผู้ครองเมืองประเทศราช แลผู้รักษาเมืองกรมการ ด้วยป่าไม้แลขุดแร่ แลสัญญาสิ่งอื่นๆ ซึ่งเปนของแผ่นดิน ผู้ครองเมืองประเทศราช แลผู้ว่าราชการเมืองก็ทำหนังสือสัญญาปะปนระคนกันไป หารู้ว่าสิ่งใดเปนของแผ่นดิน แลเปนของเจ้าเมืองกรมการ ของราษฎรชาวบ้านไม่ ครั้นทำสัญญาแล้วภายหลังเกิดความ ชำระตัดสินเปนที่ลำบากกับเจ้าของเมือง ควรจะให้มีกฎหมายข้อบังคับผู้ครองเมืองประเทศราช แลผู้ว่าราชการเมืองกรมการหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ให้เปนแบบอย่างต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินตั้งข้อพระราชบัญญัติจัดเปนมาตราฯ ไว้สำหรับ

ผู้ครองเมืองประเทศ ราช ผู้ว่าราชการ เมือง กรมการ เมือง เอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ ทั่วพระราช อาณาเขตร ให้ทำตาม ข้อพระราช บัญญัติ จง ทุกข้อ ทุกประการ ฯะ

๏ มาตรา ๑ หนังสือ สัญญา ที่ ผู้ครอง เมือง ประเทศ ราช แลหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ที่จะทำสัญญา กันกับคนชาวต่าง ประเทศ ก็ดี ชาว สยาม ก็ดี ต้อง แย่ง เปน สอง อย่าง ๆ หนึ่งเรียก ว่ายี่บลิก คือ เปน ของ แผ่นดิน อย่างหนึ่งเรียก ว่าไปรเวศ คือ เปน ของ ๆ ผู้นั้น ฯะ

๏ มาตรา ๒ คนชาวต่าง ประเทศ ฤๅ ชาวสยาม จะทำ หนังสือสัญญาด้วย การ ทำป่าไม้ ขุดแร่ ทำเข้าสารดีบุก ร่อนทอง ขุดคลอง ทำท่าง ทำปลา ผูกภาษีอากร ทำสวนไร่นา ที่ไม่มีเจ้าของ ๆ อื่นที่เปนของแผ่นดิน แลเรื่องใช้เลขไพร่ หลวง สำหรับ เมือง อย่างนี้ เปน หนังสือ สัญญายี่บลิกทั้ง นั้น เปนของ แผ่นดิน ฯะ

๏ มาตรา ๓ ถ้าคนชาวต่าง ประเทศ กับ ชาว สยาม จะทำหนังสือ สัญญาด้วย การ รับซื้อ ขาย สิ่งของ ต่าง ๆ จ้าง คน ช้างม้าเช่าที่ เช่าเรือ เช่าตึก เช่าโรง เช่าแพ ที่มีเจ้าของ แลรับเหมาทำการ ต่าง ๆ อย่างนี้ เปนหนังสือ สัญญาไปรเวศ ทั้งนั้นเปนธุระ ของผู้ที่ทำหนังสือสัญญานั้น ฯะ

๏ มาตรา ๔ ถ้าชาวต่างประเทศ ผู้ใด ฤๅ ชาวสยาม ผู้ใดจะทำ หนังสือ สัญญา แก่ผู้ครองเมืองประเทศราช แล หัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ ว่าด้วย การ ยึด ลึกเกี่ยวข้อง เปน ของ สำหรับ แผ่นดินนั้น ผู้ครอง เมือง กับ ผู้จะ ทำสัญญา ให้บอก ข้อ ความ เข้า มา ณ กรุงเทพฯ ท่าน เสนาบดี ผู้เจ้าของ เมือง เหน ควร แล้ว ท่าน เสนาบดี ซึ่งได้บังคับเมืองนั้น ได้รับไฟ หนังสือ สัญญา แล้ว จึงใช้ได้ ถ้าท่าน เสนาบดี เจ้าของเมือง ไม่ ยอมรับไฟ หนังสือ สัญญา นั้นใช้ไม่ ได้ แล ของ ที่ ได้ สัญญา นั้น ไม่เปน สิทธิ แก่ผู้ ทำหนังสือ สัญญา ฯะ

๏ มาตรา ๕ ผู้ใดจะทำหนังสือ สัญญา เยนไปรเวศ นั้น แล้ว แต่ใจ ของ ผู้ นั้นจะมี กำหนด แล สัญญา ตกลง ประการ ใด แต่ อย่าให้ผิด กับ พระ ราช กำหนด กฎหมาย เก่าใหม่ ถ้าจะเกิด วิวาท ด้วย ข้อ สัญญา ประการ ใด จะ มา ร้องฟ้อง ต่อ ท่าน เสนาบดี ซึ่ง เปน เจ้าพนักงาน ณ กรุงเทพฯ ก็ ได้ถ้า ผู้ รักษา เมือง กรมการ แล ราษฎร นั้น แพ้ความ จะ ต้อง เสีย เงิน แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ก็ให้ เร่งเอาแต่ ผู้ ซึ่ง แพ้ความ จะ เร่งเอา ที่ แล ทรัพย์ สิ่ง ของ ซึ่ง เปน ของ สำหรับ แผ่นดินนั้นไม่ได้ ฯะ

๏ มาตรา ๖ ถ้าผู้ใด ซึ่ง เปน ชาวต่างประเทศ มีคดี เกี่ยวข้อง ฟ้อง กล่าวโทษ ผู้ รักษา เมือง กรมการ แล ราษฎร

ต่อท่านเจ้าพนักงานกรุงเทพฯ ถ้าฟ้องหามีทุนทรัพย์ต้องเสียค่าธรรมเนียม ให้ตระลาการร้อยละสองก่อน ถ้าไม่ให้ค่าธรรมเนียมร้อยละสองก่อนอย่าให้รับคำฟ้อง ถ้าผู้มาฟ้องนั้น กล่าวโทษผู้ทำผิดเปนโทษหลวง ห้ามอย่าให้ตระลาการเรียกค่าธรรมเนียมแก่ผู้ฟ้อง ถ้าโจทย์ฟ้องหาชำระไม่ได้จริงให้โจทย์ผู้ฟ้อง เสียค่าธรรมเนียมแทนจำเลยตามที่ได้เสียไป แลให้ผู้ครองเมืองประเทศราช ผู้รักษาเมืองกรมการ เมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวาฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลราษฎรให้กระทำตามพระราชบัญญัตินี้จงทุกประการ พระราชบัญญัติไว้ณวันจันทร เดือนสิบสองขึ้นแปดค่ำ ปีจอฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

พระราชบัญญัติ
สำหรับข้าหลวงชำระความหัวเมือง

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุศรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถ

บพิตรพระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าแผ่นดินสยาม รัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงษ ซึ่งได้ประดิษฐาน แลดำรงศิริราชสมบัติ รัตนราไชยมไหยสวริยาธิปัติ ณ กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถาน ซึ่งเปนพระบรมราชธานี มหานครใหญ่ ในราชอาณาจักรแคว้นสยาม ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ เปนบรมราชาธิราช อันใหญ่ในประเทศ ที่ใกล้เคียงคือลาวกระเหรี่ยง มลายูแลประเทศอื่นๆ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เสด็จออกประทับเหนือพระบรมราชอาศน ภายใต้พระมหาเสวตรฉัตรณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหยสุริยพิมานไพชสถานอุดราพิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลอัคมหาเสนาบดี มุขมนตรีกระวีชาติ ราชปะโรหิตโหราจารย์ ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าเบื้องบาทยุคลมาศพร้อมกัน จึงมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัศเหนือเกล้าฯ ว่ากรุงสยาม กับกรุงอังกฤษได้ทำหนังสือสัญญา เจริญทางพระราชไมตรี ไว้ต่อกันทั้งสองฝ่าย ลูกค้าไปมาค้าขายในพระราชอาณาเขตร ก็หามีเหตุการเกี่ยวข้องข้อความใหญ่ไม่ แต่เมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง กับเมืองพม่าซึ่งเปนฝ่ายอังกฤษ เขตรแดนต่อติด ลูกค้าฝ่ายอังกฤษไปมาค้าขาย แลมาตั้งตัดไม้ขอนสัก อยู่ในเขตรแขวงเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน

ม่า ๒๒๘ ลักษณพิจารณาความศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑

เมืองนครลำปาง ก็มีโดยมาก มักเปนความเกี่ยวข้องกันตระลาการเมืองเชียงใหม่ชำระตัดสินก็หาถูกต้อง ตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลข้อหนังสือสัญญาไม่ จึงได้มีความใหญ่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่อยู่เนือง ๆ ควรให้ข้าหลวงขึ้นไปเปนตระลาการชำระตัดสิน คนชาวต่างประเทศที่เปนความกับคนชาวเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง ให้เปนแยบอย่างถูกต้องตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลข้อหนังสือสัญญา แต่ทรงพระปริวิตกว่า ข้าหลวงซึ่งขึ้นมาเปนตระลาการชำระความเมืองเชียงใหม่ เกลือกจะทำการเหลือเกิน ให้แสนท้าวพระยาลาวชาวเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง มีความร้อนรนต่าง ๆ จึงโปรดเกล้า ให้เจ้าพระยาภูธราไภยที่สมุหนายก กับที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ตั้งพระราชบัญญัติจัดเปนข้อไว้ สำหรับข้าหลวงซึ่งเปนตระลาการชำระความ ศาลต่างประเทศ ณ เมืองเชียงใหม่ ให้กระทำตามข้อพระราชบัญญัติจงทุกข้อทุกประการ ฯะ

๑ ข้อ ๑ ว่า ข้าหลวงผู้ซึ่งขึ้นมาเปนตระลาการ ศาลต่างประเทศอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่นั้น ถ้าคนอังกฤษ ฤๅ ชาวยุโรปแลพม่าตองซูบันดาที่เปนสัปเยกอังกฤษไปมาค้าขาย ตั้งทำมาหากินอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง ถ้าจะมีคดีเกี่ยวข้องฟ้องหาความต่อแสนท้าวพระยาลาว แล

ชาวเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง ได้ทำเรื่องราวมายื่นต่อข้าหลวงซึ่งเปนตระลาการ ศาลต่างประเทศนั้น ก็ให้ตระลาการรับชำระตัดสินความ ของคนสัปเยกอังกฤษผู้ที่มาฟ้องหานั้น โดยยุติธรรมตามกฎหมายกรุงสยาม แลข้อหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ซึ่งคะเวอนแมนต์ฝ่ายยุโรปได้ทำไว้ต่อกรุงสยาม แลสัญญาซึ่งราชทูตออกไปทำต่อไวสรอย ณ เมืองกะลักตาจงทุกประการ ฯะ

๑ ข้อ ๒ ถ้าคนสัปเยกอังกฤษ จะฟ้องตัวเจ้านครเชียงใหม่ ก็ให้ข้าหลวงตระลาการศาลต่างประเทศนั้น มีจดหมายถึงเจ้านครเชียงใหม่ให้ทราบ เจ้านครเชียงใหม่จะแต่งให้บุตรหลาน ฤๅ แสนท้าวพระยาลาวไปว่าความ แทนตัวเจ้านครเชียงใหม่ก็ได้ ฯะ

๑ ข้อ ๓ ว่า ถ้าคนในสัปเยกอังกฤษ จะฟ้องเจ้านาย ฤๅ แสนท้าวพระยาลาว ก็ให้ข้าหลวงมีหมายไปถึงเจ้านครเชียงใหม่เจ้าอุปราช เจ้าราชวงษ เจ้าราชบุตร ว่าเจ้านายคนนั้นแลแสนท้าวพระยาลาว มีคดีเกี่ยวข้องให้เจ้านครเชียงใหม่บังคับให้ผู้ที่ต้องคดีนั้นมาว่าความ ฤๅ จะแต่งทนายมาว่าความแทนตัวก็แต่งได้ ถ้าเปนไพร่แลราษฎรชาวเมืองที่ไม่มีบันดาศักดิ์จะแต่งทนายว่าความแทนตัวไม่ได้ ถ้าผู้ต้องคดีอยู่ใกล้ให้ส่งในกำหนด ๓ วัน ๕ วัน ถ้าทางไกลให้ส่ง

๗ วัน ๑๔ วัน ฯะ

๏ ข้อ ๔ ถ้าเจ้านาย บุตรหลาน แล ญาติพี่น้องชายหญิง ของเจ้านครเชียงใหม่ก็ดี แลแสนท้าว พระยาลาวซึ่งต้องคดี ถ้าจะแต่งทนาย ว่าความ แทนตัว ให้ตระลาการเรียกเอา หนังสือทานบนกับเจ้านาย แลแสนท้าวพระยาลาวผู้ที่ต้องคดี นั้น ไว้ให้มั่นคง ว่าทนายผู้ที่ว่าความแทนนั้น ว่าความแพ้ ก็ยอมแพ้ด้วย ว่าความชะนะ ก็จะยอมชะนะด้วย ฯะ

๏ ข้อ ๕ ความของคนสัปเยกอังกฤษ จะฟ้องชาวเมือง เชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปางก็ดี แลลาวจะฟ้องคน สัปเยกอังกฤษก็ดี เมื่อตระลาการพิจารณาความนั้นเสร็จ สำนวนแล้วตัดสิน ถ้าคนฝ่ายสัปเยกที่มีหนังสือเดินทาง สำหรับตัวจะไม่ยอมก็ให้ตระลาการ มีหนังสือชี้แจงข้อความ ไปถึงตระลาการอังกฤษ ซึ่งตั้งอยู่ที่ยองสลินถ้าไม่ตกลงกัน ก็ให้ตระลาการศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ มีหนังสือบอก แลส่งเรื่องความลงมาณกรุงเทพฯ เจ้าพนักงานจะได้ว่ากล่าว กับกงสุลอังกฤษให้ตกลงกัน ฯะ

๏ ข้อ ๖ ให้เจ้านครเชียงใหม่ จัดคนชาวเมืองเชียง ใหม่ที่รู้จักราชการให้ผลัดเปลี่ยนกัน มาคอยรับใช้สำหรับ ถือหมาย ผลัดละ ๔ คน แต่ผู้ที่ถือหมายไปนั้น ให้มีคน ของข้าหลวงกำกับไปด้วย จะได้เปนพยานกัน ฯะ

๏ ข้อ ๗ ให้เจ้า นคร เชียงใหม่ นคร ลำปาง เจ้าเมือง ลำพูน จัดเจ้านาย บุตร หลาน ฤา แสน ท้าว พระยา ลาว มารับ ฝึก หัดใน การ ที่ ชำระ ความ ศาล ต่าง ประเทศ เมืองละ ๒ นาย ๓ นาย จะ ได้รู้ อย่าง ธรรมเนียม ใน การที่ ชำระ ความ ของ ชาว ต่างประเทศไว้ จะ ได้รับราชการ รักษา บ้าน เมือง ต่อ ไป ฯะ

๏ ข้อ ๘ ให้เจ้า นคร เชียงใหม่ จัดคน ชาวเมือง เชียง ใหม่ที่ เปน กองตระเวร มา อยู่ รักษา รวัง เหตุ การ บ้าน ที่ ข้าหลวง อยู่ แลศาลที่ ชำระ ความ นั้น ให้ เสมอ ผลัด ละ ๒๐ คน สำหรับ จะได้ ใช้สอย ราชการ ทั้งปวง ต่อ ไป ฯะ

๏ ข้อ ๙ ค่า ธรรม เนียม ให้เรียก เอาแก่โจทย์จำเลย ตาม สมควร ห้าม อย่า ให้เรียก เหลือเกินขึ้นไป เปน อัน ขาด ทีเดียว แล เงิน ค่า ธรรม เนียม นั้น ให้ เก็บ ไว้ เปน ของ หลวง สำหรับ ศาล ต่าง ประเทศ อยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ แล้วให้ข้าหลวง ตระ ลา การ ศาล ต่าง ประเทศ พร้อม ด้วย เจ้า นคร เชียงใหม่ มี หนังสือ บอก ข้อ ราชการ เมือง เชียงใหม่ แล ร่าง ฉบับ ความ ที่ ต้อง ใหม่ ชำระ ไป แล้ว แล ยัง ค้าง อยู่ กับ ค่า ธรรม เนียม ความ ลง ไปยังกรุงเทพ ฯ เดือน ละ ครั้ง เสมอ จง ทุก เดือน ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ ข้า หลวง ผู้ ที่ เปน ตระ ลา การ ศาล ต่างประ เทศ ชำระ ความ อยู่ เมือง เชียงใหม่นี้ ถ้า มี การ ทุกข์ศึก แล ราช การ แผ่นดิน ให้ ข้า หลวง เอา เปน ธุระ กู้ แล ว่ากล่าว ให้ สมควร

ชอบ ด้วย ราชการ แผ่น ดิน ถ้า คน ชาว เมือง เชียง ใหม่ เมือง ลำพูน เมือง นคร ลำปาง เปน ความ กัน เอง ไม่เปน ธุระ ของ ข้า หลวง สุด แต่ เจ้า นาย แสน ท้าว พระยา ลาว เมือง เชียงใหม่ เมือง ลำพูน เมือง นคร ลำปาง จะ ชำระ ว่ากล่าว กัน ตาม กระบิล เมือง ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ ห้าม มิ ให้ ข้า หลวง ผู้ เปน ตระลา การ แล เสมียน ทนาย รับ สิน บน เข้า ด้วย ฝ่าย โจทย์ ฝ่าย จำเลย แล ห้าม มิ ให้ ข้า หลวง ผู้ ซึ่ง เปน ตระ ลา การ แล เสมียน ทนาย รับ ของ ด้ำ นัน ผู้ ที่ มี คดี เกี่ยว ข้อง เปน โจทย์ จำเลย ซึ่ง เปน ความ แก่ กัน แล มิ ให้ ทำ อุบาย ต่าง ๆ ที่ จะ ให้ เกิด ผล ประโยชน์ ใน ทาง ความ นั้น จงทุก ประการ ฯะ

๏ ข้อ ๑๒ ห้าม มิ ให้ ข้า หลวง เสมียน ทนาย ซื้อ ขาย สิน ค้า ต่าง ๆ หา ผล ประโยชน์ ผิด อย่าง ธรรม เนียม ข้า หลวง เสมียน ขึ้น มา ชำระ ความ แล ห้าม มิ ให้ ข้า หลวง เสมียน ทนาย เล่นไพ่ เล่นโป เล่น ถั่ว ฤๅ เล่น การ พนัน ต่าง ๆ เสพ สุราให้เมา จน เสีย สติ แล สูบฝิ่น กินฝิ่น ฯะ

๏ ข้อ ๑๓ ห้าม มิให้ข้า หลวง กับ เสมียน ทนาย ที่ มี ธุระ อยู่ ใน การ ที่ ชำระ ความ นั้น มี ภรรยา เมือง เชียง ใหม่ เมือง ลำพูน เมือง นคร ลำปาง ถึง จะ มี ผู้ ยก บุตร สาว น้อง สาว หลาน สาว แล ญาติ พี่ น้อง ให้ โดย ความ สุจริต มิ ได้ คิด เปน สิน จ้าง สิน บน ก็ ห้าม มิ ให้รับ เปน อัน ขาด ฯะ

๏ ข้อ ๑๔ กิจธุระที่เปนการในบ้านเรือนของข้าหลวง แลการงานทั้งปวงที่เปนธุระอื่นมิใช่เปนราชการ ก็ให้ข้าหลวงใช้คนไพร่ที่ขึ้นไปด้วยจากกรุงเทพ ฯ ถ้าจะไม่ใช้คนไพร่ที่ขึ้นไปด้วย ก็ให้จ้างชาวบ้านชาวเมืองใช้เปนมูลค่าตามการหนักการเบา ห้ามมิให้กะเกณฑ์ขอร้องต่อเจ้านครเชียงใหม่ แลเจ้านายแสนท้าวพระยาลาว ฯ

๏ ข้อ ๑๕ เจ้านายแสนท้าวพระยาลาว ราษฎรชาวบ้านชาวเมืองจะฟ้องหากล่าวโทษเสมียนทนายบ่าวไพร่ของข้าหลวงก็ดี ถ้าเสมียนทนายบ่าวไพร่ของข้าหลวงจะฟ้องเจ้านายแสนท้าวพระยาลาว แลราษฎรชาวบ้านชาวเมืองก็ดี ก็ให้ไปฟ้องร้องกันยังสนามที่ชำระความสำหรับเมือง ถ้าจะฟ้องโทษพวกข้าหลวง ก็ให้ข้าหลวงส่งตัวผู้ต้องคดีนั้นไปว่าความยังสนามที่ชำระความสำหรับเมืองโดยเร็ว ถ้าตระลาการเมืองเชียงใหม่ ชำระความนั้นเสร็จสำนวนแล้ว ให้เจ้านายแสนท้าวพระยาลาว ให้ผู้ที่เปนเจ้าหน้าที่งานชำระความนั้น นำความมาเสนอต่อข้าหลวง ให้ข้าหลวงปฤกษาด้วยเจ้านายแสนท้าวพระยาลาว เหนพร้อมกันแล้ว ความนั้นจึงตกลงเปนแพ้ชนะกันได้ ถ้าข้าหลวงกับเจ้านายแสนท้าวพระยาลาว เหนความไม่ต้องกัน ก็ให้มีหนังสือ

บอกส่งถ้อยคำสำนวนลงมาณกรุงเทพฯ เจ้าพนักงานจะได้ตัดสินชี้ไปให้เปนอันตกลงแล้วแก่กัน ฯะ

๏ ข้อ ๑๖ ผู้ซึ่งจะรับราชการ ขึ้นมาเปนตระลาการศาลต่างประเทศ อยู่ณเมืองเชียงใหม่นี้ ให้อุสาห์ประพฤติการตามพระราชบัญญัตินี้จงทุกข้อ ให้เว้นการที่ไม่ควรจะประพฤติที่เปนการห้าม ในพระราชบัญญัติจงทุกประการ แลผลประโยชน์สิ่งอื่นๆ ซึ่งโปรดเกล้าห้ามเสียนั้น เพราะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าพระราชทานเงินเดือน ให้รับพระราชทานเหนว่าภอสมควรอยู่แล้ว ถ้าผู้ซึ่งเปนข้าหลวงเสมียนหนายบ่าวไพร่ไม่ประพฤติตามพระราชบัญญัตินี้ ล่วงพระราชบัญญัติไปข้อหนึ่งข้อใดก็ดี ถ้าชำระไต่สวนได้ความจริงแล้ว จะลงพระราชอาญาตามพระราชกำหนด จะได้เปนแบบอย่างแก่ข้าทูลลอองๆ ผู้ซึ่งจะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ต่างพระเนตรพระกรรณ์ต่อไป ให้ผู้ซึ่งเปนตระลาการเสมียนทนาย แลไพร่ขึ้นมาอยู่ณเมืองเชียงใหม่ ประพฤติการให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลหนังสือสัญญาจงทุกข้อทุกประการ พระราชบัญญัติให้ไว้ณวันจันทร เดือนสิบสอง ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีจอฉศก เปนปีที่เจ็ดในรัชกาลปีตยุบันนี้ ฯะ

ประกาศซึ่งจะงดเดินสวนในปีจอฉศกนี้ไว้ก่อน

๑ มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท เจ้าเมือง กรมการ อาณาประชาราษฎร เจ้าของสวนให้ทราบทั่วกันว่า แต่ก่อนได้มีหมายประกาศออกไปว่า ณปีจอฉศกจะโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงแปดนายกำกับกันรังวัดต้นผลไม้ ในสวนจังหวัดกรุงเทพ ฯ แลหัวเมืองให้ทั่วกัน ความแจ้งอยู่ ในหมายประกาศแต่ก่อนนั้นแล้ว ครั้นถึงเดือนเก้าเดือนสิบปีจอฉศก ฝนตกชุกน้ำเหนือหลากมามาก เกลือกจะท่วมสวนที่ลุ่มต้นผลไม้ ในสวนจะตายเสียบ้าง จะให้ข้าหลวงออกเดินสวน ก็จะเปนสองครั้งสองคราวไป จึงโปรดเกล้า ฯ ให้งดข้าหลวงเดินสวนในปีจอฉศก นั้นไว้ก่อน ถ้าจะจัดข้าหลวงออกเดินรังวัดสวน สำรวจไม้ตาย ไม้ขึ้น เปลี่ยนน่าโฉนดตราแดงใหม่เมื่อใด จึ่งจะประกาศมาต่อภายหลัง ประกาศมาณวันอาทิตย เดือนสิบสอง แรมสองค่ำ ปีจอฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯ

พระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมืองกรมการ แลเสนากำนันอำเภอซึ่งจะออกเดินประเมินนา

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทร

มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม มีพระบรมราชโองการมารพระบันฑูรสุรสิงหนาท . ให้ตั้งพระราชบัญญัติ ประกาศข้าราชการเจ้าพนักงาน หัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ ราษฎรเจ้าของนาให้รู้ทั่วกัน ด้วยทรงพระราชดำริห์ พร้อมด้วยที่ปฤกษาราชการแผ่นดินว่า แต่ก่อนถึงกำหนดข้าหลวงเสนาออกเดินประเมินนา เชิญตราออกมาวางต่อผู้รักษาเมืองกรมการ ให้ผู้รักษาเมืองจัดกรมการกำนัน ออกเดินประเมินนา ผู้รักษาเมืองก็หาฟังดังบัญชา ตรวจตรากรมการกำนันให้แขงแรงไม่ ประการหนึ่ง ข้าหลวงเสนากรมการกำนัน เรียกค่านาแก่ราษฎรเจ้าของนา ทำตั๋วฎีกาประทับตราเขียนด้วยเส้นดินสอ ราย [illegible] ตั๋วฎีกา [illegible] ตราประทับเงิน ลบเลือนไม่แน่ชัด หามีสิ่งอันสิ่งใดเปนสำคัญมั่นใจไม่ ราษฎรเจ้าของนาได้แต่ตั๋วฎีกาของเสนาไว้อย่างเดียว ถ้าเปนความเกี่ยวข้องด้วยเรื่องนา จะอ้างตั๋วฎีกา ก็เขียนตัดแปลงได้ ยากที่ผู้พิพากษาตระลาการจะชำระตัดสินเอาความจริง ประการหนึ่ง ข้าหลวงเสนากรมการกำนัน เก็บเงินค่านาแก่ราษฎรแล้ว หักสิบลดเปนของกรมการกำนันชั้นหนึ่ง แล้วจึงหักสิบลดส่วนเสนาอีกชั้นหนึ่ง เปนสองชั้น แล้วหักค่าขนเข้ากับข้าหลวงเสนากำนัน ชั่งละ ๑.๙ บาท " กำนันต้องเสียค่า

ค่าบลให้ข้าหลวงเสนา ๆ ต้องเสียค่าเหน้า ค่าเข้าค่าหางว่าว ให้แก่เจ้าพนักงานกรมนา ทรงเหนว่าข้าหลวงเสนากำนัน ยังต้องเสียยอกย้อนวุ่นวายอยู่หลายอย่าง จึ่งทรงพระราช ดำริห์เหนว่า แต่เดิมมีข้าหลวงเสนา เจ้าพนักงานกรมนาตั้ง ก็เอาคนในพวกเดียวตั้งไป ไม่เปนที่กีดกันแลกันได้ ทรงเหนว่ามีสองพวกเหมือนพวกเดียว ครั้งนี้จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้กรมนาตั้งแต่เสนาผู้เดียว ไปพร้อมด้วยกรมการกำนัน ออกไปเดินประเมินนา ให้เหนพร้อมยอมกันทั้งสามคน จึ่งจะเปนอันใช้ได้ อย่าให้กรมการกำนัน ถือใจเหมือน อย่างแต่ก่อน ว่าสุดแล้วแต่เสนาข้าหลวงจะประเมินนาเท่าใด จะประทับตราให้เท่านั้น อย่าให้ทำดังนี้เปนอันขาด ถ้า เกิดการฉ้อฉนกันประการใด ต้องให้มีโทษเหมือนกันทั้งสาม คน อนึ่งโปรดเกล้า ฯ ว่า ตั้งแต่นี้ต่อไป เสนากรมการ กำนันเรียกเงินค่านาในเมืองชั้นที่หนึ่ง ได้มากน้อยเท่าใด โปรดพระราชทานให้ร้อยละ ๑๐ ถ้าเมืองชั้นที่สอง โปรด พระราชทานร้อยละ ๑๑ เมืองชั้นที่สาม โปรดพระราชทาน ร้อยละ ๑๒ ถ้าในกรุงเทพ ฯ โปรดพระราชทานร้อยละ ๘ แต่มิให้เสนากรมการกำนัน เสียค่าตำบลขึ้นเข้าค่าจะมังค่าเข้า ค่าหางว่าว แลค่าธรรมเนียมอื่น ๆ นอกนี้ต่อไป อนึ่งถึงกำ หนดจะออกเดินประเมินนา ให้เจ้าพนักงานกรมนารับตั๋วรู้นา

พิมพ์ต่อเจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ มอบให้เสนาออกมาทุกเมือง และในตั๋วพิมพ์มีว่า เมืองนั้นปีนั้น ตรารูปอย่างนั้น มีเรือนเงินใบหนึ่ง ๑๐ ตำลึง ใบหนึ่ง ๕ ตำลึง ใบหนึ่งตำลึง ๑ ใบหนึ่งบาท ๑ ใบหนึ่งเฟื้อง ๑ รวม ๕ อย่าง เปรียบเหมือนราษฎรจะต้องเสียเงินค่านา ๑๐ ตำลึงบาทเฟื้อง เสนาจะต้องให้ตั๋วฎีกาพิมพ์ ๑๐ ตำลึงใบ ๑ บาทใบ ๑ เฟื้องใบ ๑ รวม ๓ ใบเปนเงิน ๑๐ ตำลึงบาทเฟื้องอย่างนี้ และได้เอาตั๋วฎีกาตราพิมพ์ประทับมาในหมายประกาศ ไว้ให้ดูเปนตัวอย่างด้วยแล้ว ถ้าเสนาจะเรียกเงินค่านาต่อราษฎร ให้เอาตั๋วฎีกาพิมพ์ประทับตราเสนา กรมการ กำนันทั้ง ๓ ดวงเปนสำคัญจงทุกราย และให้ทรงตั้งพระราชบัญญัติหมายประกาศ จัดเปนข้อไว้สำหรับผู้รักษาเมืองกรมการเสนากำนัน จะตรวจเดินประเมินนาและราษฎรเจ้าของนาที่จะเสียเงินค่านา ให้กระทำโดยข้อพระราชบัญญัติต่อไป จะ

๏ ข้อ ๑ ถ้าถึงกำหนดเดือนยี่ ให้เจ้าพนักงานกรมนาแต่งเสนาออกเดินประเมินนา แขวงจังหวัดกรุงเทพ ฯ แลหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือก็ให้เจ้าพนักงานกรมนารับตั๋วฎีกาพิมพ์ ต่อเจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ไปมอบให้เสนา แล้วให้เจ้าพนักงานกรมนากับเสนา ทำบาญชีไว้

ต่อกันจงทุกราย ฯะ

๑ ข้อ ๒ เสนาเชิญตราไปวางต่อผู้รักษาเมืองกรมการ วันใดก็ให้ผู้รักษาเมืองเร่งจัดกรมการ ที่มีสติปัญญาได้ราชการกำกับไปกับเสนานายหนึ่ง อย่าให้เนิ่นช้าเสียเวลาเกิน ๓ วันไปได้เปนอันขาด แล้วให้เสนากรมการบังคับให้กำนันนำเดินประเมินนา ของราษฎรด้วยเจ้าของนาจงทุกราย ฯะ

๑ ข้อ ๓ ถ้าเสนากรมการกำนัน เดินประเมินนาว่าได้เท่านั้นไร่ ฝ่ายราษฎรเจ้าของนา ร้องว่าไม่ถึงเท่านั้นไร่ ให้เสนากรมการกำนันพร้อมกัน ลงเส้นกระแสหญาณวัดสอบชัณสูตที่มีต่อสร้างพร้อมด้วยเจ้าของนาให้ถูกต้องกัน ถ้าเจ้าของนาร้องว่า เดิมไถหว่านปักดำทำได้มาก ภายหลังเสียไป เก็บเกี่ยวได้น้อยเท่านั้นไร่ ก็ให้เอาตัวเจ้าของนาบุตรภรรยาผู้ซึ่งทำนาในที่นั้น สาบาลจงทุกคนจึงให้เสนาคิดเอาเนื้อนา แต่ที่ได้เก็บเกี่ยวจงทุกราย แล้วให้เสนากรมการกำนันทำตัวนาฉบับหนึ่ง ประทับตราพร้อมกันทั้ง ๓ นาย ให้แก่ราษฎรไว้ชั้นหนึ่ง แล้วให้เสนากรมการกำนัน ทำบาญชีสอบกันไว้คนละบาน ว่านาแขวงนั้นอำเภอนั้น เจ้าของชื่อนั้นมีนาคู่โคเท่านั้นไร่ นาฟางลอยเท่านั้นไร่ นาขึ้นใหม่เท่านั้นไร่ รวมนาในเมืองนั้นเท่านั้นราย เปนนาเท่านั้นไร่ ได้ทำเก็บค่านาเท่านั้นไร่ ไม่ได้ทำมิได้เก็บเท่านั้นไร่ ให้ถูก

ต้องกันทั้ง ๗ ยาน ถ้าใบ กรุงให้เสนากำนันทำยาญชีสอบกัน ให้ถูกต้องทั้งสองยาน ฯะ

๑ ข้อ ๔ ถ้าราษฎรเจ้าของนาส่งเงินค่านาให้ ก็ให้เอาตั๋วนำมาคืนให้เสนากรมการกำนันพร้อมกัน จึงให้เสนาเขียนด้วยน้ำหมึกลงในหลังตั๋วฎีกาพิมพ์ ที่รับไปต่อเจ้าพนักงานกรุงเทพฯ วันนั้นเดือนนั้นปีนั้น เจ้าของนาชื่อนั้น ทำนาตำบลนั้นได้เท่านั้นเสศงานเท่านั้น เสียเงินค่านาเท่านั้น แล้วให้เสนาประทับตรา ประจำเงิน ประจำชื่อราษฎรเจ้าของนา ให้กรมการผู้กำกับประทับตราประจำนา กำนันประทับตราประจำปี แล้วให้ตั๋วฎีกาพิมพ์ไปกับราษฎรเจ้าของนาจงทุกราย และให้ราษฎรผู้เจ้าของนา ดูตั๋วฎีกาตราพิมพ์ ให้เหมือนกันที่ประทับเปนตัวอย่าง ในพระราชบัญญัตินี้จึงรับไว้ ฯะ

๑ ข้อ ๕ ถ้าเสนากรมการเรียกเงินค่านา ในแขวงกำนันตำบลนั้นเสร็จแล้ว ให้เสนากรมการทำใบเสร็จว่าเจ้าของนาเท่านั้นราย เปนนาเท่านั้นไร่ เปนเงินเท่านั้น ให้ไว้แก่กำนันฉบับหนึ่ง แล้วให้กำนันทำทานบลให้ไว้แก่เสนาฉบับหนึ่ง ว่าได้นำเสนากรมนาเดินประเมินนาทุกราย สิ้นแขวงสิ้นตำบลของกำนันนั้นเสร็จแล้ว ให้กำนันประทับตราลงในทานบลเปนสำคัญ จงทุกแขวงกำนัน ฯะ

๑ ข้อ ๖ ว่าให้เสนากรมการกำนัน ทำยาญชีต่างว่า

จำนวนเงินจำนวนนาจำนวนปี ชื่อราษฎรเจ้าของนา ประทับตรายื่นต่อผู้รักษาเมือง ให้ผู้รักษาเมืองสอบให้ถูกต้องกันทั้ง ๓ ฉบับ แล้วให้หักเงินค่านา ซึ่งพระราชทานในกรุงเทพฯ ร้อยละ ๘ เมืองชั้นที่ ๑ ร้อยละ ๑๐ เมืองชั้นที่ ๒ ร้อยละ ๑๑ เมืองชั้นที่ ๓ ร้อยละ ๑๒ ให้แบ่งกันอย่างที่โปรดพระราชทานดังนี้ เมืองที่ ๑ เสนา ๔ ส่วน กำนัน ๓ ส่วน ผู้รักษาเมืองหนึ่งส่วน กรมการ ๒ ส่วน เมืองที่ ๒ ให้เสนา ๕ ส่วน ให้กำนัน ๓ ส่วน ผู้รักษาเมือง ๑ ส่วน กรมการ ๒ ส่วน เมืองที่ ๓ ให้เสนา ๖ ส่วน ให้กำนัน ๓ ส่วน ผู้รักษาเมือง ๑ ส่วน กรมการ ๒ ส่วน กรุงเทพฯ ให้เสนา ๔ ส่วน ให้อำเภอ ๓ ส่วน เจ้ากรมกองตระเวร ๑ ส่วน ฯะ

๑ ข้อ ๗ ถ้าเสนา กรมการ กำนัน เก็บเงินที่ราษฎรเจ้าของนาได้มาเท่าใด ให้ตีตราถุงเงินฝากไว้แก่ผู้รักษาเมือง ๆ ต้องเก็บรักษาไว้ ถ้าเสนาเก็บเงินค่านา จะคุมเงินมาส่งเจ้าพนักงานกรมนา ให้ผู้รักษาเมืองแลกรมการ จัดเรือจัดคนคุมเงินแลหนังสือบอก พร้อมกับเสนามายังกรุงเทพฯ วางเวรฉบับหนึ่ง เจ้าพนักงานกรมนาฉบับหนึ่ง ว่าเก็บเงินค่านาคู่โคได้เท่านั้น ยังอีกเท่านั้น เงินค่านาฟางลอยได้เท่านั้นยังอีกเท่านั้น นาโค่นสร้างขึ้นใหม่ได้เท่านั้น

ยังอิก เท่านั้น รวมเงินค่านาเมืองนั้น ปีนี้เท่านั้น เปนนา เท่านั้นไร่ เสศงานเท่านั้นได้ส่งเงินลงมาเก่าใหม่เท่านั้นยังอิก เท่านั้นและนาเมืองนั้น ได้เก็บค่านาใน ปีนี้ได้เท่านั้นไม่ได้ทำที่ นาเปล่าอยู่เท่านั้น คิดเปนนาเท่านั้น ก็ให้บอกเข้าไป ณ กรุงเทพฯ ให้เสมอทุกครั้ง อนึ่ง เงินซึ่งเก็บค่านามาได้ นั้นอย่าให้เจ้าพนักงานกรมนา เก็บกักขังรอไว้เหมือน แต่ก่อนเปนอันขาด ได้เงินมาเท่าใด ก็ให้เจ้าพนักงาน กรมนาเร่งส่งคลังมหาสมบัติ ณ หอรัษฎากรพิพัฒน์ อย่าให้ เนิ่นช้าเกินสองวันไปได้ อนึ่งตั๋วฎีกาพิมพ์ ซึ่งเสนารับไป เหลือกลับมามากน้อยเท่าใดให้ส่งเจ้าพนักงานกรมนา ๆ นำ ส่งต่อเจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ ณ หอรัษฎากร พิพัฒน์ ให้สอบบาญชีให้ถูกต้องกัน อนึ่งกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า ได้รับหนังสือบอกผู้รักษาเมือง กรมการด้วยเงินค่านานี้ ก็ให้ส่งมายังพระคลังมหาสมบัติ ณ หอรัษฎากรพิพัฒน์ทุกฉบับ สำหรับจะได้สอบกันกับ เจ้าพนักงานกรมนา ฯะ

๑ ข้อ ๘ ว่าให้ผู้รักษาเมืองสืบสวนตรวจตรา บังคับ บัญชาให้กรมการผู้ไปกำกับ และกำนันนำเสนากรมการเดิน ประเมินนาเรียกค่านาแก่เจ้าของนา ให้สิ้นแขวงสิ้นตำบล ในเมืองนั้นๆ จงทุกราย ถ้าผู้รักษาเมืองเปนใจด้วยเสนากรมการ

ผู้กำกับ แลกำนัน คิดทำบาญชีหางว่าวฉ้อ ตัดบังพระราชทรัพย์ของหลวง มีผู้มาร้องฟ้องพิจารณาเปนสัตย์ จะทำโทษให้จงหนักตามโทษานุโทษ เงินที่ได้ค่าสิบลดมากน้อยเท่าใด ให้เรียกมาให้กับโจทย์ทั้งสิ้น ฯ

๑ ข้อ ๙ ว่าถ้ามีผู้มาร้องฟ้องว่า เสนากรมการกำนันคบคิดกับเจ้าของนา ฉ้อตัดเนื้อนามากเปนน้อย และเสนากรมการทำตั๋วฎีกาแปลงปลอมฉ้อเงินค่านา พระราชทรัพย์ของหลวงพิจารณาเปนสัตย์ ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยนเสนากรมการคนละ ๕๐ ที ให้เรียกเอาค่าสิบลด ที่ได้ไว้มากน้อยเท่าใดมาแบ่งเปน ๓ ส่วน ให้ผู้โจทย์ร้อง ๒ ส่วน ให้ตระลาการผู้ชำระส่วนหนึ่ง แต่ราษฎรเจ้าของนา ผู้ซึ่งคบคิดกับเสนากรมการกำนันฉ้อบังนานั้น ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยน ๕๐ ทีปล่อยตัวไป แต่ถ้าราษฎรเจ้าของนา ฤๅเสนากำนันกรมการซึ่งได้คิดฉ้อเบียดบัง ครั้นภายหลังคนหนึ่งคนใด รู้สึกโทษ กลัวความผิดกลับมาสุแก่โทษ จะทรงพระกรุณาโปรดยกโทษให้ แล้วจะโปรดพระราชทานสินบลให้เหมือนอย่างโจทย์อื่นมาฟ้องที่ว่าไว้ข้างต้นเหมือนกัน ถ้ากำนันไม่นำเสนากรมการเดินประเมินนา ให้สิ้นแขวงสิ้นตำบล พิจารณาเปนสัตย์ ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยน ๕๐ ที ให้เรียกค่าสิบลดซึ่งได้นั้นให้แบ่งเปนสามส่วน ให้แก่โจทย์

ผู้ร้อง ๒ ส่วน ให้กระลาการ ผู้ชำระ ส่วนหนึ่ง ถ้าผู้ซึ่งฟ้องร้องหาไม่จริง ให้ลงพระราชอาญาเฆี่ยน ๕๐ ที ปล่อยตัวไป ค่าฤชาธรรมเนียมให้เรียกเอากับผู้แพ้ฝ่ายเดียว จะ-

๑ ข้อ ๑๐ ว่าธรรมเนียมในกรมนา แต่ก่อนมีว่าราษฎรจะโค่นสร้าง ทำเนื้อนาขึ้นใหม่ ให้ยกต่อผู้รักษาเมืองกรมการไปดู ถ้าที่นั้นมิใช่ที่นาร้างฟางเดิม เปนที่ป่าไผ่ต้นไม้ต่าง ๆ จึ่งให้ทำตั๋วให้แก่ราษฎรไว้เปนนาขึ้นใหม่ ตั้งแต่วันเดือนปีนั้น แล้วให้ทำบาญชีสอบกันไว้ทุกฉบับว่าเปนนาเท่านั้นไร่ แต่ไม่ให้เสนาเรียกเงินค่านาโค่นสร้างในปีที่ ๑ ต่อปีที่ ๒ ที่ ๓ จึ่งให้เรียกค่านา ถ้านาฟางลอยเรียกค่านาไร่ละสลึง ถ้านาคู่โคเรียกไร่ละเฟื้อง ต่อปีที่ ๔ นาฟางลอยจึ่งให้เรียกไร่ละสลึงเฟื้อง นาคู่โคเรียกไร่ละสลึง นั้น ทรงพระมหากรุณาเห็นว่า ราษฎรอุสาหพากเพียรโค่นสร้างเปนที่นาขึ้น มีประโยชน์แก่แผ่นดิน ไม่ควรจะเรียกค่านาในระหว่างปีที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ให้เรียกเงินค่านาต่อไปในปีที่ ๔ ตามพิกัดนาฟางลอยแลนาคู่โคนั้น ถ้านาอยู่ในกรุงก็ให้เสนากำนัน เจ้ากรมกองตระเวรมีบาญชีไว้ ถ้านาหัวเมืองก็ให้ผู้รักษาเมืองกรมการ เสนากำนันมีไว้ให้ชัดเจนแล้วทำบาญชียื่นต่อเจ้าพนักงานกรมนา ๆ ต้องทำยื่นต่อพระคลังมหาสมบัติ ณ หอรัษฎากรพิพัฒน์ทุก ๆ ปี

ว่านาเดิมเมืองนั้นเปนนาฟางลอยเท่านั้นไร่ เปนนาคู่โคเท่านั้นไร่ นาขึ้นใหม่ปีที่ ๑ เท่านั้นไร่ ปีที่ ๒ เท่านั้นไร่ ปีที่สามเท่านั้นไร่ ปีที่ ๔ บอกในนาเดิม รวมกันเปนเท่านั้นไร่ ให้เสมออย่าให้ขาดได้ ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ ถ้าผู้ใดจับจองนาฟางลอยในกรุงเทพฯ และหัวเมืองไว้มากทำแต่น้อยไม่เต็มเนื้อที่ ทิ้งที่ให้รกร้างว่างเปล่าพ้น ๓ ปีไปก็ดี ฤๅที่ได้ทำนาอยู่แล้ว ภายหลังไม่ทำทิ้งไว้พ้น ๓ ปีไป ให้ขาดผลประโยชน์ในแผ่นดิน ถ้าผู้ใดจะไปทำนาในที่นั้น ก็ให้มาบอกต่อเสนาผู้รักษาเมืองกรมการ กำนันไปชี้เขตรทำสำคัญประทับตราให้ที่นาเปนสิทธิ์แก่ผู้ทำต่อไป ถ้าเจ้าของเดิมจะมาว่ากล่าวประการใด ห้ามอย่าให้เสนาผู้รักษาเมืองกรมการคืนที่นานั้นให้เปนอันขาดทีเดียว ถ้าไม่มีผู้ใดมาทำนาในที่นั้น ก็ให้เจ้าของนาเดิมมาบอกเสนากรมการเวรนานั้น ต่อเจ้าพนักงานกรมนา ๆ ต้องมีประกาศให้คนทั้งปวงทราบว่า ที่นั้นเปนที่นาไม่มีเจ้าของ ผู้ใดอยากจะทำก็ให้มาทำ ถ้าเจ้าของหวงนาทิ้งไว้ไม่ทำ และไม่มาเวรนาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกค่านาทำมีดนั้นแก่เจ้าของนาที่หวงไว้ เหมือนนาคู่โคไร่ละสลึง ภายหลังเจ้าของนาฤๅผู้อื่นทำต่อไป จึงให้เรียกค่านาเปนนาฟางลอยไร่ละสลึงเฟื้องตามพิกัด ฯะ

ข้อ ๑๒ ถ้าผู้รักษาเมืองกรมการ และกำนันผู้หนึ่งผู้ใดจับจองนาฟางลอย นาโค่นสร้างในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ถ้าเสนาออกเดินประเมินนา ก็ให้ผู้รักษาเมืองกรมการกำนันบอกบาญชีนาต่อเสนาว่า นาโค่นสร้างนาฟางลอยมีเท่านั้น ถ้าผู้รักษาเมืองกรมการกำนันและผู้ใด ซึ่งจับจองนาฟางลอยนาโค่นสร้าง ไม่บอกเสนา มีผู้มาฟ้องร้องพิจารณาเป็นสัตย์ จะทำโทษตามโทษานุโทษ ให้เสนาเรียกเอาเงินค่านาที่ยักบังไว้ทวีคูณ

๑ ข้อ ๑๓ ว่าพระราชบัญญัติหมายประกาศ ซึ่งแจกมาตามหัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือนั้น ถ้าเจ้าพนักงานกรมนาผู้รักษาเมืองกรมการกำนันเสนาและราษฎรเจ้าของนามีความร้อนรน ฤๅคิดอุบายยักย้ายฉ้อบังพระราชทรัพย์ของหลวง นอกจากข้อพระราชบัญญัตินี้ไป ก็จะทรงเพิ่มเติมตัดรอนแก้ไขให้สมควรแก่การต่อภายหลัง อนึ่งให้เจ้ากรมกองตระเวรซ้ายขวา รับพระราชบัญญัติหมายประกาศ แจกให้อำเภอกำนันแขวงกรุงเทพฯ จงทุกตำบล ถ้าหัวเมืองให้ผู้รักษาเมืองกรมการ รับพระราชบัญญัติหมายประกาศ ให้แก่อำเภอกำนันทุกแขวงทุกตำบล แล้วบังคับให้อำเภอกำนัน อ่านพระราชบัญญัติป่าวร้องให้ราษฎร ผู้ทำนาทราบความโดยละเอียดจงทุกราย

อย่าให้ผู้ซึ่งรับพระราชบัญญัติ หมายประกาศเอาไปเกียนิ่งไว้ ถ้าราษฎรแขวงใดตำบลใดว่าไม่ทราบ ในพระราชบัญญัติหมายประกาศประการใด จะทำโทษผู้ซึ่งรับพระราชบัญญัติหมายประกาศ ในแขวงนั้นตำบลนั้น ตามโทษานุโทษ ให้เสนาบดี ผู้รักษาเมืองกรมการ อำเภอกำนันราษฎรเจ้าของนาย กระทำตามพระราชบัญญัติ หมายประกาศจงทุกข้อทุกประการ ประกาศมา ณ วันพุฒ เดือนอ้าย ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีจอ ฉศกศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลประจุบันนี้ ฯะ

ประกาศเรื่องเครื่องรางเม็ดดี

๏ ด้วยพระยามหามนตรี ศรีองครักษ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ทราบทั่วกันว่าคำซึ่งพูดกันอยู่บ่อย ๆ ว่าเขามีเครื่องราง เขามีเม็ดดี จึงได้เปนอย่างนี้ อย่างนั้น ท่านทั้งปวงคงจะได้พูดได้ยินได้ฟังอยู่บ่อย ๆ จนบัดนี้ก็มีผู้พูดในหนังสือพิมพ์ดรุโณวาท ว่ามีเม็ดดี ก็เมื่อท่านทั้งปวงได้ยินถ้อยคำดังนี้หลายหูขึ้นแล้ว ความเชื่อนี้ก็จะเกิดขึ้นได้โดยเรวเพราะเคยนึกเคยเชื่อเคยฟังมาหลายแห่ง มิใช่แต่ในพระราชวัง เมื่อลงใจเชื่อแล้ว ก็จะเปนความโทมนัศ

เสียใจ ท้อ ถอยใน ราชการ ไป เปน ที่ สงไสย สนเท่ห์ จนเจ้าก็ ไม่เชื่อข้า ข้าก็ไม่เชื่อเจ้า เสียราชการ ไป ทั้ง สิ้น เพราะฉนั้น จึงให้ประกาศ ทราบ ทั่วกันว่า พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ตั้งแต่ เสด็จเถลิง ถวัลราชสมบัติ มา ถึง ๖ ปี ๗ ปี มาแล้ว แต่แรก จะ ว่า ยัง ทรง พระ เยาว์ อยู่ก็ตามที แต่ใน ๒ ปี ๓ ปี นี้ก็ ทรง พระ เจริญ ภอ จะได้กิจ การ ทั้ง ปวง เปน ไป ได้บ้าง แล้ว ข้าง ใน ที่ เปน ตัวโปรด ตัว ปราน ก็มี แต่ไม่ ได้ทำความ คุมเหง เบียดเบียนให้ผู้ ใดได้ความ เดือดร้อน พระบาท สมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ก็ยังไม่ได้ทำการ สิ่งใดให้ปรากฏ ว่า เปน การผิด ยุติธรรม เพราะข้างใน การเก่า ๆ ซึ่งเปนคำ ติเตียน ก็มี อยู่ หลาย อย่างใน การ ทุกวันนี้ ก็ ทรงเข้า พระไทย ว่าการ เช่น อย่าง แต่เดิม นั้น ก็ยังไม่เปน ขอ ให้ท่าน ทั้งปวง ตริ ตรอง ดูเถิด การเปน อย่าง ไร มา ย่อม ได้เห็นได้ยิน ได้ฟัง อยู่ ทั้ง สิ้น เพราะ ฉนั้น ท่าน ผู้ที่ได้ ทราบ การ อยู่ จริง ๆ จงวางใจ ให้เปน ยุติ ธรรม แล้ว และตริ ตรอง ดู ก็ คง จะ เหนได้ว่าเปน การ อย่างไร เพราะ ตั้งพระ ราช หฤไทย ดังนี้ จึง ทรง พระราช ดำริห์ เห็น ว่า ไม่ควร เลย ที่ท่านทั้งปวง จะ พูด จะ คิด ถึง เครื่อง ราง เม็ดคิ อย่างเช่นเก่า ๆ เมื่อมี ผู้พูดผู้คิด ดังนี้ ก็เปน ที่ เสีย พระราช หฤไทย มาก เพราะ ว่าพระ บาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว สู้ลด พระราช อิศริยยศ ลง

ทั้งเคาซิลออฟสเตต แลปริวีเคาซิลเปนที่ปฤกษาราชการ เพื่อจะให้ช่วยยึดหน่วงพระองค์มิให้ตกไปในทางที่ผิด ก็เมื่อการซึ่งเปนความเดือดร้อน เปนความไม่ดีมีขึ้นอย่างไร ก็ควรที่ปริวีเคาซิลจะกราบทูลตักเตือน ให้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท โดยความซื่อสัตย์กะตัญญูจึงจะชอบ นี่ท่านเสนาบดีแลปริวีเคาซิลผู้ใดผู้หนึ่ง ก็มิได้กราบทูลว่ากล่าวสิ่งใดเลย จึงทรงพระราชดำริห์เหนว่า การซึ่งทรงประพฤติไปนั้นเปนการถูกต้องเรียบร้อยดีอยู่ ก็ผู้ซึ่งพูดซึ่งคิดดังนี้นั้น ถ้าเปนคนนอกจากเคาซิล นอกจากข้าราชการ ก็เหนจะเปนคนไม่รู้จักอะไรเลย พูดไปตามความคิดความเหนของตัว โดยถ้าถึงก็พึ่งซ่าน ถ้าเปนเคาซิลก็เหนว่าเปนการไม่ควรพูด เหมือนหนึ่งที่หนังสือดังนี้ ก็จะต้องแลเหนชัดว่าเคาซิลผู้นั้น จะเปนคนมีความริศยามาก แลเปนคนมีโวหารมาก บ้าๆอยู่ จึงได้พูดดังนี้ ตัวเปนเคาซิลควรจะทำเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูล ที่ไม่อาจกราบทูลนั้นจะเปนเพราะเหตุใด ให้ท่านทั้งปวงดำริห์ตริตรองดูเถิด

ชายๆจะผิดด้วยคำสาบาลบ้างดอกกระมัง การซึ่งว่าชี้แจงมาทั้งนี้ เพราะจะให้ท่านทั้งปวงเหนว่าคดีซึ่งพูดนั้น

น่า ๒๕๐ ลักษณพระราชกำหนดว่าด้วยกรมพระราชวัง เล่ม ๑ ไม่ได้พูด โดยความจับมั่นคั้นตาย เปนแต่คำหล่อย ๆ ควรจะเชื่อได้ฤๅ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งพระราชหฤไทย จะทรงชุบเลี้ยงข้าราชการให้สมควรแก่ความดีความชอบ และจะให้ราชการเปนไปโดยยุติธรรม ให้ราษฎรอยู่เย็นเปนศุขทั่วกัน ทรงพระวิตกอยู่ด้วยท่านทั้งปวง ได้ยินถ้อยคำดังนี้ ก็จะมีความท้อถอยเสียใจไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศมาให้ทราบทั่วกันว่า ข้างในก็ส่วนหนึ่ง ราชการก็ส่วนหนึ่ง ไม่เกี่ยวข้องสิ่งใดกันเลย ทั้งในบัดนี้แลเบื้องน่า อย่าให้เชื่อถือถ้อยคำคนที่พูดอย่างนี้เลย เปนอันขาด จงให้ตั้งใจทำราชการ หาความดีความชอบต่อไปข้างน่าเทอญ ประกาศมา ณวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรมสี่ค่ำ ปีจอฉอศก

ประราช กำหนดประกาศ

ณวัน ๕ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีจอฉอศก ๑๒๓๖

(พระราชลัญจกร ไอยราพต)

พระราชลัญจกร	พระราชลัญจกร
พระบรมราชโองการ	ประจำแผ่นดิน
เซ็นพระราชหัดถ	(จุฬาลงกร)

๏ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ บดินทรเทพย์มหามงกุฎ บุรุษย์รัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร์ วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรม มหา

จักรพรรดิ ราชสังกาศ บรม ธรรมิกมหา ราชา ธิราช บรมนารถ บพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรม ราชวงษ ซึ่งได้ประดิษฐาน แลดำรง ศิริรัตนราไชย มหัยสวริยา ธิปัตย ณกรุงเทพ ฯ มหานคร อมร รัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา ณประเทศ บางกอก เปน บรม ราชา ธิราช แก่ลาว ประเทศ มลายูประเทศ ฯ ล ฯ

ประกาศ ให้ทราย ทั่ว กัน ว่า เรามี ความ รักใคร่ เปนที่ ไว้ใจ ในพระบวร วงษเธอ กรม พระราชวัง บวร สฐาน มงคล เพราะมีประสงค์จะ จัดการ ให้หมั้นคงเปน ที่แขง แรง เพื่อจะ ให้บ้านเมือง เรียบร้อย แลราษฎรจะได้อยู่เย็น เปนศุขทั่ว พระราช อาณาเขตร เพราะ ฉนั้นเราจึงได้มีพระบรมราช โองการ มาร พระบัณฑูร สุรสิงหนาท ให้ตั้งกฎประกาศ ไว้ให้รู้ทั่ว กัน ว่า เมื่อณวันพุฒ เดือนอ้าย ขึ้น สิบเอ็ด ค่ำ ปี มโรงสัมฤทธิ ศก ศักราช ๑๒๓๐ เราได้มอบ สุพรรณบัตร แลประกาศ ตั้งพระ บวร วงษเธอเปน กรม พระ ราช วัง บวร สฐาน มงคล มีราช อิศริยศ บริวารยศ แล เงิน ขึ้น ตาม ธรรมเนียม แผ่นดิน ซึ่ง เปน ธรรมเนียม รู้ทั่ว กัน มาแต่ เดิม แล สุพรรณ บัตร คำ ประกาศ ที่ เราได้ตั้ง พระ บวร วงษ เธอ กรม พระราชวัง บวร สฐานมงคล แล้ว นั้น คง อยู่ตาม เดิม ให้พระ บรม วงษานุวงษ ท่าน เสนา บดี เคาซิลลอร์ แลข้า ราชการราษฎร ทั้ง ปวง เชื่อถือ ใน คำ ประกาศ นี้ เปน ที่ แน่นอน

สืบไป อนึ่งเรามีความประสงค์ ที่จะให้พระยวรวงษ เธอ กรม พระราชวัง บวร สฐาน มงคล ได้รักษาเกียรติยศ โดย สมควร เราจึงให้ กรม พระราชวัง บวร สฐาน มงคล มีทหารขึ้นเลก แล อาวุธ สำหรับเฉภาะ ๒๐๐ ร้อย คน แล ทหาร ๒๐๐ คนนี้ ให้อยู่แต่ใน พระ ราช วัง บวร สฐาน มงคล ฤๅ กรม พระราชวัง บวร สฐาน มงคล จะ ไป อยู่แห่งใด ที่เปน สฐาน ที่ วังที่ กรม พระราช วังบวร นั้น ทหารจึงจะ ตาม ไป อยู่ รักษาได้ แต่ที่ เปน สฐาน ที่ วัง เท่า นั้น ถ้าเราจะ ต้อง การ เรียก ทหาร ๒๐๐ คน นั้น ให้ มา ช่วย การ เมื่อไร เราจะ มี คำสั่ง เซน ชื่อ ของเรา ให้เปน สำคัญ ก็ ต้อง มา ตาม ความ ประสงค์ของ เรา

๑ อนึ่ง การ หนัก การ สำคัญ แล การ รับ ผิด รับ ชอบ ในการ แผ่น ดินทุก อย่าง ฝ่าย ใน ที่ จะ รักษา ให้อยู่เยนเปน ศุข แล การ ฝ่าย นอก ที่ ป้อง กัน รักษา ราช อาณา เขตร ของเรา นั้น เรา ได้ บังคับ เปน สิทธ ขาด อยู่ กับ เรา ผู้ เดียว ดังนี้ เพราะ ฉนั้น แต่ ปืนดา เรือ รบ แล เครื่อง อาวุธ ต่าง ๆ กระสุนดิน ดำ ที่ เปน เครื่อง รบ ต่าง ๆ ที่ อยู่ ใน พระราช อาณา เขตร ของ เรา ต้อง อยู่ ใน อำนาจ เราคนเดียว ทั้ง สิ้น ผู้ อื่น จะ มี ไม่ได้ เว้นไว้ แต่ เรา จะ อนุญาต ให้ อนึ่ง แต่นี้ ต่อ ไป เบื้อง น่า ถ้าเราจะ จัด การ ได้ ดัง ประสงค์ ของ เรา แล้ว นั้น คือเรา จะ จัด เงิน แผ่นดิน ให้เปน ธรรมเนียม มั่นคง เรียบร้อย กว่าแต่ก่อน แล เรามี

ความ ประสงค์ ที่จะให้ภาระหนัก ของ ราษฎร ที่ มี อยู่ นั้น ให้ เบา บาง ลง กว่า แต่ ก่อน แล มิ ให้ ประโยชน์ แล แรง ของ ราษฎร เสีย เปล่า ได้ ถ้า เรา ได้ คิด จัด การ ใหม่ ที่ จะ เก็บ เงิน แล จ่าย เงิน ซึ่ง เปน ผล ประโยชน์ ของ เรา ประการ ใด เรา จะ รักษา ผล ประโยชน์ ของ พระ บวร วงษ เธอ กรม พระราชวัง นั้น ด้วย ให้ เหมือน กับ ธุระ ของ เรา แล ความ รับ ความ ยอม ซึ่ง เรา ได้ ประกาศ มา นี้ ก็ เพราะ พระ บวร วงษ เธอ กรม พระ ราชวัง บวร สฐาน มงคล ได้ กระทำ ความ สัตย์ ให้ ต่อ เรา ใหม่ ว่า ได้ รับ ถือ ความ สุจริต ซื่อ ตรง แล มี ความ ภักดี รัก ใคร่ ใน ตัว เรา แล อำนาจ ของ เรา ต่อ ไป แล พระ บรม วงษานุวงษ ท่าน เสนา บดี ที่ มา ประชุม ประกาศ มา ณ วัน พฤหัศบดี เดือน สาม แรม ห้า ค่ำ ปี จอ ฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เปน ปี ที่ ๗ ใน รัชกาล ปัจจุบัน นี้

(กรม พระราชวัง บวร ตรา นารายณ์ ทรง ปืน)

(สมเด็จ กรม พระ บำราบปรปักษ์ ตรา พระ มหา มาลา)

(สมเด็จ เจ้า พระยา บรม มหาศรี สุริยวงษ ตรา พระ สุริยมณฑล)

(เจ้าพระยา ภูธราภัย ตรา พระ ราชสีห)

(เจ้า พระยา สุรวงษ ไวยวัฒน์ ตรา พระคชสีห)

(เจ้าพระยา ภาณุวงษ ตรา บัว แก้ว)

ประกาศ ว่าด้วยผู้จะถวายฎีกา ให้ร้องคำนับ ต่อท่านอธิบดีในศาลนั้น ๆ ก่อน

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าราชการ แลราษฎรผู้ซึ่งต้องคะดีเปนความ ตามโรงศาลให้รู้ทั่วกัน ด้วยความกรมพระนครบาลก็ได้ โปรดเกล้า ฯ ตั้งกอมมิตตี้ ออกไปประชุมชำระอยู่ณเก๋งข้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ความมรฎกความแพ่ง ให้พระยาเจริญราชไมตรี พระอินทรเดช พระสุริยภักดี หมื่นราชามาตย์ ยกออกไปชำระที่ศาลต่างประเทศ ก็เพราะมีพระราชประสงค์ ที่จะให้ความของราษฎรแล้วไปโดยเร็ว บางทีจะมีโจทย์จำเลยคู่ความ สงไสยคิดใจผู้พิพากษาตัดสินว่าไม่เปนยุติธรรมครั้นจะไปร้องเรียนแห่งใด ก็ไม่ได้ก็จะมีความโทมนัศน้อยใจไปต่าง ๆ จึงโปรดเกล้า ฯ ว่าแต่นี้ต่อไป ถ้าโจทย์จำเลยเปนความตามโรงศาล ถ้าจะร้องกล่าวโทษลูกขุนตระลาการ เสมียนนายพธำมรงผู้คุม ในกรมพระนครบาล ก็ให้ทำเรื่องราวร้องต่อแชแมนแลกอมมิตตี้ ก่อน ถ้าความมรฎกความแพ่งซึ่งพระยาเจริญราชไมตรี ได้กำกับชำระตัดสินนั้นโจทย์จำเลย จะกล่าวโทษลูกขุนตระลาการเสมียนผู้คุม ก็ให้ทำเรื่องราวร้องต่อพระยาเจริญราชไมตรี ก่อน ถ้าความ

เล่ม ๑ ลักษณ ผู้ต้อง คะดีให้ร้อง ต่อ อธิบดี ก่อน ถวายฎีกา มา ๒๔๕

ซึ่ง ชำระ อยู่ ใน กรมหาด ไทย กรม พระกระ ลาโหม กรม ท่า กรมวัง กรมนา กรม พระคลัง มหา สมบัติ ฉนอ รัษฎา กร พิพัฒน์ กรม พระสุรัศวดี กรม ท่า ซ้าย กรม ธรรม การ แล กรม ใด ๆ ซึ่ง มี ขุนศาล ตระลาการ ชำระ นั้น ถ้า โจทย์ จำเลย จะ ร้อง ผู้ เปน อธิบดี ใน กรม นั้น ๆ เสีย ก่อน ถ้า จะ ร้อง กล่าว โทษ ลูก ขุน ผู้ ปรึกษา ปฤกษา ที่ ศาล ปรับ ไหม พรหม ใน กรมหาด ไทย กรม พระกระลาโหม กรม ท่า กรมวัง กรมนา กรม พระคลัง มหา สมบัติ ฉนอ รัษฎา กร พิพัฒน์ กรม พระ สุรัศวดี กรม ท่า ซ้าย กรม ธรรมการ ก็ ให้ ทำ เรื่อง ราว มา ร้อง ต่อพระยา ธรรมสาร นิติวิชิต ภักดี ก่อน ถ้า โจทย์ จำเลย ทำ เรื่อง ราว ร้อง กล่าว โทษ ลูกขุน ตระลาการ เสมียน นาย พ ทำมรง ผู้ คุม ยื่น ต่อ ท่าน ผู้ เปนอธิบดี ใน กรม นั้น กระ ทรวง นั้นแล้ว ท่าน ผู้ อธิบดี ไม่ ชำระ ตัดสินให้ จึ่งให้ ทำฎีกา กล่าว โทษ ท่าน ผู้ เปน อธิบดี ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ขึ้น ๓ ค่ำ ขึ้น ๑๔ ค่ำ แรม ๗ ค่ำ แรม ๒๔ ค่ำ พร้อม กันน่าปตูพิมานไชยศรี จะ เสด็จ พระราช ดำเนิน ออก ถ้า ไม่ เสด็จ ออก ก็ จะ โปรด ให้ สมเด็จ พระเจ้าน้อง ยาเธอ เสด็จ ออก ให้ กรม พระ ตำรวจ น่า รับฎีกา ตัด ขึ้น ทูล เกล้า ฯ ถวาย ห้าม อย่าให้ โจทย์ จำเลย ซึ่ง เปน ความ ทำฎีกา กล่าวโทษ ลูกขุนตระลาการ เสมียน นาย พ ทำมรง ผู้ คุม

น่า ๒๕๘ ลักษณเรียกภาษีไม้ซอนสัก ไม้กระยาเลย เล่ม ๑ ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเปนอันขาดทีเดียว ให้ข้าราชการแล ราษฎรซึ่งเปนความตามโรงศาล กระทำตามหมายประกาศนี้ จงทุกประการ ประกาศมา ณวันพุฒ เดือนสี่ ขึ้นสี่ค่ำ ปีจอฉอศก ศักราช ๑๒๓๖

ประกาศไม้ซอนสัก แลไม้กระยาเลย

๑ ด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรม พระบำราบปรปักษ์ อธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ รับพระ บรมราชโองการ มาร พระบัณฑูรสุรสิงหนาท ใส่เกล้า ฯ ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่พระราชวงษานุวงษ ข้าราช การผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน แลราษฎรคนชาวต่าง ประเทศทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า ไม้ใหญ่ ๆ ในพื้นบ้านพื้นเมือง มาก คือไม้สัก ไม้แก่นต่าง ๆ ไม้กระยาเลยต่าง ๆ หลาย อย่างหลายประการ เปนทำเลที่ราษฎรชาวสยามแลคนชาว ต่างประเทศ ได้อาไศรยเปนสินค้าใหญ่อยู่หย่างหนึ่ง ผู้ว่า ราชการเมือง กรมการแลเจ้าภาษีนายอากร ได้เก็บค่าตอไม้ บ้าง ชักภาษีตันบ้าง ปีหนึ่งเปนเงินก็มาก ได้มาเจือจาน เปนกำลังในการทนุบำรุงแผ่นดินอยู่ เจ้าภาษีไม้ซอนสัก ไม้กระยาเลย แต่เจ้าภาษีเสาไม้แก่นไม้น่า เก็บภาษีเอา แก่ราษฎรลูกค้า หมกก้าวก่ายคละปนกันด้วยชนิดไม้ต่าง ๆ

ยังไม่มีกำหนด ราษฎรก็ได้ความเดือดร้อน บางทีราษฎรจะล่องแพไม้เปนตุ้นเปนท่อนลงมา กลัวเจ้าภาษีจะชักภาษี ยักเลื่อยเปนกระดานมัดเข่นแพล่องลงมาบ้าง ต่อเปนเรือใหญ่น้อยล่องลงมาขายบ้าง เจ้าภาษีเรียกภาษีบ้าง ไม่ได้เรียกบ้างเงินแผ่นดินก็ตกขาดไป บางทีเจ้าภาษีตั้งเรียกภาษีอยู่แขวงนี้ ราษฎรลูกค้ายักล่องแพไม้ไปเสียแขวงอื่นบ้าง ยักล่องหนีภาษี เจ้าภาษีเก็บไม่ได้บ้าง ก็ขาดประโยชน์เงินแผ่นดินไป บางทีราษฎรล่องแพไม้ลงมาจวนถึงภาษีน้ำเชี่ยวพวนขาดแพแตกล่องเลยเกินภาษีไป เจ้าภาษีจับว่าลักล่องแพไม้เกินภาษี กำหนดที่เกินเพียงไรไม่เกินเพียงไร ก็ยังไม่มี ราษฎรลูกค้าก็ได้ความเดือดร้อน จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคำประกาศสำหรับภาษี ไม้ขอนสักไม้กระยาเลยไว้ ว่าตั้งแต่นี้สืบไป ฯ

๑ ข้อ ๑ ภาษีไม้ขอนสักไม้กระยาเลย ให้เปนภาษีคอเวอนแมนต์ทำ พระราชทานเงินลด ฯ

๑ ข้อ ๒ เดิมราษฎรลูกค้าล่องไม้ขอนสักไม้กระยาเลยลงมาทางแขวงเมืองกำแพงเพชรทาง ๑ แขวงใหญ่ทาง ๑ สองทางรวมกันที่เมืองนครสวรรค์ เจ้าภาษีได้ตั้งเรียกภาษีที่เมืองไชยนาทใต้เมืองนครสวรรค์ บัดนี้มีราษฎรลูกค้าบาง

พวกตัดไม้ซื้อไม้ขอนสักไม้กระยาเลย ชักลากลงทางลำน้ำเมืองกาญจนะบุรีหนีภาษี ให้เจ้าภาษีแยกไปตั้งเรียกภาษีทางลำน้ำเมืองกาญจนะบุรีตำบลหนึ่ง ฯะ

๏ ข้อ ๓ ให้ลูกค้าผู้ที่ล่องไม้ลงมาถึงเจ้าภาษีแล้ว ให้บอกแก่เจ้าภาษีจงทุกราย ถ้าไม่บอกเจ้าภาษีล่องแพไม้เลยลงมาพ้นโรงภาษี ๔๐๐ เส้น เจ้าภาษีจับได้ ให้ปรับผู้ลักล่องแพไม้เกินที่กำหนด เอาพิกัดภาษีขึ้นตั้งปรับ ๑๐ ต่อ เปนสินไหมกึ่งเปนพินัยกึ่ง ส่วนสินไหมยกให้แก่ผู้จับ ส่วนพินัยเอาเปนหลวง ฯะ

๏ ข้อ ๔ ให้เจ้าภาษีพร้อมกับผู้ว่าราชการเมือง กรมการลงเส้นเชือกวัดแต่โรงภาษีทุกตำบล ด้านใต้น้ำให้ได้ ๔๐๐ เส้น แล้วปักหลักไม้แก่นใหญ่ ๆ ลงไว้ ให้รู้ทั่วกันเปนสำคัญ ฯะ

๏ ข้อ ๕ ถ้ารายฎรลูกค้าล่องแพไม้มา จวนถึงโรงภาษีพวนขาดฤๅแพแตก ไม้ล่องเกินโรงภาษี ๔๐๐ เส้นพ้นหลักปักไว้ไป อย่าให้เจ้าภาษีจับปรับลูกค้าเปนอันขาด ให้เจ้าภาษีคิดพิกัดเก็บตามธรรมเนียม ฯะ

๏ ข้อ ๖ รายฎรลูกค้าขึ้นไปซื้อไม้ขอนสัก ไม้กระยาเลยเลื่อยเหนือภาษีเปนกระดานหนาบ้าง กระดานบางบ้าง แล้วล่องเปนกระดานลงมา ให้เจ้าภาษีคิดน่ากระดานใหญ่น้อยยาวสั้นเปนไม้ต้นได้ใหญ่กำเท่าใดได้ยาววาเท่าใด ให้ชัก

ภาษีตามพิกัดไม้ขอนสักไม้กระยาเลย ฤๅจะชักภาษีเปนแผ่นกระดานหนายาง กว้างยาวเท่ากัน ๑๐ แผ่นชัก ๒ แผ่นตามพิกัดก็ได้ ฯะ

๑ ข้อ ๗ รายฎรลูกค้าขึ้นไปตั้งเลื่อยไม้ขอนสัก ไม้กระยาเลยเปนกระดานต่อเรือใช้บ้างขายบ้าง อย่าให้เจ้าภาษีเรียกเก็บภาษีเอาแก่รายฎรเปนอันขาด ฯะ

๑ ข้อ ๘ ไม้กระยาเลยนั้นกำหนดไว้ คือไม้ตะแบก ๑ ไม้ตะทิต ๑ ไม้กระทุ่ม ๑ ไม้ตาลทึก ๑ ไม้สีเสียด ๑ ไม้ยาง ๑ ไม้อุโลก ๑ ไม้งิ้ว ๑ ไม้พยอม ๑ ไม้คร่าว ๑ ไม้ก้านเหลือง ๑ ไม้ตะเคียน ๑ ไม้บุนนาก ๑ ไม้เหียง ๑ ไม้อินทนิน ๑ ไม้เสลา ๑ รวม ๑๖ อย่างยาวตั้งแต่ ๓ วาขึ้นไป ให้เจ้าภาษีเรียกภาษีตามพิกัดไม้กระยาเลย อย่าให้เรียกภาษีเปนพิกัดไม้ขอนสัก ไม้เสา ไม้รอด เปนอันขาด ฯะ

๑ ข้อ ๙ รายฎรลูกค้าตัดไม้ ล่องไม้กระยาเลยมาจำหน่ายหลายแควหลายลำน้ำ ถ้าลำน้ำเมืองกาญจนะบุรี ให้เจ้าภาษีตั้งเรียกภาษี ณ แขวงเมืองราชบุรี ถ้าลำน้ำเมืองสุพรรณบุรี ให้เจ้าภาษีตั้งเรียกภาษี ณ แขวงเมืองนครไชยศรี ถ้าลำน้ำเมืองปราจิณบุรีให้เจ้าภาษีตั้งเรียกภาษี ณ แขวงเมืองฉเชิงเทรา ถ้าลำน้ำเมืองกำแพงเพชรเมืองพิศณุโลกย์ให้เจ้าภาษีตั้งเรียกภาษี ณ แขวงเมืองไชยนาทตามเดิม

อย่าให้เจ้าภาษีตระเวนแมน เรียกเก็บภาษีไม้ขอนสักไม้กระยาเลย เอาแก่ราษฎรลูกค้าให้ผิดจากคำประกาศ ๙ ข้อนี้ไปเปนอันขาดทีเดียว ประกาศมาณวันอาทิตย เดือนสี่แรมแปดค่ำ ปีจอฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

ประกาศเรื่องสุริยอุปราคา อย่าให้ราษฎร ตื่นเต้นวุ่นวายไป

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่าให้ประกาศทราบทั่วกันว่า อันว่าลักษณสุริยุปราคานั้น เปนด้วยดำเนินพระอาทิตยพระจันทรเกี่ยวกัน พระจันทรเดินเร็วกว่าพระอาทิตย เดือนหนึ่ง รวมราษีถึงอาทิตยครั้งหนึ่งในวันดับ แล้วก็หลีกกันไปเจริญขึ้นวันละน้อย จนถึงวันเพ็ญเล็งอาทิตยตรงแล้ว เดินแรงรีบไปจนทันถึงอาทิตยอีก โดยทางมัทยมตวันตกไปตวันออก ฝ่ายทางสมมุตบิดเหนือบิดใต้นั้น ก็บิดไปตามกำหนดคือ ราษีธนู ๑๘ องษาบ้าง ๑๙ องษาบ้าง สุดทางใต้ แล้วเดินกลับเข้ามาจนถึงราษีเมถุน ๑๘ องษาบ้าง ๑๙ องษาบ้าง สุดทางเหนือ ที่เรียกว่าโกลังเหนือใต้นั้น บิดเข้าบิดออกอยู่เสมอเปนนิจ เมื่อจันทรเดินถึงอาทิตยในวันดับนั้น ก็เปน

กำหนด สุริยุปราคาทุก อันดับมณฑล ของจันทร นั้น ยังอาทิตย โดย ทาง ที่เดิน ยืดเหนือใต้นั้น ยืดถึงทาง อาทิตย เกี่ยว กันได้ แห่งใด ที่ ทาง เกี่ยวนั้น คือ ราหู ใน ประติทิน ว่า ราหู อยู่ราษีใด ทาง อาทิตย ทาง จันทร ยืด เหนือ แลใต้ ก็เกี่ยว กับ ราษี นั้น ทั้ง ราษี ที่ เลง นั้น ก็ เปน ที่ ราหู ด้วย ราหู สองราษีตรง กัน คือ ราหู ล่าง ราหู บน เปน กำหนด สุริยุปราคา จันทรุปราคาแน่ ถ้า อาทิตย เดิน ถึง ทาง ที่ เกี่ยว ทาง จันทร เมื่อ เวลา เดือน เพญ จันทร เลง อาทิตย ก็ เปน จันทรุปราคา ถ้า อาทิตย เดิน ถึง ทาง ที่ เกี่ยว ทาง จันทร เมื่อ เวลา เดือนดับ จันทร ก็ ถึง ทาง นั้น ด้วย รวม ราษี เดียวกับ อาทิตย ก็เปน สุริอุปราคาน ใน ปีละ ๒ ครั้ง เปน กำหนด แล ที่ จะเหน ได้นั้น ก็ ต้อง เหนได้ ตาม ประเทศ ที่ ถูก เวลา อันควร จะเหนได้ คือ สูนย์ กลาง วัน จันทร กลางคืน ตัว ราหู ลักษณ เตม คราษ นั้น ไม่มี ถ้า ประเทศ ใด อยู่ ตรงใส้ สูญ อาทิตย แล จันทร ก็จะเหน เตม คราษ มี สอง อย่าง ถ้า จันทร โต กว่า อาทิตย ก็ เปน สรรพคราษ หมด ดวง ถ้าจันทรเล็กกว่าอาทิตย ก็ เปน สรรพ คราษ วงแหวน เหลือ ดวง อาทิตย อยู่ รอบ ที่ วงจันทร ที่ ยัง ประเทศ ที่ ไม่ ตรง นั้น ก็เหนเปน ตรีคราษ บ้าง อัฒคราษ บ้าง บาท คราษ บ้าง ตาม ที่ใกล้ ที่ไกล ชิด แล ห่าง ถ้า มี อานุภาพ เหาะไปได้ ก็ จะได้ เหน สุริยุปราคา สรรพคราษ ทุกคราวมี เปน ดัง นี้ แน่ อย่า สงไสเลย ซึ่ง ว่า นาน ๆ จึง จะ ได้เหน สุริย์ สรรพคราษ ครั้ง หนึ่ง นั้น เพราะ ว่าไม่ ใคร่ จะ ตรง สูญ

อาทิตยแลจันทร จะกำหนดว่าเท่านั้นยี่เท่านี้ยี่ จะเหนตรงที่นั่นที่นี่ก็ไม่ได้ตามแต่ดำเนินเกี่ยวห่างแลชิด ตรงแห่งใดก็แห่งนั้นเหน ในประเทศชาวสยามนี้รู้น้อยแต่อยาบๆ ไม่รู้ละเอียดได้คราวเมื่อเปนนั้นจะตรงแห่งใด จะเหนแห่งใดก็ไม่อาจคำนวนให้แน่ได้ ผู้ที่รู้จริงโดยละเอียดแท้ เขาคำนวนกะลงว่าตรงแห่งใดจะเหนเปนสรรพคราษได้ เขาก็ไม่คอยดูไว้เปนแยบอย่างตามกำลัง ที่เขาไปได้มีมากหลายครั้งหลายอย่าง ที่จะว่าร้อยยี่สองร้อยยี่มีครั้งหนึ่งนั้น จะได้อย่างที่ไหนเชื่อนเหน จะมีไม่ห่างนักจึ่งเที่ยวดูได้ เขาไม่ได้ทายว่าร้าย เปนสุริยครั้งหนึ่งก็เหนมากด้วยกันหลายบ้านหลายเมือง ฝ่ายไทยซึ่งได้คำนวนตามคำภีร์สารำไทยสารำรามัญนั้น ก็ทำไปตามตำราเหมือนหลับตาคลำ มิได้รู้อะไรงมงายไปตามของเก่า ถือสุริยสรรพคราษหมดดวงนั้นไม่มีครั้นเมื่อมีขึ้นก็จับไม่ได้ทาย ไม่เปน การที่จริงนั้นที่ทำสถิตคราษฉะฉายาลัภได้ทั้ง ๖ ถาน ก็เปนสรรพคราษทุกครั้ง ต้องคิดคำนวนหาที่ประเทศตรงใส้อาทิตยใส้จันทร แล้วก็ทายได้ว่าประเทศนั้นจะเหนหมดดวงเปนแน่ ไม่รู้คำนวนหาที่ตรงแล้วหลงงมไปว่าสุริยหมดดวงนั้นเปนอันขาด การไม่มีวิชาที่จะคำนวนสุริยุปราคาษนั้น ยังมีการละเอียดโดยมากจะว่าไปก็ยาวนัก ประกาศมาให้รู้เปนสังเขป ผู้รักเรียนวิชา

โหวาสาตร จะได้ตริตรองศึกษาให้ละเอียด ขอเสียอย่าหลงงมงาย ทายร้ายทายดี เปนสุริยอย่างนั้นดี อย่างนี้ร้าย เมืองนี้จะเปนเมืองโน้นจะตาย ทายตามตำราโง่ ๆ ไม่ต้องการเลย ผู้ที่เขาเปนนักปราชถ้าเขาจะเย้ยเยาะ ว่าเปนป่าเหมือนข่าลาว ไม่รู้พูดขู่ให้ตกใจ ไม่ควรจะพูดออกความโง่ของตัวเลย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสพยากรณ์ไว้ว่าสุริยนี้ ยากนักนาน ๆ จะได้เหนสักครั้งหนึ่ง ด้วยไม่ถูกที่ตรงได้ เปนของปลาดอยู่ ถ้าอยู่ในที่เดียวแล้วร้อยปีสองร้อยปี จะได้เหนสักครั้งหนึ่ง เกิดมาตายเสียไม่ได้เหนมีมาก ยากที่คนโดยจะคิดคำนวนให้ถูกได้ ทรงพยากรณ์ไว้ดังนี้ คำที่กล่าวว่าทรงพยากรณ์ไว้ว่า สุริยสรรพคราสนี้มีบ่อย ๆ ไม่ได้ร้อยปี แลร้อยปีเศษจึงมีครั้งหนึ่งนั้น ท่านผู้ที่ได้ยินได้ฟัง ฟังผิดเข้าใจผิดไปเอง หาได้ทรงพยากรณ์ดังนี้ไม่ อย่ากล่าวตู่ การเรื่องนี้ท่านทรายจริงดีจริง ในสยามประเทศจะหาผู้รู้เสมอมิได้ ซึ่งจะทรงพยากรณ์ไว้ดังกล่าวนั้นไม่มีเลย

ประกาศให้ใช้ทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศทั้ง ๓ ขนาดดังนี้

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย พ่อค้า

ไทยจีนคนชาวต่างประเทศ และราษฎรให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ ให้ทำอัฐทำโสฬศด้วยดีบุกใช้แทนเบี้ย ครั้นต่อมามีผู้แกะพิมพ์ทำปลอมเปนอันมาก ภายหลังท่านเสนาบดีปฤกษาพร้อมกันให้อัฐอันหนึ่ง ลดลงเปนราคา ๒๐ เบี้ย ราษฎรใช้สอยก็สูญสิ้นไปเปนอันมาก ก็ในระหว่างนี้ราษฎรใช้ปี้ขุนพัดนายบ่อน ก็ใช้ได้เปนแห่งเปนตำบล ราษฎรได้ความลำบาก ด้วยเบี้ยที่จะซื้อขายจ่ายของต่าง ๆ เปนอันมาก ด้วยขุนพัดนายบ่อนออกจากที่เมื่อใด ปี้นั้นก็ใช้หาได้ไม่ ราษฎรมีแต่จะขาดทุนไปทุกครั้งทุกคราว ครั้งนี้จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ทำเบี้ยทองแดงขึ้นเปน ๓ ชนิด ชนิดใหญ่น่าหนึ่งมีตราเปนตัวอักษร จ ป ร มีตราจุฬจอมเกล้าอยู่บนตัว ร มีหนังสือว่ากรุงสยามรัชกาลที่ ๕ น่าหนึ่งมีใบไชยพฤกษผูกเปนวงมาไลรอบ ในรอบวงมาไลนั้นมีอักษรว่าเสี้ยว ๔ อันเปนเฟื้อง มีเลข ๑๒๓๖ ทองแดงชนิดใหญ่นี้ ให้เรียกชื่อว่าเสี้ยว ใช้เปนราคาละโส ๔ อันเปนเฟื้อง ๓๒ อันเปนเงินบาทหนึ่ง ทองแดงชนิดกลางน่าหนึ่งมีอักษร จ ป ร มีตราจุลจอมเกล้าอยู่บนตัว ร มีหนังสือว่ากรุงสยามรัชกาลที่ ๕ น่าหนึ่งมีไชยพฤกษผูกเปนมาไลรอบ ในวงมาไลยนั้นมีอักษรว่าอัฐ ๘ อันเปนเฟื้องมีเลข ๑๒๓๖ ทองแดงชนิดกลางนี้

ให้เรียกชื่อว่าอัฐ ใช้เปนราคาอันละ ๑๑๐ เบี้ย ๘ อัน เปนเฟื้อง ๖๔ อัน เปนเงินบาทหนึ่ง ทองแดงชนิดเล็กน่าหนึ่งมีอักษร จ ป ร มีตราจุลจอมเกล้าอยู่บนตัว จ มีหนังสือว่ากรุงสยามรัชกาลที่ ๔ น่าหนึ่งมีใบไชยพฤกษผูกเปนวงมาโดยรอบ ในวงมาโดยนั้นมีอักษรว่าโสฬศ ๑๖ อันเปนเฟื้อง มีเลข ๑๒๓๖ ทองแดงอย่างชนิดเล็กนี้ ให้เรียกชื่อว่าโสฬศ ใช้อันละ ๕๐ เบี้ย ๑๖ อันเปนเฟื้อง ๑๒๘ อันเปนเงินบาทหนึ่ง ทองแดงทั้งสามชนิดนี้ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ทำเปนของหมดจดเกลี้ยงเกลาโดยละเอียด ด้วยจะมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดคิดทำปลอมแปลงได้โดยง่าย ให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงเชื่อถือซื้อจ่ายขายแลกแก่กัน ตั้งแต่ณวันพุฒ เดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีจอ ฉ ศกสัปตศก ต่อไปตามพิกัดทั้งสามชนิด ที่ว่ามาข้างต้นแล้วเทอญ เมื่อผู้ใดได้เบี้ยทองแดงนี้ไป ถ้าจะต้องการเงินเมื่อใดก็ให้มาที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในเวลา ๕ โมงเช้าจนถึง ๓ โมงเย็น เจ้าพนักงานจะคอยรับ ถ้าเหนเปนของหลวงมิได้เปนของปลอมก็จะคิดเงินให้ ๔ อันเพื้อง ๘ อันเฟื้อง ๑๖ อันเฟื้อง ฤๅ ๓๒ อันบาท ฤๅ ๖๔ อันบาท ฤๅ ๑๒๘ อันบาทตามพิกัดในพระราชบัญญัตินี้ มิให้ล่วงวันเวลาไปได้ อนึ่งถ้าผู้ใดอยากจะได้เสี้ยวอัฐโสฬศ ไปใช้

จ่ายแลกเปลี่ยนกัน ก็ให้มาซื้อที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ จะโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานออกขายจ่ายที่นั่นทุกเวลามิได้ขาด ประกาศมาณวันพุฒ เดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีกุนสัปตศกศักราช ๑๒๓๗

พระราชบัญญัติสำหรับกรมพระคลังมหาสมบัติแลว่าด้วยกรมต่าง ๆ ซึ่งจะเบิกเงินส่งเงิน

ศุภมัศดุ ๑๒๓๗ ศุกระสังวัจฉระ จิตรมาศศุกรปักษนวมีดิถี พุฒวาร ปริเฉทกาลกำหนด

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษวรุตมพงษ บริพัตรวรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงพระดำริห์จะทนุบำรุงบ้านเมือง แลราษฎรให้มีความศุขเจริญยิ่งขึ้นไปกว่าแต่ก่อน จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า การภาษีอากรซึ่งเปนเงินขึ้นสำหรับแผ่นดิน ได้จับจ่ายใช้ราชการทนุบำรุงบ้านเมือง แลใช้จ่ายเบี้ยหวัดเงินเดือน ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนนั้น ในพระคลังมหาสมบัติ ยังไม่มีอย่างธรรมเนียมรับธรรมเนียมจ่ายเงินให้เรียบร้อย เงินจึงได้ติดค้างภาษี นายอากร

เปนอันมาก ไม่พอจะจับจ่ายใช้ราชการ ทนุบำรุงบ้านเมือง ให้ราษฎรอยู่เย็นเปนศุขยิ่งขึ้นไปได้ จึ่งทรงพระราชดำริห์ปฤกษาพร้อมด้วยท่านเสนาบดี แลเคาน์ซิลออฟสเตดตั้งเปนพระราชบัญญัติ จัดเปนหมวดมาตรา ไว้สำหรับกรมพระคลังมหาสมบัติ ดังนี้

หมวดมาตราที่ ๑

ว่าด้วยผู้จะรักษาการในพระคลังมหาสมบัติ

๑ ข้อ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะทรงตั้งอธิบดีเปนประธานในกรมพระคลังมหาสมบัติ ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่ามินิสเตออฟฟิแนนซ์ ดูแลกำกับตรวจตรารักษาเงินสำหรับรับ สำหรับจ่ายใช้ ในราชการแผ่นดินทั่วทั้งพระราชอาณาจักร แลเปนผู้รับความผิดความชอบ ในตำแหน่งราชการในกรมซึ่งได้บังคับอยู่ทั้งสิ้น ฯะ

๑ ข้อ ๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะทรงตั้งตำแหน่งรองอธิบดี ช่วยราชการท่านผู้เปนอธิบดี ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า ดิปุติมินิสเตออฟฟิแนนซ์ แลทำการบังคับการแทนท่านอธิบดี ฯะ

๑ ข้อ ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะทรงตั้งเจ้าพนักงานใหญ่อีก ๔ นาย ให้อยู่ในบังคับบัญชาท่านผู้เปน

ธธิบดี คือ ปลัด ท่าน อธิบดี เจ้าพนักงาน บาญชี กลาง นาย หนึ่ง เจ้าพนักงาน บาญชีรับ เงิน นาย หนึ่ง เจ้าพนักงาน บาญชี จ่ายเงิน นาย หนึ่ง เจ้า พนักงานเก็บเงิน นาย หนึ่ง ฯะ

๏ ข้อ ๔ จะทรง ตั้ง เจ้าพนักงาน รอง ฯ เปนที่ ๒ รอง เจ้า พนักงานใหญ่ นาย ละคน ช่วย ราช การ แล บังคับ การ แทน เจ้าพนักงานใหญ ทั้งสาม เว้น แต่ เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ เงิน ไม่ ต้อง มีที่สอง ฯะ

๏ ข้อ ๕ ท่าน ผู้ เปน อธิบดี แล ผู้ รอง ท่าน อธิบดี แลเจ้า พนักงาน ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ซึ่ง ได้ กำหนด ชื่อ มา แล้วนั้น เปน ผู้รับ ความ ผิด ความ ชอบ ตาม พนักงาน ของตัว ทุก ๆ นาย ต้อง เอาใจใส่ ระวัง ใน การ จะรับ เงิน แล จ่าย เงิน แล สอบ บาญชี ทุก จำนวน ทุก ครั้ง อย่าให้ เคลื่อน คลาศ ได้ ถ้า เจ้า พนักงาน ทำ ให้ ผิก พลั้ง เคลื่อน คลาศ จำนวน เงิน หลวง ขาด ไป เท่า ใด เจ้า พนักงาน ต้องใช้เงิน หลวง เต็ม ฯะ

๏ ข้อ ๖ เจ้าพนักงาน ทั้ง ปวง ซึ่ง มี ตำแหน่ง ราชการ ดัง ว่ามานี้ จะพระราช ทาน เบี้ยหวัด ให้ภอ เปน กำลัง รับ ราชการ ฯะ

๏ ข้อ ๗ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้าแผ่นดิน จะโปรด ตั้ง ออฟ ฟิซ หลวง ที่ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า ออดิ ตอ ออฟ ฟีซ เปน ที่ ประชุม ตรวจ บาญชี รวม เงิน ที่ รับ จ่าย ใช้ทั่ว ทั้ง แผ่นดิน ทุก หมู่ ทุก กรม ทุก ราย ทุก พนักงาน ผู้ ที่ เปนพนักงาน รับ ราชการ

ในตำแหน่งออฟฟิซ หลวง นี้ เปน กรม แผนก ๑ ต่าง หาก จาก กรม พระคลัง มหา สมบัติ แต่มี ทาง ว่าว บาญชี เบี้ยหวัด รวม อยู่ ใน กรม พระคลัง มหา สมบัติ คล้าย กับเปน กรม ขึ้น แต่ เจ้า พนักงาน ใน กรม ออฟฟิซ หลวง ต้อง พึ่ง บังคับของเจ้า พนักงาน ใหญ่ที่ ๑ ที่ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า ออดิเตอ เยเนอรวล ฤๅ ที่ ๒ ซึ่ง มี อำนาจ ว่า การ สิทธิ ขาด อยู่ใน กรม ออฟฟิซ หลวง ไม่ ต้อง พึ่ง บังคับ ผู้ อื่น ถ้า เจ้า พนักงาน ใน กรม นี้ ตรวจ บาญ ชี ราย รับ ราย เบิก ราย จ่าย ฉบับใด เคลื่อน คลาศ ไม่ ถูก ถ้วน จำนวน เงิน ก็ ให้ ทำ เรื่องราว ราย งาน ที่ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า รีโปต ทูลเกล้า ฯ ถวาย ใน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พร้อม ด้วย เคาน์ ซิล ไม่ ต้อง ยื่น เรื่องราว แก่ ผู้ อื่น ฯะ

๏ ข้อ ๘ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว จะโปรด ตั้ง เจ้า พนักงาน ตรวจ บาญชี ใหญ่ คือ ออดิเตอ เยเนอราล แล ที่ สอง ผู้ ช่วย การ ของ เจ้า พนักงาน ตรวจ บาญชี ใหญ่ ที่ บังคับ การ แทน ในเวลาเมื่อ เจ้า พนักงาน ตรวจ บาญชี ใหญ่ไม่ อยู่ ฯะ

๏ ข้อ ๙ ผู้ ซึ่ง เปน อธิบดี แล ท่าน ผู้ รอง อธิบดี แล เจ้า พนักงาน ใหญ่แล ผู้ ที่ ๒ รอง เจ้า พนักงานใหญ่ ทุก ๆ นาย ซึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว โปรด ตั้ง ไว้ นั้น ถ้า พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ไม่ พอ พระราช หฤทัย ด้วย ข้อ ใด ข้อ หนึ่ง จะให้ ผู้ อื่น ไป รับ ราชการ เปลี่ยนใน ตำแหน่ง ที่ ผู้ นั้น แล้ว จะ

ให้ผู้นั้นไปรับราชการตำแหน่งอื่นก็ได้ โดยพระราชประสงค์ ไม่เปนการถอดออกจากยศบันดาศักดิ์ . . จะ

๑ ข้อ ๑๐ ผู้ซึ่งเปนอธิบดีในกรมพระคลังมหาสมบัติ มีอำนาจที่จะตั้งเสมียนแลคนใช้ มากแลน้อยพอสมควรแก่การทุกพนักงาน เว้นแต่เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ท่านผู้เปนอธิบดีต้องยอมให้อำนาจให้เลือกตั้งเสมียน แลคนใช้ตามชอบใจของเจ้าพนักงานใหญ่ในพนักงานเก็บเงินนั้น

หมวดมาตราที่ ๒

ว่าด้วยผู้เปนอธิบดี ในกรมพระคลังมหาสมบัติ ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่ามินิสเตอออฟฟีศแนนซ

๑ ข้อ ๑ ผู้ซึ่งเปนอธิบดีสิทธิ์ขาด ในราชการกรมพระคลังมหาสมบัตินั้น ต้องเปนธุระเอาใจใส่ตรวจตราวอยสอบในจำนวนเงินแลในการที่จะรับเงินจ่ายเงิน ทั่วทั้งพระราชอาณาจักร แลต้องบังคับเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรมนั้น แลมีอำนาจตักเตือนเจ้าจำนวนกรมต่าง ๆ ที่เงินขาดค้างให้เร่งมาส่งให้ครบใน ๑๕ วัน แลบังคับให้เจ้าจำนวนซึ่งมีข้อคดีเกี่ยวข้องในการเรื่องเงินให้สำเร็จทุกราย อย่าให้ติดค้างได้ โดยยุติธรรมแต่ที่ชอบด้วยกฎหมาย ธรรมเนียมสำหรับแผ่นดิน แลประพฤติให้ต้องตามพระบรมราชโองการ แล

การ ซึ่ง ทรง พระราชดำริห์ พร้อม ด้วย เคานซิล อย่าให้เปน การ เลมิดได้ ถ้า การ ขัด ข้อง ประการ ใด ให้นำ ข้อ ความ ขึ้นคำนับ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ทราบ ฝ่าลออง ธุลีพระบาท จะ

๏ ข้อ ๒ ผู้อธิบดี ใน การ คลัง ซึ่ง จะ เปลี่ยน ธรรมเนียม พิกัด ภาษี อากรให้ลด ลง ฤๅ จะ ตั้ง ภาษี อากร ราย ใหม่ขึ้น อีก โดย กำลัง อำนาจ ของ ตน นั้น ไม่ได้ ถ้า ภาษี ผูก ขาด ราย ใดมี ผู้ ประมูล ฤๅ ฟ้อง ขาด ให้ ว่า กล่าว ตาม พระราช บัญญัติ หะ รัษฎา กรพิพัฒน์ ทุก ประการ แล้วให้ นำ ข้อความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ทราบ ฝ่าลออง ธุลี พระบาท แล ผู้ เปน อธิบดี นั้น ไม่ มี อำนาจ ที่ จะ จำหน่าย ใช้เงินแผ่นดิน แล จะ ยอม ให้ ผู้อื่นเบิก เงินใช้ให้ เกิน กว่า กำหนด ที่ เจ้า พนักงาน คิด กะ ไว้ แต่ต้นปี ซึ่ง ได้ทำ บาญชี ทูล เกล้า ฯ ถวาย สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ซึ่งได้ ทรง ปฤกษา พร้อม กับ เคานซิล นั้น ถ้า ผู้ อธิบดี ทำ ให้ ผิด แล ล่วง เลมิด ธรรมเนียม กฎหมาย ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด มี ผู้ เปน โจทย์ ฟ้อง ชำระ สืบ สวน ได้ความ จริง สุด แล้ว แต่ จะ โปรด เกล้า ฯ

๏ ข้อ ๓ ท่าน อธิบดี ต้อง เปน ธุระ ที่ จะ กะ วัน กำหนด ให้ เจ้าพนักงาน แล เจ้า ภาษี นาย อากร ส่ง เงิน คือ เหมือนเดือน ๕ วันไร จะ ให้ เจ้า ภาษี ราย ใด ส่ง แล เจ้า พนักงาน ตำแหน่ง ใด ส่ง ก็ ให้กระทำ สัญญา กับ เจ้า ภาษี แล เจ้า พนักงาน ให้ แน่นอน

เพื่อจะมิให้เปนคำเถียงกันได้ ฯะ

๏ ข้อ ๔ เจ้าพนักงานใหญ่ทั้ง ๕ ต้องฟังบังคับท่านผู้เปนอธิบดี แต่ที่ชอบด้วยราชการตามกฎหมาย ฯะ

๏ ข้อ ๕ ถ้าท่านผู้อธิบดี จะบังคับการสิ่งใดที่เปนข้อราชการสำคัญ ต้องใช้จดหมายห้ามมิให้สั่งแต่ด้วยปากเปล่า ถึงเปนแต่การเล็กน้อยไม่สู้สำคัญ ถ้าผู้รับอยากจะรับเปนจดหมาย ก็ต้องจดหมายให้ตามใจผู้รับ ฝ่ายผู้รับถ้าจะตอบข้อสำคัญต่อท่านต้องตอบด้วยจดหมาย แล้วให้เขียนลงไว้ในสมุดคู่ร่างทั้ง ๒ ฝ่าย ฯะ

๏ ข้อ ๖ ถ้าท่านผู้อธิบดีในคลังนั้น บังคับการสิ่งใด ถ้าผู้น้อยในกรมนั้นเหนว่าบังคับการ ผิดจากพระราชบัญญัตินี้ไป จะทักทานก็ได้ ถ้าท่านผู้เปนอธิบดีไม่ฟังคำทักทาน ให้ผู้น้อยทำเรื่องราว ขึ้นถวายบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท ฯะ

๏ ข้อ ๗ ท่านอธิบดีผู้สำเร็จราชการคลัง ต้องเอาธุระเปนการสำคัญในการที่คาดคะเนเงิน ที่คำอังกฤษเรียกว่าเอสติเมต สำหรับรับแลจ่ายประจำเดือนปี ราชการผ่อนปรนคิดก้าวไปข้างน่าทุกๆปี แล้วทำบาญชีกะรับกะจ่ายที่ได้รับได้จ่ายในปีที่แล้วไปนั้น ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ฯะ

๏ ข้อ ๘ การกะคาดคะเน คือเอสติเมตบาญชีจำนวน

เงินใช้ ในปีที่ล่วงแล้ว มีรายรับรายจ่ายรายคงมากน้อยเท่าใด ท่านผู้อธิบดีต้องเอาใจใส่บังคับ หัวเจ้าพนักงาน ทำไว้ให้แจ้งชัดเจน จะได้เปนแบบเทียบเคียงจำนวนเงิน ที่จะได้รับจะได้จ่ายใช้ในปีต่างน่าต่อไป แล้วให้ท่านผู้ที่เปนอธิบดี กะคะเนจำนวนรายเงินภาษีอากร ซึ่งเปนเงินขึ้นในแผ่นดิน ว่าจะลอใช้ในราชการ ฤๅจะขาดเหลืออย่างไร ต้องกะประมาณดูให้รู้ก่อนแต่ในปลายปีก่อนปีที่จะจ่ายทุก ๆ ปี

ข้อ ๙ ให้ผู้ซึ่งเปนอธิบดี ในคลังนั้นรักษาบาญชีคาดคะเน ที่มีกำหนดกะรับจ่ายใช้เงินในจำนวนปีหนึ่ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเหนชอบพร้อมกับเคาน์ซิลแล้วมอบไว้แก่ท่านอธิบดีในพระคลังนั้น ท่านผู้อธิบดีต้องรักษาแลทำบาญชีที่กะไว้นั้นทุกอย่าง ถ้ากรมหนึ่งกรมใดจะเบิกเงินใช้จ่ายราชการ ท่านอธิบดีต้องยอมจ่ายให้ตามรายกำหนด ซึ่งมีอยู่ในบาญชีที่ได้กะไว้จงทุก ๆ ราย อย่าให้เกินกว่ากำหนดนั้นได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะเบิกเงินเพิ่มเติมขึ้น นอกจากบาญชีเดิมเปนการจร ถ้ามีข้อสำคัญ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตจะมีพระราชหัดถ์เลขา ฤๅประทับตราพระราชลัญจกร เปนสำคัญ ถ้าเสด็จไม่อยู่ในพระนคร ก็จะโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน

สำคัญ ให้ผู้ใดเปนผู้เซ็นชื่อฤๅเครื่องหมายเปนสำคัญให้จ่ายเงิน แล้วท่านผู้อธิบดีจะยอมให้จ่ายเงินนอกจากกำหนดเดิมได้

ข้อ ๑๐ ท่านผู้อธิบดีในกรมพระคลัง มีอำนาจที่จะบัญญัติจัดการในกรมที่อยู่ ได้บังคับให้เรียบร้อยทุกอย่าง แลมีอำนาจที่จะตั้งแบบบาญชีฎีกา บันดาที่จะต้องมายื่นส่งเบิกเงินในพระคลังทุกๆราย ท่านผู้อธิบดีจะเห็นชอบว่าแบบอย่างไรจะถูกถ้วนเรียบร้อยดี แลจะทำแบบฎีกาอย่างนั้นให้เปนตัวอย่าง แล้วบังคับให้ผู้ส่งเงินผู้เบิกเงินทุกพนักงานให้ทำฎีกาเบิก ให้ต้องตามแบบตัวอย่างเหมือนกันทุกหมู่ทุกกรมก็ได้ แต่ข้อบังคับนั้นอย่าให้ขัดขวางต่อกฎหมายธรรมเนียมแผ่นดินเก่าใหม่ แลอย่าให้ขัดข้องแก่พระราชบัญญัติ ซึ่งทรงจัดพร้อมกับเคาน์ซิลทุกประการ

ข้อ ๑๑ ท่านผู้อธิบดีในกรมพระคลังนี้ ถ้าเห็นว่าขุนนางเจ้าพนักงานผู้ใดผู้หนึ่งในกรมพระคลังนั้น ที่ได้ทรงจัดตั้งไว้ตามตำแหน่งในหมวดมาตราที่ ๑ ข้อ ๓, ข้อ ๔ ไม่ได้ราชการจะถอดเสียจากตำแหน่งยศ ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบก่อน แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ ถ้าเจ้าพนักงานซึ่งต่ำลงไปกว่านั้น ท่านผู้เปนอธิบดีจะตั้งจะถอดได้ตามสมควร

ข้อ ๑๒ บันดาขุนนาง แลเจ้าพนักงาน ซึ่งอยู่ใต้บังคับท่านผู้อธิบดี ในกรมพระคลังทั้งสิ้น ถ้าจะไม่ได้มารับราชการในพระคลัง ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งแต่สักเวลาเดียวก็ดี ต้องลาท่าน ๆ ยอมให้หยุดจึงหยุดได้

ข้อ ๑๓ กรมใด ๆ แลผู้ใดที่เกี่ยวข้องต้องชำระเงินหลวงในตำแหน่งพระคลังนั้น ท่านผู้อธิบดีมีอำนาจที่จะทำหมายประทับตราของท่าน ผู้เปนอธิบดีให้เกาะตัวมาชำระได้ทุกคน เมื่อเกาะได้ตัวมาแล้ว จะให้มีผู้รับประกันตัวไปฤาจะขังไว้ให้ท่านอธิบดีสั่งให้ควรแก่การ ถ้ามีความเกี่ยวข้องถึงกรมหนึ่งกรมใด ท่านผู้อธิบดีจะมีตราหมาย ให้เรียกให้เชิญผู้นั้นมาไต่ถามข้อความที่เกี่ยวข้องก็ได้ ถ้าผู้ที่ต้องเรียกต้องเชิญนั้นขัดขวางไม่มา ก็ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท

ข้อ ๑๔ ท่านผู้อธิบดีมีอำนาจ ที่จะเลือกตั้งไปรเวตสิเกรตารี คือเสมียนสำหรับรับการของท่านนายหนึ่งตามชอบใจ เพื่อจะเขียนจดหมายส่งไปถึงผู้หนึ่งผู้ใด ตามที่ท่านประสงค์ แลจะรับจะตอบจดหมาย ซึ่งผู้อื่นยื่นมาถึงท่าน แลใช้การใช้หนังสือเบ็ดเสร็จต่าง ๆ ซึ่งเปนกิจการของท่านผู้เปนอธิบดี

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๒

เดิมข้อ ๑ มีความว่ามีอำนาจตักเตือนเจ้าจำนวนกรมต่าง ๆ ที่เงินขาดค้าง ให้เร่งมาส่งให้ครบใน ๑๕ วัน คือเงินรายใดซึ่งเปนภาษีอากรขึ้นอยู่ในกรมต่าง ๆ ฤๅในกรมพระคลังมหาสมบัติ กรมพระคลังสินค้า แลกรมอื่น ๆ ก็ดี ถึงงวดที่กำหนดว่าจะส่งแล้วไม่นำเงินมาส่ง ฤๅนำมาส่งแต่ครึ่งหนึ่ง ไม่ครบตามกำหนดงวด ให้ท่านอธิบดีเร่งเงินนั้นให้เจ้าพนักงานมาส่งให้ได้ใน ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันกำหนด ซึ่งท่านอธิบดีได้สั่งกำหนดไว้ว่า เงินอากรรายนี้ให้มาส่งในวันนั้น แต่แรกตั้งภาษีไป ถ้าเจ้าพนักงานไม่นำเงินมาส่งตามกำหนดพ้น ๑๕ วันไป ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

เดิมข้อ ๗ ข้อ ๘ ว่าด้วยบาญชีที่เรียกว่า เอสติเมตนั้น ให้ท่านอธิบดีกะคาดคะเนขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย การเรื่องนี้มีชัดอยู่ในหมวดมาตราที่ ๑๐ ข้อ ๑ ข้อ ๒ แล้ว

คิมข้อ ๙ ว่าท่านอธิบดีต้องรักษาบาญชี ซึ่งมีกำหนดกะรับกะจ่าย คือบาญชีเอสติเมตซึ่งท่านอธิบดี ทำเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ว่าปีนี้จะได้รับเงินรายนั้นเท่านั้น ๆ จะจ่ายเงินกรมนั้นเท่านั้น ๆ ครั้นทรงเห็นชอบพร้อมด้วยที่ปฤกษาราชการคือเคาน์ซิล แล้วจะทรงมอบให้ท่านอธิบดี

รักษา บาญชี นั้นไว้ เมื่อถึงเดือนก็ให้ท่าน ออดิเตอ สั่งให้จ่ายเงิน ตามรายเดือน จนตลอดยี่เท่าที่ กะจ่ายไว้ใน บาญชี เอสติเมตนั้น ถ้าเงิน พันที่ กะจ่ายนั้นไป คือไม่ ภอ ใช้จ่าย ในกรม ใดๆ ฤๅ จะ ทำการ ก่อสร้าง ขึ้นใหม่ ฤๅ จะจัดซื้อ ของต่าง ประเทศ ผู้ซึ่ง จะทำการ ผู้ซึ่งจะ ซื้อของ นั้น ต้องทำหนังสือ ขอ อนุญาต คือ แซงชัน มายื่นยังท่าน ออดิเตอ ท่าน ออดิเตอ คิด ตรวจ เหน ภอ กัน กับเงิน ซึ่งได้รับ มี อยู่ เหลือ จาก ที่ กะ จ่าย แล้ว จึ่ง ส่ง เข้ามา ทูลเกล้า ถวาย จะได้ ทรงประทับ พระราชลัญจกร ฤๅ ทรง เซ็น พระนาม เป็น สำคัญ จึ่งจะ จ่ายได้

เดิม ข้อ ๑๐ ท่าน ออดิเตอ มี อำนาจ ที่จะ ทำแบบ บาญชี ตัว ฎีกา ให้ กรม ต่าง ๆ นั้น คือ เหมือน หนึ่ง บาญชี ที่จะ ทำ ในพระคลัง มหา สมบัติ ๆ นั้น ใช้เป็น ตรวจ ไม่ ลง ตีนครุ เข้า ยอด เหมือน อย่างเก่า ถ้า กรม อื่น ๆ จะ ทำ มา เข้า ยอด ลง ตีน ครุ อย่างเก่า ก็ ต้อง มา ตรวจ สอบ กับ บาญชี คลัง ยาก ให้ท่าน ออดิเตอ ทำแบบ ตรวจ ส่ง ไป ให้ กรม อื่น ๆ ทำ บาญชี มา ให้เหมือน บาญชี คลัง ก็ได้ ตัว ฎีกา อื่น ๆ อีก นั้น ก็ให้ ทำแบบ ได้ เหมือน กัน ดังนี้

หมวดมาตราที่ ๓

ว่าด้วย ปลัด บาญชี กลาง ใน กรม พระคลัง มหา สมบัติ ที่ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า ซีฟสิเกรตารี

ข้อ ๑. ปลัด บาญชี กลาง คือ ที่ อังกฤษ เรียก ว่า

ชิฟสิเกรตารีในกรมพระคลังนั้น มีตำแหน่งยศเปนที่สาม คือ เปนที่รองของท่านผู้เปนที่สองรองอธิบดี ฯ

ข้อ ๒ ถ้าท่านอธิบดี แลที่สองไม่ได้อยู่ที่ออฟฟิศ ถ้ามีราชการเปนการเร่งร้อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น ปลัดบาญชีกลางต้องบังคับการแทนให้สำเร็จทุกอย่าง

ข้อ ๓ ปลัดบาญชีกลางต้องเปนเจ้าพนักงาน ที่จะว่าภาษีอากร คือถ้าเจ้าภาษีมายื่นเรื่องราวต่อปลัดบาญชีกลางๆ ต้องนำไปให้ท่านอธิบดี สั่งให้ว่าภาษีตามกฎหมายหอรัษฎากรพิพัฒน์ เมื่อตกลงกันอย่างไร ปลัดบาญชีกลางต้องทำบาญชีพนักให้ท่านอธิบดีทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าโปรดให้ผู้ใดเปนเจ้าภาษี ปลัดบาญชีกลางต้องทำตราให้เจ้าภาษีแลบอกไปยังเจ้าพนักงานบาญชีรับเงิน ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่ารีซีฟเวอเยเนอราลให้ทราบ

ข้อ ๔ ปลัดบาญชีกลาง ต้องเปนธุระที่จะตรวจภาษีอากรทุกๆ ราย ซึ่งได้ส่งเงินมาครบ ๙ เดือนฤๅ ๑๐ เดือนซึ่งจะหักเงินลวงน่าแล้วนั้น ให้ได้ว่าภาษีหาตัวคนใหม่มาทำฤๅคนเก่าจะทำให้ตกลงเสียแต่ในระหว่าง ๓ เดือนซึ่งว่างอยู่นั้นฤๅถ้าภาษีรายใดส่งเงินไม่ได้ตามงวด ให้ปลัดบาญชีกลางเตือนท่านอธิบดีให้หาตัวจีนมาว่าภาษี เสียให้ทันเวลาอย่าให้เงินตกขาดค้างไปได้

ข้อ ๕ เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ทุกพนักงาน ต้องทำบาญชี มาแจ้งต่อปลัดบาญชีกลางจงทุก ๆ ราย ถ้าปลัดบาญชีกลาง รับคำสั่งของท่านอธิบดี มาสั่งเจ้าพนักงาน ด้วยการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่เกี่ยวข้องต่อเจ้าพนักงานทุก ๆ ตำแหน่งในพระคลังมหาสมบัตินั้น เจ้าพนักงานทั้งปวงต้อง ฟังบังคับ แลทำตามพระราชบัญญัตินี้ทุกพนักงาน อนึ่ง ถ้าปลัดบาญชีกลางจะตรวจบาญชี แลสมุดจดหมายรายจำนวน เงินแลสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพระคลังมหาสมบัติ เมื่อใด เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติทุกตำแหน่ง ต้องยอมให้ตรวจ จะขัดขืนไม่ได้

ข้อ ๖ ถ้ามีราชการเกี่ยวข้องกับกรมหนึ่งกรมใดด้วย เรื่องภาษีอากร แลการในพระคลังมหาสมบัตินั้น ก็ให้ปลัด บาญชีกลางมีจดหมายลงชื่อ ฤๅประทับตราหนังสือ จดหมายของปลัดบาญชีกลางไปถึงกรมนั้นเปนสำคัญ ถ้า เจ้าพนักงานกรมใด ๆ จะมีการเกี่ยวข้องในกรมพระคลัง มหาสมบัติฤๅต่อรัษฎากรพิพัฒน์ ก็ให้มีหนังสือลงชื่อตัวฤๅ ประทับตราเปนสำคัญ มายังปลัดบาญชีกลางในกรมพระคลัง

ข้อ ๗ ปลัดบาญชีกลางแลพนักงาน ผู้รักษาสมุด บาญชีเงิน ของคอเวอนแมนต์ ซึ่งเปนบาญชีใหญ่ ระบรวม รายราชการในคลังทุกหน้าที่งาน ถ้าท่านผู้อธิบดีจะให้ทำ

บาญชียื่นราย จำนวนแต่สั้นๆ อย่างหนึ่งอย่างใด ปลัดบาญชีกลาง ต้องทำให้ตามสั่ง อนึ่งผู้อธิบดีจะสั่งให้ทำเรื่องราวชี้แจง รายเงินในแผ่นดินซึ่งจะเจริญขึ้น แลตกลงด้วยเหตุใดๆ ให้จะแจ้งทุกอย่าง ถวายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ต้องเรียงความตามท่านผู้อธิบดีสั่ง

ข้อ ๘ ปลัดบาญชีกลาง ต้องทำบาญชีบอกการ ที่อังกฤษเรียกว่ารีโปต ชี้แจงรายเงินทั้งพระราชอาณาจักร ให้แจ้งตามที่ได้คิดผ่อนปรนด้วยปัญญา จำนวนเงินจะตกลงฤๅจะทวีมากขึ้นกว่าเก่า แลจะขาดจะเหลืออย่างไร รายจำนวนให้ถ้วนถี่ทุกประการ ทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกๆ ปี จะได้พระราชดำริห์ พร้อมด้วยเคาน์ซิลผ่อนผันไปตามการ

ข้อ ๙ ปลัดบาญชีกลาง เปนพนักงานดูแล ในการแลกเปลี่ยนเงิน แลการจ่ายเงินใช้ราคาของ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ผู้หนึ่งผู้ใดสั่งให้จัดซื้อสิ่งของต่างๆ มาแต่ต่างประเทศ

ข้อ ๑๐ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด จะขอให้ท่านผู้อธิบดีอนุญาตยอมสั่งให้จ่ายเงินรายหนึ่งรายใด ต้องมาแจ้งความต่อปลัดบาญชีกลางๆ ต้องทำหนังสือขออนุญาตของผู้นั้น มาแจ้งต่อท่านอธิบดี เมื่อท่านอธิบดีลงชื่อประทับตราทูลเกล้าฯ ถวายเซ็นลายพระหัตถ์ ฤๅประทับพระราชลัญจกร

ยอมให้จ่ายแล้ว ปลัดบาญชีกลาง จึ่งรับไปส่งให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินได้ ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ เมื่อถึงเวลาบ่าย ๔ โมงทุกวัน เจ้าพนักงานผู้รับเงินที่อังกฤษเรียกว่ารีซีฟเวอเยเนอราล แลเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินที่อังกฤษเรียกว่าเปมาสเตอเยเนอราล แลเจ้าพนักงานผู้เกียเงินที่อังกฤษเรียกว่าเตรสุเรอ ทั้งสามเจ้าพนักงานนี้ต้องจดหมายรายรวมเงินที่ได้รับแลได้จ่าย แลรายจ่ายแลรายคงคลังตามจำนวนที่ได้รับแลได้จ่าย แลได้เกียไว้เปนเงินคงคลังในวันนั้นเท่าไรให้ชัดเจน ทั้งสามพนักงานมายื่นต่อท่านปลัดบาญชีกลาง จะได้ตรวจสอบบาญชีทั้งสามราย ถ้าเหนผิดพลั้งไม่ต้องกันในรายหนึ่งรายใดก็ดี เจ้าพนักงานซึ่งเกี่ยวข้องต้องคอยอยู่ กว่าจะสอบบาญชีแก้ไขให้ถูกต้อง แล้วปลัดบาญชีกลางต้องคัดลงในสมุดบาญชีกลางสำหรับคลัง แลคัดบาญชีสำหรับรายวันขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายส่งยังออฟฟิซหลวงเสมอทุกวันการจึ่งจะเปนเสร็จ เว้นไว้แต่มีการร้อนการสำคัญในเวลานั้น ต้องงดไว้สอบสวนแก้บาญชีต่อเวลาอื่น ถ้าไม่มีเหตุการถึงเวลาจะล่วงเกินกำหนดก็ดี ก็ยังปิดออฟฟิซไม่ได้ ต้องชำระสอบสวนให้เสร็จในเวลานั้นจงได้ ฯะ

คำอธิบายใน หมวดมาตราที่ ๓

๑. เดิม ข้อ ๑ ว่าด้วย ปลัด บาญชีกลาง มีตำแหน่ง อย่าง ไร คือ บาญชีรับ ฤๅ บาญชีจ่าย ตั้ง ต้นแต่ การ คาดคะเน เงิน คือ เอสติเมต เมื่อ เจ้าพนักงานรับเงินกะมา ว่า ปีที่จะได้ รับเงิน ราย นั้นๆ เจ้าพนักงาน จ่ายเงิน กะมา ว่าปีที่จะ ได้จ่าย เงิน ราย นั้นเท่า นั้นๆ เจ้า พนักงาน ทั้งสอง ต้องทำ บาญชี มายื่น ยังท่าน อธิบดี แล ปลัด บาญชี กลาง ปลัด บาญชีกลาง ต้อง เอา บาญชี นั้น มา ตรวจ ดู รับเงิน กับเงิน ที่ จ่าย ให้ตรง กัน แลเงิน ที่ จะ ใช้ฎีกาจร จะ คิด ประมาณ ดู ว่าจำนวนที่ จะ ได้ มา จะ ภอ กัน กับ ที่ จะ จ่าย ฤๅ ไม่ภอ ฤๅ ต้องคิด ผ่อน ผัน โดย ปัญญา ให้เงิน ที่ จะ จ่าย แลที่ จะ รับ ภอ กัน ให้จงได้ แล เปน ผู้ สำหรับ จะ ชี้ แจง การ ใน เรื่อง กะ คาด คะเน คือ เอสติเมต ที่ จะได้ เงินมิ ได้เงิน ให้ท่าน อธิบดี เข้าใจ ท่าน จะได้ คิด ผ่อน ผัน ตาม ควร เมื่อ ยื่น บาญชี กะ คาดคะเน คือ เอสติเมต เข้ามาแล้ว สมเด็จ พระ เจ้าอยู่ หัวแล เคาน์ซิลเหนพร้อม กัน มอบ กลับไป ให้ท่าน อธิบดี ท่าน อธิบดี ต้องให้ปลัด บาญชี กลาง รักษาไว้เมื่อถึง เดือนรับ เดือน จ่าย เจ้า พนักงานรับ จ่าย จะ ยื่น บาญชี ฎีการับ จ่ายมา ปลัด บาญชี กลาง ต้อง ตรวจ สอบ กับ บาญชี กะ คาดคะเน เอสติเมต เดิม ทุกๆ เดือน อนึ่ง บาญชี สิ่งใด ซึ่ง เปน การ จะ ยื่น มาถึง ท่าน อธิบดี ปลัด บาญชี กลาง ต้อง รักษา คือ เปน คน ใหญ่ใน ออฟฟีซ ของ ท่าน

ออิ่ยดิ ท่าน ออิ่ยดิ ต้อง นั่ง ใน ออฟฟิซ ปลัด บาญชี กลาง ฯะ

๑ เดิม ข้อ ๓ ว่า ให้ ปลัด บาญชี กลาง เปน พนักงาน ใน การ ตั้ง ภาษี นั้น คือ ให้ เปน ที่ ว่า กล่าว เจ้า พนักงาน ซึ่ง จะ ว่า ภาษี อากร เมื่อ เจ้า ภาษี นาย อากร จะ นำ เรื่อง ราว มา ยื่น ให้ ปลัด บาญชี กลาง เปน ผู้ รับ เรื่องราว พร้อม ด้วย เจ้า พนักงาน ตาม กฎหมาย หอ รัษฎา กรพิพัฒน์ ข้อ ๓ ข้อ ๔ คือ เปน ตัว เจ้า พนักงาน บาญชี กลาง แล้ว นำ เรื่อง ราว มา ให้ ท่าน ออิ่ยดิ เมื่อ เรียก เงิน ล่วง น่า แล้ว ให้ นำ เงิน ล่วง น่า ไป ส่ง เจ้า พนักงาน ผู้ รับ เงิน เมื่อ ว่า ภาษี อากร เสร็จ แล้ว ให้ ปลัด บาญชี กลาง เปน ผู้ คัด บาน แพนก ใน บาน แพนก นั้น ต้อง ลง ชื่อ ท่าน ออิ่ยดิ แล ปลัด บาญชี กลาง แล เจ้า พนักงาน ผู้ ว่า ภาษี อากร แล้ว นำ ขึ้น ทูล เกล้า ฯ ถวาย พระ ราชทาน ให้ ผู้ ใด ทำ ปลัด บาญชี กลาง ต้อง จด หมาย ราย ชื่อ ผู้ ทำ ภาษี ราย เงิน ราย งวด ส่ง ไป ยัง เจ้า พนักงาน ใหญ่ ผู้ รับ เงิน จะ ได้ ลง ไว้ ใน บาญชี ภาษี อากร แล ประฎิทิน คือ ราย วัน แล้ว ให้ ทำ ตรา ตั้ง แล บอก ไป ถึง มหาด ไทย กระ ลา โหม กรมท่า ตาม ซึ่ง มี ใน กฎหมาย หอ รัษฎา กรพิพัฒน์ แล้ว เก็บ เงิน ค่า ตรา ส่ง มา ยัง เจ้า พนักงาน ผู้ รับ เงิน อย่า ให้ ขาด ถ้า เปน ภาษี กรม อื่น ๆ ซึ่ง มิ ได้ ว่า ใน หอ รัษฎา กรพิพัฒน์ เมื่อ เจ้า พนักงาน กรม ใด นำ จำนวน เงิน แล ชื่อ คน มา ส่ง ยัง ปลัด บาญชี กลาง ๆ ต้อง ส่ง ไป ยัง ผู้ รับ เงิน ให้ ลง บาญชี ทุก ๆ ราย ฯะ

๑ เกิน ข้อ ๔ ว่าให้ปลัดบาญชีกลาง เอาใจใส่ที่จะผลัดเปลี่ยนเจ้าภาษีนั้น คือภาษีรายใดๆ ซึ่งทำไปแต่ก่อนยังมีบาญชีอยู่ที่ปลัดบาญชีกลางแล้วทั้งสิ้น เหมือนหนึ่งว่าจีนผู้หนึ่งรับทำภาษีไป ๑๒๐ ชั่ง สัญญาจะส่งงวดละ ๑๐ ชั่ง ล่วงน่าเสียแต่แรก ๓๐ ชั่ง จะส่งรายเดือนไปอีก ๙ เดือน เปนเดือนละ ๑๐ ชั่ง เมื่อได้รับเงินทุกๆ เดือนจนครบ ๙ เดือนเงิน ๙๐ ชั่งแล้วต่อนั้นไป จะต้องหักเงินล่วงน่าที่เขาได้ส่งไว้แล้ว เมื่อถึงเดือนที่จะหักเงินล่วงน่า เช่นนี้แล้ว ให้ปลัดบาญชีกลางเตือนท่านอธิบดี ให้สั่งว่าภาษีตามกฎหมายหอรัษฎากรพิพัฒน์ อย่าให้เนิ่นช้าได้ คงให้เสร็จเสียในระหว่าง ๓ เดือนนั้น เมื่อถึงวันที่ครบ ๑๒ เดือนแล้ว ให้คนใหม่ได้รับทำไปทีเดียว อย่าให้งวดเคลื่อนได้เปนอันขาด อนึ่ง ถ้าภาษีรายใดส่งเงินได้ ๒ งวด ๓ งวดฤๅเท่าไรๆ ก็ดี ที่ยังมิได้ส่งถึง ๙ งวดแล้วไม่ได้ส่งเงินอีก เจ้าพนักงานรับเงินต้องมาบอกที่ปลัดบาญชีกลางๆ ต้องบังคับให้หักล่วงน่าตามกฎหมายหอรัษฎากรพิพัฒน์ ถ้าจะต้องเปลี่ยนเจ้าภาษีใหม่ก็ให้ปลัดบาญชีกลางเตือนท่านอธิบดี ให้ทำตามกฎหมาย หอรัษฎากรพิพัฒน์ ทุกประการ ฯ

๑ เกิน ข้อ ๗ ปลัดบาญชีกลาง ต้องทำเรื่องราวชี้แจงรายเงินในแผ่นดิน ซึ่งจะเจริญขึ้นแลลดลงด้วยเหตุใดๆ ให้

จะแจ้งทุกอย่าง คือต้องเอาใจใส่สืบสวนดูให้ถ้วนถี่เหมือนอย่างหนึ่งเงินภาษีผูกขาด ภาษีคอเวอนแมนต์ทำค่านา ซึ่งเปนระดูขึ้นๆ ลงๆ ไม่ยั่งยืนเหมือนหนึ่งภาษีรังนก ภาษีไหม ภาษีขี้ผึ้ง ภาษีพริกไทยแลอื่นๆ ซึ่งเปนภาษีผูกขาด ภาษีไม้ขอนสัก ภาษีเข้าซึ่งเปนภาษีคอเวอนแมนต์ เปนลางปีมากลางปีน้อย ถ้านาฝนดีน้ำดีคนทำนามาก ฝนแล้งน้ำน้อยคนทำน้อย บันดาภาษีอากร ผลเงินซึ่งขึ้นในพระคลังมีคราวมากน้อย ดังนี้ทั้งสิ้น ปลัดบาญชีกลางต้องสืบสวนดูให้รู้การให้รู้เค้าไว้ก่อนเพราะเหตุไร ด้วยว่าลางทีเจ้าภาษีรับผูกขาดไป จะมาฟ้องขาดว่าเปนเหตุด้วยสิ่งนั้นๆ ปลัดบาญชีกลางจะได้โต้เถียง สอบสวนตามการที่จริงไม่จริง อย่าให้เสียเปรียบเจ้าภาษีแลเจ้าพนักงาน อนึ่งเมื่อทราบการอยู่แล้ว ถ้าท่านอธิบดีจะให้คิดกะเงิน ที่จะตกลงเพราะอันตรายต่างๆ ซึ่งจะให้เงินตกฤๅการเจริญเงินจะขึ้นอีกได้ เพราะฝนดีน้ำดีสินค้าตกมาแลอื่นๆ ก็ให้ปลัดบาญชีกลางจดหมายชี้แจงตามคำท่านอธิบดี เพื่อจะได้เปนทางคาดคะเนเงินซึ่งจะรับจ่าย ไม่ให้ผิดพลั้งมากได้ ฯะ

๑ เติมข้อ ๘ ปลัดบาญชีกลางต้องทำรีโปด ชี้แจงรายเงินทั้งพระราชอาณาจักร ตามที่คิดผ่อนปรนด้วยปัญญา คือเมื่อได้จ่ายเงินรับเงินมาครบ ๓ เดือนได้รับเท่าไรได้จ่ายเท่าไร

หักรับหักจ่ายกันเสร็จแล้ว คนยังจ่ายมากฤๅรับมากกว่าจ่าย ก็มากน้อยให้ชัดเจน แล้วให้เทียบดูกับ ๓ เดือนที่ตรงกันในปีที่ล่วงมาแล้ว จะได้รับจะได้จ่ายมากกว่ากัน ฤๅน้อยกว่ากันเท่าใดให้ชัดเจนแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯถวาย จะได้ทรงผ่อนผันไปตามการ คือถ้าจ่ายมากกว่าที่ได้รับจะได้คิดตัดจ่ายให้น้อยลง ฤๅได้รับมากกว่าจ่ายจะได้คิดประกอบการอื่นๆต่อไป

๙ เดิมข้อ ๙ ปลัดบาญชีกลางเปนพนักงานดูแลแลกเปลี่ยนเงิน คือเหมือนห้างละยห้างทั้งปวงบันดาซึ่งอยู่กรุงเทพฯ นี้ต้องการอยากจะได้เงินบาทใช้ จะขอซายบิลที่เมืองลอนดอนฤๅเมืองอื่นๆ ปลัดบาญชีกลาง ต้องเปนธุระตรวจดูราคาจะได้กำไรอย่างไรจะแลกเปลี่ยน ๓ เดือนฤๅบิล ๖ เดือนก็ต้องคิดผ่อนผันให้ควรแก่การ อนึ่งต้องคิดตรวจดูรายอนุญาตที่เจ้าพนักงานสั่งของตามเมืองนั้นๆ ถ้าสิ่งของมิได้สั่งที่เมืองขายจะขายบิลนั้น ปลัดบาญชีกลางก็ต้องซื้อขึ้นไว้ไม่ได้

๑๐ เดิมข้อ ๑๐ ว่าผู้ใดจะขออนุญาตให้จ่ายเงิน ปลัดบาญชีกลางต้องรับให้หนังสือ ขออนุญาตไปให้ท่านอธิบดีนั้น ถ้าผู้ใดจะทำเซงชั่นคือกำหนดประมาณเงิน มายื่นที่ปลัดบาญชีกลางๆ จะนำไปให้ท่านอธิบดีต้องตรวจดูเงินที่ขอมานั้นกับตัวเงินซึ่งจะได้รับจะมีถอกันฤๅไม่มี ถ้าเงินไม่มีถอ

แจ้งชั่นที่ขอนั้น ต้องเรียนชี้แจงให้ท่านอธิบดีทราย ท่านจะได้ตัดสินว่ากล่าวอย่าให้ ปลัดบาญชีกลางทอดธุระเสียเปนอันขาด ฯะ

หมวดมาตราที่ ๔

ว่าด้วยพนักงานใหญ่ผู้รับเงินที่ภาษา อังกฤษเรียกว่ารีซิฟเวอเยเนอราล ฯะ

๏ ข้อ ๑ เจ้าพนักงานผู้รับเงินแลทองที่อังกฤษเรียกว่ารีซิฟเวอเยเนอราล เปนเจ้าพนักงานใหญ่ผู้กำกับตรวจตรารับทองรับเงินภาษี รับเงินอากรรับเงินค่านารับเงินเลขรับเงินส่วย ของส่วยแลเงินเบ็ดเสร็จต่างๆ แลที่บ้านเรือแพสวนที่เปนของหลวงเงินหลวงซึ่งให้แผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติเดิมแลเงินทองภาษีอากรแลเงินอื่นต่างๆ ที่จะมีต่อไปภายน่าตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฤกษาพร้อมกับเคาน์ซิล แล้วโปรดตั้งไว้ทุกๆ จำนวน แลเปนผู้บังคับเจ้าพนักงานสำหรับรับของส่วย ที่อังกฤษเรียกว่าสะตอ ฯะ

๏ ข้อ ๒ เจ้าพนักงานผู้รับเงินผู้รับทอง ต้องมีสมุดบาญชี ๔ อย่าง คือที่หนึ่งจดหมายรายชื่อเจ้าภาษี ชื่อนายอากรชื่อเจ้าจำนวน แลผู้ที่เกี่ยวข้องต้องส่งเงินแลทองของหลวงในพระคลังมหาสมบัติทุกรายให้รู้ว่ารายนั้น ภาษี

อย่างนั้นเปนเงินเปนทองเท่านั้น แบ่งเปนกี่งวด งวดหนึ่งเปนเงินทองเท่านั้น สมุดอย่างที่สองคือปฏิทินสำหรับจดหมาย จำนวนเงินทองคิดส่วงน่าไว้ว่าวันไรเดือนไร จะต้องรับเงินหมวดใด ต้องลงไว้ตลอดปีตามที่มีกำหนด เพื่อจะได้รู้ว่าปีนั้นควรจะรับเงินทองเท่านั้น แลทองคำซึ่งเจ้าภาษีนายอากร แลส่วยต่าง ๆ ที่เอามาส่งนั้นให้เจ้าพนักงานผู้รับเงินจดบาญชีลงเสียเล่มหนึ่งต่างหาก จะได้ไม่ปะปนเลอะเทอะได้ แต่คงนับอยู่ในจำนวนสมุดอย่างที่สอง สมุดอย่างที่สามนั้นสำหรับบาญชีรายเงินที่ได้รับแลจ่ายทุก ๆ วัน สมุดอย่างที่สี่สำหรับจดรวมเปนเดือน ว่าเดือนหนึ่งได้รับได้จ่ายเงินเท่านั้น อนึ่งเงินซึ่งรับอยู่แต่ก่อนมีชื่อเรียกต่าง ๆ มีเจ้าจำนวนต่าง ๆ เก็บเงิน เหมือนหนึ่งเรียกว่าเงินงวดคือเงินภาษีอากรส่งตามงวดเงินคงคลังคือเงินส่วย แลเงินอื่น ๆ เงินเลศภาษี คือเงินพะไว้จะขึ้นต่างกรมเคลือ เงินภาษีอากรซึ่งเหลือเงินรวมต่าง ๆ หลายอย่างแลเงินขึ้นต่างกรมสิ้นพระชนม์ บันดาซึ่งเปนเงินส่งพระคลังมหาสมบัติดังนี้นั้น ให้รวมเข้ารับเปนเงินขึ้นพระคลังรายเดียว ไม่ต้องแยกชื่อว่าเงินรายนั้น ๆ เงินพระคลังข้างที่พระคลังเดิมนี้ให้รับส่วนหนึ่งเปนเงินขึ้นต่างกรม แลพระเจ้าพี่นางเธอพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอนี้

ให้รวม ไว้เปน ส่วน หนึ่ง เงิน ขึ้น พระพุทธรัตน ปติมากร พระพุทธ บุศย์ รัตน พระพุทธบาท แล อื่น ๆ บันดาซึ่งทรง พระราช อุทิศไว้เปน การ สำหรับ พระราช กุศล นั้นเปน ส่วน หนึ่ง คงให้ เจ้าพนักงาน รับเงินที่ เปนส่วน คือ ให้เรียก ชื่อ ลง ใน บาญชีว่า เงิน พระคลัง อย่าง หนึ่ง เงิน พระคลัง ข้างที่ อย่าง หนึ่ง เงิน ต่าง กรม อย่าง หนึ่ง เงิน พระราช กุศล อย่าง หนึ่ง ฯะ

๑ ข้อ ๓ เมื่อเจ้า หนักงาน กรม ต่าง ๆ ยื่น บาญชี จำนวน เงิน จำนวน ทอง ปี ลวง มาแล้วนั้น ให้ เจ้าพนักงาน ผู้รับเงิน ทอง รวม บาญชี เงินทอง ให้ทราบ จำนวน ล่วงน่า ไว้ก่อน ว่า คงจะ ได้ มาก น้อยเท่า ใด ถ้าเปน การ กำหนด ไม่ได้เหมือน ภาษี คอเวอนแมนต์ เปน ต้น นั้น ก็ให้ กะเอา จำนวน ปี ก่อน ว่า เคย ได้ มา จำนวน ปี นั้น เท่า นั้น แล้วยื่นต่อท่าน ผู้ซึ่งเปนอธิบดี ให้ทราบ ฯะ

๑ ข้อ ๔ เจ้า หนักงานผู้ รับเงินทอง เมื่อ ได้รับ บาญชี จำนวน ภาษี อากร ส่วย ต่าง ๆ ตั้งแต่จำนวนปี รอะศก นี้ แล้ว ให้ลง บาญชี ไว้เปน แผนก ๆ คือ เงิน ทอง ภาษี ผูก ขาด ในพระ คลัง มหาสมบัติ คลัง สินค้า มหาดไทย กระลาโหม กรมท่า ใน ซ้าย ใน ขวา คลัง ราชการ แล การ อื่น ๆ ให้ทราบ บาญชี ชัดว่า จำนวน ปี นี้ ผู้ นั้นรับ ทำภาษี ราย นั้น ๆ เปน เงิน ทอง จำนวน ปี หนึ่ง เท่า นั้น ส่ง ลวง น่า ไว้แล้ว เท่า นั้น ยัง จะส่ง ราย เดือน

ไปเดือนหนึ่งเท่านั้น ๆ ส่วนหัวเมืองก็ให้รับบาญชีไว้ ให้ชัดเจนว่าเมืองนั้นขึ้นกรมนั้น จำนวนคนเท่านั้นของส่วยเท่านั้น เงินเท่านั้นทองเท่านั้น แล้วให้สอบจำนวนสักซึ่งกรมพระสุรัศวดียื่นมานั้น จะสูงต่ำผิดกันฤๅถูกต้องตามจำนวน แลกรมพระสุรัศวดีจะต้องยื่นบาญชีไพร่หลวงจ่ายการประจำเดือน ไพร่สมขอแรงราชการขุนหมื่นตัดเบี้ยวัด ขุนหมื่นขึ้นไพร่หลวงผู้ภายขาดระคม ก็ให้คัดบาญชีให้รู้จำนวนคนจำนวนเงินไว้ให้ชัดเจนถูกต้อง แลการอื่น ๆ ซึ่งเจ้าพนักงานนั้น ๆ จะยื่นบาญชีมาอีกนั้น ก็ให้คัดบาญชีไว้เหมือนดังเช่นว่ามาแล้วนั้น จะได้ตรวจสอบกับเงินที่ได้รับภายหลังให้ถูกต้อง ฯะ

๑ ข้อ ๕ เจ้าพนักงานกรมใด ๆ ซึ่งจะนำเงินทองมาส่งนั้นให้เจ้าพนักงานพระคลัง คอยรับเงินทองอยู่ที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ถ้าเปนเงินทองภาษีผูกขาดรายใด ให้เจ้าพนักงานพระคลังสอบกับงวดเดือน ซึ่งมีบาญชีไว้แต่แรกตั้งไปนั้นให้ครบถูกต้องกันทุกเดือนไปจนตลอดปี ถ้าเจ้าจำนวนนำเงินทองมาส่งไม่ครบตามกำหนด ให้เจ้าพนักงานหักเงินที่ส่งล่วงน่าไว้สามเดือนนั้น มาส่งเปนเงินงวดแทนให้ครบ ตามจำนวนแล้วให้เร่งเจ้าจำนวน ให้ส่งเงินล่วงน่าสามเดือนที่ขาดไปนั้นมาให้ครบตามเดิม ถ้าเปนภาษีคอเวอนแมนต์ทำ เจ้าพนักงานผู้ทำภาษีนั้น จะยื่นบาญชีว่ายส่งของ แลจำนวน

เงิน ให้เจ้า พนักงาน พระคลัง ตรวจ จำนวน สิ่ง ของ กับเงิน ซึ่ง มา ส่งให้ถูก ต้อง แล้ว ให้มี บาญชี ไว้ทั้งสิ่งของ แล เงิน ถ้า เปน ส่วย เมื่อ เจ้า พนักงาน นำส่วย มา ส่ง เปน ของ ก็ดี เปนเงิน ก็ดี เปน ทอง ก็ดีให้สอบ ดู บาญชี เจ้า พนักงานผู้ ส่ง ส่วย กรม นั้น ๆ ซึ่ง มา ยื่น ไว้แต่ก่อน ให้ถูก ต้อง ถ้าเปน เงิน ส่ง แทน สิ่ง ของ ก็ ให้สอบ ราคา ถูก ต้อง ตาม พิกัด แล้ว จึง ทำตั๋ว ฎีกาใบเสร็จให้ แล เงิน กรุม อื่น ๆ ซึ่ง เจ้าพนักงาน จะรับ ยังไม ได้ว่า มา ในนี้ นั้น ก็ ให้รับ ตาม กระบวน ซึ่ง ว่า มา แล้ว ทั้ง สาม อย่าง ตาม แต่ ควร อย่างไร ก็ให้ สอบ บาญชี ให้ถูก ต้อง กัน ถ้า เจ้า พนักงาน แล เจ้า จำนวน ไม่ เอา เงิน ทอง มา ส่ง พ้น กำหนด งวดไป ก็ ให้นำ ความ เรียน ต่อ ท่าน ผู้ เปน อธิบดี ให้ทราบ จง ทุก ราย ฯ

๏ ข้อ ๖ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ซึ่ง จะส่ง เงิน ทอง ของ หลวง ขึ้น ใน พระคลัง ต้องไปที่ ห้อง ออฟฟิซ ของ เจ้า พนักงาน ผู้ รับ เงิน ทอง สอบ บาญชี ให้ถูก ต้อง กัน แล้ว เจ้า พนักงาน ผู้ รับ เงิน ทอง ต้อง ทำ จดหมาย สำคัญ ของ ตัว มี เครื่อง หมาย เปน สำคัญ คือ ที่ อังกฤษ เรียก ว่า ไปรเวต มาก ที่ รู้กัน แต่ สอง คน กับเจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ เงิน ทอง เท่านั้น แล้วให้ คน นำ เงิน ทอง ไป ส่ง แก่เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ เงิน ทอง ที่ คลัง มหา สมบัติ ฯ

๏ ข้อ ๗ เจ้าพนักงาน ผู้ รับเงิน ทอง ให้ คน ผู้ หนึ่ง ผู้ใด

นำเงินทองมาส่งแก่เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินแล้ว เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ต้องทำตั๋วรับเงินทองลงลายมือประทับตรา ให้คนใช้ของเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินคนหนึ่ง ไปพร้อมกันกับคนที่มานั้น ไปส่งแก่เจ้าพนักงานผู้รับเงินทอง ฯะ

๏ ข้อ ๘ เจ้าพนักงานผู้รับเงินทอง ได้รับตั๋วที่เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินทองให้มานั้น แล้วต้องจดหมายรายรับเงินทองจำนวนนั้น ลงไว้ในบาญชีรับเงินทองแล้ว ต้องทำตั๋วรับเงินทองลงชื่อประทับตราของตัว แลประทับตราหอรัษฎากรพิพัฒน์ของท่านอธิบดี ให้แก่เจ้าจำนวนผู้ส่งเงินทองไว้เปนสำคัญ แต่ตั๋วที่เขียนทำนั้นให้เขียนคู่ร่าง คือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าคอบี้ไว้ทุกฉบับ ฯะ

๏ ข้อ ๙ ครั้นถึงเวลาบ่าย ๔ โมงหย่อนสี่ห้านาที เจ้าพนักงานผู้รับเงินทอง ต้องทำจดหมายลงชื่อเปนสำคัญไปยื่นแก่ปลัดบาญชีกลางให้ท่านอธิบดี ๆ ที่สองท่านอธิบดีทราบทุกวันๆ ในจดหมายนั้นต้องแจ้งว่าเงินทองซึ่งรับในวันนี้ คือเงินทองสิ่งนั้นเท่านั้นๆ รวมเปนเงินเท่านั้น เปนทองเท่านั้น ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ เจ้าพนักงานผู้เก็บของส่วย ที่อยู่ในบังคับเจ้าพนักงานผู้รับเงินนั้น เมื่อได้รับของส่วยแลของถวายไว้ เมื่อเปนของที่ควรจะใช้ราชการได้ คือเปนต้นเหมือนไม้

ใหญ่ ๆ ที่จะควรใช้ทำพระที่นั่งดังนี้ ก็ให้บอกเจ้าพนักงานคลังต่าง ๆ มาซื้อไปจ่ายราชการ ถ้าของสิ่งใดเหนว่าไม่ใคร่ใช้ในราชการ ก็ให้ขายเสียแก่พ่อค้าฤๅเจ้าพนักงานต่าง ๆ อย่าให้ทิ้งไว้ให้ของผุเสียไป แต่เมื่อเจ้าพนักงานผู้เก็บของ จะขายของแก่คลังฤๅขายให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด ก็ให้บอกเจ้าพนักงานผู้รับเงินแลเรียนท่านอธิบดี ให้ทราบราคาก่อน เมื่อท่านอนุญาตยอมให้ขายจึ่งขายได้ ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ เจ้าพนักงานผู้รับเงิน ต้องเปนผู้รับผิดชอบในราชการซึ่งเปนตำแหน่งของตัวทุก ๆ อย่าง แม้นคนใช้ซึ่งอยู่ในบังคับของตัว จะทำคดโกงเบียดบังเงินหลวงอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี เจ้าพนักงานผู้รับเงินต้องเปนผู้รับประกันทั้งสิ้น ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๔

๑ เดิมข้อ ๑ เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้รับเปนผู้จะต้องรับเงินทองทั้งปวงซึ่งขึ้นในพระคลังเงินนั้น คือภาษีผูกขาดซึ่งมีทุก ๆ กรม แลภาษี คือเวอนแมนต์ทำเงินค่าตัวเลขแลเงินทองส่วยของส่วย คือเมื่อได้รับเงินส่วยมา ให้ลงบาญชีเปนรายเงิน เมื่อได้รับเปนทองส่วยมา ให้ลงบาญชีเปนรายทองส่วย ถ้าได้รับเงินแทนทองคำส่วย ก็ให้ลงในบาญชีเงินว่าได้รับเงินแทนทองส่วย แล้วไปแทงบาญชี

จำนวนทองว่าได้ส่งเปนเงินแล้ว คิดเปนน้ำหนักทองเท่านั้น ถ้าได้รับเปนสิ่งของให้ลงบาญชีไว้ ว่าได้รับสิ่งของมาเท่านั้น แล้วส่งสิ่งของไปยังเจ้าพนักงานผู้รับของส่วย เมื่อเจ้าพนักงานนั้น ไปจำหน่ายขายในพระคลังอื่น ๆ ก็ดี ฤๅขายให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปก็ดี ให้เจ้าพนักงานรับของส่วยนั้น ต้องนำเงินมาส่งยังเจ้าพนักงานผู้รับเงิน เจ้าพนักงานต้องลงบาญชีตามจำนวนส่วยคิดราคาตามพิกัดของส่วยเดิม เมื่อเหลือจากราคานั้นไปกี่มากน้อย ให้ตั้งเปนกำไรขายของส่วย อนึ่งที่โรงที่ตึกที่แพที่เรือที่สวนที่นาแลอื่น ๆ บันดาที่เปนของหลวงให้เช่าทุก ๆ ตำบล ซึ่งขึ้นอยู่ในกรมเมืองบ้างกรมอื่น ๆ บ้างนั้นเจ้าพนักงานผู้รับเงิน ต้องตรวจดูราคาค่าเช่าแล้วเก็บเงินทุก ๆ เดือน ถ้าเปนที่แผ่นดินฤๅที่ตึกโรงร้านเรือแพสวนนาแลอื่น ซึ่งเจ้าภาษีเปนหนี้หลวง ต้องเอาสิ่งของเหล่านั้นมาใช้แทน ให้เจ้าพนักงานผู้รับเงินตรวจดูที่เหล่านั้น ถ้าควรจะขายฤๅควรจะให้เช่า ก็ให้แจ้งแก่ท่านอธิบดี ถ้าท่านอธิบดียอมให้ขาย ก็ให้ขายตามราคาสมควร ถ้าให้เช่าก็ให้เจ้าพนักงานคอยเก็บเงินอย่าให้ค้างขาดได้ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าด้วยบาญชีเจ้าพนักงานผู้รับเงิน ต้องมีสี่อย่างนั้น คืออย่างที่หนึ่ง สำหรับจดหมายรายชื่อเจ้าภาษี

นายอากร เจ้าจำนวนซึ่งรับผูกขาดภาษีไป แลจำนวนเงินปีหนึ่งเท่าใดหลวงน่าไว้เท่าใด จะส่งออกไปอีกกี่งวดได้ตั้งไปแล้วแต่วันใด ถึงวันใดเปนสิ้นจำนวน ถ้าเปนที่ตึกโรงร้านเรือแพสวนนาต่าง ๆ ซึ่งให้เช่าไป ก็ให้รู้จำนวนว่าผู้นั้นเช่าไปตั้งแต่เดือนนั้น เช่าเดือนละเท่านั้น ถ้าเปนส่วยก็ให้ลงบาญชีว่าส่วยเมืองนั้น มีคนเท่านั้น ทำส่วยสิ่งนั้น ปีหนึ่งเปนเงินทองของเท่านั้นไปจนตลอด ถ้าเลขไพร่หลวงแลเลขสม ก็ให้ลงบาญชีจำนวนเลข แลจำนวนเงินไว้เหมือนดังเช่นว่ามาแล้วนี้ เปนบาญชีอย่างที่ ๑ แลเจ้าพนักงานจะทำแยกเปนอย่าง ๆ กี่เล่ม ๆ ก็ได้ตามแต่จะเหมควร จะ

อีกอย่างหนึ่งนั้น คือบาญชีภาษีอากรซึ่งกำหนดได้ว่าจะรับเงินทองในวันนั้นเดือนนั้น คัดออกมาจากบาญชีอย่างเช่นว่ามาก่อนนั้น คือเหมือนหนึ่งในบาญชีเล่มก่อนมีว่าผู้นั้นรับทำภาษีรายนั้นไปเปนเงิน ๑๒๐ ชั่ง ส่งเงินล่วงน่าไว้แล้ว ๓๑ ชั่ง จะส่งรายเดือนต่อไปอีกเดือนละ ๑๐ ชั่ง ๙ เดือนเปนเงิน ๙๐ ชั่ง คือตั้งแต่เดือน ๔ ไปจนถึงเดือนอ้าย ก็ให้เจ้าพนักงานทำบาญชีอย่างนี้ ไว้เปนเดือน ๆ คือเดือน ๔ ภาษีรายซึ่งว่ามาเมื่อตะกี้นี้ จะส่งเงิน ๑๐ ชั่ง ภาษีรายอื่น ๆ ซึ่งมีงวดว่าเดือน ๔ จะส่งนั้น ก็ให้จดเปนราย ๆ ตลอดไปจนหมดในจำนวนเดือน ๔ นั้น แล้วก็ให้

กระเดือน ๖ ต่อไปดังเช่นว่ามาแล้วนั้น จนตลอดปีให้เสร็จเสียแต่ต้นปี ถ้าเปนบาญชีของเจ้าพนักงานจะลงสมุดเล่ม ๑ ก็ได้เมื่อถึงเดือน ๑ เจ้าพนักงานจะเอาสมุดเล่มนั้นมาเปิดดูว่าจะได้เงินในจำนวนเดือนนี้มากน้อยเท่าใด เมื่อถึงกำหนดวันกรมใดรายใด จะต้องส่งเงินตามซึ่งท่านอธิบดีกำหนดวันไว้ให้มาส่งนั้น ถ้าเจ้าพนักงานฤๅเจ้าจำนวนยังไม่นำเงินมาส่งเจ้าพนักงานผู้รับเงิน จะได้แจ้งแก่ท่านอธิบดีให้ทราบคิดเร่งเงินรายนั้นต่อไป ถ้าหากว่าเจ้าพนักงานมาส่งตามกำหนดแล้ว ก็ให้เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้รับเงินวงกาฤๅหมายสำคัญสิ่งไรไว้ในสมุดบาญชีเล่มนั้น ว่าได้ส่งแล้วบาญชีนี้เรียกว่าประฏิทินเปนอย่างที่ ๒ ฯะ

๑ อีกอย่าง ๑ นั้น คือบาญชีรายรับแลจ่าย เมื่อเจ้าพนักงานผู้รับเงินได้รับเงินทองภาษีใด กรมใด ๆ มาส่งเงินส่งทองก็ให้จดลงไว้ในสมุดใบข้างซ้ายทุก ๆ วัน แล้วส่งเงินทองซึ่งได้รับนั้น ไปยังเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน เมื่อได้ส่งไปเท่าไรก็ให้ตั้งเปนรายจ่ายว่าได้จ่ายไป ที่เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินเท่านั้น ๆ จดลงไว้ในใบข้างขวาน่าเดียวกันทุก ๆ วันเปนอย่างที่ ๓ อีกเล่ม ๑ นั้น เมื่อถึงเดือนก็ให้รวมบาญชีรายเดือนไปจากเล่มรายวัน ลงว่าไว้ว่าเดือนนั้นได้รับเงินเท่านั้น ได้จ่ายไปให้เจ้าพนักงานเก็บเงินแล้วเท่านั้นเปนอย่างที่ ๔ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๓ ว่าให้ยื่นบาญชี จำนวนที่ ท่านอธิบดี นั้น คือจะโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศเจ้าพนักงาน ซึ่งได้ว่า ภาษีอากรกรมต่าง ๆ ว่าเมื่อได้ว่าประมูล ภาษีอากร นั้นแล้ว แลโปรดเกล้า ฯ เซนพระราชหัดเลฃา ให้ผู้ใดเปนเจ้าภาษี จำนวนเงินเท่าไร งวดเมื่อไร แล้วให้นำมายื่นที่ปลัดบาญชี กลางทุก ๆ ราย อนึ่งจำนวนส่วย จำนวนเลขไพร่หลวง ไพร่สม แลอื่น ๆ ขนักภาซึ่งเปนเงินขึ้นพระคลังมีจำนวนเปนปีอยู่ ดังนี้ ก็ให้มายื่นต่อปลัดบาญชีกลางเสียในแต่ปลายปี ปลัด บาญชีกลางต้องส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้รับเงิน ๆ จึ่งจะได้ลงบาญชี ไว้ตามอย่างเช่นว่ามาแล้ว เพราะดังนั้นจึ่งให้เจ้าพนักงาน ผู้รับเงินกะบาญชียื่นท่านอธิบดี ตามอย่างเช่นนั้น ที่ได้รับ บาญชีไว้ก่อน แต่ปลายปีนั้น ฯะ

๑ เดิมข้อ ๔ ว่าด้วยให้คัดบาญชีนั้น ก็คือบาญชี ที่ว่ามาแล้วในข้อ ๒ หมวดมาตราที่ ๔ นั้นเอง ฯะ

๑ เดิมข้อ ๕ ว่าให้รับเงินเปนสามอย่างนั้น อย่าง ๑ คือรับเงินเปนภาษีดอเวอนแมนต์ทำ คือไม่รู้จำนวนว่าเงิน ปีหนึ่งจะได้รับสักเท่าไร เมื่อถึงวันฤๅถึงเดือน กำหนด ตามซึ่งมีอยู่ในกฎหมายภาษีนั้น เจ้าพนักงานผู้จะทำภาษีนั้น มายื่นบาญชีวันเดือน แลส่งเงินให้เจ้าพนักงานพระคลัง

ตรวจจำนวนรายวันรายเดือน ให้ถูกต้องกับจำนวนเงินโดยละเอียดทุก ๆ เดือน แล้วจดจำนวนเงินนั้นลงในสมุดรายรับซึ่งว่ามาแต่ก่อนนั้นแล้ว คือในอย่างสมุดที่สาม เงินที่รับยังเช่นว่ามานี้ เปนเงินรับไม่รู้จำนวนเดิม แต่คงได้รับทุกเดือนจึงได้แบ่งไว้เปนอย่าง ๑ อิกอย่างหนึ่งนั้น คือเงินที่รู้จำนวนแลได้รับทุกเดือน คือภาษีผูกขาดให้ตรวจบาฏิทิน คือสมุดอย่างที่สองแลรับเงินตามเช่นว่ามาในภาษีผูกขาดนั้น ด้วยจำนวนเงินนี้รู้จำนวนปีจำนวนเดือนที่ได้รับทุกเดือนด้วย จึงได้เรียกว่าเปนเงินอย่างหนึ่ง อิกอย่างหนึ่งนั้น คือเงินส่วยเปนต้นรู้จำนวนอยู่ว่าเงินปีหนึ่งเท่านั้น ได้รับคราวเดียวฤๅสองคราวในปี ๑ บางทีก็จะติดค้างบ้างอย่างนี้ เพราะฉนี้จึงได้แบ่งอิกพวก ๑ ให้เจ้าพนักงานรับเงิน เข้าไปในกระบวนเงินทั้งสามอย่างนี้แล้วแลแยกบาญชีแลรับเงิน ให้ถูกต้องตามการ อย่าให้บาญชีเลอะเลือนไปได้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๖ ให้เจ้าพนักงานผู้รับเงินทำเครื่องหมายสำคัญที่จะส่งเงินมายังเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินนั้น คือเมื่อเจ้าพนักงานผู้รับได้รับเงินตลอดเวลาแล้ว กับส่งเงินมายังเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ให้มีจดหมายมายังเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินว่าข้าพเจ้าได้ส่งเงินรายนั้น ๆ เปนเงินเท่านั้น แล้วให้ลงชื่อประทับตรา ฤๅหมายสำคัญ ซึ่งรู้กับเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินแล้ว

ให้เสมียน ฤๅที่สองถ้ากับนำเงินแลหนังสือส่งมายังเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน เพื่อจะไม่ให้มีผู้ปลอมแปลงได้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๗ เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ต้องมีตั๋วตอบตามที่ได้รับไว้เหมือนเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินมีมานั้น เพื่อจะให้เปนสำคัญคู่มือของเจ้าพนักงานผู้รับเงินที่ได้ส่งมาแล้วนั้น ฯะ

หมวดมาตราที่ ๕

ว่าด้วยพนักงานผู้จ่ายเงิน ภาษาอังกฤษเรียกว่า เปมาสเตอร์เยเนอราล

๏ ข้อ ๑ เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินทอง ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า เปมาสเตอเยเนอราล ต้องถือกับดูแลในการใช้จ่ายหน่ายเงินทองของแผ่นดิน แลต้องมีบาญชีจำนวนรายจ่ายรายรับไว้ทุก ๆ ราย ฯะ

๏ ข้อ ๒ เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินทอง ได้รับหนังสืออนุญาตแต่ท่านผู้อธิบดีสั่งให้จ่าย มีลายพระราชหัตถเลขาฤๅสิ่งใดที่ทรงพระกรุณาโปรด ออกไปจากออฟฟิซหลวงเปนสำคัญจึงจ่ายได้ ถ้าไม่มีหนังสือแซงชั่น คือหนังสือยอมอนุญาตที่ลงลายพระราชหัตถ์เลขา ฤๅสิ่งสำคัญในออฟฟิซหลวง แลลงชื่อประทับตราของท่านผู้อธิบดี ฤๅท่านผู้ว่าการแทนท่านอธิบดี แล้วถึงจะมีผู้ตั้งฎีกามาเบิก ก็ห้าม

มิให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินทอง ทำตั๋วส่งให้เจ้าพนักงานใหญ่ผู้เก็บเงินที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าเตรสุเรอ จ่ายเงินเปนอันขาด ฯะ

๏ ข้อ ๓ เจ้าพนักงานใหญ่ผู้จ่ายเงิน ต้องมีสมุดบาญชี ๔ อย่าง ๆ ที่หนึ่ง สำหรับจดหมายรายหนังสือขออนุญาต สมุดอย่างที่สองเรียกปฏิทิน สำหรับจดบาญชีตรางเดือนกำหนดเงิน ให้ทราบว่าจะต้องใช้ในการข้างน่า มีความว่าวันนั้นจะต้องใช้เงินให้แก่ผู้นั้นเท่านั้น สมุดอย่างที่สามนั้นสำหรับ จดบาญชีเงินทองรวมไว้ทุก ๆ วันอย่าให้เคลื่อนคลาดได้ อนึ่งเมื่อจะจ่ายเงินเมื่อใด ก็ให้สอบให้ต้องกับที่ขออนุญาต อย่าให้เบิกเกินกว่าที่ได้อนุญาตไว้เปนอันขาด สมุดอย่างที่ ๔ เหมือนกับรายวันแต่รวมเปนเดือน ฯะ

๏ ข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด จะขอเบิกเงินทองจากพระคลัง ก็ให้ทำฎีกาเบิกเงินทอง ต่อพระคลังฉบับหนึ่งคู่ร่างฎีกาถึงเจ้าพนักงานออฟิซหลวงฉบับหนึ่ง ให้มาที่ออฟิซของเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินทอง จะได้ส่งให้เสมียนตรวจบาญชีสอบกับคำยอมอนุญาตให้ถูกต้องกันแล้ว เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินจ่ายทอง ต้องลงชื่อเปนสำคัญส่งมายังปลัดบาญชีกลาง ๆ ต้องเรียนให้ท่านเปนอธิบดี ฤๅผู้แทนอธิบดีทราบ แล้วตรวจให้ถูกต้องตามรายฎีกาลงชื่อตัว ในฎีกาว่าได้ตรวจ

ถูกต้องแล้ว ส่งมาในออฟฟิซหลวงเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง จะได้ตรวจให้ถูกต้องกันแล้ว เจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง จะยึดคู่ร่างไว้ฉบับหนึ่ง แล้วจะโปรดเกล้า ฯ ทรงทำสิ่งสำคัญ ที่ในออฟฟิซหลวงลงในฎีกาส่งออกมาสั่งให้จ่ายจึงจ่ายได้ ฯะ

๏ ข้อ ๕ ถ้าเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน ได้รับฎีกาซึ่งมี สิ่งสำคัญที่ส่งออกมาแต่ออฟฟิซหลวง แล้วให้เจ้าพนักงาน ผู้จ่ายทำจดหมายมาถึง เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินฉบับหนึ่ง บังคับให้จ่ายเงินให้ผู้นั้นตามฎีกาเบิก ให้ลงชื่อประทับตรา ท่านผู้ซึ่งเปนอธิบดีในคลัง ฤๅผู้แทนท่านผู้ซึ่งเปนอธิบดี ดวงหนึ่ง ลงชื่อประทับตราเจ้าพนักงานผู้จ่ายดวงหนึ่ง นำมา ให้เจ้าพนักงานเก็บเงินจ่ายเงินให้ตามฎีกา แล้วให้เจ้าพนักงาน ผู้เก็บเงิน ยึดเอาจดหมายนั้นไว้เปนสำคัญ ตัวฎีกานั้น ให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายติดขึ้นสมุด ให้มีเลขหมายใบฎีกาไว้ ห้ามอย่าให้สูญหายเสียได้ ฯะ

๏ ข้อ ๖ ผู้หนึ่งผู้ใด ได้รับจดหมายคำสั่งของเจ้า พนักงานผู้จ่ายเงินทองแล้ว เนิ่นช้าเสียยังไม่ได้มารับเงิน จากเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ฤๅทำให้จดหมายคำสั่งนั้นเปน อันตรายหายเสียก็ดี แลมีผู้ลอบลักคำสั่งนั้น ไปปลอมขึ้น ต่อเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน มารับเงินทองส่วนนั้นไปเสียก็ดี ผู้ที่ประมาทเลินเล่อเสียนั้นต้องเปนภัพ จะกลับมาขอคำสั่ง

ที่เจ้าพนักงานเก็บเงินทองอีกไม่ได้ ฯะ

๑ ข้อ ๗ เวลาบ่าย ๔ โมงหย่อน ๔ นาที ๔ นาที เจ้าพนักงานผู้จะจ่ายเงิน ต้องทำจดหมายรวมเงินที่ได้จ่ายในวันนั้น มายื่นต่อปลัดบาญชีกลางทุกวัน ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๕

๑ เดิมข้อ ๑ ว่าด้วยเจ้าพนักงานจะจ่ายเงินทอง คือเงินที่จะจ่ายนั้นเปน ๒ อย่าง เงินประจำเดือนนั้นอย่างหนึ่ง คือเงินเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ได้ทำหนังสือขออนุญาตไว้แต่ปลายปี ก่อนว่าจะใช้ต่อไปตลอดปีเปนเงินเท่านั้น ๆ อนึ่งเงินเบี้ยหวัดเจ้านาย ข้าราชการที่เรียกว่าเปนเงินประจำเดือนประจำปีอีกอย่างหนึ่งนั้น เจ้าพนักงานต้องกะคาดคะเนเอง เพราะเงินรายนี้ไม่มีผู้ใดขออนุญาต อีกอย่างหนึ่งนั้นคือเงินฎีกาจร ซึ่งมิได้ขออนุญาตไว้แต่ต้นปี คือเหมือนหนึ่งจะทำการก่อสร้างเปนต้นนี้เปนเงินการจร อนึ่งทองที่จะต้องจ่ายในคลังมหาสมบัติด้วยนั้น เพราะคลังนี้จะโปรดเกล้า ฯ ให้เอาคลังทองมารวมเสียด้วยกับคลังเงิน คลังทองนั้นจะให้เปลี่ยนเปนคลังรูปพรรณ เพราะฉนั้นเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินจะต้องจ่ายทองด้วย อีกอย่างหนึ่งธรรมเนียมที่จะจ่ายทองนั้น ก็เหมือนกันกับจ่ายเงิน ฯะ

๑ เติมข้อ ๒ ว่าถ้าเจ้าพนักงานไม่ได้แชงชั่ง คือหนังสือสำคัญที่ยอมอนุญาต ก่อนแล้วอย่าให้จ่ายเงินนั้น คือการสิ่งใดที่ได้ขออนุญาตไว้แต่ต้นปีแล้ว เหมือนหนึ่งการประจำเดือนประจำปี ที่เจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ทำจำนวนมายื่นต่อท่านอธิบดีได้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพร้อมด้วยเคาน์ซิล ลงลายพระราชหัตถ์เลขาไว้แต่ต้นปีนั้นอย่างหนึ่ง ที่เป็นการจร จะเบิกเงินคราวหนึ่ง ไม่ได้ขออนุญาตไว้แต่ต้นปี ต่อเมื่อจะทำเมื่อไรจึงได้ทำหนังสือขออนุญาตมายื่นที่ท่านอธิบดี ให้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายลงลายพระราชหัตถ์เลขาเป็นสำคัญออกไป นั้นอย่างหนึ่งถ้าจะจ่ายรายใด ไม่มีสำคัญที่ได้ขออนุญาตสองอย่าง เช่นว่ามานี้แล้ว ห้ามอย่าให้เจ้าพนักงานผู้จ่าย ๆ เงินไป ยกเสียแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอนุญาต และเงินที่ต่ำกว่าสิบบาท ซึ่งท่านอธิบดีเห็นควรจะยกให้ มีคำสั่งมาให้จ่ายนั้นจึงจะจ่ายได้ ฯะ

๑ เติมข้อ ๓ ว่าด้วยบาญชีที่มีอยู่สี่อย่างนั้น คืออย่างที่หนึ่งสำหรับจดหนังสือขออนุญาต ที่เจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม ได้ยื่นไว้แต่ปลายปีก่อนที่จะขออนุญาต เช่นการจรต่อ ๆ ไป เมื่อเจ้าพนักงานผู้ขออนุญาต ตั้งฎีกามาเบิกจะได้สอบดูให้ถูกต้อง ตามที่ได้ขออนุญาตไว้นั้น สมุดอย่างที่ ๒ เรียกว่าปฏิทิน คือสำหรับตรวจเดือน กำหนด

เงินให้ทราบว่า จะต้องใช้ในวันนั้นเดือนนั้นฎีกาของคนนั้นเท่านั้น เปรียบเหมือนแซงซั่นที่จะยื่น แต่ปลายปีว่าจะเบิกเงินประจำปีเท่านั้นดังนี้ ควรจะแยกออกให้รู้ว่าเปนเดือนละเท่านั้น ๆ เหมือนหนึ่งเดือนห้า จะได้เอาออกมาดูว่าจะได้จ่ายเงินประจำเดือนประจำปีสิ่งนั้นเท่านั้น ๆ เปนฎีกาจรเท่านั้น จะได้คิดเบิกเงินให้พอที่จะจ่ายทุก ๆ เดือน เมื่อถึงเดือน ๖ เดือน ๗ ต่อ ๆ ไป ก็ให้ดูเหมือนดังที่ว่ามาแล้วนั้น สมุดอย่างที่ ๓ นั้น สำหรับจดบาญชีได้จ่ายไปแล้วทุก ๆ วัน ในสมุดเล่มนี้นั้น เมื่อได้จ่ายเงินไปแล้ว ต้องจดในใบข้างซ้ายว่าได้จ่ายให้แก่ผู้นั้น แต่ใบข้างขวาน่าเดียวกันนั้นจดว่าได้จากเจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน มาจ่ายฎีกาใบนั้นเท่านั้น ให้ตรงกันกับใบจ่ายใบรับในน่าเดียวนั้นเสมอทุก ๆ วัน สมุดอย่างที่ ๔ สำหรับจดบาญชีรวมเดือนรับจ่าย ที่คัดออกมาจากสมุดเล่มรายวันนั้น ว่าได้จ่ายในเดือนนั้นเท่านั้น ได้รับจากเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินเท่านั้น รวมทุก ๆ เดือนไปตลอดปี เพราะเหตุที่มีสมุดเล่มนี้นั้น เพื่อจะให้รวมยอดปีโดยง่าย ฯ

๑ เดิมข้อ ๔ ว่าด้วยจะทำสิ่งเปนสำคัญ ออกมาจากออฟฟิซนั้น คือเหมือนฎีกาเจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม ส่งมานั้นเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินรับฎีกาแล้ว ต้องให้เสมียนสอบฎีกานั้นให้ถี่ถ้วนถูกต้อง อย่าให้ผิดได้ อนึ่งเมื่อฎีกาที่ส่ง

มานั้น ต้องสอบกับแซงชั่น ที่ขอไว้แต่เดิมให้ถูกต้องกัน ถ้าเปนการใยธาเปรียบเหมือนยังขอแซงชั่นเดิมไว้ ๑000 ชั่ง ตั้งฎีกาเบิกล่วงน่าครั้งหนึ่ง ๑๐๐ ชั่งบ้าง ๒๐๐ ชั่งบ้าง แต่ยังมิได้บอกราคาของ ก็ให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายคอยระวังอย่าให้เบิกเกินที่ขออนุญาตไปได้เปนอันขาด . กับอนึ่ง ผู้ที่มาเบิกนั้น เมื่อครบแซงชั่นแล้ว ฤๅการที่ทำนั้นเสร็จไปแล้ว ก็ให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินเร่งฎีกาใหญ่ ให้ซื้สิ่งของให้ครบตามที่ได้เบิกเงินไปนั้น อย่าให้ทิ้งแต่ฎีกาล่วงน่าไว้เปนอันขาด แต่ฎีกาหายเที่ยววางใหญ่ทุก ๆ ฉบับที่ผู้จะมาเบิกนี้ ต้องส่งมายังออฟฟิซหลวงตรวจถูกต้องแล้ว จะมีเครื่องหมายสำคัญออกไป จึ่งจะจ่ายเงินได้ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๕ ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้จ่ายเหนสิ่งสำคัญในฎีกาให้จ่ายเงิน แล้วมีตัวประทับตราให้เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินจ่ายเงินนั้น คือเมื่อฎีกาที่ส่งออกมาให้จ่ายแล้วนั้น เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินต้องคัดลงในสมุดบาญชีเล่มหนึ่ง ที่เรียกว่าสมุดคู่ร่างฎีกา คัดตามมีสิ่งของที่ในฎีกาทุก ๆ อย่าง เปนราคาเท่านั้น ๆ แล้วต้องหมายเลขในฎีกาแลสมุดคู่ร่างว่าที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ เรียงต่อ ๆ ไป อย่าให้ซ้ำกันได้ เพื่อจะได้ตรวจราคาสิ่งของได้โดยง่าย แล้วจึ่งทำรกหมาย

ประทับตราท่านอธิบดี แลตราของเจ้าพนักงานใหญ่ผู้จ่ายเงิน บอกให้เจ้าพนักงานผู้เกียเงิน จ่ายเงินตามฎีกานั้น แล้วส่งจดหมายนั้นให้เจ้าของผู้เบิก ไปรับเงินที่เจ้าพนักงานผู้เกียเงิน ครั้นส่งจดหมายนั้นให้เจ้าของผู้เบิกไปแล้ว เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินทอง ต้องจดลงบาญชีไว้ในสมุดอย่างที่ ๓ ที่ว่ามาแล้ว ในข้อ ๓ มาตราที่ ๔ นี้เอง จะ

๑ เติมข้อ ๖ ว่าด้วยผู้เบิกรับจดหมายคำสั่ง ของเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินแล้ว ทำให้จดหมายเปนอันตรายเสียนั้น คือเมื่อเจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม มายื่นฎีกายังเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินแล้ว ฎีกานั้นก็ะเปนอันยังใช้ไม่ได้ เพราะเหตุยังมิได้ตรวจ แลยังมิได้มีสำคัญให้จ่าย ก็เมื่อตรวจมีสำคัญให้จ่ายแล้ว เจ้าของฎีกามารับเงิน ต้องเซ็นชื่อตัวลงในฎีกา ว่าได้รับเงินไปเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน จึงทำตั๋วยังคับให้เจ้าพนักงานผู้เกียจ่ายเงินให้ เมื่อนายด้านเจ้าพนักงานผู้เบิกได้รับตั๋วคำสั่งไปแล้ว ไปเชือนแชทำให้ตั๋วหายมิได้ไปรับเงินนั้น ต้องเปนภัพแกผู้ที่รับตั๋วคำสั่งไปเอง ที่จะให้ตั๋วอนุญาตอีกต่อไปไม่ได้ เพราะตั๋วเก่าปลอมซ้ำมาเบิกเงินได้ แลผู้ที่ได้รับตั๋วไปนั้น ก็จะเลินเล่อประมาทตัวเสียว่า ถึงตั๋วหายเสียแล้วก็กลับมาขอได้ ก็จะไม่เอาใจใส่รักษาตั๋วนี้ไว้ ต่อไปภายน่าก็จะต้อง

มีความลำบากทุ่งเถียงต่อกันร่ำไป ฯ

หมวดมาตราที่ ๖

ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินทอง คือภาษาอังกฤษ เรียกว่าเตรสุเรอ ฯ

๏ ข้อ ๑ เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินทอง ภาษาอังกฤษเรียกว่าเตรสุเรอเปนผู้กำกับดูแล รักษาเงินในพระคลังทั้งสิ้นแต่ผู้เดียว ถ้าเงินขาดหายไปอย่างไร เจ้าพนักงานเก็บเงินทองต้องรับใช้จงเต็ม ฯ

๏ ข้อ ๒ ตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินทอง ท่านผู้อธิบดีต้องยอมให้เลือกจัดหาสมียนตามชอบใจให้สมควรแก่การ เพราะเปนพนักงานสำคัญในการเงินทอง ฯ

๏ ข้อ ๓ เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินทอง ได้รับเงินทองที่เจ้าพนักงานผู้รับเงินให้ไปส่งนั้น เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินต้องทำตั๋วลงชื่อประทับตรา ให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับเงินไว้เปนสำคัญ ฯ

๏ ข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมายื่นฎีกา ที่เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน ๆ จะมีจดหมายเปนตั๋วลงชื่อ ประทับตราของเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน แลตราสำหรับหอรัษฎากรพิพัฒน์ของท่านอธิบดี ให้ผู้เบิกมารับเงินของตามจดหมาย ถ้าไม่มี

สำคัญพร้อมอย่างว่ามานี้ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ยอมจ่ายเงินทองเปนอันขาด ฯะ

๏ ข้อ ๕ เจ้าพนักงานผู้เก็บเงินนี้ ต้องมีสมุดบาญชี รายเงินรับเงินจ่ายเล่มหนึ่ง แลต้องมีสมุดบาญชีสำหรับจดหมายรายสั่งจ่าย ที่เจ้าพนักงานจ่ายเงินส่งมานั้นอีกเล่มหนึ่ง เจ้าพนักงานจ่ายเงินมีจดหมายมาถึงเมื่อใด ต้องจดลงไว้ทุกคราว ต้องมีสมุดบาญชี สำหรับรวมเดือนที่ได้รับได้จ่ายเงินทองอีกเล่มหนึ่ง ฯะ

๏ ข้อ ๖ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเกี่ยวข้องในเงินทองหลวง จะส่งไม่ทันจะเอาเงินทองมาฝากไว้ แก่เจ้าพนักงานผู้เก็บ ช่วยรับรักษาไว้ก่อน กว่าจะได้สอบบาญชีตกลงเสร็จกันแล้ว แต่อย่าให้ฝากเกิน ๖ วัน เมื่อเจ้าพนักงานเก็บเงิน จะเก็บเงินทองฝาก อย่าให้เก็บปนกันกับเงินรายอื่น แล้วต้องทำบาญชีเปนรายเงินฝากคลังแผนกหนึ่ง ฯะ

๏ ข้อ ๗ เวลาบาย ๔ โมงหย่อน ๔ นาที ๕ นาที เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ต้องทำบาญชีที่ได้จ่ายในวันนั้น คือได้รับแต่เจ้าพนักงานผู้รับเท่านั้น ๆ ได้จ่ายไปแต่เจ้าพนักงานผู้จ่ายเท่านั้น ๆ คงเหลือเงินคงคลังเท่านั้น ๆ มายื่นต่อปลัดบาญชีกลาง เสมอทุกวัน ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๖

๏ เดิมข้อ ๑ ว่าถ้าเงินทองขาดหาย ต้องเปนผู้รับใช้ให้จงเต็มนั้น คือเหมือนหนึ่งเจ้าพนักงานผู้รับเงิน ส่งเงินส่งทองมาให้เก็บรักษาไว้ ตัวเอาไปใช้เสียเอง ฤๅพวกพ้องญาตพี่น้องของตัวเอาไปใช้ ฤๅมีผู้ร้ายลักเงินขาดหายไปโดยความประมาทของตัว จึ่งต้องเปนผู้รับใช้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๒ ว่าด้วยท่านอธิบดี ต้องยอมให้ผู้เก็บเงินเลือกหาเสมียนตามชอบใจของผู้เก็บเงินนั้น คือเพราะเหตุเงินหายผู้เก็บจะต้องใช้ ถ้าคนอื่นแปลกปลอมเข้ามา มิใช่คนของตัวเลือกไว้เองนั้น ก็จะซัดว่าคนนั้นคนนี้ มิใช่คนของตัว เงินจะหายด้วยเหตุใด ก็จะซัดกันไปกันมาได้ จึ่งยอมให้เลือกหาตามชอบใจของตัว ฯะ

๏ เดิมข้อ ๓ ว่าด้วยเจ้าพนักงาน ผู้เก็บเงินต้องทำตั๋วให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับเงินเปนสำคัญ คือเจ้าพนักงานผู้รับเงินให้เสมียน ฤๅที่ ๒ นั้น นำเงินจำนวนฤๅเงินภาษีนายอากรมาส่งยังผู้เก็บเงิน เมื่อผู้เก็บเงินได้รับเงินไว้แล้ว ต้องทำตั๋วว่าวันนั้น ๆ เจ้าพนักงานผู้รับเงิน ได้นำเงินมาส่งเปนเงินเท่านั้น ๆ ลงชื่อประทับตรามาเปนสำคัญ ส่งให้ผู้ที่มาส่งไปให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับเงิน ๆ จะได้ลงบาญชี แลเก็บตั๋วนั้นไว้เปนสำคัญ แล้วจะได้รู้ว่าซึ่งคนที่นำมาส่งนั้น

จะไปส่งเงินครบตามเดิมที่มอบมาฤๅไม่ อนึ่งเมื่อเจ้าพนักงานผู้เกียเงินได้รับเงินแล้ว ต้องลงบาญชีรายวันในใบข้างซ้ายว่าได้รับเงินจากเจ้าพนักงานผู้รับเงินเท่านั้น เมื่อได้จ่ายเงินไปให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินแล้ว ให้ลงใบสมุดข้างขวาน่าเดียวกัน กับใบที่รับให้ตรงกันทุก ๆ วัน ฯะ

๑ เดิมข้อ ๔ ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน จะมีจดหมายบังคับให้ผู้เกียเงินจ่ายเงินให้นั้น คือเมื่อเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินได้รับฎีกาแต่เจ้าพนักงาน ผู้มาเบิกส่งเข้ามายังออฟฟิซในเซ็นลายพระราชหัดถ์เลขา โปรดเกล้า ฯ ให้จ่ายแล้ว เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน จะเขียนจดหมายประทับตราของท่านอธิบดี แลตราของเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน มอบให้แก่ผู้เจ้าของฎีกามารับเงิน ก็เมื่อเจ้าพนักงานผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งได้ตั๋วอย่างว่ามานี้แล้ว ให้กับเจ้าพนักงานผู้เกียเงิน ๆ ต้องจ่ายเงินให้ตามตั๋วนั้น แล้วให้เกียตั๋วนั้นไว้เปนสำคัญ คู่มืออย่าให้หายได้ อนึ่งเมื่อเจ้าพนักงานผู้เกียเงิน ได้รับตั๋วจ่ายเงินไปแล้ว ต้องเขียนลงในสมุดบาญชีใบข้างขวา อย่างเช่นว่ามาในข้อสามมาตราที่ ๖ นั้นแล้ว ฯะ

๑ เดิมข้อ ๕ ว่าด้วยเจ้าพนักงาน ผู้เกียเงินต้องมีสมุดบาญชี ๓ อย่าง คืออย่าง ๑ สำหรับจดที่ได้รับเงินจ่ายเงินทุก ๆ วัน คือเมื่อได้รับเงินจากเจ้าพนักงานผู้รับเงิน ต้อง

จดลงในใบข้างซ้ายเมื่อจ่ายเงิน ให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินแล้ว ต้องจดลงในสมุดใบข้างขวาน่าเดียวกันกับที่รับนั้น สมุดอย่างนี้ คือที่ได้ว่ามาในข้อ ๓ ข้อ ๔ มาตราที่ ๖ นี้เอง สมุดอย่าง ที่ ๒ นั้น เรียกว่าสมุดรวมเดือน คือคัดมาจากเล่มรายวัน เมื่อครบเดือนหนึ่ง เพราะเหตุที่มีสมุดอย่างนี้นั้น เพื่อจะได้ ตรวจให้ง่าย สมุดอย่างที่ ๓ นั้น สำหรับคัดตั๋วที่เจ้า พนักงานผู้รับผู้จ่ายส่งมานั้น เพื่อจะได้ตรวจตั๋วโดยง่าย แล้วให้เจ้าพนักงานผู้เก็บเขียนเลขเรียงเป็นที่ ๑ ที่ ๒ ต่อๆ ไปไว้ที่ตั๋ว แลลงในสมุดให้ต้องกันทุกฉบับ ฯะ

๑ เติมข้อ ๖ ว่าด้วยให้เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน รับเงิน ฝากเพียง ๖ วันนั้น คือเจ้าพนักงานเจ้าจำนวนจะสอบบาญชี กันยังไม่ตกลง แลยังมิได้ดูเงินนั้นเสร็จ จะมาฝากเจ้า พนักงานผู้เก็บเงินๆ ต้องเก็บรักษาไว้ให้ เพราะเปนเงิน ของหลวง แต่เมื่อจะฝากกันนั้น ให้มีบาญชีแลตั๋วฎีกา เปนสำคัญกันไว้ทั้งสองฝ่าย อย่าให้เปนที่ทุ่งเถียงกันได้ อนึ่งที่ว่าให้ฝากได้แต่เพียง ๖ วันนั้น คือจะมิให้เจ้าพนักงาน เจ้าจำนวนละเลยไม่ส่งเงินที่ฝาก ถ้าไม่มีกำหนดไว้ดังนี้ ก็จะถือว่าเงินอยู่ในคลังแล้วไม่ต้องส่งก็ได้ บาญชีก็จะเลอะ คิดไม่ถูกต้องกันจึงได้ทำดังนี้ ก็ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมาฝากเงิน ครบ ๖ วันแล้ว ยังไม่มารับถอนไปส่งเจ้าพนักงานเก็บเงิน

ตลังไปเรียนท่านอธิบดี ให้หาตัวผู้มาฝากเงิน ให้มาส่ง ให้เสร็จลงได้ ฯะ

หมวดมาตราที่ ๗

ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้เก็บรักษาคลัง ๙ เครื่องรูปพรรณทอง เงินแลเพชรพลอยต่าง ๆ ฯะ

๑ ข้อ ๑ เจ้าพนักงานผู้เก็บเครื่องทองเครื่องเงิน รูปพรรณ แลเพชรพลอยต่าง ๆ ต้องเอาใจใส่ดูแลรักษาเครื่องทอง เครื่องเงินรูปพรรณ แลเครื่องอิศริยยศ สำหรับแผ่นดิน แลเพชรพลอยต่าง ๆ ถ้ารูปพรรณเพชรพลอยสิ่งใดหาย เจ้าพนักงานผู้รักษา ต้องรับใช้ของหลวงทุกสิ่ง ฯะ

๑ ข้อ ๒ เครื่องรูปพรรณทองรูปพรรณเงิน ประดับ เพชรพลอย แลมิได้ประดับเพชรพลอยใหญ่น้อย แลเครื่อง อิศริยยศบันดาซึ่งมีอยู่ในคลัง ให้เจ้าพนักงานจดบาญชีกลาง เจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง ในพระบรมหาราชวัง พร้อมกับ เจ้าพนักงานผู้เก็บ ตรวจชั่งน้ำหนัก เขียนเลขหมายไว้ให้ชัด ว่ารูปพรรณสิ่งนั้น เลขเท่านั้นน้ำหนักเท่านั้น เนื้อทอง อย่างนั้นที่ประดับเพชรพลอย ก็ให้ทราบว่าประดับเพชรพลอย อย่างนั้นเท่านั้นออก ถ้าเพชรพลอยต่าง ๆ ซึ่งยังมิได้ทำ เป่นรูปพรรณ ก็ให้ตรวจขนาดว่าผลเท่านั้น น้ำหนักเท่านั้น ไว้ในบาญชีทุกอย่าง แลให้สอบรูปพรรณเพชรพลอย

รายจ่ายใช้ราชการแลรายเก็บคงคลัง แล้วให้ทำยาญชีไว้ให้ถูกต้องกันทั้งสามยาญ อนึ่งเครื่องรูปพรรณประดับเพชร์พลอยต่าง ๆ แลเพชรพลอยต่าง ๆ ซึ่งยังไม่ทำรูปพรรณนั้นเปนของมีราคามาก ให้เจ้าพนักงานผู้เก็บหาตึบใส่ไว้ให้ดีแล้วให้ปลัดยาญชีกลาง เจ้าพนักงานออฟพีซหลวงตีตราประจำตึบไว้ด้วย เมื่อจะเบิกจ่ายใช้ราชการสิ่งใด ก็ให้เจ้าพนักงานผู้เก็บบอกมายังปลัดยาญชีกลาง แลเจ้าพนักงานออฟพีซหลวงให้พร้อมกันจึงเบิกได้ ห้ามมิให้ผู้เก็บเบิกจ่ายใช้ราชการแต่ตัวผู้เดียวเปนอันขาด ฯะ

๑ ข้อ ๓ ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเครื่องอิศริยยศแก่ผู้ใด ก็ให้มียาญชีรายวันแลรายชื่อผู้รับกำหนดน้ำหนักรูปพรรณแลหมายเลขแลนับเพชรพลอยให้ถูกถ้วนทุกอย่าง ถ้าเปนของพระราชทานสิทธขาดก็ดี พระราชทานเปนเครื่องยศที่จะต้องส่งคืน ก็ให้มียาญชีรายชื่อรายวันไว้ให้ชัดเจนว่าผู้นั้นได้รับพระราชทานเครื่องยศรูปพรรณสิ่งนั้น หมายเลขนั้น เนื้อทองอย่างนั้นไปแต่ณวันนั้นแล้วให้มีจดหมายไปยื่นต่อปลัดยาญชีกลาง เจ้าพนักงานในออฟพีซหลวง ในพระบรมมหาราชวัง ให้ทราบด้วยจงทุกคราว ฯะ

๑ ข้อ ๔ ถ้าจะทำรูปพรรณเพิ่มเติมขึ้นไว้ใช้ ให้ภอ

ราชการ ฤๅ จะ ทำ ขึ้นไว้ ใช้แทน ของ ที่ ชำรุด ฤๅ มี ผู้รับพระบรม ราชโองการ มาสั่ง ให้ทำ รูปพรรณ สิ่ง ใด ๆ ก็ดี ให้ เจ้าพนักงาน คิด น้ำหนัก ทอง แล ราคา ทอง ที่ ภอ ควร แก่ รูปพรรณ ที่ จะ ทำ ขึ้น ใหม่ นั้น แล้ว มี จดหมาย ราย ขออนุญาต ต่อ ท่าน อธิบดี ๆ จะ ได้ ตรวจ จดหมาย ขอ อนุญาต นั้น แล้ว จะ ได้ ส่ง ไป ยัง ออฟ ฟีซ หลวง ให้ เจ้า พนักงาน ออฟ ฟีซ หลวง นำ ขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้า ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ จ่าย เท่า ใด ท่าน ผู้ อธิบดี ต้อง สั่ง เจ้า พนักงาน ผู้ จ่าย ทำ ตั๋ว ประทับตรา ลง ชื่อ เจ้า พนักงาน ผู้ จ่าย แล ท่าน ผู้ อธิบดี ส่ง ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ ทอง เงิน ถ้า ทอง ที่ คลัง ไม่ มี จ่าย เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ เงิน ทอง ต้อง คิด เงิน จ่าย ให้ ตาม ราคา ทอง ใน ฎีกา ถ้า เจ้า พนักงาน คลัง รูปพรรณ ได้ รับ เงิน จัด ซื้อ ทอง มา เมื่อ ได้ ก็ ให้ เชิญ ปลัด บาญชี กลาง แล เจ้า พนักงาน ใน ออฟ ฟีซ หลวง มา ชุมนุม พร้อม กัน คิด น้ำ หนัก ทอง แล เงิน ราคา ให้ ถูก ต้อง กัน แล้ว จึ่ง จ่าย ไป ให้ ช่าง ทำ รูปพรรณ ฯะ

๑ ข้อ ๔ ถ้า เจ้า พนักงาน จะ จ่าย ทอง ไป ให้ ช่าง ทำ รูปพรรณ ต่าง ๆ ให้ ขีด หิน กำหนด น้ำ เนื้อ ไว้ เมื่อ ช่าง ทำ รูปพรรณ เสร็จ แล้ว เอา มา ส่ง ให้ เจ้าพนักงาน ขีดหินสอบดูอีก ฯะ

๑ อนึ่ง เมื่อ เวลา จ่าย ชั่ง น้ำ หนัก ทอง ด้วย ลูกตุ้ม อย่าง ไร เมื่อ ช่าง ทำ รูปพรรณ เสร็จ แล้ว มา ส่ง เจ้า พนักงาน คลัง รูปพรรณ

ให้เจ้าพนักงาน ชั่งสอบ ด้วยลูก ตุ้มตาชู ที่จ่าย ซึ่ง ไป อย่าง นั้น คิด สูญเพลิงแล คงน้ำหนัก ถูกต้อง แล้ว ให้ทำ บาญชี ราคาทอง แล หักสูญ เพลิง แล น้ำ หนัก แล คิด ราคา ค่า จ้าง ไป ยื่นแก่ เจ้าพนักงาน ผู้รับ เงิน ๆ จะได้ลง บาญชีเปน ราย รับ เมื่อ จะ ลง เลขหมาย รูปพรรณ ต้อง ไป เชิญ ปลัด บาญชี กลาง เจ้าพนักงาน ในออฟฟิซ หลวง มาดูด้วย ฯะ

๏ ข้อ ๖ ตั้งแต่นี้ไป ห้ามมิให้ เจ้าพนักงาน ทองคำ เปลว เบิก ทอง จ่าย ให้ ซั่งแผ่ ทองคำเปลวต่อ ไป เปน อัน ขาด ทีเดียว ถ้ามี ราชการ ต้องใช้ ทอง คำเปลว มาก น้อย เท่าใด ให้เจ้า พนักงาน ทำหนังสือ ขอ อนุญาต จัด ซื้อทอง คำเปลว ให้ถือ แก่ ราชการ ยื่น ต่อ ท่าน ผู้ อธิบดี ๆ จะได้ ส่ง หนังสือ ขอ อนุญาต นั้น ให้เจ้าพนักงาน ในออฟฟิซ หลวงทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าทรง พระ กรุณา โปรดให้ จัดซื้อ แล้ว ท่าน ผู้ อธิบดี จะได้ ส่ง หนังสือ อนุญาต ให้เจ้าพนักงาน ผู้ จ่าย ๆ จะได้จ่าย เงิน ให้ไป จัด ซื้อ ทองคำเปลว ตาม กำหนด หนังสือ อนุญาต ถ้า เปน การ เร่ง ร้อน จะ จัด ซื้อไม่ทัน ก็ให้ เรียน ท่าน อธิบดี แล เจ้า พนักงาน ออฟ ฟิซ หลวง ให้ทราบ จะได้ ปฤกษา กัน จะควร ทำ อย่างไรจะได้ผ่อน ผันให้ทำไป ตาม การ ฯะ

๏ ข้อ ๗ ทองคำเปลวซึ่งจะ จ่าย ใน การ พระ ราชกุศล แล การ อื่น ๆ ซึ่ง เปน การ ประจำ เดือนนั้น ให้เจ้า พนักงาน

คิดตรวจดูการที่จะใช้ทองคำเปลว ในเดือนหนึ่งเท่าไรแลจัดซื้อทองคำเปลวไว้จ่ายให้พอแก่ราชการเดือนหนึ่ง ถ้าเปนการจรมีผู้มาเบิกทองคำเปลวไปใช้ในการสิ่งใด ให้เจ้าพนักงานบังคับผู้มาเบิกนั้น ให้ทำฎีกากำหนดเนื้อที่ๆ จะต้องการปิดทองคำเปลวกว้างยาวเท่าใด จะต้องใช้ทองคำเปลวเท่าใดมีมาในฎีกาเบิกให้ชัด เจ้าพนักงานจะได้ส่งฎีกานั้นให้เจ้าพนักงานออฟฟิซหลวงตรวจดู เหนถูกต้องแล้วสั่งให้จ่ายจึ่งจ่ายได้ ฯะ

๑ อนึ่ง เจ้าพนักงานจ่ายทองคำเปลว ให้ใครไปปิดณที่ใดต้องแต่งขุนหมื่นไปกำกับเมื่อเวลาปิดทองทุกแห่ง ฯะ

๑ ข้อ ๘ เพชรพลอยต่างๆ ซึ่งเจ้าพนักงานรักษาไว้จะจ่ายให้ช่างสิ่งในรูปพรรณใดๆ เจ้าพนักงานต้องมีจดหมายไปแจ้งแก่ท่านอธิบดี แลเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวงให้ทราบ ท่านอธิบดีจะได้บังคับปลัดบาญชีกลาง มาพร้อมกับเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวงตรวจน้ำหนัก แลขนาดเพชรพลอย แลตรวจดูโทษมลทิลไฝฝ้าให้ถูกต้องกันแล้ว ทำบาญชีไว้ให้ถูกต้องกันทั้งสามบาญชีแล้ว จึ่งให้จ่ายไป ถ้าเพชรพลอยไม่มี ฤๅไม่ต้องด้วยขนาดที่จะใช้ในราชการคราวนั้น ก็ให้เจ้าพนักงานทำจดหมายขออนุญาตต่อท่านอธิบดี เหมือนอย่างจัดซื้อทองในข้อ ๔ จงทุกประการ อนึ่งให้เจ้าพนักงาน

กำกับช่าง พลอย　เมื่อ เวลาที่ จะฝังเพ็ชรพลอยลงใน รูปพรรณ จงทุก ราย　ฯะ

๏ ข้อ ๙ ให้เจ้าพนักงานผู้ บังคับ การ ช่างทอง ปฤกษา กับช่าง รูปพรรณ พร้อม กัน คิด กะดู ประมาณ สิ่งของ ที่ ใช้ใน การ ทำ รูปพรรณ คือ ถ่าน น้ำมันยา ชันเพช แล สิ่ง อื่น ๆ ในปี หนึ่ง จะใช้เงิน เปน ราคา จัด ซื้อ ของ เหล่านั้น เท่าใด ก็ให้ ทำ บาญชี ยื่น ต่อ ท่าน อธิบดี แต่ใน ปลายปีแล้ว เมื่อ ถึง จำนวน เดือน หนึ่ง ให้จัด ซื้อสิ่ง ของใช้ใน การ รูปพรรณ มาก น้อย เท่าใด ก็ ให้ ทำ ฎีกาเบิก เงินทุก ๆ เดือน ไป

๏ ข้อ ๑๐ เครื่อง ยศที่ พระราชทานไป แล้วนั้น ยัง มิได้ มีเลข หมาย แล สอบ น้ำหนัก นั้น เมื่อ กลับคืน เข้ามา ส่ง ให้เจ้า พนักงาน ผู้เก็บ แจ้ง ความ มายังปลัด บาญชี กลาง เจ้าพนักงาน ออฟฟิซ หลวงให้ ไปพร้อม กัน ลง เลข หมาย ชั่งน้ำ หนัก ขีดเนื้อ ทอง ลง บาญชี ให้ทราบ ทุกครั้ง อย่า ให้ขาดได้　ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ เจ้าพนักงาน ผู้เก็บ ทอง ได้จ่าย ทอง ไปให้ ช่างทอง ทำ การ สิ่งใด ๆ ให้เอาใจใส่ ตักเตือนเร่งทำ การ นั้น ให้เสร็จ อย่า ให้ทิ้ง หมักหมมไว้เหมือนแต่ก่อน ๆ มา อนึ่งเมื่อ ช่างทอง ทำ การ สิ่ง ใดเสร็จแล้ว คง รูป น้ำหนัก ทองเท่าใด ยังเหลือ เสศ ทอง มากน้อยเท่าใด ให้เจ้าพนักงานเรียกเอาเสศทอง มาส่ง ให้ เสร็จ อย่าให้ ช่าง ทอง เอา ทอง ไปใช้ สอย ให้ ติด

ค้างเหมือนแต่ก่อนเปนอันขาน ฯะ

๑ ข้อ ๑๒ จะทรงพระกรุณาโปรด . . ให้ข้าทูลอองธุลีพระบาท นายหนึ่งฤาสองนายมาตรวจคลังทองทุกเดือน แล้วจะให้ตรวจลักเค้าไม่มีกำหนดบ้าง • ถ้าผู้รับบำนาญมาแล้ว เจ้าพนักงานต้องภาไปตรวจสิ่งของในคลังตามบาญชีให้ทันเวลา ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๗

๑ เดิมข้อ ๑ ว่าสิ่งของทองเงิน รูปพรรณขาดหาย เจ้าพนักงานต้องเปนผู้รับใช้ทั้งสิ้นนั้น คือรูปพรรณนั้นเปนสิ่งเปนอัน มิใช่เปนของที่จะขาดสูญได้. เมื่อเจ้าพนักงานไม่เอาใจใส่ทิ้งละเลยให้ของหายเปนอันตราย • ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจึงต้องเปนผู้รับใช้ เพราะด้วยความประมาทของตัว ฯะ

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าปลัดบาญชีกลาง กับเจ้าพนักงานของพืชหลวง ต้องเขียนเลขหมายแลชั่งน้ำหนักตรวจเพชรพลอยให้ทราบไว้นั้น คือแต่ก่อนสิ่งของรูปพรรณต่าง ๆ หาได้มีเลขหมายแลรู้น้ำหนักชัดไม่ จึงให้ไปตรวจน้ำหนักแลเขียนเลขหมายไว้เพื่อจะได้จดไว้ในบาญชี ให้ชัดว่าเลขนั้นน้ำหนักเท่านั้น เมื่อพระราชทานผู้หนึ่งผู้ใดจะได้ทราบโดยง่าย ๆ • อีกประการหนึ่งที่ว่ารูปพรรณประดับเพชรพลอย

แลเพชรพลอยยังมิได้ฝังในรูปพรรณ ให้เก็บใส่หีบแล้วให้ปลัดบาญชีกลาง แลเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง ติดตราประจำไว้ด้วยนั้น คือเพชรพลอยเปนของมีราคามาก ถ้าจะมีผู้ผลัดเปลี่ยนเอาเพชรดีไปเสียเอาเพชรไทยมาใส่ไว้ ถึงยอดเท่ากันราคาก็ผิดกันได้โดยมาก จึงได้ให้สอบกันทั้งสามพนักงานดังนี้ เพื่อจะมิให้เปนอันตรายได้ ฯะ

๑ เติมข้อ ๓ ว่าจะพระราชทานเครื่องยศแก่ผู้หนึ่งผู้ใด เจ้าพนักงานผู้เก็บต้องมีจดหมาย แจ้งความแก่ปลัดบาญชีกลาง แลเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวงนั้น คือเจ้าพนักงานผู้เก็บเปนกรมขึ้นไม่มีอำนาจ ที่จะใช้จ่ายตามชอบใจของตัวได้ ต้องบอกแก่เจ้าพนักงานทั้ง ๒ ก่อน เจ้าพนักงานทั้ง ๒ จะได้ลงบาญชีไว้ให้ถูกต้อง เว้นไว้แต่การที่เอาไปตั้งแล้วกลับมา เหมือนอย่างภาชนะแลต้นไม้ทองดังนี้ ไม่ต้องบอกเจ้าพนักงานทั้ง ๒ เพราะเอาไปแล้วกลับมา ไม่เหมือนอย่างที่จ่ายไปทีเดียว ฯะ

๑ เติมข้อ ๔ ว่าจะทำรูปพรรณเพิ่มเติมขึ้นไว้ใช้ราชการ ต้องขออนุญาตนั้น คือจะเอาทองที่ยังไม่เปนรูปพรรณ มาเก็บเสีย คลังเงินจะเอารูปพรรณเงินไปไว้คลังทอง ก็คลังทองนี้เปนแต่คลังเก็บ รูปพรรณเงินรูปพรรณทองเท่านั้น ไม่มีที่จะจ่ายใช้ทองให้ช่างทำได้ เมื่อจะทำอไรจึงต้องขออนุญาต

ถ้าโปรด ให้จ่าย จึ่ง ตั้งฎีกาเบิก จ่ายให้กับ ช่าง ทำได้ ก็การ เบิก ทองนี้ ก็เหมือน กับ นาย ด้าน เจ้าพนักงาน เบิก เงิน เหมือนกัน แต่ เมื่อ ทำแล้ว ต้อง บอก ส่ง ทอง ที่ เหลือ, แล แจ้ง ความ กับ เจ้าพนักงาน ทั้ง ๒ ได้ ไป ตี ตรา ตรวจ รูปพรรณ ลง บาญชี ให้ ถูก ต้อง กัน ทั้ง สาม บาญ ฯะ

๑ เติม ข้อ ๕ ว่า จะจ่าย ทอง ให้ ช่าง ไป ทำ รูปพรรณ ต่าง ๆ ให้ ขีด หิน กำหนด เนื้อ ไว้ ให้ แน่ นั้น คือ เมื่อ จ่าย ทอง ไป แล้ว ต้อง ขีด หิน แล เอา เนื้อ ทอง ที่ จ่าย นั้น ตัด เกีย ไว้ สัก หน่อย หนึ่ง แล้ว ให้ ช่าง ตี ตรา ประจำ เสีย ไว้ เมื่อ ช่าง เอา ทอง นั้น มา ส่ง จะ ได้ ขีด หิน สอบ กับ ตัว อย่าง ที่ เกีย ไว้ นั้น ให้ เนื้อ ได้ กัน จึ่ง รับ ไว้ อนึ่ง ว่า จ่าย ทอง นั้น ชั่ง ด้วย ลูก ตุ้ม ไหน เมื่อ รับ ให้ ชั่ง ด้วย ลูก ตุ้ม นั้น คือ ถ้า เวลา รับ ทอง มา จาก คลัง นั้น รับ ด้วย ลูก ตุ้ม หนัก เมื่อ เวลา จ่าย ให้ ช่าง ทำ เอา ลูก ตุ้ม เบา ชั่ง ดังนี้ ทองหลวง ก็จะ ขาด ใน รูปพรรณ จึ่ง ว่า ช่าง จ่าย อย่างไร ให้ ช่าง รับ อย่าง นั้น อย่าให้ ใช้ ลูก ตุ้ม เปน สอง อย่าง ฯะ

๑ เติม ข้อ ๖ ว่า มิให้ จ่าย ทอง คำเปลว นั้น คือ ถ้า จะให้ ทำ เหมือน แต่ ก่อน เจ้า พนักงาน ก็ จะ เบิก เงิน ซื้อ ทอง คำ ให้ ช่าง ทำ ขึ้น ไว้ เปน อัน มาก การ ก็ ยัง ไม่ ได้ ใช้ ถ้า จะ ใช้ เมื่อ ไร จึ่ง จะ ให้ ซื้อ แต่ ภอ การ เงิน นั้น ก็ จะ ไม่ หนัก อยู่ ใน ทอง คำ เปลว นี้ จะ ได้ เอา เงิน ไว้ จ่าย ใช้ ราชการ อื่น ๆ ต่อไป อนึ่ง ว่า ถ้า

เปนการเร่งร้อนแลการนั้นมากจะจัดซื้อไม่ทัน ให้ท่านอธิบดีกับเจ้าพนักงานออฟพีซหลวงปฤกษากันที่จะทำ แลตั้งพิกัดซัณสูตต่อไป ควรจะทำอย่างไรจะได้ทำไปตามการ ฯ

๏ เดิมข้อ ๗ ว่าให้เจ้าพนักงานคิดกะดู ที่จะจ่ายทองคำเปลวประจำเดือนนั้น คือเพราะจะไม่ให้ซื้อเหลือไว้กับคลัง ป่วยการเงินที่จะใช้การอื่นๆ เมื่อถึงเดือนจึงจะซื้อไว้ใช้ทุกๆ เดือน อนึ่งมีว่าถ้านายด้านเจ้าพนักงานจะทำการสิ่งไร มาเบิกทองให้บอกการที่จะใช้นั้น เพราะเหตุที่จะได้จัดซื้อหาไว้ ให้พอกับการไม่ให้เปนที่ลำบาก ถ้าจะไม่มีกำหนดไว้ดังนี้ เจ้าพนักงานผู้จะซื้อทองคำเปลวก็จะซื้อขึ้นไว้มากๆ เพราะไม่รู้ว่าการจะใช้เท่าใด ฯ

๏ เดิมข้อ ๙ ว่าให้เจ้าพนักงานผู้กำกับช่างทอง คิดกะสิ่งของที่จะใช้ในปีหนึ่งนั้น คือจะมิให้เบิกของที่คลังต่อไป ถ้ายังเบิกที่คลังอยู่บ้าง ซื้ออยู่บ้างก็จะไม่ทราบชัดว่าใช้การในโรงทองสิ้นเท่าใด ฯ

๏ เดิมข้อ ๑๐ ว่าเครื่องยศที่พระราชทานไปแล้วนั้นเมื่อมาส่งให้ลงเลขหมายนั้น คือแต่เดิมยังมิได้ชั่งน้ำหนักแลลงเลขหมาย จึงให้ทำดังนี้ เพราะต่อไปภายน่าจะได้ทราบชัดได้ ว่ารูปพรรณสิ่งนั้นหมายเลขนั้นน้ำหนักเท่านั้น ฯ

๑ เดิม ข้อ ๑๑ ว่า เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ ทอง ต้อง เรียก เอา เสศ ทอง กับ ช่าง ทำ อย่าให้ ติด ค้าง ได้ นั้น ถ้า จะ ไม่ ตัก เตือน เร่ง เอา เสศ ทอง กับ ช่าง มา เสีย โดย เร็ว ช่าง ก็ จะ เอาไปใช้ สอย ติด ค้าง มาก จะ เร่ง เอา ก็ ได้ ความ ลำบาก เพราะ ช่าง ลาง คนใจ เปน พาล สันดาน นัก เลง จึ่ง ต้อง มี กำหนด เสีย ดังนี้ ฯ

๑ เดิม ข้อ ๑๒ ว่า จะ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใดไป ตรวจ คลัง รูปพรรณ เดือน ละ ครั้ง นั้น คือ จะ มิให้ เจ้า พนักงาน ผู้ เก็บ มี ความ ประมาท จะ ได้ จัด แจง ลำดับ แล เก็บ รักษา โดย ดี ฯ

หมวด มาตรา ที่ ๘

๑ ว่า ด้วย ออฟ ฟิซ หลวง ใน พระ บรม มหา ราชวัง ที่ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า ออดิต ออฟ ฟิซ ฯ

๑ ข้อ ๑ พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว จะ ทรง ตั้ง เจ้าพนักงานใหญ่ ที่ อังกฤษ เรียก ว่า ออดิ เตอ เย เนอ ราล พนักงาน สำหรับ ตรวจ บาญชี แล สิ่ง ของ ซึ่ง เปน ราย ขึ้นใน แผ่น ดิน ทุก ๆ ราย แล จะ ทรง ตั้ง เจ้าพนักงาน รอง ที่ อังกฤษ เรียก ว่า ดี ปุตี ออดิ เตอ เย เนอ ราล อีก นาย หนึ่ง สำหรับ จะ ได้ ว่า การ แทน เมื่อ เวลา เจ้า พนักงานใหญ่ ผู้ ตรวจ ไม่ อยู่ แล จะ ได้ ช่วย การ ตาม แต่ เจ้าพนักงาน ใหญ่ ผู้ ตรวจ จะ ให้ ช่วย ในเวลา เมื่อ เจ้า พนักงาน ใหญ่ ผู้ ตรวจ อยู่ ฯ

๏ ข้อ ๒ เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจ เปนพนักงานต้อง ตรวจ บาญชีเงิน ทอง ของ แผ่นดิน ทั่วทั้ง พระ ราช อาณาจักร แล ต้อง ถวาย รีโปรต คือ ราย งาน แต่ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ให้ ทรง ทราบ ทุก ราย ถ้า ข้อราชการ สิ่งใด พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ดำรัส สั่ง แก่ท่าน อธิบดี ผู้ บังคับ การ คลัง ท่าน ผู้ อธิบดี มา สั่ง เจ้า พนักงานใหญ่ ผู้ ตรวจ ต้อง ฟัง บังคับ ท่านในเรื่อง นั้น อนึ่งเจ้า พนักงานใหญ่ ผู้ตรวจ จะ มีจดหมาย ส่ง ถึงปลัด บาญชี กลาง แล ผู้ รักษา บาญชี จำนวน รับ จำนวน จ่าย เงิน หลวง ทุก หมู่ ทุก กรม ทั่วทั้ง พระ ราช อาณาจักร บังคับให้ส่ง บาญชี จำนวนเงิน มา ตรวจ ที่ ออฟฟิซ หลวง ทุก รายได้ ฯะ

๏ ข้อ ๓ เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้ ตรวจ จะใช้ อินสเปก เตอ คือผู้ที่ สำหรับไป ตรวจ ตรา การ ต่าง ๆ แล เสมียน สัก เท่าไร จะ ภอแก่การ ก็ให้กราบทูล พระ กรุณาให้ทรงทราบ สุดแล้ว แต่ จะ ทรงพระ กรุณาโปรด ให้ตั้ง ถ้าผู้ที่ สำหรับไป ตรวจ การ ได้ รับตรา ตั้ง ของ เจ้า พนักงานใหญ่ ผู้ตรวจ ไป ตรวจ การ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใดแล้ว เจ้า พนักงานใหญ่ ผู้ ตรวจ ต้องรับผิด รับชอบ ทุก อย่าง ฯะ

๏ ข้อ ๔ ผู้ซึ่งจะ เปนเจ้า พนักงาน ผู้ตรวจ ใหญ่แลผู้เปน ที่ สองรองนั้น พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว จะ ทรง เลือก

เอาผู้หนึ่งผู้ใด ในพวกที่ปฤกษาราชการ ในพระองค์ ทรงตั้งในตำแหน่งนั้น เพื่อจะให้เร็วแลทูลเรื่องความไปรเวศได้โดยง่าย ฯะ

๑ ข้อ ๕ เจ้าพนักงานผู้ตรวจใหญ่ ฤๅที่ ๒ ทั้ง ๒ นายนี้ต้องสาบาลถวายความซื่อตรงแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยความจริงใจว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะรับราชการตรวจบาญชีสอบสวนจำนวนเงิน แลสิ่งของซึ่งขึ้นในแผ่นดินทั่วทั้งพระราชอาณาจักร จะตรวจตราโดยเลอียด ไม่ให้พลาดพลั้งเสียผลประโยชน์ในแผ่นดินได้ แลจะตั้งใจทำให้เต็มกำลังเต็มปัญญาของข้าพระพุทธเจ้าทุกเรื่องทุกราย ฯะ

๑ ข้อ ๖ เจ้าพนักงานผู้ตรวจใหญ่แลผู้รอง ถ้าจะไปจากกรุงเทพฯ ต้องทูลลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อน ทรงพระกรุณาโปรดให้ไปจึงไปได้ ฯะ

๑ ข้อ ๗ ในระหว่างเดือน ๕ ทุกๆ ปี ให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจใหญ่ถวายบาญชี แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในบาญชีนั้น ให้มีรายจำนวนเงินให้ชัดเจน ว่าเงินในบาญชีปีก่อนนั้น ได้ตรวจยอมเสร็จแล้วมากน้อยเท่าใด ได้ตรวจจับที่ผิดพลั้งกี่ราย ที่ตรวจยังไม่ตกลงกันมากน้อยเท่าใด จงมีในบาญชีให้แจ้งทุกอย่าง อนึ่งให้ถวายบาญชีตามกำหนดสามเดือนเสมอไป ในบาญชีนั้นมีไว้ให้ชัดว่า

จำนวนเงินในปีก่อน ๆ นั้น ยังค้างตรวจอยู่มากน้อยเท่าใด แลในบาญชีนี้ต้องมีท่านบนว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ตรวจถูกต้อง ตามจริงไม่ผิดพลั้ง ยกพร่องในแห่งหนึ่งแห่งใดเลย ฯะ

๏ ข้อ ๘ ถ้าเจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน เจ้าพนักงานผู้รับเงิน เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ถ้าได้จ่ายเงินรับเงิน เมื่อใด ให้ยื่นบาญชีจำนวนจ่ายแลใบเสร็จ แลคำอนุญาต ทั้งหนังสือสำคัญต่าง ๆ ส่งแก่เจ้าพนักงานผู้ตรวจในกำหนด ๒ วัน เว้นแต่เปนเงินล่วงน่า ไม่ต้องยื่นบาญชี ตามกำหนดนี้ ฯะ

๏ ข้อ ๙ เจ้าพนักงานผู้ตรวจ มีกำหนดจะต้องตรวจ ๕ อย่าง คือสอบด้วย คิดเลข บวก หัก คูณ หาร อย่าให้พลั้งอย่าง ๑ สอบจำนวนเงินถูกต้องกับคำยอมให้จ่าย ฤๅจะไม่ถูกต้องกันอย่าง ๑ สอบเงินราคา กับสิ่งของจะกอสมควรกัน ฤๅจะไม่สมควรอย่าง ๑ ตรวจ ของในบาญชีนั้นสอบสวน ว่าได้รับมาใช้ในการแผ่นดิน จริงฤๅไม่จริงอย่าง ๑ ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ ให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจ มีสมุดบาญชีสำหรับ จดหมายราคาต่าง ๆ ถ้าได้สืบรู้ราคาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เมื่อไร ก็ให้จดหมายลงไว้ในบาญชีให้แน่นอน ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ตรวจ สงไสยในราคา

สิ่งของรายใด ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ โปรดให้ต่อว่าก็ต้องต่อว่าตามรับสั่ง . . ให้ราคาตกลงตามสมควร ฯะ

๏ ข้อ ๑๒ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจ ฤๅเสมียนคนใช้คนใดคนหนึ่ง ซึ่งถือตราของเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ไปตรวจดูสิ่งของสิ่งคัจ ซึ่งเกี่ยวข้องเปนรายของขึ้นในแผ่นดิน ฤๅจะไปดูการแห่งหนึ่งแห่งใด แลจะไปตรวจบาญชี ซึ่งเกี่ยวข้องรายเงินแผ่นดินทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงาน ต้องยอมให้ตรวจให้สอบ ถ้าผู้ใดขัดไม่ให้ตรวจบาญชีเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ต้องกราบทูลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบการผิดแลชอบของผู้นั้น สุดแล้วแต่จะทรงกรุณาโปรด ฯะ

๏ ข้อ ๑๓ เจ้าพนักงานตรวจ มีการเกี่ยวข้องจะจดหมายถึงผู้ใดผู้หนึ่ง ถามด้วยเรื่องเงินแผ่นดิน ถ้าเปนการใหญ่ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ ถ้าโปรดให้เรียกผู้หนึ่งผู้ใดมาชี้แจง ข้อสงไสในบาญชีก็ให้เรียกได้ ถ้าผู้ที่ต้องถามแลที่ต้องเรียกนั้น ไม่มีจดหมายตอบแลขัดข้องเสียไม่มา ให้เจ้าพนักงานผู้ตรวจ กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบแล้วแต่จะโปรด ถ้าผู้นั้นมาแล้วบอกความไม่สิ้นเสร็จ แกล้งประวิงความเสียผู้นั้นต้องมีโทษ ฯะ

๏ ข้อ ๑๔ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ตรวจ สอบบาญชีจำนวนเงินรายหนึ่งรายใด ผิดไปแต่เงินที่พลั้งนั้นเปนเงินเล็กน้อย ผู้รับเงินยอมใช้เงินหลวงเต็มตามจำนวนแล้ว การก็เปนเสร็จกัน ถ้ารายเงินที่พลั้งนั้นเปนจำนวนเงินมาก ฤๅเปนข้อสำคัญ ผู้นั้นไม่ยอมใช้เงินหลวงตามจำนวน ฤๅเจ้าพนักงานผู้ตรวจมีความสงไสยว่า ผู้ยื่นบาญชีนั้นแกล้งจะฉ้อเบิกบังเงินหลวง ก็ให้ถวายคำนับ บังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดให้ชำระ ๚ะ

๏ ๑๕ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ตรวจบาญชีเหนว่าถูกต้องถ้วนถี่ดีแล้ว ก็ให้มีจดหมายแจ้งถึงเจ้าพนักงานนั้นให้ชัดว่าเงินรายนั้น มีคำยอมเลขหมายเท่านั้น เปนจำนวนเงินเท่านั้น ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบเหนถูกต้องดีแล้ว ๚ะ

๏ ข้อ ๑๖ เจ้าพนักงานผู้ตรวจ มีสมุดบาญชีสำหรับจดหมายรายเงิน ซึ่งได้ตรวจแลรายคัดรายยอมจงถี่ถ้วนทุกประการ ๚ะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๘

๏ เดิมข้อ ๑ ว่าจะทรงตั้งเจ้าพนักงานใหญ่ สำหรับตรวจบาญชีเงินแลสิ่งของในแผ่นดินทุกรายนั้น คือเมื่อนายด้านเจ้าพนักงานจะทำการสิ่งใด ฤๅจะจัดซื้อสิ่งใด เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจ เปนเจ้าพนักงานซึ่งจะตรวจราคาแลของว่า

จะสมกับราคาฤๅไม่สม จะมีของฤๅไม่มีเพราะเหตุว่าเปนออฟฟิซหลวงในพระบรมมหาราชวัง การนี้เปนการที่จะได้ทรงให้ไปทุกครั้ง เหมือนผู้รับพระบรมราชโองการไปตรวจ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำรัสสั่งแก่ท่านอธิบดี ๆ มาสั่งเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจ ๆ ต้องฟังบังคับในเรื่องนั้น คือเพราะกรมออดิตออฟฟิซนี้มิได้ขึ้นในพระคลังมหาสมบัติ เปนออฟฟิซหลวง ถ้ามิได้มีรับสั่งให้ท่านอธิบดีมาสั่ง ท่านอธิบดีจะสั่งแลบังคับการสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ อนึ่งว่าเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจจะมีจดหมายถึงปลัดบาญชีกลาง แลผู้ใดรักษาบาญชีจำนวนรับจำนวนจ่ายเงินหลวงได้ทุกกรมนั้น คือจะได้ตรวจสอบรายรับรายจ่ายทั่วไปให้ถูกต้องกันทุกกรม เพราะเหตุด้วยเปนออฟฟิซหลวงเหมือนหนึ่งเปนบาญชีสำหรับข้างที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงทราบการทุก ๆ อย่าง จึ่งได้ตรวจได้ดังนี้ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๓ ว่าถ้าเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจให้ตราสำคัญตั้งให้ผู้ตรวจไปตรวจการแลของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจต้องเปนผู้รับผิดรับชอบทุกอย่างนั้น คือผู้ตรวจที่เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้ตรวจให้ไปตรวจการนั้น ถ้าไปรับสินบนแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ของน้อยว่ามาก ของเสียว่าดี ของไม่มีว่ามีดังนี้ต้องมีความผิด อยู่กับเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจด้วย

เพราะตัวเปนผู้เลือกเองตามชอบใจ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๔ ว่าเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ตรวจ แลเปนผู้ที่สองจะทรงตั้ง แต่ในพวกที่ปฤกษาในราชการในพระองค์ เพราะที่ปฤกษาราชการในพระองค์นั้น เปนคนได้สาบาล เพราะออฟพิซนี้เปนออฟพิซสำคัญ ที่รวมบาญชีทุกหมู่ทุกกรม แล้วได้ตั้งในพระบรมมหาราชวังด้วย ถ้าการขัดข้องประการใด จะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาได้โดยง่าย ฯะ

๏ เดิมข้อ ๗ ในระหว่างเดือนห้าทุกๆปี เจ้าพนักงานผู้ตรวจใหญ่ต้องถวายบาญชีว่าได้รับได้จ่าย เงินเท่าใด ยังค้างฤๅได้ครบนั้น คือเมื่อเจ้าพนักงานผู้ตรวจถวายบาญชีแล้วจะได้ทรงตรวจสอบกับที่ท่านอธิบดียื่นไว้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๘ เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน เจ้าพนักงานผู้รับเงิน เจ้าพนักงานผู้เก็บเงิน ต้องส่งบาญชีแลคำยอมอนุญาตมายังออฟพิซหลวงอย่าให้เกิน ๒ วันนั้น คือจะได้ตรวจสอบบาญชีอื่นทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าจะให้เนิ่นช้าไป ราชการจะเสียคั่งค้างอยู่ เว้นไว้แต่เงินล่วงน่า ซึ่งเจ้าภาษีอากรรับผูกขาดนั้น ไม่ต้องยื่นตามกำหนดนี้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๑๐ ว่าเจ้าพนักงานผู้ตรวจ ต้องมีสมุดบาญชีสำหรับจดหมายราคาของๆนั้น คือเจ้าพนักงานผู้

ตรวจต้องสืบราคาของว่าเดือนนี้ ของสิ่งนั้นราคาเท่านั้น ของสิ่งนี้ราคาเท่านี้ แล้วจดไว้ในสมุดเมื่อผู้ใดตั้งฎีกาเบิกเงินจะได้ตรวจราคาได้ ฯะ

หมวดมาตราที่ ๙

๑ ว่าด้วยเจ้าภาษี แลเจ้าจำนวน แลผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะต้องยื่นบาญชีที่คลัง ฯะ

๑ ข้อ ๑ ถ้าใครจะรับผูกภาษีอากร รายหนึ่งรายใด ต้องรับผูกไปตามพระราชบัญญัติกฎหมาย ซึ่งใช้อยู่ในหอรัษฎากรพิพัฒน์ แลต้องมีหนังสือสัญญากำหนดส่งเงินตามงวด อย่าให้คลาดจากหนังสือสัญญาได้ ฯะ

๑ ข้อ ๒ ถ้าภาษีนั้น เฉภาะเกีบเงินได้ มีกำไรแต่ฤดูเดียวเหมือนอย่างอากรรังนกเปนต้น การจะบังคับให้เจ้าภาษีส่งเงินมากแลน้อย ตามคราวงวดให้สมควรแก่ภาษีนั้นเมื่อท่านอธิบดีเหนการนั้น จะควรประการใดก็ให้ทำเปนจดหมายความที่คิดเหนขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พร้อมด้วยที่ปฤกษาราชการจะได้ทรงปฤกษาบังคับให้ทำตามควร ฯะ

๑ ข้อ ๓ ให้เจ้าจำนวนภาษีผืน เจ้าพนักงานภาษีเข้าภาษีเบ็ดเสร็จ ภาษีไม้ขอนสัก แลเจ้าพนักงาน ภาษีอื่นทุกกรม ซึ่งจะเก็บเงินส่งพระคลังทุกพนักงาน ทำบาญชียื่นต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ตามพระราช

บัญญัติ สำหรับ ภาษี สิ่ง นั้น ๆ แต่ เจ้าพนักงาน ผู้ รับ เงิน ใน พระคลัง มหา สมบัติ เมื่อ เจ้า ภาษี อากร มา ส่ง เงิน ต้อง ตรวจ เอา ตัว เงิน ให้ เต็ม งวด ถ้า มี ตัว เงิน มา แต่ กึ่ง งวด ฤๅ ส่วน หนึ่ง สอง ส่วน ก็ดี แล้ว จะ ผัด เพี้ยน ส่ง ต่อ วัน อื่น ห้าม ไม่ ให้ เจ้า พนักงาน รับ ผัด แล ผ่อน ปรน ให้ เปน อันขาด เว้น ไว้ แต่ มี พระราช บัญญัติ สำหรับ ภาษี ฯ

● ข้อ ๔ วัน ซึ่ง ท่าน ผู้ อธิบดี กำหนด ให้ เจ้า จำนวน อื่น ๆ มา ยื่น บาญชี ที่ คลัง เดือน ละ ครั้ง นั้น เจ้า จำนวน ทั้ง ปวง ต้อง ทำ มา ยื่น ให้ เสร็จ ตาม กำหนด แล ใน บาญชี นั้น จด ราย ภาษี แล จำนวน เงิน ให้ ถูก ต้อง ตาม ตรง อย่า ให้ ยัก เยื้อง บิดบัง แล ให้ มี คำ ปฏิญาณ ตาม แต่ ท่าน อธิบดี จะ กำหนด ให้ ทำ ฯ

● ข้อ ๕ เงิน ส่วย แล เงิน อื่น ๆ เจ้า พนักงาน ต้อง ส่ง ตาม บังคับ ซึ่ง ท่าน อธิบดี จะ กำหนด บังคับ ไว้ จง ทุก คราว ฯ

● ข้อ ๖ ใน กรม พระคลัง นี้ ทุก ๆ พนักงาน ต้อง รักษา สมุด บาญชี ตรวจ ตรา ไว้ ให้ ถูก ถ้วน ตาม พนัก งาน ของ ตน ถ้า ท่าน ผู้ อธิบดี จะ เรียก มา สอบ เมื่อ ใด แม้น ถึง ไม่ ได้ สั่ง ก่อน ก็ดี ต้อง ส่ง ให้ ทัน ตาม เวลา ที่ ท่าน เรียก อย่า ให้ ต้อง ผัด เพี้ยน ฯ

● ข้อ ๗ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ซึ่ง คิด บาญชี ราย เงิน แผ่นดิน กรม หนึ่ง กรม ใด ก็ดี ถ้า คิด บาญชี ผิด ไป ก็ เหมือน กับ ทำ ให้ เงิน หลวง ขาด ไป ผู้ นั้น ต้อง รับ ใช้ เงิน หลวง ตาม จำนวน ที่ ขาด ถ้า เจ้าพนัก

งานผู้ตรวจได้ทำหนังสือยอมให้ ว่าได้ตรวจบาญชีรายนั้นครบดีแล้ว ผู้นั้นจึงจะพ้นธุระ ถ้ายังไม่ได้รับหนังสือยอมแต่เจ้าพนักงานผู้ตรวจแล้ว ผู้นั้นก็ยังเกี่ยวอยู่ ไม่พ้นธุระ ฯ

๑ ข้อ ๘ กรมใหญ่ทุก ๆ กรมที่ได้เปนพนักงานภาษีอากรต้องมีเสมียนผู้ทำผู้เก็บบาญชีนายหนึ่ง ผู้รักษาบาญชีในกรมนั้น จะได้ทำบาญชีตามแบบที่ท่านอธิบดีฝ่ายคลังได้กำหนดไว้

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๙

๑ เดิมข้อ ๑ ว่าด้วยหนังสือสัญญา กำหนดส่งเงินตามงวดนั้น คือเมื่อเจ้าพนักงานผู้ว่าภาษีอากรผูกขาด ตกลงเปนงวดกับเจ้าภาษีแล้ว เจ้าภาษีคนนั้นจะต้องฟังบังคับท่านอธิบดีจะสั่งให้ส่งวันไร เช่นอย่างเหมือนว่าเปน ๑๒ งวด คือเดือนละงวดนั้น ต่างก็ว่างวดหนึ่ง คือเดือนห้าวันนั้นจะส่งเงินเท่านั้น เจ้าพนักงานท่านอธิบดี จะได้คิดกะให้เงินได้เสมอไม่คั่งค้างสะสมได้ และจะลงไว้ในบาญชีตรางเดือนที่เรียกประฏิทินให้ทราบชัดว่าวันนั้นจะได้รับเงินเท่านั้น อนึ่งถ้าไม่มีวันกำหนดสัญญาดังนี้ ก็จะมีความลำบากเมื่อภายหลังงวดเดือนคือเดือนห้าก็มาส่งแต่แรม ๑๓ ค่ำ เจ้าพนักงานผู้รับจะไปทักเตือนก็ไม่ได้สนัด เพราะยังไม่สิ้นเดือนผิดสัญญา อีกประการหนึ่ง เงินที่จะรับจะจ่ายในเดือนต่อเดือนนั้น

ก็จะไม่ทันกัน เพราะเหตุผู้เบิกเขากำหนดวันจะเอา ถ้าฝ่ายผู้รับไม่กำหนดดังนี้ ก็จะเปนที่ลำบาก ไม่มีเงินจะจ่ายให้ภอได้ อนึ่งเจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม ซึ่งได้ว่าภาษีผูกขาดอยู่ทุกทุกวันนี้ เมื่อว่าภาษีอากร นำบานแพนกขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โปรดให้ตั้งแล้ว เจ้าพนักงานที่ได้ว่าภาษีนั้นต้องส่งบาญชีที่ได้ทำหนังสือสัญญาว่าวันนั้น เดือนนั้น ส่งเงินภาษีรายนั้นเท่านั้น มายังท่านผู้อธิบดี เหนว่าเงินที่จะส่งวันนั้นตั้งค้างมาก จะขอให้เลื่อนไปวันอื่น ๆ ก็ได้ เพราะจะได้เฉลี่ยให้เสมอภอจ่ายทุก ๆ วัน อนึ่งจะได้จดลงในสมุดตรางเดือน ให้เสร็จเสียแต่ปลายปีก่อนทุกราย เมื่อถึงเดือนห้าต้นปีจะได้คิดให้เสร็จว่าเดือนนั้น วันนั้นจะได้เงินเท่าไรขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย จะ

๑๑ เดิมข้อ ๒ ว่าภาษีเฉภาะเก็บเงินได้ แต่ฤดูเดียวเหมือนอย่างอากรรังนกนั้น คือให้ท่านอธิบดีกรมพระคลังแลเจ้าพนักงานผู้ใดว่าภาษีอากร ต้องสืบสวนคิดกะที่จะให้ส่งเงินตามงวดที่เก็บได้ คือเหมือนหนึ่งภาษีอากรที่ปีหนึ่งเก็บได้แต่ ๔ เดือน ๕ เดือน จะบังคับให้ส่งเงินทุกเดือนนั้นเจ้าภาษีก็ยังเก็บเงินไม่ได้ ก็จะต้องออกทุนของตัวฤๅไปกู้เขามาก็คงจะต้องคิดดอกเบี้ยกันไว้ กว่าจะถึงเวลาเก็บเงินภาษีนั้น เงินที่เจ้าภาษีกันไว้นั้น ก็ต้องกันจากเงินหลวงนั้นเอง

เหตุนี้จึงได้ให้เจ้าพนักงานคิดตริตรองดูให้เลอียด ถ้าเจ้าพนักงานตริตรองเลอียดแล้ว อย่าให้จีนคิดกันเอาเงินในภาษีไปเสียดอกเบี้ยได้แล้ว เงินหลวงก็คงจะขึ้นมากได้ ฯะ

๑. เดิมข้อ ๓ ว่าเจ้าภาษีจะส่งเงินแต่ถึงงวด แลส่วนเดียวมิให้เจ้าพนักงานรับผัดเปนอันขาดนั้น คือถึงวันกำหนดสัญญาว่าจะส่งเงินเท่านั้น เปลียบเหมือนสัญญาว่าเดือนละงวดหนึ่งเปนเงิน ๑๐๐ ชั่ง ได้มาส่งแต่ ๕๑ ชั่ง ๒๔ ชั่ง ไม่ครบงวดตามสัญญาดังนี้ จึงมิให้เจ้าพนักงานรับไว้เพราะไม่ครบตามสัญญา เจ้าพนักงานต้องเร่งในเพลานั้น ถ้าเร่งไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ถึงกำหนด ๑๕ วันแล้ว ท่านอธิบดีต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ สุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๔ ว่าให้เจ้าจำนวน ต้องมายื่นบาญชีทุกๆ เดือนนั้นคือ ภาษีเจ้าพนักงานทำมิใช่ผูกขาดนั้น เมื่อเก็บเงินได้เท่าใด ฤๅขายได้เท่าใดว่าเก็บภาษีรายนั้น ได้เท่านั้นเสียค่าสิ่งนั้นเท่านั้นคงได้ตัวเงินส่งเท่านั้น ถ้าเหมือนหนึ่งภาษีฝิ่นนี้ไม่ได้เก็บจากคนอื่น เพราะเปนภาษีเจ้าพนักงานทำขาย เจ้าพนักงานผู้ทำต้องยื่นบาญชี ว่าเดิมทุนซื้อฝิ่นเท่านั้น ขายได้เท่านั้นเปนกำไรเท่านั้น ได้ใช้สอยค่าลูกจ้างต่างๆ เท่านั้น คงเหลือเงินเท่านั้น เอาไว้เปนทุนซื้อฝิ่นเท่านั้

คงได้ส่งคลังแต่เท่านั้น เมื่อเดือนน่าต่อไปก็ให้เจ้าพนักงานคลังตรวจดังเช่นว่ามานี้ทุก ๆ เดือน จนตลอดปี ฯะ

๑ เดิมข้อ ๕ ว่าเงินส่วยแลเงินอื่น ๆ ต้องส่งตามบังคับท่านอธิบดีนั้น คือเงินส่วยไม่ให้เหมือนอย่างเงินภาษีอากรต่าง ๆ เพราะเก็บจากตัวคน ท่านอธิบดีคลังกับท่านเจ้าของเมืองต้องปฤกษาหาฤๅกันว่าส่วยอย่างนั้นควรจะเก็บได้เวลานั้นส่วยอย่างนี้ควรจะเก็บได้เวลานี้ เพราะเหตุจะเก็บเปนเดือนหนึ่งเหมือนภาษีผูกขาดไม่ได้ ก็เมื่อกำหนดถูกต้องพร้อมกันแล้วท่านเจ้าของเมืองต้องส่งตามกำหนดทุกคราว ฯะ

๑ เดิมข้อ ๖ ว่าทุก ๆ กรมที่ได้เปนพนักงานภาษีอากรต้องมีเสมียนบาญชีนั้น คือเพื่อมีเหตุการสิ่งใดที่เกี่ยวข้องเล็กน้อย ฤๅเจ้าพนักงานในคลังจะสั่งให้ทำบาญชี ให้ถูกต้องตามแบบแลจะสอบดูบาญชี ให้ถูกต้องจะได้เรียกเอาแก่เสมียนบาญชีนั้น เพราะไม่ควรจะว่ากับท่านผู้ใหญ่ด้วยเหตุราชการของท่านมีราชการอื่นมากจึงได้ให้มีดังนี้ ฯะ

หมวดมาตราที่ ๑๐

ว่าด้วยบาญชีเจ้าพนักงานทุก ๆ กรม

๑ ข้อ ๑ บันดาพนักงานผู้เก็บเงินแผ่นดิน แลใช้เงินแผ่นดินก็ดี ทุกหมู่ทุกกรมต้องทำฎีกาเบิกเงิน ถึงคลัง

มหา สมบัติ แล ส่ง ออฟฟีซ หลวง เดือน ละ คลั้ง ฯ

๑ ข้อ ๒ ฎีกา เงิน ทุก ๆ ราย ที่ จะ ส่ง เข้ามา นั้น ต้อง มี ท้านบน แล หนังสือ สำคัญ ต้อง เขียน เลขเรียง เปนที่ ๑ ที่ ๒ ต่อ ๆ ไป แล คำ ยอม ทุก ราย ฯ

๑ ข้อ ๓ ถ้ากรม หนึ่ง กรม ใด จะ ใช้เงินเบ็ดเสร็จ ที่ได้ ขอ อะนุญาต ไว้ แต่ แรก แล้ว นั้น เจ้าพนักงาน ใน กรม นั้น ๆ ต้อง แจ้งความ มาใน ฎีกา ให้ ชัด ว่าใช้ สิ่ง นั้นเท่า นั้น ที่ จะ ถือ ว่า ได้ อนุญาต ไว้ใน บาญชี ที่ ถะ จำนวน เงิน ที่ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว พร้อม กับ ที่ ปฤกษา ราชการ ให้ ใช้ เปนเงินเบ็ดเสร็จ ใน กรม แล้ว เจ้าพนักงาน จ่าย เงิน ไม่ ต้อง เปน ธุระ อิก นั้นไม่ได้ เพราะ เหตุ ว่า จะ ต้อง ชี้ การ ที่ใช้ทุก สิ่ง ฯ

๑ ข้อ ๔ ถ้าผู้ หนึ่ง ผู้ใด จะ ขอ อนุญาต เบิก เงินใน หนังสือ ขอ อนุญาต นั้น ต้อง ชี้ แจง เหตุ จะ ใช้ อย่าง นั้น จะ ทำ การ อย่าง นั้น ให้ ละเอียด ชัดเจน ฯ

๑ ข้อ ๕ ว่าเงินเบ็ดเสร็จเล็ก น้อย เพียง สิบบาท ซึ่ง เจ้า พนักงาน ทุก หมู่ ทุกกรม เห็น การ ควร จะ ต้อง ใช้ เกิน กว่า ที่ ขอ อนุญาต ไว้นั้น ก็ ให้ ใช้ ได้ ตาม ความ ที่ เหน การ ควร แต่ ถ้า มี ผู้ใหญ่ บังคับ อยู่ ใน กรม นั้น ต้อง ชี้ แจง ให้ท่าน เหน ดี ชอบ ด้วย จึงใช้ ได้ แต่ เมื่อ ถึง เดือน จะ ทำ ฎีกา ต้อง บอก มา ใน ฎีกา ว่า ได้ เหนควร ใช้เงินเกิน กว่าที่ ขอ อนุญาต ไว้ เปน

เงินเท่านั้น ใช้การนั้นไม่ได้เกินกว่าสิบบาทดังนี้ ฯะ

๏ ข้อ ๖ เงินแผ่นดินซึ่งอยู่ที่หัวเมืองนั้น ผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการต้องเปนธุระรักษา ฯะ

๏ ข้อ ๗ ถ้าผู้เปนอธิบดี ในพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ เหนควรจะให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปรับเงิน ณหัวเมืองนั้น ก็ให้ปลัดบาญชีกลางมีหนังสือ ลงชื่อประทับตราของตัว ตราของท่านอธิบดีณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ไปถึงเจ้าของเมืองก็ให้เจ้าของเมืองตรวจดู ลายมือดวงตราในหนังสือสั่งนั้น ถ้าเหนถูกต้องแล้ว จึงให้จ่ายเงินไปตามคำสั่งในหนังสือนั้น ฯะ

๏ ข้อ ๘ หนังสือสำคัญ ของเจ้าพนักงานคลังอย่างนี้ เรียกตามภาษาอังกฤษว่า เตรสุรีบิลเฉพาะให้ใช้กระดาษชนิดเดียวซึ่งมีตราแผ่นดินอยู่ในกระดาษ แลมีตราพระคลัง มีชื่อลายมือท่านอธิบดี แลปลัดบาญชีกลาง ฤๅตราผู้ว่าการแทนท่านอธิบดีเปนสำคัญ ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๑๐

๏ เดิมข้อ ๑ ว่าทุกหมู่ทุกกรม ต้องทำฎีกาเบิกเงินถึงคลังมหาสมบัติ แลส่งออฟฟิซหลวงเดือนละครั้งนั้น คือ

ผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้ทำราชการ ได้ขอ อนุญาตไว้แต่ปลายปี ก่อน ๆ ขอใหม่ ก็ดี เมื่อถึงเดือน ให้มาเบิกเงินทุกเดือน อย่าให้ค้างสะสมไว้ ถ้าทิ้งสะสมไว้หลาย ๆ เดือน เงินที่ กะไว้ว่าจะจ่ายในเดือนนั้นก็จะไม่ภอ เหมือนหนึ่งเดิม กะเงิน ที่จะรับในเดือน ๕ เงินพันซึ่งจะจ่ายพนักงานนั้นเท่านั้น ภอ ดีกันกับรับกับจ่าย ถ้าเจ้าพนักงานผู้ที่จะเบิกหามาเบิกไม่ เจ้าพนักงาน คลัง ผู้ จ่าย คิดว่าเงินเหลือ เอาไปจ่าย การอื่นเมื่อ เดือนน่าต่อไป ผู้เบิกตั้งฎีกามาเบิกทั้งของเก่าใหม่รวม กัน เงินที่รับไว้ก็จะจ่ายไม่ภอ ราชการก็จะเสีย จึงได้ กำหนดดังนี้

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าฎีกาทุก ๆ ราย ต้องมีทานบลแล หมายเลขเปนที่ ๑ ที่ ๒ ต่อ ๆ ไป แลคำยอมนั้น คือ เหมือนผู้หนึ่งผู้ใดจะตั้งฎีกาเบิกเงินมาวางยังพระคลัง ต้อง เซ็นชื่อผู้เบิก ว่าฎีกาที่ข้าพเจ้าตั้งมานี้ ได้ตรวจถูกต้องโดย สุจริตแล้ว ก็เหตุใดจึงให้เซ็นชื่อนั้น เพราะเหตุว่าฎีกานั้น ดีพิมพ์บ้างเสมียนเขียนบ้าง จึงต้องให้เซ็นไว้เปนสำคัญ อนึ่งที่ให้หมายเลขเปนที่ต่อ ๆ ไป แลคำยอมนั้นคือเหมือน หนึ่งตั้งฎีกามา ในฎีกาต้องลงเลขที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ เพื่อ จะได้ตรวจง่าย ๆ แลที่ต้องบอกคำยอมนั้น คือเหมือน ตั้งฎีกามาต้องชี้ว่าข้าพเจ้า ได้เบิกตามที่ได้ทรงอนุญาตไว้

ในใบซึ่ง ขอ พระ บรม ราชา นุญาต ไว้แล้วนั้น เจ้าพนักงาน ผู้ ตรวจ จะได้ตรวจได้ง่าย ฯ

๏ เดิม ข้อ ๓ ว่าถ้ากรม หนึ่งกรมใด จะใช้เงินเบ็จเสร็จ เมื่อใด ต้อง มี ราย สิ่ง ของ มาให้ชัดใน ฎีกา นั้น คือ ทุก หมู่ทุก กรมได้ทำ ใบ ขอ นุญาต ไว้แต่ ปลาย ปี ก่อน ว่า ข้าพเจ้า จะใช้ การ อย่าง นั้นเท่า นั้นใช้การ เบ็จ เสร็จ เท่านั้น ครั้นถึงเดือน จะ ทำ ฎีกาส่งคลัง จึงให้ ทำ ราย สิ่ง ของ ที่ ได้ ใช้ ให้ชัด เพราะเหตุ ถ้าไม่ มี บังคับไว้ดังนี้ เจ้า พนักงาน ทุก หมู่ทุก กรม ก็ จะ ถือ ว่า ตัวได้ขอ อนุญาต ใช้เปน เงินเบ็จเสร็จ แล้ว ถึง เดือน ก็ จะ ทำฎีกา แต่ ว่า ใช้การ สิ่ง นั้นเท่านั้น ใช้เบ็จเสร็จ เท่านั้น เจ้า พนักงาน คลัง ก็ จะ ไม่ทราบ ชัดว่าใช้ สิ่งไร เท่าไร ฯ

๏ เดิม ข้อ ๔ ว่าผู้หนึ่ง ผู้ใด จะ ขอ อนุญาต เบิก เงินนั้น ต้อง ชี้แจง เหตุ จะใช้จะ ทำให้ เลอียด คือ เมื่อจะทำ การ สิ่งใด ต้อง ขอ อนุญาต วา ข้าพเจ้า จะ ทำ การ อย่าง นั้น คือ จะ ซื้อ สิ่ง นั้นๆเท่า นั้น ที่ จะ ทำ แต่ สั้นๆ เปรียบเหมือนผู้ จะ ทำตึก หลังหนึ่ง จะ ขอ อนุญาต แต่ ว่า ข้าพเจ้า จะ ทำ ตึก กว้าง ยาว เท่า นั้น เปน เงิน เท่า นั้น อย่างนี้ ไม่ ได้ต้อง ทำ ว่า ข้าพเจ้า จะ ทำ ตึก หลังหนึ่ง กว้าง ยาวเท่านั้น จะใช้ อิฐใช้ ไม้ ใช้ ทราย ใช้ ปูน ค่าแรง เท่านั้น ฯ

๏ เดิม ข้อ ๕ ว่าเงินเบ็จเสร็จ ที่ เจ้าพนักงานทุก หมู่ทุก

กรม ขอ อนุญาต ไป แล้ว นั้น เหมือน หนึ่ง เจ้าพนักงาน ผู้ ที่ ขอ อนุญาต นั้น เหน สม ความ ที่ จะ ต้อง ใช้ การ สิ่ง ใด ๆ ก็ ดี ถ้า เปน เงิน ตั้ง แต่ สิบ บาท ลง มา ก็ ให้ ใช้ ได้ ไม่ ต้อง ขอ อนุญาต เพิ่ม เติม อีก ต่อ เมื่อ ทำ การ นั้น เสร็จ แล้ว ต้อง ทำ ฎีกา มา อีก อย่าง เช่น ว่า มา ใน ข้อ ๓ มาตรา ที่ นั้น จึง ค่อย เพิ่ม เติม ลง ใน ฎีกา นั้น ว่า ข้าพเจ้า ได้ เหน ควร ใช้ การ นั้น ๆ เปน เงิน เท่า นั้น แล้ว เซ็น ชื่อ ลง ใน ฎีกา นั้น อย่าง เช่น ว่า มา ใน ข้อ ๒ มาตรา นี้ แล้ว ถ้า เงิน ตั้ง แต่ สิบ บาท ขึ้น ไป ต้อง ขอ อนุญาต เพิ่ม เติม อีก อนึ่ง ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ขอ อนุญาต นั้น ถ้า ทำ การ มี ท่าน ผู้ ใหญ่ บังคับ อยู่ ด้วย ถ้า จะ เหน การ ควร ที่ จะ ใช้ เงิน เพียง สิบ บาท ดัง ที่ ว่า มา แล้ว นั้น ต้อง เรียน ท่าน ผู้ ใหญ่ ให้ ท่าน เหน ชอบ ด้วย แล้ว จึง จะ ใช้ ได้ ฯะ

๑ เติม ข้อ ๖ ว่า เงิน แผ่น ดิน ซึ่ง อยู่ หัว เมือง ผู้ สำเร็จ ราชการ เมือง ต้อง เปน ธุระ รักษา คือ เหมือน หนึ่ง เงิน กรมนา เงิน ภาษี อากร ต่าง ๆ เจ้า พนักงาน แล เจ้า ภาษี จะ ไม่ มี ที่ เก็บ รักษา ฤๅ กลัว โจร ผู้ ร้าย จะ อาไศรย ฝาก เจ้าเมือง กรมการ ๆ ต้อง เปน ธุระ ช่วย รักษา ให้ ด้วย เพราะ เปน เงิน ของ แผ่น ดิน ฯะ

๑ เติม ข้อ ๗ ว่า ด้วย ท่าน อธิบดี จะ ทำ หนังสือ ให้ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ไป รับ เงิน ที่ หัว เมือง นั้น คือ เหมือน หนึ่ง ผู้ ใด ได้ สั่ง ของ ต่าง ประเทศ ใช้ ราชการ จะ มา เบิก เงิน ท่าน อธิบดี เหน ว่า เงิน

ตามหัวเมือง ค้าง อยู่ มาก เหมือน เมือง ภูเก็ต ดังนี้ ก็จะมี หนังสือ ให้ผู้ มา เบิก ไป รับ เอา ที่ นั้น เพราะ เหตุ ใกล้ กับ เมือง ปี นัง ซื้อ บิล ได้ ง่าย ถ้า จะ ให้ เงิน ใน กรุง ไป ก็คง ต้อง ซื้อ บิล ส่ง เหมือน กัน แล้ว จะต้อง เอา เรือ รบ ไป รับ เงิน ที่ เมือง ภูเก็ต เข้า มา เหน ว่า เปน การ ลำบาก จึ่ง ได้ มี กำหนด ไว้ ดังนี้ ฯะ

๏ เดิม ข้อ ๘ ว่า ด้วย หนังสือ ซื้อ เตร สุรี บิล นั้น คือ หนังสือ ที่ ท่าน อธิบดี ให้ ไป รับ เงิน ที่ หัวเมือง ที่ ว่า มา ใน ข้อ ๗ นั้น เอง แต่ กระดาษ นั้น เฉพาะ ให้ ใช้ แต่ อย่าง เดียว ที่ มี ตรา แผ่นดิน เพื่อ จะ มิ ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ปลอม ได้ แล จะ ได้ เปน ที่ สังเกต โดย ง่าย ฯะ

หมวดมาตราที่ ๑๑

ว่า ด้วย การ เบ็ดเสร็จ

๏ ข้อ ๑ เสมียน แล คนใช้ ซึ่ง รับ การ ใน พระคลัง ทั้งสิ้น ต้อง เข้า ไป ประจำ การ ของ ตัว ทุก วัน ๆ ตาม เวลา อย่า ให้ ขาด ได้ เว้น แต่ มี เหตุ การ สำคัญ ได้ ลา ท่าน ผู้ ใหญ่ ๆ ยอม ให้ หยุด จึ่ง หยุด การ ได้ ถ้า ป่วย ให้ แจ้ง อาการ ต่อ ผู้ ใหญ่ ให้ ทราบ ว่า ผู้ นั้น ป่วย เปน โรค อย่าง นั้น ท่าน จะ ได้ ให้ หมอ ไป ตรวจ ควร จะ งด การ หยุด อยู่ บ้าน ฤๅ ไม่ควร หยุด ก็ สุดแล้ว แต่ ท่าน ผู้ ใหญ่ ใน พระคลัง จะ สั่ง ฯะ

๏ ข้อ ๒ ถ้าเสมียนแลคนใช้ผู้หนึ่งผู้ใด ควรจะมาทำการได้แต่บิดเบือนเชือนแชเสียไม่มาทำการ แลไม่ได้ลาท่านผู้ใหญ่ในพนักงานของตัวนั้น เสมียนคนใช้นั้นมีความผิด ต้องลดเงินเดือนสามวัน ฤๅจะคัดออกเสียจากการในทันทีนั้นก็ได้ ฯะ

๏ ข้อ ๓ ผู้ซึ่งรับราชการอยู่ในพระคลังทุก ๆ ราย มีกำหนดยอมให้ลาในปีหนึ่ง เพียง ๙ วัน ๑๔ วัน แม้นถึงมีกำหนดดังนี้ ซึ่งผู้นั้นจะไปตามลำพังใจตัวนั้นไม่ได้ ในเวลาที่จะไปต้องลาท่านผู้ใหญ่ในพนักงานก่อน ท่านผู้ใหญ่ยอมให้ไปจึงไปได้ ฯะ

๏ ข้อ ๔ พระคลังมหาสมบัติ ต้องเปิดทุก ๆ วัน ให้เจ้าพนักงานประจำทำการเสมอ คอยรับฎีกาที่นายด้านนายงานแลคนอื่น ๆ ซึ่งจะมาเบิกเงินแลส่งเงิน ตั้งแต่เวลา ๔ โมงเช้าจนบ่าย ๔ โมงครึ่งแล้ว จะปิดออฟฟิซได้ เว้นแต่วันพระ วันตรุศ วันสงกรานต์ แลวันเฉลิมพระชนม์พรรษา แลวันอื่นซึ่งจะประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเปนวันโปรดให้งดราชการต่าง ๆ นั้นจึงงดได้ ฯะ

๏ ข้อ ๕ แม้นเวลาปิดคลัง เสมียนแลเจ้าพนักงานทั้งปวงต้องรออยู่สอบบาญชี ให้เสร็จต่อปลัดบาญชีกลางสั่งให้ไปจึงไปได้ ฯะ

๏ ข้อ ๖ บาญชีทุกราย ต้องใช้ชุบน้ำหมึกลงในกระดาษทั้งสิ้น ถ้าเปนตั๋วฎีกาซึ่งจะใช้มาก ๆ จะต้องลงเปนหนังสือพิมพ์นั้น ก็ให้ตีพิมพ์ที่โรงหลวง ห้ามอย่าให้ไปตีพิมพ์ที่อื่นเปนอันขาด ฯะ

๏ ข้อ ๗ บาญชีเรือนเงินที่จะใช้ในคลัง แลเจ้าพนักงานผู้ได้ว่าภาษีอากร ที่เกี่ยวเนื่องกันกับคลังมหาสมบัตินั้น ให้ใช้เปนเรือนเงินชั่งบาทอัฐเบี้ยดังนี้ บาญชีจะได้ถูกต้องกัน ฯะ

๏ ข้อ ๘ หนังสือตั๋วฎีกาใบเสร็จทุก ๆ ฉบับ ต้องหมายตัวอักษรแลตัวเลขเปนสำคัญ แลต้องจดไว้ในสมุดบาญชีทั้งผู้รับแลผู้ส่งทุกราย ฯะ

๏ ข้อ ๙ ห้ามไม่ให้เสมียนในคลัง ฤๅพนักงานติดต่อกับคลังเขียนบาญชี ต้องขูดลบแก้ไขแต่แห่งหนึ่งแห่งใด ถ้ามีที่แก้บ้างก็ให้วงเสียด้วยหมึกแดง แล้วให้ผู้แก้จดหมายบอกเหตุลงไว้ที่ริมกระดาษนั้น ว่าได้แก้คำหนึ่งฤๅสองคำ ฤๅแก้เลขนั้น ๆ แลได้แก้คำนั้นเปนคำนี้ แล้วลงชื่อไว้เปนสำคัญ ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ เสมียนที่จะเขียนหนังสือทุกฉบับ ให้ผู้เขียนลงชื่อผู้เขียนไว้ทุก ๆ เล่ม แลหนังสือทุก ๆ ฉบับที่มีโต้ตอบไปมากับกรมต่าง ๆ นั้น ให้คัดคู่ร่างรวมไว้ในสมุดทุกราย ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ หนังสือบาญชี ซึ่งมีรายเงินรายของรายคนต่าง ๆ จะต้องคิดเลขบวกหักคูณหารนั้น ต้องให้คิดสอบกันสองคน ถ้าคิดสอบต้องกันฤๅไม่ต้องกันอย่างไร ก็ให้คนทั้งสองลงชื่อจดหมายตามรายที่ตัวคิดลงไว้เปนสำคัญ ฯะ

๏ ข้อ ๑๒ ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งเปนเจ้าพนักงานในพระคลังมหาสมบัติณหอรัษฎากรพิพัฒน์นั้น ถ้าท่านผู้เปนอธิบดีสั่งการในเรื่องภาษีอากร ซึ่งเปนงวดเปนกำหนดแลการสิ่งใด ๆ ถ้าจวนจะถึงงวดถึงกำหนดที่สั่งไว้นั้น ให้เจ้าพนักงานเรียนเตือนให้ท่านผู้เปนอธิบดีทราบก่อนสามวัน อนึ่งถ้ามีเหตุการสิ่งไรขึ้นในกรมต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในบังคับท่านอธิบดี ต้องให้บอกท่านอธิบดีให้ทราบโดยเร็ว อย่ายึดยังรอไว้ให้เนิ่นช้าเสียเวลาไป ฯะ

๏ ข้อ ๑๓ เจ้าพนักงานคลังผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะส่งบาญชีตั๋วฎีกาต่าง ๆ มายังออฟฟิซหลวงนั้น ให้คิดบาญชีตรวจโดยเลอียดอย่าให้ผิดเพี้ยนได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดทำให้ผิด เจ้าพนักงานออฟฟิซหลวงจับได้ จะให้มีปรับไหมตามมากฤๅน้อย เพราะเหตุที่ตัวไม่เอาใจใส่ในธุระของตัว ฯะ

๏ ข้อ ๑๔ เจ้าพนักงานเจ้าจำนวนทุก ๆ กรม ซึ่งได้ว่าภาษีอากรนั้น เมื่อตั้งเจ้าภาษีอากรไปนั้น ให้จดหมายรายตั้งภาษีส่งมาทุก ๆ ราย ยังปลัดบาญชีกลางกรมพระคลังมหาสมบัติ

เล่ม ๑ ลักษณน่าที่ราชการในกระทรวงพระคลัง น่า ๓๔๕ ชตัดบาญชีกลางจะได้ตัด ส่งมายังเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง แลให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับเงินจดลงไว้ในสมุดบาญชี ฯ

๑ ข้อ ๑๕ เจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม เมื่อจะจัดซื้อของ แลทำการสิ่งใด ๆ ในราชการที่จะต้องเบิกเงินนั้น ให้ทำหนังสือขออนุญาตต่อท่าน ผู้อธิบดีในพระคลังมหาสมบัติว่า ข้าพเจ้าจะทำการอย่างนั้น จะจัดซื้อของสิ่งนี้ ใช้การอย่างนั้น ท่านผู้อธิบดีจะได้ตรวจดู ว่าเงินจะถอจ่ายฤาไม่ถอประการใด แล้วจะได้จดหมายลงในหนังสือขออนุญาตส่งมายังเจ้าพนักงานออฟฟิซหลวง ๆ จะได้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ฯ

๑ ข้อ ๑๖ ถ้าภาษีอากรทุกหมู่ทุกกรม ที่ควรจะเลื่อนไปให้ตรงกับเดือน ๕ ได้ก็ให้ท่านผู้เปนอธิบดี คิดจัดเลื่อนภาษีอากรนั้นไป ถ้าจะว่าภาษีอากรก็ให้ว่าตั้งแต่ส่งเงินเสร็จแล้ว จะหักล่วงน่าสามเดือน ให้เจ้าภาษีคนใหม่ได้รับทำในเดือน ๕ ขึ้นค่ำหนึ่งให้เสร็จอย่าให้เสียเวลาได้ ฯ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๑๑

๑ เติมข้อ ๖ ว่าให้ใช้ตัวฎีกาด้วยเส้นหมึก ถ้าจะตีพิมพ์ให้ตีแต่ที่โรงหลวงนั้น คือที่ว่าให้เขียนด้วยเส้นหมึกนั้นเพื่อจะมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดแก้ไขยตัดแซงตัวฎีกาได้ ด้วยแต่

ถ้อน นั้น เขียน ด้วย เส้น ดิน สอ ดำ ลงใน แผ่น กระดาษ ไทย เอาไว้นาน หลาย ปี เส้น ดิน สอ ดำ นั้น ก็ติด กันเปนพืด กัน จะ อ่านก็ ไม่ใคร่ จะ ออกได้ อนึ่ง ก็ไม่เปน ที่ไว้ใจ ได้ เพราะ จะ ลบ แก้ ได้ โดย ง่าย ก็ที่ ว่าถ้า ผู้ใด จะ ทำ ฎีกาใช้ ตี พิมพ์ ให้ตี แต่ ที่โรง พิมพ์ หลวง แห่งเดียวนั้น เพื่อ จะ มิให้ แยบ อย่าง ผิด กัน อีก ประการ หนึ่ง ผู้ใด จะ คิด ทำ ปลอม จะไปตี พิมพ์ มา แต่อื่น ๆ ก็ จะ สอบ ได้ โดย ง่าย เพราะ สำคัญไม่ มิตาม ที่ เจ้า พนักงานโรงพิมพ์ หลวง ทำ อนึ่ง ถ้า มี ผู้ ใด จะ มา จ้างโรง พิมพ์ หลวง ตี ฎีกา จะ ได้ รู้ จัก ชื่อไว้ หมด ทุก คน ถ้า มี ผู้ ใด ปลอมจะได้ สืบ ดูที่โรงพิมพ์ โดย ง่าย ฯ

๏ เดิมข้อ ๗ ว่า บาญชี ที่ จะใช้ กับ คลัง มหา สมบัติ ให้ ใช้ เปน ชั่ง เปน บาท เปน อัฐ เปนเบี้ย นั้น เพื่อ จะให้ ดู บาญชีโดย ง่าย ถ้า จะ เขียน อย่าง นั้น บ้าง อย่าง นี้ บ้าง ก็ จะ ตรวจ ยาก เพราะ บาญชีไม่ ถูก เปน อย่างเดียว กัน อนึ่ง เพราะ สมุด ที่ จะใช้ ต่อไป ก็ จะใช้ สมุดฝรั่งไม่ใช้ ตีนครุ เหมือน อย่าง เดิม แล้ว จะ ให้เปน ตา ตาราง จึ่งได้ ทำ ดังนี้ ฯ

๏ เดิม ข้อ ๘ ว่าเสมียน เขียน บาญชี ถ้า จะ ขูด ลบ แก้ ฤๅ ตก คำ หนึ่ง คำใด ก็ ให้ วง ด้วย หมึก แดง แล้วให้ บอก เหตุไว้ที่ ริม กระดาษ นั้น คือ ต่อไป ภาย น่า จะได้ ทราบ ว่า ผู้ นั้น เปน ผู้ แก้แต่เดิม มิใช่ลัก แก้ ที่ ว่า เขียน ผิดให้ วง ด้วย หมึก แดง นั้น เพราะ เหตุ จะได้ เหน คำ เก่า ว่า ความ นั้น อย่างไร ผิด ด้วย

เหตุไร ก็ถ้าจะให้ชุดลบเสียแล้วความเก่าก็จะไม่เหน เมื่อต่อไปภายน่ามีเหตุการสิ่งใด จะพิจารณาได้โดยยาก จึ่งได้มีกำหนดไว้ดังนี้ ฯะ

๏ เดิมข้อ ๑๐ ว่าเสมียนที่เขียนหนังสือทุกๆ ฉบับให้ลงชื่อผู้เขียนไว้ทุกๆ เล่มนั้น คือถ้าบาญชีนั้นผิด ฤๅมีผู้แก้ไขประการใด จะได้เอาเสมียนผู้เขียนนั้นมาสอบดูก็คงจะทราบได้โดยง่าย ก็ที่ว่าหนังสือโต้ตอบไปมากับกรมต่างๆ ให้คัดคู่ร่างไว้ทุกๆ ฉบับ เพื่อจะได้ทราบความไว้ทุกประการ ถึงต่อไปจะมีใครมาว่าในออฟฟีซนี้ ก็จะได้ดูตามแบบผู้ทำเดิมไว้ทุกอย่าง ถ้าไม่มีคู่ร่างไว้ต่อไปภายน่า ผู้ที่จะมาทำการ ก็จะไม่ทราบว่าแต่ก่อนได้มีหนังสือโต้ตอบไปมาอย่างไร สัญญากันอย่างไร ฯะ

๏ เดิมข้อ ๑๑ ว่าให้คิดสอบกันสองคนนั้น คือบาญชีที่คิดนั้นเปนบาญชีเงินสำคัญ ถ้าคิดแต่ผู้เดียวแล้ว ถ้าผิดก็จะไม่ทราบต่อไป ภายน่าจะได้ความลำบากกับบาญชี จึ่งได้ให้คิดสองคน ถ้าผิดถูกอย่างไรก็คงจะทราบได้ในเวลานั้น ฯะ

๏ เดิมข้อ ๑๒ ว่าจวนจะถึงงวดถึงกำหนด ให้เตือนท่านอธิบดีนั้น คือท่านอธิบดีมีราชการมากจะได้คิดราชการอื่นๆ ต่อไป จึ่งให้เจ้าพนักงานซึ่งมีราชการในตำแหน่งของ

ตัว ตรวจ การ แตกต่าย เดือน ท่อน อธิบดี ๆ จะ ได้ สั่ง การ ต่อไป ฯะ

๑ เดิม ข้อ ๑๓ ว่า เจ้าพนักงาน คลัง ผู้หนึ่ง ผู้ใด ๆ ซึ่ง จะ ส่ง บาญชี ฎา ตั๋ว ฎา ฎีกา มา ยัง ออฟ พีช หลวง ห้าม อย่า ให้ ผิด ได้ ถ้า เจ้าพนักงาน คลัง คิด ผิด เจ้า พนักงาน ออฟ พีช หลวง จับ ได้ จะ ให้ มี ปรับไหม นั้น คือ เจ้า พนักงาน คลัง นั้น ได้ รับ เงิน เดือน ทุก คน แล้ว ถ้า จะ คิด ให้ ผิด ก็ เปน การ เห็น ว่า ไม่ ได้ ตรวจ จึ่ง ได้ ผิด ถ้า จะ ไม่ มี ปรับไหม เจ้า พนักงาน คลัง นั้น ๆ ก็ จะ เลิน เล่อ ทำ ให้ เสีย ราชการ ร่ำไป ฯะ

๑ เดิม ข้อ ๑๔ ว่า ทุก ๆ กรม ซึ่ง ได้ ว่า ภาษี อากร เมื่อ ออก ตรา ตั้ง เจ้า ภาษี แล้ว ให้ จดหมาย บอก มา ยัง ปลัด บาญชี กลาง กรม พระ คลัง มหา สมบัติ คือ ภาษี อากร นั้น แยก ย้าย กัน อยู่ หลาย กรม เจ้า พนักงาน กรม พระ คลัง มหา สมบัติ ก็ ไม่ ทราบ ว่า ภาษี อากร ราย ใด ตั้ง ไป เมื่อไร เปน เงิน เท่าไร ดังนี้ จึ่ง ได้ มี กำหนด ให้ ทำ ยื่น ทุก ๆ เดือน เพื่อ จะ ให้ เจ้า พนักงาน คลัง มหา สมบัติ ทราบ ไว้ ว่า เงิน ราย นั้น จะ ได้ เมื่อ นั้น เงิน ราย นี้ จะ ได้ เมื่อ นี้ แล้ว จะ ได้ ลง ใน บาญชี ประฎิทิน กะ ประมาณ ให้ ทราบ ว่า เงิน จะ ได้ เท่า นั้น เมื่อ เวลา จะ จ่าย ก็ จะ ได้ ทราบ ชัด ว่า มี เงิน จะ ได้ เท่า นั้น จะ จ่าย เท่า นั้น เงิน ก็ จะ ไม่ คั่ง ค้าง ได้ คง ภอ จ่าย หยู่ เสมอ เพราะ เหตุ ได้ รู้ ว่า ทุน มี อยู่ แล้ว ฯะ

๑ เดิม ข้อ ๑๕ ว่า ด้วย เจ้า พนักงาน ทุก หมู่ ทุก กรม

เมื่อจะจัดซื้อ แลทำการ ต้องทำหนังสือขอบอนอนุญาตนั้น คือจะให้เจ้าพนักงานคลังมหาสมบัติทราบว่า ผู้ใดจะทำการอย่างไรจะซื้ออไรเปนเงินเท่าไร จะได้คิดหาเงินไว้ให้พอ ถ้าเหนว่าเงินไม่พอจะจ่าย จะได้ให้งดการนั้นไว้ ก็ถ้าจะไม่ทำเปนหนังสือขออนุญาตดังนี้ เจ้าพนักงานคลังมหาสมบัติก็จะไม่ทราบ ฝ่ายเจ้าพนักงานผู้ทำก็จะซื้อแลทำว่าไปเมื่อเวลามาเบิกเงินเจ้าพนักงานผู้จ่ายก็ไม่ทราบ หาได้คิดหาเงินแลกะเงินไว้ไม่เงินก็จะเบิกไม่ได้ การทั้งปวงก็จะคั่งค้างอยู่ทุกแห่งอย่างเช่นมีมาแต่ก่อนนั้น จะ

๑ เดิมข้อ ๑๖ ว่าภาษีอากรทุกหมู่ทุกกรม ให้เลื่อนไปให้ตรงกับเดือน ๕ แลให้ตั้งภาษีเสียเมื่อส่งเงินเสร็จจะหักถ่วงน่าสามเดือนนั้น คือที่ว่าให้เลื่อนภาษีให้ตรงเดือน ๕ นั้น เพราะเหตุทุกวันนี้ ภาษีทำแต่เดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ ปีนี้ ในเดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ ปีน่าบ้าง ก็เกี่ยวงวดเกี่ยวปีกันจะตัดบาญชีให้ขาดว่าปีนั้น จะได้เงินเท่าไรก็ไม่ทราบชัดได้ เพราะถางภาษีมีอยู่ในปีหนึ่ง ๒ เดือนบ้าง ๓ เดือนบ้างก็มี ถางภาษีก็เต็มปี ต้องคิดแย่งเปนเศษเดือนให้ลำบากหยุดหยิกในบาญชี จึงได้ให้เลื่อนภาษีดังนี้ อนึ่งที่มีว่าให้ว่าภาษีเสียแต่เมื่อส่งเงินเสร็จ

ระหัก ส่วน น่า สาม เดือน นั้น เพราะ เหตุ ที่ จะ ได้ กะ ประมาณ เงิน ขึ้น ทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่ ปลาย ปี ถ้า ไม่ ตั้ง ภาษี เสีย ดังนี้ ก็ จะ คิด เงิน ว่า ปี น่า จะ ได้ เท่า ใด ก็ จะ ไม่ ทราบ ได้ การ ที่ จะ จ่าย ทำ การ ต่าง ๆ ก็ คิด ขัด ข้อง ไป ทุก พนักงาน เพราะ เหตุ ไม่ ทราบ ว่า ทุน มี เท่า ใด ครั้น จะ สั่ง ให้ ทำ การ ไป ที่ มา เบิก เงิน ๆ ก็ จะ ไม่ มี ให้ ฯะ

หมวด มาตรา ที่ ๑๒

ว่า ด้วย บาญชี ปี ต่าง น่า

๑ ข้อ ๑ บาญชี ราย เงิน ที่ ควร จะ เก็บ ได้ ใน ปี น่า แล ราย เงิน ที่ ควร จะ ใช้ จ่าย ใน ปี น่า ให้ คิด กะ บาญชี คือ ภาษา อังกฤษ เรียก ว่า เอสติเมต ใน คราว ตั้ง แต่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เดือน สี่ จน ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน สี่ ให้ ท่าน ผู้ อธิบดี ได้ ถวาย ใน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พร้อม กับ ที่ ปฤกษาราชการ จะ ได้ ปฤกษา ตกลง เสร็จ กัน ให้ ทัน ใน วัน ปี ใหม่ ถ้า ปฤกษา ยัง ไม่ ตกลง กัน จะ ได้ ทรง โปรด พระ บรม ราชานุญาต ให้ ใช้ เงิน เผื่อ ไป ให้ ภอ ๓ เดือน ก่อน เพราะ จะ ไม่ ให้ ลำบาก ใน ราชการ ฯะ

๑ ข้อ ๒ บาญชี ราย เงิน ที่ ได้ รับ ได้ จ่าย ใน จำนวน ปี ที่ แล้ว ท่าน อธิบดี ต้อง ทำ ราย รับ ราย จ่าย ทุก ปี ถวาย แต่ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พร้อม กับ ที่ ปฤกษา ราชการ กำหนด ณ วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน สี่ อย่า ให้ พ้น แรม ๑๔ ค่ำ เดือน สี่

ไปได้ ถ้าทำไม่ทันเนิ่นช้าไปกว่ากำหนดนี้ ท่านผู้อธิบดีต้องมีความผิด ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๑๒

๑ เดิมข้อ ๑ ว่าด้วยให้คิดกะบาญชีเงิน ที่เรียกเอสติเมต แลจะทรงกะเงินเผื่อไปให้ภอ ๓ เดือนก่อนนั้น คือเมื่อปลายปีท่านอธิบดีต้องคิดกะดู เงินรายใดจะได้เท่าใด จะเปนเงินสิ่งไรขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อจะได้ทรงคิดกะการซึ่งจะใช้ในข้างน่าต่อไป เมื่อทรงเหนว่าเงินเหลือจากการประจำเดือนประจำปี จะได้ทรงคิดการที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองแลการโยธาก่อสร้างให้เปนการเจริญต่อไป ถ้าไม่กะบาญชีดังนี้ จะทำการสิ่งใดก็จะขัดขวางทุกประการ เพราะไม่ทราบว่าทุนจะมีเท่าใด จะให้ทำการสิ่งใดก็จะไม่ได้ อนึ่งที่ว่าจะทรงกะเงินให้ภอไว้จ่ายราชการ ๓ เดือนก่อนนั้น คือเหมือนหนึ่งท่านอธิบดีส่งรายกะบาญชีเงินมา แล้วทรงปฤกษากับที่ปฤกษาราชการ ที่จะทำการยังไม่ตกลงกัน จึงต้องทรงกะไว้ ๓ เดือนดังนี้ เพื่อจะไม่ให้เสียราชการ เพราะว่าถ้ายังไม่กะที่จะใช้ราชการ ในสามเดือนก่อน มอบให้ท่านอธิบดี ๆ ก็จะจ่ายเงินไม่ได้ จึงได้มีกำหนดไว้ดังนี้ ฯะ

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าท่านอธิบดี ต้องทำรายรับรายจ่าย

ทุก ปี ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนสี่ อย่าให้ พ้นแรม ๑๔ ค่ำเดือนสี่ ไปได้นั้น คือ จะได้ ทรง ทราบ การ เลอียดที่ได้รับแลได้จ่าย แลจะเหลือจ่ายแล้วเท่าไร จะได้ได้ ทรงคิด ประกอบ การ อื่น ต่อไป อีก แล จะได้ ทราบ เค้า ที่ จะผิด กว่า ที่ กะ ประมาณไว้ แต่ ต้น ปี นั้น สัก เพียงไร จึงได้ กำหนดให้ ท่าน อธิบดี ทูล เกล้า ฯ ถวาย พร้อม กับ บาญชี กะ ประมาณ เงิน ที่ จะใช้ใน ปี น่าต่อไป จะ

หมวด มาตรา ที่ ๑๓

ว่าด้วย หนังสือ ขอ อนุญาต ที่ จะ ทำ การ ต่าง ๆ

๑ ข้อ ๑ เจ้าพนักงาน ทุก หมู่ ทุก กรม ซึ่ง ได้ ทำ ราชการ ที่ จะ ได้เบิก เงิน ประจำเดือน เหมือน อย่าง ทหาร บก ทหาร เรือ แลโปลิศ โรง กระสาปน์ กรม พระ กระลาโหม กรมท่า แล กรม ต่าง ๆ ซึ่งได้ เบิกเงิน พระ เครื่องต้น เงิน นิตยพัตร ค่า กับ ปี ของ ฉัน ซึ่ง ใช้ ใน การ พระ ราชกุศล แล เงิน เดือน พระ ราชทาน เจ้า แล ข้า ราชการ แล การ อื่น ๆ นั้น เมื่อ ถึง เดือน ๓ ขึ้นค่ำ หนึ่ง จนถึงณวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ก็ให้ ทำเปน หนังสือ ขอ อนุญาต มายื่น ต่อ ท่านผู้ อธิบดี ที่ หอ รัษฎากรพิพัฒน์ ว่า ปี ข้าง น่า นั้น จะ ต้อง ใช้เงิน อย่าง นั้น เท่า นั้น คือ เปน ต้น เหมือน อย่าง ทหาร บก ก็ ให้ คิด ดู เดือนหนึ่ง เปน ทหาร เท่าใดให้ กะได้เต็มจำนวน

ที่จะต้องใช้เงินเดือนนายไพร่เท่านั้น เงินเบี้ยเลี้ยงค่าเสื้อแลของเบ็ดเสร็จเท่านั้น รวมปีหนึ่งจะต้องใช้เงินเท่านั้น ทหารเรือรบก็ต้องกะว่าได้จัดเรือรบเท่านั้นลำ ลำนั้นจะต้องใช้เงินเดือนคนจักรดินต้นหนกะลาสีเท่านั้น ค่าถ่านค่าฟืนค่าน้ำมันผ้าใบแลเชือกเครื่องทาสีเท่านั้น เบี้ยเลี้ยงค่าเข้าค่ากับเท่านั้น รวมกันเปนเงินเท่านั้น เปนเรือเท่านั้นลำ ปีหนึ่งรวมกันเปนเงินเท่านั้น อนึ่งกรมต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้ว่ามาในนี้นั้น ก็ให้คิดเทียบเคียงทำตามตัวอย่าง ที่ชี้มาแล้วนั้นจงทุกประการ ตามพนักงานที่ตนได้ทำทุกอย่างนั้นเทอญ ฯ

๑ ข้อ ๒ เจ้าพนักงานทุกหมู่ทุกกรม ซึ่งทำการโยธาก่อสร้างนั้น เมื่อจะทำการอย่างใด ต้องกะประมาณทำเปนหนังสือขออนุญาตต่อท่านอธิบดี ว่าข้าพเจ้าจะทำอย่างนั้น กว้างยาวเท่านั้น เปนอิฐไม้ทรายปูนค่าจ้างเท่านั้น การอันนี้จะสิ้นเงินเท่านั้น จะขอเบิกเงินเดือนละเท่านั้น ท่านผู้อธิบดีจะได้ตรวจดูเงินในพระคลังว่าจะพอจ่ายฤๅไม่พอ ถ้าท่านอธิบดีเหนการอย่างไร ต้องจดหมายลงในหนังสือขอนุญาตส่งเข้ามายังเจ้าพนักงานในออฟฟิซหลวง ๆ จะได้ตรวจนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้าทรงพระกรุณาโปรดประการใด ท่านผู้อธิบดีต้องทำตามรับสั่งทุกประการ ฯ

๏ ข้อ ๓ ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งจะ สั่งของ ต่าง ประเทศ นั้น ต้อง ทำเปน หนังสือ ขอ อนุญาต ว่า ข้าพเจ้า จะ สั่ง ของ สิ่ง นั้น มาใช้ การ อย่างนั้น เปน ราคา เท่า นั้น ถ้า เปน ของ ที่ไม่ ทราย ราคาได้ ก็ให้ประมาณ ดู ราคา ภอ สมควร ว่าเปน เงิน เท่า นั้น ข้าพเจ้า จะ สั่ง ทั้งนั้น มา ยื่น ต่อ ท่าน ผู้ อธิบดี ๆ /จะได้ ตรวจ ดูให้ ภอ กับ เงิน ที่มีในคลัง ส่ง มา ยัง เจ้า พนักงาน ออฟ พีซ หลวง ๆ จะได้ นำ ขึ้น ทูลเกล้า ๆ ถวาย ถ้า ทรง ยอม พระ บรม ราชานุญาตให้ สั่งจึงสั่งได้ ฯะ

๏ ข้อ ๔ เจ้าพนักงาน ทุก หมู่ทุก กรม ซึ่งทรงพระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ทำ ราชการ ตาม ตำ แหน่งนั้น ๆ ถ้า การ ของ ตน ซึ่งได้ทำ อยู่ เปน ต้น เหมือน เรือ โรง ช่าง ต่าง ๆ นั้น เครื่อง จักร แลโรง ช่าง เรือ ชำรุดไป จะ ซ่อมแซม ขึ้น ก็ให้ทำ หนังสือ ขอ อนุญาต ว่า การ สิ่ง นั้นที่ ข้าพเจ้า ได้ทำ ชำรุด หัก พังไป จะ ขอ ซ่อม แซม ขึ้นใหม่ให้ดี จะ ต้อง จัด ซื้อ แลให้ค่า จ้าง เปนเงิน เท่านั้น มา ยื่นต่อ ท่านผู้ อธิบดี ๆ จะได้ ตรวจ ส่ง มา ยัง เจ้า พนักงาน ออฟพีซ หลวงให้ นำ ขึ้น ทูล เกล้า ๆ ถวาย ถ้าทรงพระ กรุณาโปรดให้ทำ จึง ทำได้ ฯะ

๏ ข้อ ๕ เจ้าพนักงานทั้งปวง ซึ่งได้ทำ การ ทุก พนักงาน ที่ได้ขอ อนุญาตแล้วนั้น เมื่อ ถึง เดือน ก็ให้นำฎีกาเบิก เงิน เสมอ ทุกเดือน ตาม การ ที่ ตัวได้ ใช้ได้ทำ โดย ความ สัจจริง

ทุก ประการ ห้าม อย่าให้ ถือ ว่า ตัวได้ ขอ อนุญาต แล้ว ถึง การ ต่าง ๆ จะได้ทำ ก็ดี มิได้ทำ ก็ดี จะ เบิกให้เต็ม ตาม ที่ได้ ขอ ไว้ ทุก อย่าง นั้นไม่ ได้ เพราะ เหมือน อย่าง โรง กระสาปน์ แล เรือรบ เปน ต้นดังนี้ เมื่อเดิม จะ ทำ ต้อง คิดเต็ม การ ทุก ๆ วันถ้า เปนเหตุ ด้วย เครื่องจักร เสีย ฤๅ การ ไม่ได้ทำเรือไม่ ได้เดิน ดังนี้ จะ เบิก เต็ม ตาม ที่ ขอ เดิม นั้น ก็ไม่ ได้ ต้อง เบิก แต่ ที่ การได้ ทำเท่านั้น ฯะ

๑ ข้อ ๖ พระ บรมวงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้น้อย แลเจ้าพนักงาน ทุกพระ คลัง ทุก ตำแหน่ง จะ จัด ซื้อ สิ่งใด ที่ มี ใน กรุง นอก กรุง ก็ดี ฤๅ จะ ทำ การ สิ่ง หนึ่ง สิ่งใด ที่ ได้ทรงพระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ทำ ก็ ต้อง มี หนังสือ ขอ อนุญาต ทุก สิ่ง ทุก อย่าง ห้าม มิให้ ทำ เอา ตาม อำเภอ ใจ ที่ ยัง มิได้ขอ อนุญาต เปน อัน ขาด เว้นไว้แต่ มี ลาย พระราชหัตถ์ เลขา โปรด เกล้า ฯ ให้ ทำ จึ่ง ทำ การ นั้นได้ ฯะ

๑ ข้อ ๗ ข้าราชการ ผู้ ใหญ่ผู้น้อย ทั้งปวง ซึ่งได้ทำ ราชการ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ทุก หมู่ ทุก กรม นั้น เมื่อ เหน การ ใน ตำแหน่งของตน ควร ที่ จะ ทำ สิ่ง หนึ่ง สิ่งใด ขึ้น ให้ เปนคุณ เปน ประโยชน์ ก็ให้ ทำหนังสือ ขอ อนุญาต ส่งไป ยัง ท่าน ผู้ อธิบดี ที่ หอ รัษฎากรพิพัฒน์ ท่าน ผู้ อธิบดี จะ ได้ ส่ง หนังสือ ขอ อนุญาต มา ยัง เจ้าพนักงาน ออฟ ฟิซ หลวง ๆ จะได้คัดเขียน ทูล

เกล้า ๆ ถวาย ถ้าทรงเหนชอบด้วย จะได้ทรงพระราชหัดถ์เลขายรมราชานุญาตให้ทำ ถ้าการนั้นทรงเหนยังไม่ควรจะทำฤๅเงินยังไม่ภอจะจ่าย จะได้โปรดให้งดการนั้นไว้ก่อน ฯะ

๏ ข้อ ๘ เมื่อผู้หนึ่งผู้ใด จะส่งหนังสือขออนุญาตซึ่งจะซื้อของแลทำการต่าง ๆ นั้น ให้มายื่นแก่ท่านผู้อธิบดีฤๅที่ ๒ ท่านอธิบดี ณ หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในเวลา ๔ โมงเช้าจนถึง ๔ โมงเย็นเว้นไว้แต่วันพระ ฤๅละการสิ่งใดที่โปรดให้ปิดออฟพีซเท่านั้น ฯะ

๏ ข้อ ๙ เจ้าพนักงานกรมใด ๆ ได้ส่งหนังสือขออนุญาตมายังท่านอธิบดี ฤๅที่สองท่านอธิบดี แล้วให้ท่านอธิบดีฤๅที่สองท่านอธิบดี รีบตรวจให้แล้วโดยเร็ว อย่ากักไว้ให้เนิ่นช้าเสียราชการเกิน ๒ วันไปได้ เมื่อตรวจเสร็จแล้วให้ส่งมายังเจ้าพนักงานออฟพีซหลวง ๆ จะได้นำขึ้นทูลเกล้า ๆ ถวาย ถ้าทรงพระกรุณาโปรดประการใด แล้วจะได้ส่งมาให้ท่านอธิบดีรักษาไว้ ฯะ

๏ ข้อ ๑๐ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดยรมราชานุญาตให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดทำการ ฤๅจัดซื้อของต่าง ๆ ตามที่ในหนังสือขออนุญาต จะมีพระราชหัดถ์เลขา ฤๅพระราชลัญจกรมาเปนสำคัญ ถ้าท่านอธิบดีมิได้เหนสิ่งใดเปนสำคัญดังที่ว่ามาห้ามมิให้เปนที่เชื่อฟัง แลสั่งเจ้าพนักงานผู้จ่ายมิให้จ่าย

เงินให้เปนอันขาด ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดมีสำคัญ มาในหนังสือที่ขออนุญาตส่งของต่างประเทศนั้น ให้ท่านผู้อธิบดีรักษาหนังสือนั้นไว้ ทำหนังสือของท่านอธิบดีโปรดอนุญาตให้กับผู้นั้นไป ว่าให้จัดซื้อสิ่งนั้นเปนเงินเท่านั้น ลงชื่อประทับตราของท่านผู้อธิบดีเปนสำคัญ เมื่อผู้นั้นจะตั้งฎีกาเบิกเงิน ก็ให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงิน เรียกหนังสือคำอนุญาตของท่านผู้อธิบดีไว้เปนสำคัญ แล้วให้เจ้าพนักงานผู้จ่ายเงินตรวจฎีกานั้น อย่าให้เกินที่ขออนุญาตไว้เปนอันขาด ฯะ

คำอธิบายในหมวดมาตราที่ ๑๓

๑ เดิมข้อ ๑ ว่าเจ้าพนักงานซึ่งทำการเบิกเงินประจำเดือนอยู่เสมอ ให้ทำหนังสือขอนุญาตยื่นต่อท่านอธิบดีเสียแต่เดือน ๓ ปลายปีนั้น คือจะให้ทราบเสียแต่ปลายปีว่าเงินประจำเดือนประจำปีนั้น จะต้องใช้มากน้อยเท่าใด จะได้คิดหาเงินไว้ให้พอที่จะจ่ายทุก ๆ เดือน เมื่อเงินยังเหลือมากน้อยเท่าใด จะได้คิดทำการก่อสร้างทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป ๑ อนึ่งว่าให้เจ้าพนักงานทำยื่นแต่เดือน ๓ นั้น เหตุเพราะจะให้ท่านอธิบดีตรวจเสียให้เสร็จในเดือนนั้น เมื่อถึงเดือน ๔ จะได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ฯะ

๑ เดิมข้อ ๒ ว่าผู้ใดจะทำการก่อสร้าง ต้องขออนุญาต

แล บอก การ ที่ ทำ กว้าง ยาว เท่าใด จะ สิ้น เงิน เท่า ใด คือ ที่ เพื่อ จะ ให้ รู้ ล่วง น่า ไว้ ก่อน ดังนี้ ถ้า เหน เงิน พอ ที่ จะ ทำ ได้ ก็ จะ ได้ หา เตรียม ไว้ ให้ พอ การ ถ้า เงิน ไม่ พอ จะ ทำ การ ก็ จะ ได้ ให้ งด ไว้ ก่อน ถ้า จะ มิ กำหนด ให้ ยื่น ดังนี้ ผู้ ทำ ไม่ รู้ ว่า เงิน จะ มี ฤๅ ไม่ มี เปน แต่ พนักงาน ทำ ก็ จะ ทำ ไป ที่ มา เบิก เงิน ๆ ไม่ มี ก็ จะ ต้อง ติด ค้าง ได้ ความ ลำบาก เหมือน แต่ ก่อน ๆ มา จะ

๑ เดิม ข้อ ๓ ว่า จะ สั่ง ของ ต่าง ประเทศ ต้อง ขอ อนุญาต แล บอก ราคา ก่อน นั้น คือ จะ ได้ ทราบ ไว้ ก่อน เมื่อ เหน ว่า เงิน พอ จะ จ่าย ฤๅ ของ ควร ที่ จะ ต้อง ใช้ จึ่ง จะ ให้ สั่ง ถ้า ไม่ ทราบ ดังนี้ เมื่อ สั่ง ของ เข้า มา จะ มา เบิก เงิน ที่ คลัง เงิน ไม่ พอ จ่าย ก็ จะ ไม่ ได้ ให้ แก่ เจ้า ของ ก็ เปน การ ลำบาก เพราะ เปน ของ คน ต่าง ประเทศ อนึ่ง มี ว่า จะ สั่ง ห้าง ไหน ให้ บอก มา ให้ ทราบ ด้วย นั้น คือ เมื่อ เจ้า พนักงาน ทราบ แล้ว ควร จะ ซื้อ บิล เมื่อ เวลา ถูก เตรียม ไว้ ก็ จะ ได้ ซื้อ ส่ง ออก ไป ยัง ห้าง นั้น ถ้า ไม่ ทราบ ห้าง ก็ จะ เปน อัน ขัด ขวาง ที่ จะ ซื้อ บิล ส่ง ไป ได้ จะ

๑ เดิม ข้อ ๔ ว่า ผู้ ใด จะ ทำ ซ่อม แซม ของ ชำรุด ที่ ใน พนักงาน ของ ตัว ได้ ว่า นั้น ต้อง ขอ อนุญาต ก่อน จึ่ง ทำ ได้ คือ เหมือน สิ่ง ไร หัก พัง ลง จะ เปลี่ยน ทำ ใหม่ ฤๅ จะ สั่ง ใหม่ ต้อง บอก ขอ อนุญาต มา ก่อน จะ ได้ เตรียม หา เงิน ไว้ ให้ พอ แก่ การ

ไม่ให้คั่งค้างได้ ถ้าเหนว่าเงินยังไม่ภอจ่ายจะได้งดการนั้นไว้ก่อน ฯะ

๏ เดิมข้อ ๕ ว่าผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้ขออนุญาตไว้แล้ว เมื่อถึงเดือนถึงกำหนด ต้องทำฎีกามาเบิกตามการที่ได้ใช้นั้น คือหนังสือขออนุญาตที่ยื่นไว้ มิใช่เปนตัวฎีกาเปนแต่บอกประมาณล่วงน่าไว้ เพื่อจะให้เจ้าพนักงานรู้ไว้ก่อน จะได้เกียหาเงินเตรียมไว้ให้ภอ เมื่อถึงกำหนดจะเบิกจึงต้องทำฎีกามาเบิก เพราะฎีกานั้นเหมือนที่อังกฤษเรียกว่าริสิต คือใบเสร็จสำหรับที่จะได้รับเงิน แลแจ้งสิ่งของตามที่ได้ซื้อได้ทำโดยสุจริต ฯะ

๏ เดิมข้อ ๖ ว่าพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้หนึ่งผู้ใดจะจัดซื้อของแลทำการต่าง ๆ ต้องขออนุญาตจึงทำได้ อย่าให้ทำเอาตามลำเภอใจ ที่ยังไม่ได้ขออนุญาตเปนอันขาด เว้นไว้แต่มีพระราชหัตถ์เลขาโปรดเกล้า ฯ ให้ทำจึงทำได้นั้น คือจะไม่ให้เปนที่ลำบากต่อไปข้างน่า เหมือนที่เปนมาแต่ภายหลังนั้นแล้ว ถ้าจะทำการสิ่งไรมิได้ขออนุญาต ก็จะเปนที่ลำบาก เพราะเงินจะไม่มีจ่ายการ ก็จะเสียค้างอยู่อย่างแต่ก่อนมา จึงได้ตั้งพระราชบัญญัติไว้ดังนี้ เพื่อจะได้ทราบก่อนการทำ แล้วจะได้หาเงินไว้ให้ภอจ่าย เมื่อการสิ่งไรจะทำก็คงทราบว่าสิ่งนั้น จะให้แล้วเท่านั้นปี เท่านั้นเดือนตามที่

เงิน ที่ ได้ ทุก อย่าง ทุก สิ่ง ฯะ

๏ เดิม ข้อ ๗ ว่า ข้า ราชการ ทุก หมู่ ทุก กรม ซึ่ง ได้ ทำ ราชการ เมื่อ เหน การ ใน ตำแหน่ง ของ ตน ควร ที่ จะ ทำ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ขึ้น ให้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ เช่น การ เจริญ ขึ้น ใน กรม ก็ ให้ ขอ อนุญาต นั้น คือ มิ ได้ ไป ทระ ทอด พระ เนตร เหน การ ทั่ว ไป ทุก สิ่ง ทุก อย่าง จึ่ง ให้ ขอ อนุญาต เข้า มา เมื่อ ทรง เหน ชอบ เหน ควร จะ ได้ โปรด บรม ราชา นุญาต ให้ ทำ ถ้า เหน ว่า การ ยัง ไม่ ควร ทำ ฤา เงิน ยัง ไม่ มี พอ จะ จ่าย จะ ได้ ขอ ให้ งด ไว้ ก่อน จึ่ง ได้ มี กำหนด ไว้ ดัง นี้ ถ้า จะ ไม่ กำหนด ดัง นี้ ไว้ ผู้ ที่ ทำ การ ก็ จะ เพิก เฉย ทิ้ง ราชการ ของ ตัว ให้ ชุด โซรม ไม่ เปน การ เจริญ ขึ้น ได้ ฯะ

๏ เดิม ข้อ ๙ ว่า ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ส่ง หนังสือ ขอ อนุญาต มา แล้ว ให้ ท่าน ผู้ อธิบดี รีบ ตรวจ ให้ แล้ว ใน ๒ วัน อย่า กัก ขัง ให้ เนิ่น ช้า ได้ นั้น คือ ถ้า จะ ทำ การ ให้ เนิ่น ช้า ไป ผู้ ซึ่ง ทำ การ นั้น ก็ จะ ป่วย การ เสีย เวลา จึ่ง ได้ มี กำหนด ไว้ ดัง นี้ เพราะ เหตุ เจ้า พนักงาน เสมียน คลัง ได้ รับ พระ ราชทาน เงิน เดือน แล้ว ที่ จะ ไม่ คิด บาญชี ให้ เสร็จ ไว้ นั้น ไม่ ควร ฯะ

๏ เดิม ข้อ ๑๐ ว่า ถ้า ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ที่ ขอ อนุญาต สั่ง ของ ต่าง ประเทศ โปรด ให้ สั่ง แล้ว ท่าน ผู้ อธิบดี ต้อง เอา หนังสือ ไว้ ทำ หนังสือ ของ ท่าน อธิบดี ให้ แก่ ผู้ สั่ง ไว้ แทน เปน สำคัญ นั้น คือ การ สั่ง ของ ต่าง ประเทศ นี้ ผิด กัน กับ ทำ การ โยธา ต่าง ๆ

เพราะยังไม่เห็นสิ่งไรเปนสำคัญ จึ่งต้องให้ท่านผู้อธิบดีทำหนังสือยอมให้แก่ผู้สั่งไว้เปนคู่มือ เพราะลางทีจะมีคำเถียงกัน ฝ่ายผู้สั่งจะว่าส่งหนังสือขออนุญาตแล้ว คลังเอาไปทำหาย ฝ่ายคลังจะว่าไม่ได้ขออนุญาตดังนี้ ก็จะเปนการเถียงกันลำบากที่จะต้องพิจารณา จึงได้มีข้อบังคับไว้ดังนี้ เพื่อจะไม่ให้มีความวิวาทได้ ฯะ

กฎหมายโปลิศ ๕๓ ข้อ

ซึ่งจะรักษาน่าที่ในพระนคร แลนอกพระนคร

๑ ศุภมัศดุ ๑๒๓๗ วรรษะ ศังวัจฉระจิตรมาศ ศุกปักษ์ นะวะมีดิถี พุฒวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมว่า เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้า ฯ ให้มีเจ้าพนักงานจัดจ้างโปลิศสาตระเวรรักษาตามแถวถนนกำแพงชั้นนอก ครั้นมาในแผ่นดินปัตยุบันนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระยามหามนตรีศรีองครักษ์สมุหเจ้ากรมพระตำรวจในขวา จัดทหารรักษาแถวถนนในกำแพงชั้นนอกพระบรมหาราชวังโดยรอบ ให้พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมืองยกโปลิศออกไป

ตั้ง ตรวจ ตรา รักษา ชั้น นอก กำแพง เมือง ฝั่ง ตวันออก ฝั่ง ฟาก ตวัน ตก นั้น ให้สมเด็จ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า จาตุรันต์ รัศมี กับ พระสุริยภักดิ์ เจ้า กรม พระตำรวจ สนม ทหาร ซ้าย จัด จ้าง คน เปน โปลิศ รักษา ลาด ตระเวน ระวัง โจร ผู้ร้าย แต่ยัง หามี กฎหมาย สำหรับ ตัวโปลิศ ไม่ ครั้ง นี้ ทรง พระราชดำริห ว่า จะให้ตั้ง กฎหมาย สำหรับโปลิศ ไว้ เปน แบบ ฉบับ สืบต่อไป ภาย น่า ด้วย ทรง พระกรุณา แก่ พระบรมวงษานุวงษ์ แล ข้าราชการ ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ราษฎร ทั้ง ปวง เพื่อ จะให้เปน สุข เปน คุณ แล เปน ประโยชน์ ต่อ ไป จึ่งได้ โปรด เกล้า ฯ ให้ท่าน เจ้า พระยา ภานุวงษ มหา โกษาธิบดี พระยา มหามนตรี พระยา ศรีสิงหเทพ พระยา อินทรา ธิบดี สีหราช รองเมือง พระพิเรนทรเทพ พระสุริย ภักดิ์ คิด ข้อ กฎหมาย โปลิศ รักษา ตาม แถว ถนน ใน กรุงเทพฯ ระงับ เหตุ การ มิ ให้ คน พาล ซุก ซุม เกิด ขึ้น แก่ บ้าน เมือง ได้ต่อไป ฯ

๑ ข้อ ๑ นาย โปลิศ ที่ เปน ออฟฟีเซอ ต้อง ประพฤติ ตัว ตาม ข้อ บังคับ แล กฎหมาย จง ทุก ข้อ ทุก ประการ ถ้า จะเกิด เหตุ การ ขึ้น สิ่ง ใด ๆ ชำระความ ก็ต้อง ทำ เต็ม อำนาจ อย่า ให้ เคลื่อน คลาศ ผิด ข้อ กฎหมาย ข้อ หนึ่ง ข้อใด ถ้า โปลิศ ไม่ ประ พฤติ ทำ ตาม กฎหมาย จะให้ มี โทษ โดย โทษานุโทษ ฯ

๑ ข้อ ๒ ให้นาย โปลิศ ที่ เปน ออฟฟีเซอ เปน ตำแหน่ง ที่ สอง รอง อินสะเปก เตอ เยเนอราล แล กอนสเตอเบิล พวกโปลิศ

เลวางทำการที่ในพนักงานของตัว โดยเลอียดแล้วให้มีไม้ตะบองแลขึ้นปัศตัน อาวุธสำหรับมือเตรียมไว้จงพร้อม เมื่อมีเหตุการควรจะใช้ จะได้ใช้ตามกฎหมาย ฯะ

๑ ข้อ ๓ อินสเปกเตอเยเนอราล เจ้าพนักงานใหญ่ซึบโปลิศ ออฟพีเซอที่สอง รองอินสเปกเตอเยเนอราล เจ้าพนักงานใหญ่จะเปนผู้จ้างคน ให้เปนกอนสเตอเบิล คือโปลิศเลวในการโปลิศทุกแห่งที่ มีกองโปลิศตั้งอยู่ จะจ้างคนที่ยังไม่เคยเปนโปลิศ ฤๅคนที่เคยเปนโปลิศแล้ว มารับจ้างเปนโปลิศอีกก็ใช้ได้ แลคนที่จะเข้ารับการเปนโปลิศใหม่นั้น ต้องทำหนังสือสัญญา กำหนดวัน กำหนดเดือน กำหนดปี ที่จะรับใช้ในการโปลิศ เวลากำหนดในหนังสือสัญญานั้น กำหนดเพียงสามปี แลคนที่เปนโปลิศนั้น ถ้าทำราชการดีจะได้เลื่อนที่ขึ้น ฤๅจะคงที่อยู่ตามนังสือสัญญที่ได้ทำไว้แล้ว ยังไม่ครบกำหนดก็ต้องประพฤติตามหนังสือสัญญา ที่ได้ทำไว้แล้วกว่าจะครบกำหนดสัญญา อนึ่งคนที่ได้รับจ้างเปนโปลิศทุก ๆ คน ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งจะออกจากการโปลิศ ต้องลาอินสเปกเตอเยเนอราลเจ้าพนักงานใหญ่ ฤๅผู้ที่เปนซึบโปลิศ ออฟพีเซอนายโปลิศให้รู้ก่อน ถ้าไม่ได้บอกลาหนีไป จับตัวได้ให้จำไว้ ณคุกสามเดือน ถ้าจะถ่ายโทษตัวเดือนหนึ่ง ๒๐ บาท ๓ เดือนเปนเงิน ๖ บาท เอาไว้เปนเงินกลางในกรมโปลิศ

ถ้าทายหนีนายเงินมารับจ้างเปนโปลิศ ทำความผิดในการโปลิศแล้วหนีไป ตัวทายมีผิดหนี้นายเงินหนีการโปลิศ ให้ทำโทษเฆี่ยนทายผู้นั้น ๓๐ ที่ส่งตัวให้นายเงินรับไป อนึ่งหนังสือสัญญาซึ่งได้ทำไว้ กับคนที่รับจ้างเปนคนโปลิศนั้น ต้องมีข้อสัญญาว่า ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีความผิด ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลฤๅชิบโปลิศออฟฟิเซอ จะไล่ออกเสียจากที่โปลิศเมื่อใดก็ไล่ได้ฤๅผู้ที่ลาขอออกจากที่โปลิศ ก่อนกำหนดหนังสือสัญญา อินสเปกเตอเยเนอราล ฤๅชิบโปลิศออฟฟิเซอเหนชอบ จะให้ออกก่อนเวลากำหนดก็ได้ แต่ต้องบอกลาล่วงน่าเดือนหนึ่งก่อนจึ่งจะให้ออกได้ ฯะ

๑ ข้อ ๔ ว่าคนที่จะเข้าเปนโปลิศนั้น ให้นายโปลิศผู้เรียกคนพาคนที่จะเปนโปลิศ ไปให้เจ้าหน้าที่งานตำแหน่งถ้ากับถือน้ำ เอาตัวผู้นั้นไปสาบาลเสียก่อน ว่าจะรับทำการโปลิศไปโดยซื่อสัตย์สุจริต มิให้ผิดต่อข้อกฎหมายข้อหนึ่งข้อใด แล้วจึ่งให้รับราชการได้ ฯะ

๑ ข้อ ๕ ผู้ซึ่งเปนสาบันเมเบอ สาบันกอนปรันกอนสเตอเบิลฝ่ายโปลิศ เมื่อถึงกำหนดหนังสือสัญญาสามปีแล้วจะออกจากโปลิศก็ได้ ถ้าจะรับราชการเปนโปลิศคงที่อยู่ตามเดิมต่อไปแล้ว ถ้าไม่ทำหนังสือสัญญาใหม่ ต้องประพฤติตามหนังสือสัญญาเดิม แต่ไม่มีกำหนดสามปี เปนแต่รับ

ราชการเปนเดือน ๆ ต่อไป ฯะ

๏ ข้อ ๖. สานุ้นเมเบ่อ สายันกอยปรัน กอนสเตอเบิด ที่รับใช้ดังนี้ ถ้าจะขอลาออกจากการโปลิศ ก่อนกำหนดหนังสือสัญญา ฤๅครบกำหนดหนังสือสัญญาแล้วรับจ้างทำการต่อไป ถ้าจะออกจากโปลิศ ต้องทำหนังสือลาบอกล่วงน่าเดือนหนึ่งก่อน จึงจะออกจากราชการโปลิศได้ ถ้าโปลิศคนเลวเปนทาษของผู้ใด หลบหนีนายเงินมารับจ้างเปนโปลิศ นายเงินมาพบปะเข้า ให้บอกอินสเปกเตอเยเนอราล ว่าตัวทาษหนีมารับจ้างเปนโปลิศ ให้อินสเปกเตอเยเนอราลเอาตัวผู้รับจ้างมาถาม สอบปากคำถ้ารับถูกต้องว่าเปนทาษของผู้นั้นจริง ให้อินสเปกเตอเยเนอราล ๆ เอาตัวผู้หนีนายเงินมารับจ้างไถ่ถอยเสีย ๒๐ ที ส่งให้นายเงินไป ถ้าขุนหมื่นเสมียนทนาย ไพร่หลวงไพร่สม หมู่ใดกรมใดมารับจ้างเปนโปลิศแล้ว ถ้าเจ้าหมู่มุลนายมีราชการจะต้องการตัวขุนหมื่นเสมียนทนายไพร่หลวงไพร่สม ที่มาจ้างเปนโปลิศไปใช้สอยด้วยราชการหลวงจริง ให้มาแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนอราล ๆ ต้องให้ตัวผู้นั้นไปกับเจ้าหมู่มุลนาย อย่าให้เสียราชการหลวงได้ แล้วอินสเปกเตอเยเนอราลสืบดูว่าเจ้าหมู่มุลนาย มาถอนเอาคนที่รับจ้างเปนโปลิศไปด้วยราชการหลวงจริงฤๅไม่จริง ถ้าไม่ใช่ราชการหลวงเจ้าหมู่มุลนาย

มาหลอกลวงชักถอนเอาคนที่มารับจ้างเปนโปลิศไป ให้ปรับเจ้าหมู่มุลนายที่มาหลอกลวงเปนเงิน ๘๐ บาท จึ่งไว้เปนเงินกลางในกรมโปลิศ ถ้าสายันเมเย่อ สายันกอยปรันกอนสเตอเบิลหลบหนีราชการ ไปไม่ได้ทำหนังสือขอลา ถ้าสืบจับตัวได้จะปรับไหมตามกฎหมายข้อสาม แลเงินเดือนของผู้ที่กระทำผิดต้องปรับไหม เอาไว้เปนเงินกลางในกรมโปลิศเดือนหนึ่งของผู้นั้น ฯ๛

๏ ข้อ ๗ ถ้าเกิดเหตุขึ้นขับขัน ทรงพระกรุณาโปรดให้ผู้เปนชิบโปลิศออฟพีเซอเรียกคน ให้มากเกินกำหนดตามธรรมเนียมให้ภอสมกับการ แลคนซึ่งเรียกมาเปนเอกสตรา คือคนที่จ้างมารักษาบ้านเรือน ผู้มีบันดาศักดิ แลพ่อค้ารายฎรนั้น ต้องสาบาลตัวทุก ๆ คน แลอยู่ในบังคับอินสเปกเตอเยอเนอราล ตามกฎหมายเหมือนกับโปลิศทุก ๆ คน ฯ๛

๏ ข้อ ๘ ถ้าราชการฤๅชาวรายฎรบ้าน ผู้หนึ่งผู้ใดมิสาเหตุกับเพื่อนบ้าน กลัวจะมีเหตุการขึ้นในบ้านของตัว จะมาหาชิบโปลิศออฟพีเซอแจ้งความให้ทราบ ชิบโปลิศออฟพีเซอทราบความแล้ว ต้องนำความนั้นแจ้งต่ออินสเปกเตอเยเนอราล ถ้าอินสเปกเตอเยเนอรวลเหนว่าจะเรียกคนมากเกินกว่าเหตุก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราล นำความขึ้นน้อมเกล้า ฯ ถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณาแล้ว แต่จะทรงพระกรุณา

โปรด ถ้าเหนควรในการที่มาแจ้งแล้ว จะบังคับให้ไปลิศออฟพีเซอจัดหาจ้างคนเปนโปลิศ ไปรักษาบ้านของผู้นั้นภอสมควรแก่เหตุการที่จะเกิดขึ้น แต่ให้จ้างคนอื่นมาเปนโปลิศ อย่าให้ชักถอนคนโปลิศเดิม ซึ่งได้ประจำน่าที่อยู่แล้วนั้นไป แลคนที่จะรับจ้างเปนโปลิศไปรักษาบ้านนั้น ต้องประพฤติตามกฎหมายทุกข้อทุกประการ เมื่อจะเข้ารับจ้างการนั้นต้องสาบาลตัวเสียก่อน ผู้ที่จะเปนโปลิศไปรักษาบ้านนั้น ต้องอยู่ในบังคับอินสเปกเตอเยเนอราล แลชีบโปลิศออฟพีเซอเหมือนกับโปลิศทั้งปวง เงินเดือนค่าจ้างนั้นเจ้าของบ้านที่ได้ขอโปลิศมารักษาบ้านต้องเสียเอง ถ้าเจ้าของบ้านจะไม่ต้องการให้โปลิศรักษาต่อไปแล้ว ต้องให้ทำหนังสือมาแจ้งยังอินสเปกเตอเยเนอราล และชีบโปลิศออฟพีเซอ ให้รู้แล้ว อินสเปกเตอเยเนอราล ฤๅ ชีบโปลิศออฟพีเซอ ให้เลิกถอนโปลิศที่ได้เฝ้าบ้านนั้นเสีย ฯะ

๑ ข้อ ๙ ถ้าผู้ใดรับจ้างเปนโปลิศ อินสเปกเตอเยเนอราล จะบังคับให้ไปรักษาที่แห่งใดตำบลใด ฤๅ เรือลูกค้าลำใด ผู้นั้นต้องไประวังการตามคำสั่งอินสเปกเตอเยเนอราล ทุกแห่งทุกตำบล ฯะ

๑ ข้อ ๑๐ โปลิศทุก ๆ คนครบกำหนดจะออกจากโปลิศก็ดี ฤๅ เปนโทษต้องถอดออกจากโปลิศก็ดี ฤๅ จะออกไปทำราชการกรมอื่น ๆ ก็ดี เครื่องนุ่งห่มที่แต่งตัวกับม้า

แลเครื่องอาวุธสิ่งของทุกสิ่งทุกอย่าง สำหรับตัวเมื่อเปน
โปลิศอยู่นั้น ต้องมอบคืนให้แก่เจ้าพนักงานในกรมโปลิศ
ให้ครบทุกสิ่ง ถ้าผู้ใดมิได้มอบคืนเครื่องนุ่งห่มอาวุธสำหรับตัว
เหมือนหนึ่งว่ามาแล้วนี้ ให้ปรับไหมเหมือนคนหนีราชการ
ตามกฎหมายข้อสาม แล้วเร่งเอาเครื่องนุ่งห่มแลอาวุธสำหรับตัว
ให้ครบตามบาญชีที่จ่ายไป ถ้าผู้ที่จะออกจากโปลิศส่งของ
เครื่องนุ่งห่ม แลเครื่องอาวุธสำหรับตัวขาดไม่ครบตาม
บาญชีที่ได้จ่ายไป ก็ให้ริบเอาเงินแทนสิ่งของที่ขาดไปนั้น
ไว้ตามราคามากแลน้อย ฯะ

๏ ข้อ ๑๑ โปลิศที่จ้างมารับราชการหลวง ถ้าประ
พฤติการดี ฯ ชินสเปกเตอเยเนอราลเหนควรจะเพิ่มเติมรางวัน
ให้ ก็จะเพิ่มเติมให้ตามสมควร ถ้าโปลิศไปจับผู้ร้าย ๆ
ต่อสู้ฆ่าโปลิศถึงแก่กรรม จะพระราชทานเงินรางวันให้แก่บุตร
ภรรยาโปลิศที่ถึงแก่กรรมพอสมควรตามแต่เหตุ แลเงิน
เดือนของโปลิศที่ถึงแก่กรรมนั้น ยังค้างอยู่เท่าใดก็จะพระ
ราชทานให้แก่บุตรภรรยาของโปลิศ ถ้าโปลิศคนใดไปจับ
ผู้ร้าย ๆ ทุบตีฟันแทงมือขาทแล ถึงแตกหักเปนคนพิการ
จะรับราชการต่อไปอีกไม่ได้ จะโปรดพระราชทานเงินเดือน
ของผู้นั้นครึ่งหนึ่งเสมอทุกเดือนไป จนตลอดชีวิตรของ
โปลิศผู้นั้น ฯะ

๑ ข้อ ๑๒ ถ้าผู้ที่รับราชการในโปลิศ กว่าสิบปีไปไม่มีความผิดสิ่งไร รุ่นถึงอายุได้ ๖๐ ปีเปนคนชราจะรับราชการในโปลิศไม่ได้ ก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราลถวายสำนับบังคมทูลพระกรุณาจะได้พระราชทานเงินให้ผู้นั้น พอเปนกำลังเลี้ยงชีวิตรไปตามสมควร ฯะ

๑ ข้อ ๑๓ ถ้าซายันเมเย่อ สายันกอบปรัน กอนเสตอเบอเมื่อตัวรับราชการ ถ้าเสพสุราเมาเสียสติ ๑ ไม่เข้าเวรตามเวลา ๑ นอนหลับไม่เข้าเวร ๑ เข้าเวรไม่ระวังการ ๑ เล่นหวยเล่นไพ่ เล่นโปเล่นถั่ว เล่นกำตัดการพนันต่างๆ ๑ ถ้าผิดดังนี้ให้อินสเปกเตอเยเนอราล เอาตัวผู้ที่ทำผิดมาโบย ๒๐ ที แล้วให้ไล่เสียจากโปลิศ ถ้าเปนออฟฟิเซอให้ถอดออกจากออฟฟิเซอ แล้วเอาใช้เปนโปลิศเลวต่อไป ถ้าทำผิดต่อข้อกฎหมาย ๑ คลาศเมื่อเกิดเหตุ ๑ สั่งแล้วไม่ทำ ๑ เปนคนปกป้องรักษาพวกพ้องพี่น้องของตัวที่ทำการผิด ๑ ให้อินสเปกเตอเยเนอราล เอาตัวผู้ที่กระทำผิดจำไว้สามเดือน ครบสามเดือนแล้วให้ถอดปล่อยตัวผู้นั้นไป ถ้าเปนตัวออฟฟิเซอ ให้เอามาเปนโปลิศเลวรับราชการต่อไป อนึ่งถ้าออฟฟิเซอแลโปลิศเลว เมื่อรับราชการอยู่ในการโปลิศ กระทำข่มเหงข้าราชการ ฤๅอาณาประชาราษฎรให้ได้ความ

เกือดร้อน ก็ให้ผู้ต้องคุมเหงไปฟ้องอินสเปกเตอเยเนอราลก่อน ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลไม่รับฟ้องชำระให้ ก็ให้ไปฟ้องยังโรงศาลตามกระทรวง ถ้าข้าราชการแลราษฎรทำคุมเหงโปลิศ เมื่อเวลารับราชการอยู่ในกรมโปลิศ อย่างหนึ่งอย่างใด ให้อินสเปกเตอเยเนอราล หาตัวผู้คุมเหงโปลิศมาชำระไต่สวน ถ้าได้ความจริงเปนการเล็กน้อย ควรจะตักสินให้แล้วกันไปได้ ก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราล ตัดสินไปให้แล้วกันตามกฎหมาย ถ้าเปนความควรจะน้อมเกล้าฯ ถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณา ก็ให้นำความขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณา แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

๏ ข้อ ๑๔ ถ้าซับโปลิศออฟฟีเซอ แลตัวนายโปลิศจะทำผิดต่อกฎหมายข้อบังคับในกรมโปลิศ ข้อหนึ่งข้อใดก็ดี อินสเปกเตอเยเนอราลชำระได้ความจริงแล้ว ต้องนำความขึ้นน้อมเกล้าถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณา ถ้าอินสเปกเตอรเยเนอราลทำผิดต่อกฎหมาย ก็ให้ซับโปลิศออฟฟีเซอ แลตัวนายในกรมโปลิศ นำความขึ้นน้อมเกล้าถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณา แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามโทษานุโทษของผู้ที่ล่วงพระราชกำหนดกฎหมาย

๏ ข้อ ๑๕ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ออฟฟีเซอแลโปลิศเลวในกรมโปลิศ พูดจาอยาบช้ากับผู้ที่สูงบันดาศักดิ์กว่าตัว

ฤๅ ด่าถึง บิดา มารดา ต่อ คนโปลิศ ที่ มี ตำแหน่ง สูงกว่าตัว เมื่อ ตัว รับ ราชการ อยู่ใน โปลิศ นั้น ถ้า ชำระ ได้ ความ จริง แล้ว ให้ ปรับ ไหม ผู้ ที่ ทำความ ผิด ให้ กับ ผู้ นั้น ตาม บันดาศักดิ์ ฤๅ จำ ขัง ไว้ ณ คุก ปี หนึ่ง ฤๅ จะ กำหนด ๒ เดือน ๓ เดือน ก็ได้ สุด แล้ว แต่ อินสเปก เตอ เยเนอราล จะ เหน ชอบ เหน ควร ตาม โทษ มาก แล น้อย ฯะ

๑ ข้อ ๑๖ เงินที่ ปรับ ไว้ จาก คนโปลิศ ที่ ทำ ผิด ต่อ กฎหมาย นอก จาก สิน ไหม นั้น ให้ อินสเปกเตอ เยเนอราล มอบ ให้ เจ้าพนักงานใน กรม โปลิศ เก็บ เงิน นน ไว้ เปน เงิน กลาง ถ้า มี เหตุการ เกิด ขึ้น ควร จะ ต้อง เรียก คน เปน โปลิศ เดิม ขึ้น อีก ก็ให้ อิน สเปก เตอ เยเนอ ราล จ่าย เงิน กลาง ราย นี้ ให้ เปน ค่า จ้าง กับ คน ที่ มา เปน โปลิศ ใหม่ ถ้า เงินกลาง ราย นี้ ไม่ พอ จ่าย จึ่ง ให้ เบิก เงิน ใน ท้อง พระ คลัง ถ้า ออฟพิ เซอ แล โปลิศ เลว มี ความ ชอบ อินสเปกเตอ เยเนอราล จะ ให้ เงิน กลาง ราย นี้ เปน รางวัล แก่ ผู้ ซึ่ง มี ความ ชอบ ตาม สมควร ก็ ได้ อนึ่ง ของ สิ่ง ใด ซึ่ง เปน ของ ที่ยัง ไม่ มี ตาม กฎหมาย ถ้า อินสเปก เตอ เยเนอ ราล เหน ว่า สิ่ง นั้น มี ประโยชน์ ใน การ โปลิศ จะ เอา เงิน ราย นี้ ซื้อ ไว้ เปน กลาง สำหรับ ใน การ โปลิศ ก็ได้ แต่ ต้อง ถวาย คำนับ บังคม ทูล พระ กรุณา ทราบ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ก่อน ฯะ

๑ ข้อ ๑๗ อินสเปก เตอเยเนอราล แล ออฟพิเซอ ใน กรม

โปลิศเหนการสิ่งไรที่ยังไม่มีในกฎหมาย ควรจะต้องตั้งกฎหมายเพิ่มเติมขึ้น ก็ให้นำความขึ้นถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทก่อน ฯะ

๏ ข้อ ๑๘ ผู้ซึ่งจะเปนโปลิศนั้น ให้รักษาระวังดูแลกำชับตักเตือนเจ้าของบ้านเจ้าของเรือน ผู้ใดอย่าให้เปรอะเปื้อนมีขึ้น ที่น่าบ้านหลังบ้านได้ทุกบ้านทุกเรือน แต่บรรดาที่อยู่ในท้องที่ของโปลิศได้รักษาดูแล ฯะ

๏ ข้อ ๑๙ ให้ระวังผู้ที่ทำผิดต่าง ๆ ถ้ามีเหตุการขึ้นสิ่งไรถึงไม่มีโจทย์มาว่ากล่าว ก็ให้สืบสวนเอาความจริง แล้วจับตัวผู้ซึ่งกระทำความผิดนั้นให้จงได้ แล้วให้นำความนั้นมาแจ้งต่ออินสเปกเตอเยเนอราลให้ทราบก่อน ถ้าผู้ที่กระทำผิดนั้นหนีออกนอกพระนครไปอยู่บ้านใดหัวเมืองใดก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราล นำความไปแจ้งแก่ท่านผู้ได้บังคับบ้านเมืองนั้น ให้จับตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาส่ง ฯะ

๏ ข้อ ๒๐ ผู้ซึ่งกระทำผิด ให้โปลิศเหนแล้วให้จับเอาตัวโดยเรว ถ้าพวกโปลิศน้อยกว่าคนร้ายจะเรียกพวกโปลิศมาช่วยอีกไม่ทันที ก็ให้โปลิศร้องบอกกล่าวให้ชาวบ้านอยู่ใกล้เคียงนั้น ช่วยจับตัวคนร้ายให้จงได้ ถ้าโปลิศแกล้งนิ่งเสียฤๅแกล้งทำไล่จับไม่ทัน ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลชำระได้ความจริงจะทำโทษตามกฎหมาย ฯะ

๑ ข้อ ๒๑ มีผู้มา นำให้ไปลิศ จับคน ที่ หนี จากทิม จาก คราง หนี เจ้าเบี้ย นาย เงิน ก็ดี ฤๅ ไปลิศ คน ไจรผู้ร้าย แล คนผู้ ที่ มี ความ ผิด ต้อง ด้วย กฎหมาย แล ประกาศ ข้อ หนึ่ง ข้อใด ซึ่งเกิด ขึ้นใน ท้องที่ ไปลิศ รักษา อยู่นั้น ๆ ถ้าไปลิศ ไล่ จับ คน ที่ ทำความ ผิด ดัง กล่าว มา นี้ วิ่ง หนี เข้า มาใน วัง นั้น ใน บ้าน นั้น ถ้า คน วังนั้น บ้าน นั้น ร้อง บอกให้ ไปลิศ เข้าไป จับ ผู้ ร้าย แล คน ร้าย ใน วัง นั้น บ้าน นั้นให้ จง ได้ ถ้า คนใน วัง นั้น บ้าน นั้น รับ ต่อ ไปลิศ ไว้ว่า มิ ให้ จับ กุม จะ เอา ตัว คน ร้าย มา ส่ง ก็ให้ ไปลิศ เรียก เอา หนังสือ กำหนด ว่า จะ ส่ง คน ร้ายใน วัน นั้น เวลา นั้น ไว้เปน สำคัญ ถ้า เจ้า ของ วัง เจ้า ของ บ้าน ทำ หนังสือ รับ ให้ ไม่ ทัน เวลานั้น ให้ ไปลิศ มี พยาน รู้เหน ไว้แล้ว ให้ ไปลิศ นำ เอา หนังสือ แล ข้อ ความ มา แจ้ง แก่ อินสเปกเตอ เยเนอราล ถ้า ถึง กำหนด ไม่ เอา ตัว ผู้ร้าย แล คน ร้าย มา ส่ง ก็ ให้ อินสเปก เตอ เยเนอ ราล ไป เกาะ เอา ตัว ผู้ ที่ ทำ หนังสือ แล รับ มาเร่ง เอา ตัว คน ร้าย แล ผู้ ร้าย ตามกฎหมาย ถ้า ผู้ ร้ายแล คน ร้าย วิ่งเข้า ไป ใน วัง ใด บ้านใด ไปลิศ ร้อง บอก คน ที่ อยู่ ใน วัง ใน บ้าน ให้ ช่วย จับ อ้าย ผู้ ร้าย แล คน ร้าย คน ที่ อยู่ ในวัง นั้น บ้าน นั้น กลับ กั้น กาง ให้ อ้าย ผู้ ร้าย แล คน ร้าย หนีไป ได้ ให้ ไปลิศ มา แจ้ง ความ ต่อ อินสเปกเตอเยเนอราล ๆ ต้อง มี หมาย มา ถึง เจ้า ของ วังเจ้า

ของบ้าน ขอ เอาตัว คน ที่ กั้น กาง อ้าย ผู้ ร้าย แล คน ร้าย มา พิจารณา ได้ความ จริง ก็ให้ทำ โทษ ผู้ ที่ กั้นกาง อ้าย ผู้ร้าย แล คน ร้าย นั้น ตาม กฎหมาย ฯ

๏ ข้อ ๒๒ ผู้หนึ่งผู้ใด ทำ กิริยา นุ่ง ห่ม ผิด ประหลาด กว่า คน ปรกติ ตาม ธรรมเนียม เดิน มา ตามท้อง ถนน ฤๅ จะ แอบแฝง นั่ง นอน ใน ที่ ลับ ที่ แจ้ง แห่ง ใด แห่ง หนึ่ง ก็ดี ถ้าโปลิศ มี ความ สงไสย ว่า ผู้ นั้น จะ เปน ผู้ ร้าย ก็ ให้ จับ ตัว ผู้ นั้น มา ส่ง ให้ ตระลาการใน กรม โปลิศ ชำระ ไล่เลียง ถ้า ผู้ นั้น มี ซุก ซ่อง แพลม แล เครื่อง มือต่าง ๆ สำหรับตัด ตัด ฝา ลัก ล้วง ฤๅ อาวุธ ต่าง ๆ สำหรับที่ จะ ทำร้าย แก่ คน ทั้ง ปวง อย่าง หนึ่ง อย่างใด ดัง ว่า มา นี้ แล้ว ให้ อินสเปกเตอเยเนอราล พิจารณาได้ สวน เหน ว่า เปน คน ร้าย จริง ให้ เอา ผู้นั้น ทำโทษ ตาม กฎหมาย ถ้าเปนแต่ กิริยา นุ่ง ห่ม ผิด ปรกติ คน ตาม ธรรมเนียม ไม่มี ของสำคัญ สิ่ง ไร ว่า เปนผู้ร้าย ก็ให้เอา ตัว ขัง ไว้กว่า จะ มี ผู้ มา รับ ถ้าเจ้า หมู่ มุลนาย มา รับ จึง ให้ปล่อย ตัว ไป

๏ ข้อ ๒๓ ถ้าผู้เสพสุรา เมาเดิน มา ใน ท้อง ถนน แต่ ยัง ได้ทำ ร้าย ผู้หนึ่ง ผู้ ใด ไม่ ถ้า โปลิศ เหนกิริยา เวลาเมา ของ ผู้ นั้น มี ความ สงไสย ว่า ผู้ ที่ เมา นั้น จะ เที่ยว ทำ ร้าย ผู้หนึ่งผู้ใด ฤๅ จะ มี เหตุ กับตัว ผู้ ที่ เมา นั้น ประการ ใด ก็ ให้ โปลิศ จับตัวผู้ นั้น มาขังไว้กว่า จะ สร่าง เมา เปน ปรกติ แล้ว จึง ให้ ปล่อย ตัว ไป

อย่าให้เรียก เอาค่า ธรรมเนียม สิ่ง หนึ่งสิ่งใด ฯะ

๑ ข้อ ๒๔ ถ้ามี การเล่นสิ่ง หนึ่งสิ่งใด เปน การ แห่ ใน ท้องถนนก็ดี แล การ เล่น ต่าง ๆ ฤๅ ทำบุญ ใน ที่ ประชุมคน มากก็ให้ โปลิศ กำกับ รักษา ดู แล ระวัง จับ ผู้ที่เมา สุรา แล ถือ ไม้ พลอง ตะบอง สั้นอาวุธต่าง ๆ มา ใน ที่ การ ประชุม นั้น ให้โปลิศ จับ ตัว ผู้ นั้น ส่ง ให้ ตระลาการใน กรม โปลิศ ถาม ปาก คำ ไว้แล้ว ให้ ขัง ผู้นั้นไว้ ใช้ การ สอง เดือน ถ้า มีผู้มา รับ ตัว จึ่ง ให้ ปล่อย ตัว ไป แล ไม้พลอง ตะบอง สั้น อาวุธ ต่าง ๆ ที่ ถือ มา นั้น ให้ เอา เปน ของ กลาง ใน กรม โปลิศ ฯะ

๑ ข้อ ๒๕ ให้โปลิศ ระวัง ดู แล ห้าม ปราม ใน ท้อง ถนน ที่ โปลิศได้ รักษา อย่าให้ ราษฎร ชาว บ้าน ปลูก พะเพิง แล วาง สิ่งของ เข้า มา ใน แถว ถนน ให้ กีด ทาง รถ ทาง ม้า ทางคน เดินไป มา ถ้า ผู้ ใด ทำ ดัง ว่า มา นี้ ก็ ให้ โปลิศ ห้าม ปราม บังคับให้ เจ้าของ รื้อ ถอนแล เก็บ ของ นั้นไป เสีย ให้ พ้น แนว ถนน ฯะ

๑ ข้อ ๒๖ ที่ แห่ง ใดเปน ที่ ประชุม คน มาก เปน ต้น ว่า โรง หวย บ่อนโป ถั่ว แล ที่ เล่น การ พนัน ต่าง ๆ ซึ่ง อยู่ ใน ถนน ที่ โปลิศ ได้ ระวัง รักษา ให้ โปลิศ ไป กำกับระวัง การ วิวาท ต่าง ๆ แล ฉก ชิง วิ่ง ราวอย่า ให้ มี ขึ้น ได้ ในที่นั้น ฯะ

๑ ข้อ ๒๗ ของ สิ่ง หนึ่ง สิ่งใด ไม่ ว่า ราคา มากแล น้อย ตก อยู่ ใน ท้องถนน ที่โปลิศ รักษาแห่ง หนึ่ง แห่ง ใดก็ ดี ถ้าโปลิศ

ภยปะของเข้าแล้ว ก็ให้เอาของนั้นมาแจ้งแก่ซิบโปลิศออฟฟีเซอให้รับของนั้นรักษาไว้ แลมาแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนอราล ๆ ต้องเขียนหนังสือบอกรายสิ่งของที่เก็บไว้นั้นปิดหนังสือหน้าโรงโปลิศ กำหนดตั้งแต่วันปิดหนังสือ ๓๐ วัน ถ้าเจ้าของมาติดตามในกำหนด ๓๐ วัน ให้อินสเปกเตอเยเนอราล พิจารณาได้ความว่าเปนของ ๆ ผู้นั้นจริงให้คิดราคาของที่เก็บได้เปนสิบลดสอง ให้เปนรางวันแก่โปลิศที่เก็บของได้ แล้วให้คืนของนั้นให้เจ้าของไปโดยดี ถ้าไม่มีเจ้าของมาติดตามพ้นกำหนด ๓๐ วันไปแล้ว ให้คิดราคาของเปนสิบลดสอง ให้เปนรางวัลแก่โปลิศที่เก็บของได้ ของที่เหลือนั้นให้เก็บไว้เปนของกลางในกรมโปลิศ ถ้าโปลิศเก็บของสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ปิดบังของนั้นไว้ไม่บอกแก่อินสเปกเตอเยเนอราล ๆ สืบสวนเปนสัจว่าปิดบังของที่เก็บได้ไว้จริงให้ตี ๒๐ ที แล้วให้ถอดออกจากโปลิศ แลสิบลดสองนั้นอย่าให้ชักให้แก่โปลิศที่เก็บของปิดบังไว้นั้นเลย ให้เอาของนั้นเก็บไว้เปนของกลางในกรมโปลิศ

๑ ข้อ ๒๘ ทาษ ลูกหนี้แล นักโทษฤๅผู้หนึ่งผู้ใดหนีเจ้าหมู่มุลนายแลผู้คุมมาในท้องที่โปลิศรักษาอยู่นั้น ถ้าเจ้าหมู่มุลนายแลผู้คุมฤๅผู้รับสินบลติดตามมาจับตัว ถ้าร้องให้โปลิศจับก็ให้โปลิศจับ แล้วให้ถามสอบปากคำผู้ที่ต้องจับนั้นเสียก่อน

ถ้าผู้ที่ต้องจับรับถูกต้องกับผู้ที่มาจับนั้น ก็ให้โปลิศมอบตัวให้กับผู้ที่มาจับไป ถ้าผู้ที่ต้องจับให้การไม่ถูกต้องกับผู้ที่มาจับกล่าวหา ก็ให้โปลิศยึกเอาตัวผู้ที่ต้องจับนั้นขังไว้ที่โรงโปลิศก่อน แล้วให้มาแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนอราลให้ทราบ ถ้ามีเจ้าหมู่มูลนายมารับตัว จึงให้มอบตัวไป ถ้าเจ้าหมู่มูลนายผู้คุมฤๅผู้รับสินบน จับตัวทาษลูกหนี้แลนักโทษ ได้มาแต่ถนนอื่นเดินมาในท้องที่ถนนซึ่งโปลิศรักษาอยู่นั้น ก็ให้โปลิศถามผู้จับกับผู้ต้องจับว่าจับกันมาด้วยเหตุอันใด ถ้าได้ความแล้ว ก็ให้โปลิศปล่อยไป อย่าให้กักขักไว้แล้วให้โปลิศไปแจ้งความ แก่อินสเปกเตอเยเนอราล ฤๅซับโปลิศออฟฟีเซอให้จดหมายไว้ทุกครั้ง ฯะ

๑ ข้อ ๒๙ ให้อินสเปกเตอเยเนอราล มีตาชูตาชั่งถังทนานไม้เลหลาไม้ศอกไม้วา ไว้สำหรับสอบลูกค้าซื้อขายแก่กันในท้องตลาด อย่าให้ฉ้อแก่กันได้ ให้โปลิศรักษาท้องที่ตรวจตราตาชูตาชั่ง ถังทนานไม้เลหลาไม้ศอกไม้วาจงเสมอ ถ้าผู้ใดทำถังทนานไม้เลหลาไม้ศอกไม้วาตาชูตาชั่งไม่เท่ากับตัวอย่าง ให้โปลิศหักทำลายของอันนั้นเสีย แล้วให้แขบให้ถูกต้องตามตัวอย่างที่ทำไว้ แลห้ามมิให้เรียกเอาข้าธรรมเนียม อนึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เงินบาทเงินสลึงเงิน

เพ็ดองแลเสี้ยวอัฐโสฬศ ซื้อขายแก่กันตามพระราชบัญญัติ ให้โปลิศตรวจตราดูแล เงินบาทเงินสลึงเงินเฟื้องเสี้ยวอัฐโสฬศ อย่าให้มีปลอมใช้ปะปนของหลวง ในท้องที่โปลิศได้รักษาถ้าผู้หนึ่งผู้ใดใช้ เงินบาทเงินสลึงเงินเฟื้องเสี้ยวอัฐโสฬศปลอมก็ดี โปลิศได้เหนเข้าในท้องที่ของตัว ก็ให้เอาของที่ปลอมนั้นทุบทำลายเสีย แล้วเอามาส่งยังอินสเปกเตอเยเนอราล ถ้าเจ้าของร้องว่าเปนของดี ก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราลตัดสิน ถ้าเหนเปนของไม่ปลอม โปลิศแกล้งทุบทำลายเสียก็ให้โปลิศใช้ของนั้นให้เจ้าของจงครบ ถ้าพ่อค้านายห้างชาวบ้านชาวร้านที่ซื้อขาย จะเอาเสี้ยวอัฐโสฬศมาส่งให้โปลิศว่าปลอมก็ดี ให้โปลิศรับเอามาส่งยังอินสเปกเตอเยเนอราล ๆ ต้องสืบสวนเอาตัวผู้ที่ใช้ผู้ที่ทำปลอมให้จงได้ แล้วให้เอาเสี้ยวอัฐโสฬศที่ปลอมนั้น ไปส่งแก่เจ้าพนักงานคอรัษฎากรพิพัฒน์ ฯะ

๑ ข้อ ๓๐ ถ้าเกิดไฟไหม้ขึ้นในที่ แห่งใดตำบลใด อยู่ในท้องที่โปลิศได้รักษาก็ดี แลมิใช่ท้องที่ของโปลิศก็ดี โปลิศที่รักษายามใกล้เคียงพอจะไปช่วยทัน ก็ให้โปลิศนายไพร่ไปดับไฟที่ไหม้ในที่แห่งนั้นตำบลนั้น ให้ไฟดับโดยเร็ว แล้วให้ช่วยระวังของ ๆ ผู้ที่ถูกไฟไหม้ยังเหลืออยู่ แลของผู้ที่อยู่ใกล้เคียงไฟไหม้นั้น อย่าให้มีผู้แย่งชิงได้ ฯะ

๏ ข้อ ๓๑ ของสิ่งไรที่เปนของหลวง ปลูกสร้างขึ้นไว้ในที่แห่งใดตำบลใด ท้องที่โปลิศรักษาก็ให้ระวังรักษาอย่าให้ผู้ใดผู้หนึ่งทำของเหล่านั้นสลักหักพังไปได้ ถ้ามีผู้ทำลายยื้อแย่งของหลวงเหล่านั้น ก็ให้โปลิศจับเอาตัวผู้นั้นมาส่งยังอินสเปกเตอเยไนอราล ๆ จะได้ตัดสินให้สมควรแก่การ ฯะ

๏ ข้อ ๓๒ ถ้ามีการเสด็จพระราชดำเนิน ทางสถลมารถ ให้ซับโปลิศออฟฟีเซอ คอยระวังอยู่ที่ทางลงรถขึ้นรถ ถ้านายลงจากรถแล้ว ให้บอกผู้ที่ขับรถ ให้เลื่อนไปอยู่ที่สมควรให้เรียบเรียงอย่าให้กีดขวางทางรถที่จะไปมา ถ้าท่านผู้ใดเปนเจ้าของรถ จะกลับมาถึงที่จะขึ้นรถก่อน ให้ซับโปลิศออฟฟีเซอเรียกเอารถของท่านผู้นั้นเข้ามารับ อย่าให้รถที่เจ้าของยังไม่มาเข้าระแวกแซงกีดขวางได้ ฯะ

๏ ข้อ ๓๓ ถึงพระราชพิธียิงปืนอัตนา เจ้าพนักงานผู้ที่ต้องเกณฑ์ยิงปืนอัตนาเบิกดินดำ เบิกปืนไปตั้งยิงในท้องที่ถนนของโปลิศรักษา ให้โปลิศตรวจดินดำให้ครบตามจำนวนเบิก ให้ตักเตือนผู้ที่ต้องเกณฑ์ยิงทุกนัดทุกคราวอย่าให้ขาดได้ ให้โปลิศระวังดูแลอย่าให้มีเหตุขึ้นได้ ฯะ

๏ ข้อ ๓๔ ถ้าจะมีสัตวร้ายเกิดขึ้นในท้องถนน เปนต้นว่าโคกระบือฤๅสุนักข์บ้า ฤๅสัตวอื่น ๆ ที่จะทำร้ายแก่คน ถ้ามีขึ้นในท้องถนนก็ให้โปลิศจับสัตวนั้นขังเสียให้จงได้ ฯะ

๑ ข้อ ๓๕ ให้อินสเปกเตอเยเนอราล หาที่ทำคอกขังสัตว์ไว้ ถ้าโค กระบือ ม้า ฤๅ สุกร แพะ แกะ ที่เปนสัตว์มีเจ้าของเลี้ยง เจ้าของไม่เลี้ยงรักษาไว้ให้ดี ปล่อยไปให้เที่ยวทำเปรอะเปื้อนในท้องถนน แลเปนที่กีดขวางทางรถแลทางคนเดิน ถ้าโปลิศเห็นสัตว์ทั้งปวงที่ไม่มีเจ้าของจูงมา เดินอยู่ในท้องถนน แล้วให้โปลิศจับสัตว์นั้น ขังไว้ในคอกสำหรับขังสัตว์ อย่าปล่อยให้สัตว์ ที่ไม่มีคนจูงเดินไปมาในท้องถนนได้ แล้วอย่าให้สัตว์นั้นอดอาหาร ให้ชิบโปลิศออฟฟีเซอทำหนังสือกำหนดราคา ว่าสัตว์อย่างนั้นกินอาหารวันละเท่าไร ค่าดูรักษาสัตว์นั้นวันละเท่าไร ให้ทำหนังสือแขวนไว้ที่ประตูคอกสำหรับขังสัตว์ ถ้าเจ้าของมาติดตาม ก็ให้เรียกเอาเงินค่าได้ ตามหนังสือที่แขวนไว้ประตูคอกนั้น จึงคืนสัตว์นั้นให้เจ้าของไป ถ้าไม่มีเจ้าของมาติดตามถึง ๑๕ วัน ก็ให้เอาสัตว์นั้นออกขายเลหลังเสีย แล้วให้เอาเงินค่าสัตว์ที่ขายเลหลังได้นั้น ใช้แทนเงินค่ากินแลรักษาสัตว์นั้น ถ้าเงินค่าสัตว์นั้นเหลืออยู่ ก็ให้ชิบโปลิศออฟฟีเซอใช้จ่ายในการซื้ออาหารเลี้ยงสัตว์ที่ต้องขังนั้นต่อไป ฯ

๑ ข้อ ๓๖ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งที่เปนโปลิศก็ดี มิใช่โปลิศก็ดี จะทำเรื่องราวกล่าวโทษคนที่เปนโปลิศ ต่ออินสเปกเตอเยเนอราล ให้อินสเปกเตอเยเนอราลตรวจดูเรื่องราวนั้นเสียก่อน

ถ้าความในเรื่องราวที่กล่าวมานั้น ว่าทำผิดต่อกฎหมายโปลิศแล้ว จึ่งให้อินสเปกเตอเยเนอราลมอบเรื่องราวนั้น ให้ตระลาการในโปลิศ ชำระให้เหนเท็จแลจริง ถ้าเปนความมิได้เกี่ยวข้องในกฎหมายโปลิศ ก็ให้คืนเรื่องราวให้กับผู้ที่มาฟ้องนั้นไปฟ้องยังโรงศาลตามกระทรวงความ ถ้าขุนศาลมีหมายมายังกรมโปลิศ ให้ส่งตัวโปลิศผู้ซึ่งต้องคะดีนั้น ให้อินสเปกเตอเยเนอราลส่งตัวโปลิศซึ่งต้องคะดีนั้น ไปว่าความให้เหนเท็จแลจริง จะ

๑ ข้อ ๓๗ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด จะทำบุญแลเปนการประชุมเลี้ยงดูกัน ฤๅจะมีการเล่นทุกอย่างจะปลูกโรงฤๅทำพะเพิงออกมา ในเนื้อที่ถนนของโปลิศได้รักษาก็ให้ไปบอกกับอินสเปกเตอเยราลได้ทราบก่อน ว่าจะปลูกโรงแลปลูกพะเพิงออกมาในถนน ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลเหนควรว่าจะปลูกได้ อินสเปกเตอเยเนอราลต้องให้หนังสืออนุญาตแก่ผู้ที่จะทำการนั้นฉบับหนึ่ง ว่าถ้าจะทำการตั้งแต่วันนั้นไปถึงวันนั้นเปนวันหมดการ ถ้าถึงกำหนดที่จะเลิกการตามหนังสือสัญญานั้นแล้ว เจ้าของการนั้นไม่รื้อถอนของที่ปลูกไว้ในท้องถนนที่โปลิศรักษานั้นเสีย ให้อินสเปกเตอเยเนอราลบังคับให้โปลิศ ไปรื้อถอนเอาของที่ปลูกไว้นั้นเอาเปนของโปลิศ ถ้าผู้ใดปลูกสร้างโรงร้านพะเพิง ในท้อง

ถนนที่โปลิศได้รักษา ไม่ได้บอกให้อินสเปกเตอเยเนอราลรู้ ปลูกตามอำเภอใจของตนเอง ให้โปลิศไปบอกเจ้าของให้รื้อเสีย ถ้าไม่รื้อก็ให้โปลิศไปรื้อถอนเอาของที่ปลูกไว้นั้นเปนของโปลิศ แล้วให้ปรับเจ้าของที่ปลูก พะเพิงโรงร้าน เปนเงินห้องละหกบาท เอาไว้เปนเงินกลาง ในกรมโปลิศ ฯะ

๑ ข้อ ๓๘ ผู้ใดจะเชิญคนมาประชุมคนในที่ตำบลใดๆ จะมีการสิ่งอันใดในท้องถนนที่โปลิศได้รักษา ก็ให้เจ้าของงานไปแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนอราลให้ทราบก่อน อินสเปกเตอเยเนอราล จะได้ให้หนังสืออนุญาตไว้เปนสำคัญ แล้วจะได้ให้โปลิศมาช่วยป้องกันการวิวาท ถ้าผู้ใดไม่ได้ไปแจ้งความต่ออินสเปกเตอเยเนอราลให้ทราบก่อน ทำแต่อำเภอน้ำใจตนเอง ถ้ามีเหตุเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่ง อินสเปกเตอเยเนอราล จะปรับไหมเจ้าของงานเปนเงิน ๑๐ บาท ฯะ

๑ ข้อ ๓๙ แถวถนนที่โปลิศได้รักษา ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเลี้ยงสุนักข์แลลิงๆ สัตวต่างๆ ที่ดุร้ายไว้กับบ้านให้กัดคนที่เดินไปมาตามถนนน่าบ้านนั้นก็ดี ให้ปรับไหมเจ้าของสุนักข์ เจ้าของลิงที่กัด คนหนึ่งเปนเงิน ๑๐ บาท ถ้าแผลที่สัตวกัดคนนั้นเจบมาก ก็ให้ปรับไหมให้สมควรแก่บาทแผล ถ้าเปนเวลากลางคืนล่วง ๒ ทุ่มแล้ว ถ้าสัตวที่เลี้ยงนั้นกัดผู้ที่เข้าไปในบ้านไม่ต้องปรับไหม ถ้าสัตวนั้นออกมากัดคน

กลางถนนที่เปนหนทางเดินไปมา ก็ต้องปรับไหมเจ้าของสัตว เหมือนเวลาวัน ถ้าผู้ที่เลี้ยงสุนักข์แลสัตวต่าง ๆ ปล่อยให้เดินตามถนนที่ทางม้าทางคน สัตวนั้นทำให้คนแลม้าตกใจกลัวตื่นไป ก็ให้ปรับไหมเจ้าของสัตวเปนเงิน ๑๐ บาท ถ้าสุนักข์และสัตวต่าง ๆ ไม่มีเจ้าของอยู่ในวัดในบ้านแห่งใดตำบลใด ให้โปลิศถามพระสงฆ์ถามฆาราวาศซึ่งอยู่ในวัดนั้นในบ้านนั้น ถ้าไม่รับว่าเปนเจ้าของสุนักข์แลสัตวต่าง ๆ ก็ให้โปลิศรักษาถนนจับสุนักข์แลสัตวต่าง ๆ ไปปล่อยเสียให้สิ้น ฯะ

๑ ข้อ ๔๐ ถ้าผู้ใดมีรถ มีเกวียนมีพ้อ ที่ใช้อยู่ในท้องถนนจะไปหยุดภักที่แห่งใดตำบลใด ฤๅจะภักขนของลงจากรถก็ดี จากเกวียนก็ดี จากพ้อก็ดี ฤๅเมื่อขนของขึ้นบันทุกรถ บันทุกเกวียน บันทุกพ้อ ที่บันทุกของมานั้น ให้ดึงไว้ให้พ้นทาง อย่าให้เปนที่กีดขวางอยู่ในทางรถทางเกวียนทางพ้อได้ ถ้าผู้ใดหยุดรถหยุดพ้อหยุดเกวียนต่าง ๆ อยู่ในท้องถนนเกินกำหนดธุระของตัว ซุบโปลิศออฟฟิซเซอจะปรับไหมเอาเงิน ๑๐ บาท แล้วให้ซุบโปลิศออฟฟิซเซอบังคับให้เจ้าของภารถภาเกวียนภาพ้อ ไปไว้ในที่สมควร อย่าให้กีดทาง ฯะ

๑ ข้อ ๔๑ ถ้าผู้ใดจะหัดม้าฤๅจะหัดรถในท้องถนนที่โปลิศได้รักษา ก็ให้ไปบอกกับซุบโปลิศออฟฟิซเซอให้รู้

ก่อน ถ้าซิบโปลิศออฟฟีซเซอกำหนดให้ว่าให้ไปหักที่ตรงนั้น ให้วิ่งไปเพียงนั้นให้กลับมาเพียงนั้น ถ้าผู้ที่หัดม้าขับรถแลหัดม้าขี่วิ่งเกินกำหนดของซิบโปลิศที่กำหนดไว้นั้นก็ดี ฤๅไม่ได้บอกให้รู้ก็ดี โปลิศได้ห้ามปรามไม่ฟังก็ดี ให้ปรับไหมเอาเงิน ๑๐ บาท ฯะ

๑ ข้อ ๔๒ ห้ามมิให้เด็กผู้ใหญ่ เอาดินสอแลถ่านเพลิงแลสิ่งของไปเที่ยวขีดเขียน เปนต้นว่ากำแพงเมือง กำแพงวัดฝาผนังอุโบสถวิหารการเปรียญ บ้านเรือนสิ่งของต่างๆ ซึ่งปลูกสร้างไว้นั้น ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่ฟังตามข้อบังคับ ให้ซิบโปลิศออฟฟีเซอจับตัวผู้เขียนนั้นมาปรับไหม เอาเงิน ๑๐ บาทเอาไว้เปนเงินกลางในกรมโปลิศ ถ้าไม่มีเงินให้ๆ เอาตัวผู้ทำผิดจำขัง ใช้การในกรมโปลิศเดือนหนึ่งจึงให้ปล่อยตัวไป ถ้าผู้ใดมีการธุระของตัวหยากจะเขียนหนังสือปิดให้คนทั้งหลายทราบ เปนต้นว่าหนังสือบนจับโจรจับผู้ร้ายแลผู้คนข้าทาษหนีแลสืบหาสิ่งของต่างๆ ให้ผู้ที่จะต้องการออกหนังสือนั้นๆ เขียนข้อความมาแจ้งต่ออินสเปกเตอเยเนอราลๆ ต้องรับเอาหนังสือนั้นไปปิดประกาศให้แก่ผู้จะต้องธุระนั้น ถ้าผู้จะธุระที่จะปิดหนังสือต่างๆ ที่ว่ามานี้ ฤๅเปนหนังสือเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ดี มิได้บอกต่ออินสเปกเตอเยเนอราล ไปปิดเอาตามน้ำใจตนเอง โปลิศจับได้

ให้ปรับไหมเอาเงิน ๑๐ บาท ฯะ

● ข้อ ๔๓ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะเทน้ำล้างของก็ดี แลจะสาดน้ำฤๅจะทำการสิ่งใดในที่ต้องใช้น้ำ ห้ามมิให้ทำที่ในท้องถนนให้น้ำไหลเปื้อนเปรอะถนนได้ ถ้าผู้ใดเทน้ำที่เปนของโสโครกก็ดี แลสาดน้ำในถนนก็ดี แลทำการต่าง ๆ ด้วยน้ำในถนนให้เปื้อนเปรอะดังกล่าวมาแล้ว ให้ปรับไหมเอาเงินตรา ๑๐ บาท ถ้าไม่มีเงินให้ ๆ เอาตัวผู้ผิดนั้นจำไว้ใช้การในกรมโปลิศเดือนหนึ่งจึงให้ปล่อยตัวไป ฯะ

● ข้อ ๔๔ ถ้าจะวิวาทแก่กันในท้องถนนก็ดี แลน่าโรงน่าเรือนก็ดีในท้องที่โปลิศได้รักษา เปนแต่ทะเลาะด่ากันทั้งสองฝ่าย ผู้หญิงต่อผู้หญิง ผู้ชายต่อผู้ชายก็ดี ฤๅผู้หญิงกับผู้ชายก็ดี ถ้าทะเลาะด่าว่ากันแลกันทั้งสองฝ่าย ก็ให้โปลิศว่ากล่าวห้ามปราม อย่าให้ทะเลาะด่าว่าแก่กันได้ ถ้าโปลิศห้ามไม่ฟังให้จับตัวมาทั้งสองฝ่าย ถ้าเปนแต่ด่าว่ากันข้างเดียวข้างหนึ่งมิได้ด่าว่าโต้ตอบ ก็ให้โปลิศห้ามปรามเสียก่อน ถ้าห้ามไม่ฟังจึงให้จับผู้ที่ด่าฝ่ายเดียวนั้น มาให้อินสเปกเตอร์เยเนอราลว่ากล่าว ตัดสินเสียให้แล้วอย่าให้วิวาทกันแล้วให้ปล่อยตัวไป ถ้ายังกลับไปวิวาทกันอยู่อีก ก็ให้เอาตัวผู้ที่วิวาทั้งสองฝ่ายขังไว้ ๓ วัน อินสเปกเตอร์เยเนอ

ราษฎรจะเปรียบเทียบควรแล้วประการใดก็ให้แล้วกันไป อย่าให้เรียกเอาค่าธรรมเนียมสิ่งใด ฯะ

๑ ข้อ ๔๔ หญิงแก่ก็ดี หญิงสาวก็ดี ที่เปลือยผ้าห่มไม่มีความละอายไปนอกบ้าน ให้คนเดินไปมาแลเห็นฤๅเดินในท้องถนนที่โปลิศได้รักษา ให้ห้ามปรามเสียอย่าให้เดินในท้องถนนโปลิศรักษา แลคนชะวาคนพิการคนง่อยคนเปลี้ยคนขอทาน มานั่งกีดขวางอยู่ในท้องที่โปลิศได้รักษากีดทางรถทางม้าทางคนเดินก็ให้โปลิศห้ามปราม อย่าให้นั่งกีดถนนหนทางอยู่ได้ ถ้าชายที่มีกิริยาอันชั่วนุ่งผ้าหยักรั้งจนแลเห็นของที่ลับเดินไปมาก็ดี หรือนุ่งผ้าผกใหญ่หยักรั้งห่มสองบ่ากิริยาเปนคนเก่งก็ดี จนของในที่ลับนั้นหลุดไพล่ให้คนเดินไปมาเห็น เปนที่รังเกียจในท้องที่โปลิศได้รักษาให้โปลิศบังคับให้ผู้นั้นนุ่งห่มผ้าให้เปนปรกติ ๑ ถ้าผู้นั้นไม่ฟังตามบังคับให้จับตัวผู้นั้นปรับเปนเงิน ๔๐ บาท ถ้าผู้นั้นไม่มีเงินจะให้ก็ให้จำไว้ใช้การในโรงโปลิศเดือนหนึ่ง แล้วให้มีผู้มารับตัวไป ถ้าคนเสียจริตเดินมาในท้องที่โปลิศได้รักษา ให้โปลิศจับตัวผู้เสียจริตมอบให้เจ้าพนักงานตามหมายประกาศ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งโปรดเกล้าฯ ไว้ว่าบรรดาคนซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในกำแพงพระนคร แลนอกกำแพงพระนครโดยรอบแลที่วัดทุกพระ

อาวาม ซึ่งไปมาตรวจถึงกันได้ ถ้าญาติพี่น้องบุตรหลานบ่าวทาษของผู้ใด แลลูกวัดคฤหัฐสามเณรศิศย์ของพระองค์ไรเสียจริตเปนบ้าคลุ้มคลั่ง ฤๅคลุ้มดีคลุ้มร้ายเปนคราว ๆ มีอยู่ก็ให้ผู้นั้นเอาใจใส่รักษาพยาบาล กักขังระวังให้แน่นหนามั่นคง อย่าปล่อยให้เที่ยวไปมาตามลำพังได้ ถ้าคนเสียจริตพลัดแพลงหลบหนีไปเมื่อใด ก็ให้เจ้าของบ้านเจ้าของเรือนญาติพี่น้อง ฤๅผู้ที่รับคนเสียจริตไว้รักษานั้น มาอายัดบอกรูปพรรณสัณฐานตำหนิกิริยาอาการ ต่อเวรกรมวังให้แน่นอน แล้วให้เจ้าของบ้าไปบอกต่อกรมพระนครบาลแลนายโปลิศให้ช่วยตามจับ แลให้เจ้าของบ้าเร่งติดตามจับเสียให้ได้โดยเร็ว อย่าให้นิ่งนอนใจเสีย ถ้าญาติพวกพ้องเหลือกำลังที่จะระวังดูแลรักษา ก็ให้เจ้าตัวคนเสียจริตนั้นมามอบหมาย ส่งให้นายโปลิศแลกรมพระนครบาล ด้วยโปรดเกล้าฯ พระราชทานเข้าหลวงไว้สำหรับแจกให้เลี้ยงคนเสียจริต ถ้าไม่มีผ้านุ่งผ้าห่มให้กรมพระนครบาลไปรับที่โรงทานมาให้ ทรงพระกรุณาโปรดไม่ให้อดอยากขัดสน ให้โปลิศตรวจตราระวังเมื่อภบปะในท้องถนน ฤๅมีผู้มาอายัดไว้ก็ให้สังเกตจับตัว แลทำตามหมายประกาศทุกประการ

อนึ่งที่แห่งหนึ่งแห่งใดเปนที่ อันไม่สมควรที่จะถ่ายอุจาระเปนต้นว่า ข้างถนนริมถนนเปนที่กลางแจ้ง ถ้าผู้ใดถ่าย

ธุระลงในที่ดังว่ามานี้ ให้จับตัวปรับไหมเอาเงิน ๒๐ บาท แล้วให้ปล่อยตัวไป ถ้าไม่มีเงินจะให้ค่าปรับไหม ก็ให้เอาตัวขังไว้ใช้การจงครบสามเดือนแล้วให้ปล่อยตัวไป อนึ่งเปนแต่ถ่ายปะสาวะในที่ต่าง ๆ ดังว่ามาแล้วนั้น ให้โปลิศจับเอาตัวผู้นั้นมามัดไว้ ๔ ชั่วโมง ถ้าจะถ่ายโทษที่มัดโมงละบาท ๔ ชั่วโมงเปนเงิน ๔ บาท ถ้ามีกิจธุระไปมาในที่แห่งหนึ่งแห่งใด หยากจะถ่ายปะสาวะก็ให้ถ่ายปะสาวะได้ แต่ให้หาที่ลับที่ควรจึงให้ถ่ายปะสาวะลงในที่นั้น ถึงจะเปนที่ลับแต่เปนที่สนามสอาจที่ไม่ควรถ่ายปะสาวะ ถ้าไปถ่ายปะสาวะลงในที่ไม่สมควรดังนั้น ก็ต้องมีโทษเสมอกับที่ถ่ายปะสาวะกลางถนนดังว่ามาแล้วนั้น ฯะ

๑ ข้อ ๔๖ ถ้าผู้ใดเลี้ยงสัตว์สารพัดทุกอย่าง ถ้าสัตว์นั้นตาย ให้เจ้าของเอาสัตว์ไปฝังเสียวัดที่ป่าช้าอันสมควร ฤๅที่บ้านของตัวเองก็ได้ ห้ามมิให้เอาสัตว์ที่ตายไปทิ้งไว้ตามถนนหนทาง ข้างบ้านข้างกำแพงในท้องที่โปลิศได้รักษา ให้มีกลิ่นอาเกียรแก่คนเดินไปมา ถ้าผู้ใดไม่ฟังให้โปลิศปรับไหมเอากับผู้ที่ทิ้งสัตว์ตัวละสิบบาท ฯะ

๑ ข้อ ๔๗ ถ้าผู้ใดจะไล่ฝูงสัตว์เดินไปมาในท้องถนนที่โปลิศได้รักษา ก็ให้โปลิศบอกเจ้าของที่ไล่ฝูงสัตว์ ช่วยกันระวังไล่สัตว์นั้นเดินในท้องถนน ให้เปนท่องแถวให้เรียบร้อย

อย่าให้สัตว์นั้นกระจายกันเดินให้เต็มถนน จะเปนที่กีดขวางทางรถทางคนเดิน ถ้าม้ามีลำพองจากแหล่งฤาลำพองภารถวิ่งเหลือกำลังเจ้าของที่รักษา ร้องให้โปลิศช่วยจับก็ให้โปลิศช่วยจับถ้าเหลือกำลังโปลิศ ม้าวิ่งไปเหยียบของฤาโดนคนจะเอาโทษแก่โปลิศแลเจ้าของม้านั้นไม่ได้ ด้วยเจ้าของได้ร้องให้ช่วยจับอยู่แล้ว ฯะ

๑ ข้อ ๔๘ ถ้าผู้ใดชักนำกันเล่นการหนัน คือไม้สามอัน ๑ ไม้ดำไม้แดง ๑ ไม้หมุน ๑ ดีดดวง ๑ อีโปงกำ ๑ อีโปงขั้น ๑ อีโปงซัดหนึ่ง ขั้นอีแปะ ๑ ขลุกขลิก ๑ น้ำเต้าพ่อๆ ๑ กรอกแกรก ๑ สี่เจ้าลัก ๑ ตัดทุเรียน ๑ ตัดส้มโอ ๑ ข้องอ้อย ๑ รวมสิบห้าสิ่งนี้ ห้ามมิให้เล่นในถนนหนทางที่โปลิศได้รักษา ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดยังขืนเล่นการหนันตามถนนทาง อย่างที่กล่าวมาทั้ง ๑๙ สิ่งนี้ก็ดี อนึ่งการเล่นให้เปนกีดขวางทางถนน ซอกกรอกลำยากแก่คนเดินคนขี่ม้าขี่รถไปมา คือเล่นลูกข่าง ๑ ช่วงไชย ๑ ร้องเต ๑ ทอยเทศ ๑ ทอยกอง ๑ ซ่อนหา ๑ ตุลาซ่อนผ้า ๑ เล่นตี่ ๑ อยู่โยง ๑ เล่นว่าว ๑ เล่นตะกร้อ ๑ จุดดอกประทัด ๑ จุดดอกไม้เพลิง ๑ พุ่งพื้น ๑ เรือพุ่ง ๑ ตีไม้ตั้ง ๑ ไม้หึ่ง ๑ คว่างย่น ๑ รวม ๑๙ สิ่งนี้ ให้บิดามารดาพี่ป้าน้าอา แลนายเงินของเด็กห้ามปรามเด็กอย่า

ให้ออกมาเล่นเปนอันขาด ถ้าเด็กมิฟังขืนออกมาเล่นให้กีดขวางในทางถนน ก็ให้ปรับไหมเอาแก่ผู้เล่นตามหมายประกาศพระราชบัญญัติที่ห้ามไม่ให้เด็กเล่นการพนันต่าง ๆ ณวันอาทิตย เดือนสิบ แรมเก้าค่ำ ปีจอฉอศก ศักราช ๑๒๓๖ อนึ่งถ้าผู้ใดชนไก่ แลเอาสุ่มครอบไก่ที่ถนนให้กีดขวางทางรถทางม้าทางคนที่โปลิศได้รักษา ก็ให้โปลิศห้ามปรามอย่าให้กีดทางรถทางม้าทางคนเดินได้ ฯะ

๑ ข้อ ๔๙ ถ้าผู้ที่ทำผิดเปนอันมากตามกฎหมายโปลิศทั้งว่ามาแล้วทุก ๆ ข้อนี้ โปลิศจะทำโทษต่อคนที่ทำผิดได้ แต่ในถนนที่เปนน่าที่ของโปลิศได้รักษา นอกจากถนนที่เปนน่าที่ของโปลิศมิได้ ถ้าผู้ใดจะทำผิดในกฎหมายโปลิศข้อหนึ่งข้อใด โปลิศไม่มีอำนาจที่จะทำโทษผู้ที่กระทำผิดต่อกฎหมายนั้นได้ ถ้าอินสเปกเตอร์เยเนอราลมีคำสั่ง ให้ไปกำกับระวังรักษาณที่แห่งใดตำบลใดแล้ว โปลิศที่รับคำสั่งของอินสเปกเตอร์เยเนอราลไประวังรักษานั้น มีอำนาจเต็มที่จะรักษาน่าที่นั้นตามกฎหมายทุก ๆ ข้อ ฯะ

๑ ข้อ ๕๐ ถ้าผู้ใด ขึ้นม้า ขึ้นรถ ขึ้นเกวียน ขึ้นห้อ ฤๅจะแบกของแลหาบหามไปมา ถ้าผู้หนึ่งไปผู้หนึ่งมาเห็นกันแต่ไกล ให้หลีกกันข้างซ้ายมือของตัวทั้ง ๒ ฝ่าย ข้างผู้ที่ไปแลผู้ที่มา ถ้าผู้หนึ่งไปข้างซ้ายมือของตัว ผู้หนึ่ง

ไปข้างขวามือของตัว รถฤๅพ้อเกวียนโดนกันแตกหักจะตัดสินให้ผู้ไปข้างซ้ายมือนั้นชะนะฝ่ายเดียว ถ้าผู้หลีกไปข้างขวามือจะแตกหักยับเยินมาก ผู้ที่หลีกไปข้างซ้ายมือนั้นโดนไม่แตกหักสิ่งใด ผู้ที่หลีกไปข้างซ้ายมือนั้นไม่ต้องใช้ค่าสิ่งไร เพราะผู้ที่หลีกไปข้างขวามือทำผิดกฎหมาย ถ้ารถม้าเกวียนพ้อจะโดนกันขึ้นบังคนตายที่หลีกไปซ้ายมือ โดนผู้หลีกไปข้างขวามือตาย ผู้โดนต้องเสียค่าปลุกตัวเอามีให้แก่ผู้ตาย แต่ไม่มีโทษสิ่งไร ถ้าผู้ที่หลีกไปข้างขวามือ โดนผู้ที่หลีกไปซ้ายมือตาย ต้องเสียค่าปลุกตัวเลา [illegible] แลเบี้ยปรับไหม แล้วให้มีโทษหลวงตามพระราชกำหนดกฎหมาย เหมือนหนึ่งผู้ที่แกล้งฆ่าคนตาย ถ้ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะหลีกไปข้างซ้ายมือของตัวไม่ได้ ก็ให้ร้องบอกกันแต่ไกล [illegible] เลย ให้ผู้ที่ไม่ถูกขวางหลีกไป อย่าให้โดนกันได้ ถ้าคนเดินตามถนนให้เดินริมถนนข้างซ้ายมือของตัว อย่าให้เดินออกมากลางถนนถูกทางรถทางม้า ถ้าเดินออกมากลางถนนที่ทางรถทางม้า ถ้ารถม้าโดนผู้ที่เดินออกมากลางถนน ผู้นั้นเจ็บก็เจ็บเปล่าๆ จะเอาโทษแก่ผู้โดนไม่ได้ ถ้าผู้ที่ขี่รถขี่ม้าขับรถขับม้าไปโดนผู้ที่เดินริมถนนเจ็บป่วย จะปรับไหมผู้ที่ขับรถขับม้าไปโดนผู้นั้นตามบาทแผลมากแลน้อย ถ้ารถถ้าม้าโดนคนที่เดินริมถนนถึงตาย จะปรับไหมเจ้าของม้าเจ้าของรถให้เสีย

เบี้ยฮสุกตัวเผาผีให้แก่ผู้ตายแล้ว ให้มีโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าคนเดินจะข้ามถนนไปให้คอยดูม้าคู่รถว่างจึงข้ามไป ฯะ

๑ ข้อ ๔๑ ถ้าผู้ใดขับรถขับพ้อขับเกวียน เปนเวลาพลบค่ำแล้ว ถ้าเปนรถให้มีโคมจุดเพลิงน่ารถเปนที่สังเกตจะได้แลเห็นกันแต่ไกล ถ้าเปนพ้อเปนเกวียนให้มีเพลิงสว่างเปนสำคัญให้เปนที่สังเกตได้ ถ้าผู้ใดขับรถขับเกวียนขับพ้อในถนนเวลาพลบค่ำ ไม่มีเพลิงสว่างเปนสำคัญแล้วให้ปรับไหมเอาเงินสิบบาท ถ้าผู้ใดขี่ม้าไปในถนนเวลากลางคืนถ้าไม่มีโคมเพลิงเปนสำคัญแล้ว ให้ผูกพรวนที่คอม้าให้มีเสียงเปนสำคัญ ถ้ามีโคมเพลิงคนเดินนำไปเปนสำคัญแล้วไม่ต้องผูกพรวน ถ้าผู้ใดทำผิดกฎหมายข้อนี้แล้วรถแลพ้อแลเกวียน ไปมาโดนกันแตกหักถึงคนล้มตาย จะปรับไหมตามที่ว่ามานี้ทุกข้อทุกประการ ฯะ

๑ ข้อ ๔๒ อินสเปกเตอร์เยเนอราล ต้องทำหมายประกาศที่ข้อบังคับราษฎรชาวบ้าน จะต้องประพฤตินั้นป่าวร้องแลปิดไว้ตามที่สมควร ให้ราษฎรชาวบ้านรู้ตามข้อบังคับจงทุกข้อจะได้ประพฤติกิริยาแลข้อบังคับ ให้ถูกต้องตามกฎหมายโปลิศทุกอย่าง อนึ่งถ้าจะมีการเล่นเปนของหลวงเปนที่ชุมนุมคนมาก ให้อินสเปกเตอร์เยเนอราลออกหมายประกาศ ให้

ราชษฎรชาวบ้านรู้ทั่วกันว่าในเวลา ที่เดินกระบวนแห่ไปนั้น จะให้ราษฎรที่ไปดูแห่นั้นประพฤติตัวประการใด จะให้ยืนอยู่แห่งใดก็ให้ราษฎรรู้ทั่วกัน อย่าให้เปนที่กีดขวางทางเสด็จพระราชดำเนินแลกระบวนแห่ได้ แลให้โปลิศระวังตรวจตราทาง อย่าให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปนที่กีดขวางอยู่ในท้องถนนนั้นได้ ถ้าราษฎรชาวบ้านจะมีการแห่ขึ้นในท้องถนน ก็ให้โปลิศระวังรักษาการแห่นั้นจนถึงที่ อย่าให้เกิดเหตุแลวิวาทชกตีกันได้ ให้อินสเปกเตอเยเนอราลออกหมายประกาศให้ราษฎรชาวบ้านรู้ทั่วกันว่า ผู้ใดจะมีการเล่นต่าง ๆ ฤๅจะมีการแห่ไปตามท้องถนน แล้วให้มาบอกแก่อินสเปกเตอเยเนอราลให้รู้ก่อนจึงทำการนั้นได้ อนึ่งถ้าราษฎรชาวบ้านมาบอกว่าจะทำการต่าง ๆ เปนการแห่ ฤๅ การประชุมคนเล่นการต่าง ๆ ถ้าอินสเปกเตอเยเนอราลเหนว่าการที่ราษฎรชาวบ้านมาบอกนั้นเปนการประหลาดไม่เคยมี ก็ให้อินสเปกเตอเยเนอราล นำความขึ้นน้อมเกล้าถวายคำนับบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทก่อน ถ้าทรงพระกรุณาโปรดให้ทำจึงทำได้

จะ

๑ ข้อ ๔๓ ถ้าข้าราชการฤๅราษฎรชาวบ้านมานำให้ โปลิศไปจับผู้ร้ายทาษลูกหนี้ได้ มาอายัดไว้ต่ออินสเปกเตอเยเนอ

ราลฤๅ ชิบโปลิศ ออฟฟิศเซอ ตระลาการในกรมโปลิศได้ถามปากคำผู้ที่ต้องจับ รับถูกต้องตามคำอายัติ ถ้าเปนความชกชิงวิ่งราววิวาทตีรันกัน มิใช่ความฉกรรจ์มหันตเหตุ ก็ให้ตระลาการในกรมโปลิศชำระให้แล้วแต่ใน ๑๕ วัน ถ้าไม่แล้วตกลงกัน ก็ให้โจทย์มาฟ้องยังโรงศาลตามกระทรวง ถ้าเปนความฆ่ากันตาย โจรผู้ร้ายฉกรรจ์มหันตเหตุ ถ้าครบกำหนดอายัติโจทย์มิได้มาฟ้องตามกระทรวง ก็ให้ส่งตัวโจทย์จำเลยไปยังตระลาการตามกระทรวง จะได้ชำระโดยอาญาแผ่นดินตามกฎหมาย ถ้าผู้ที่ต้องจับไม่รับตามคำอายัติ ฤๅทายลูกหนี้ต่อสู้สารกรมธรรม์ ก็ให้โจทย์ไปร้องฟ้องยังกระทรวง ตามพระราชกำหนดกฎหมายแผ่นดิน ถ้าชิบโปลิศ ออฟฟิศเซอ ฤๅโปลิศเลวจับโจรผู้ร้าย แลคนถือเครื่องสาตราอาวุธ ชกชิงวิ่งราวตีรันฟันแทง ราษฎรชาวบ้านได้มีโจทย์ติดตามมาอายัติก็ดี ไม่มีโจทย์ติดตามมาอายัติก็ดี ให้อินสเปกเตอเยเนอราล นำข้อความขึ้นน้อมเกล้าถวายคำนับบังคมทูลพระกรุณาฯทุกเรื่องทุกราย ฯะ

กฎหมายโปลิศ ๔๓ ข้อจบแต่เท่านี้

ประกาศเรื่องอากรสุรา

๏ ด้วยเจ้าพระยาสุรีวงษไวยวัฒน์พิพัฒน์ศักดิ์ ที่สมุห์พระกระลาโหม รับพระบรมราชโองการ แต่พระบาทสมเด็จ

พระเจ้าอยู่หัว ใส่เกล้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษซึ่งตั้งกรมแล้ว แลยังไม่ได้ตั้งกรม แลท่านธรรมหาเสนาบดี ข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายน่าฝ่ายใน พระบรมหาราชวัง พระราชวังบวรสถานมงคล ทั้งไพร่บ้านพลเมือง ลูกค้าพานิชในประเทศนอกประเทศในกรุงแล ๔ หัวเมือง ทราบทั่วกันว่า พระยานรนารถภักดีศรีรัษฎากร รับทำอากรสุรากรุงเทพฯ แลเมืองประทุมธานี เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทปราการ กับภาษีน้ำอ้อย อากรแบ่งเหล้า แบ่งเข้าหมาก ตั้งแต่ณวันศุกรเดือนเจตขึ้นค่ำหนึ่ง ปีมแมตรีศก ถึงปีจอฉศก มาบันจบเดือนห้าเดือนหก ในปีกุนสัปตศกอีก ๒ เดือน รวมทำอากรมาครบ ๔ ปี ณวันศุกร เดือนสี่แรมห้าค่ำ ปีกุนสัปตศก หลวงสาธรราชายุต มายื่นเรื่องราวประมูลเงินอากรสุราขึ้นสองร้อยชั่ง ได้หาตัวพระยานรนารถภักดีนายอากรคนเก่ามาว่าประมูลกัน พระยานรนารถภักดีจึ่งยื่นเรื่องราวฉบับหนึ่งว่าพระยานรนารถภักดีขอประมูลขึ้น สามร้อยชั่ง รวมเดิมประมูลสามพันเก้าร้อยสองชั่ง พระยานรนารถภักดีขอรับประกันมิให้เงินตกต่ำกว่า สามพันเก้าร้อยสองชั่งไป ถ้าเงินตกต่ำไปกว่าสามพันเก้าร้อยสองชั่งแล้ว พระยานรนารถภักดีจะรับใช้จงครบ แล้วขอให้มีเจ้าพนักงานตรวจ

จำหน่าย น้ำสุรา ถ้ามี เสศ กำไร มาก น้อย เท่า ใด แล้ว แต จะ ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ นั้นเปน การ เป็ด บาญชีให้ สว่าง คล้าย กับ ทำเปน ภาษี คอเวอนแมนต์ ก็ เปน การ ดี โดย สุจริต ได้ จะ หมื่นไชยา ภรณ์ ปลัด กรม พระ ตำรวจใหญ่ซ้าย เปน ผู้กำกับ ใน การ อากร สุรา ทุก สิ่ง เจ้า พนักงานได้ ศักหลัง ท้อง ตรา ตั้ง เดิม ให้พระยานรนารถ ภักดี รับทำ อากร สุรา อากร แบ้งเหล้า แบ้ง เข้า หมาก ภาษี น้ำ อ้อยไป ตามเรื่องราวแล้ว เจ้า จำนวน ได้เรียกเงิน ภาษี อากร ล่วง น่าไว้ ๓ เดือนเปน เงิน เก้าร้อย เจต สิบ ห้า ชั่ง สิบ ตำลึง ห้า ร้อย เบี้ย แล้ว มอบ อากร สุรา อากร แบ้ง เหล้า แบ้ง เข้า หมาก ภาษี น้ำ อ้อย ให้พระยา นรนารถ ภักดี รับ ทำไป ตั้ง แต่ วัน ศุกร เดือน เจด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี กุน สัปตศก ศักราช ๑๒๓๗ ถึง วัน ศุกร เดือน สี่ แรม สิบ ห้าค่ำ ปี กุน สัปตศก เปน เงินใน จำนวน ปี กุน สัปตศก สิบเดือนเปน จำนวน เงิน อากร สุราเดิม สอง พัน แปด ร้อย สาม สิบ ห้า ชั่ง ประมูล สอง ร้อย ห้า สิบ ชั่ง รวม สาม พัน แปด สิบ ห้า ชั่ง เงิน อากร แบ้งเหล้า แบ้งเข้า หมาก ตาม เดิม สี่ สิบ เอด ชั่ง สิบ สาม ตำลึง ห้า สลึง ห้า ร้อย สาม สิบ สาม เบี้ย เงิน ภาษี น้ำ อ้อย ตามเดิม ร้อย ยี่ สิบ ห้า ชั่ง รวม สาม พัน สอง ร้อย ห้า สิบ เอด ชั่ง สิบ สาม ตำลึง ห้า สลึง ห้า ร้อย สาม สิบ สาม เบี้ย นั้น ก็ เปน เงิน สำหรับ รับ จ่าย ทนุบำรุง พระ นคร แล พระราชทาน เบี้ยหวัด พระบรม

วงษานุวงษ์ แลท่านอรรคมหาเสนาบดี ข้าทูลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวรสถานมงคล ทั่วกัน ตั้งแต่นี้สืบไปจงให้พระบรมวงษานุวงษ์ ซึ่งตั้งกรมแล้ว แลยังไม่ได้ตั้งกรม แลท่านอรรคมหาเสนาบดี ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายน่าฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวังพระราชวังบวรสถานมงคล กำชับห้ามอย่าให้ขุนหมื่น นายบ่าวไพร่ ทาษเชลย ชายหญิง ซึ่งอยู่ในวังริมวัง ในบ้านริมบ้าน แลไพร่หลวงจ่ายมาทำการอยู่ที่โรงงาน ไพร่ซึ่งอยู่ใต้บังคับตั้งบ้านเรือนเปนหมู่กัน ทั้งกองนา กองสวน ลักลอบต้มกลั่นน้ำสุราแลทำน้ำเมาต่าง ๆ ซื้อขาย แลห้ามอย่าให้ไพร่บ้านพลเมืองลูกค้าพานิช ในประเทศ นอกประเทศ คบหากันต้มกลั่นน้ำสุราแลทำน้ำเมาต่าง ๆ ลักลอบซื้อขาย ทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ถ้าผู้ใดไม่ฟังเจ้าพนักงานกองจับ ๆ ได้พิจารณาเปนสัจ จะตัดสินตามพิกัดท้องตราแล้ว จะทำริโปตซื่อสั่งกัดมูลนายขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ประกาศมาณวันศุกร เดือนเจด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุนสัปตศก ศักราช ๑๒๓๗ เปนปีที่ ๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

จะ

พระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวง ซึ่งจะนำอินเยอเนียออกไปทำทางสายเตลิคราฟ

๑ พณ เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์พิพัฒน์ศักดิ์ อรรคยโสดม บรมนารถ วรุตมามาตย์ มหาเสนาบดี ที่สมุหพระกระลาโหม ซึ่งได้บังคับหัวเมืองฝ่ายใต้ตลอดไปถึงมลายูประเทศราช รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ข้าหลวงซึ่งจะให้นำอินเยอเนียออกไปตรวจทาง ทำทางสายเตลิคราฟนั้น พระยารามกำแหงเจ้ากรมอาษาวองขวา เปนข้าหลวงที่หนึ่ง เลียเตอร์แนนต์ หลวงสโมสรพลการ นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เปนข้าหลวงที่ ๒ แลข้าหลวง ๒ นาย กับขุนหมื่น เสมียนทนาย ไพร่ซึ่งออกมาทำการครั้งนี้ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินเดือน เพื่อจะมิให้คิดหาผลประโยชน์ในการเกณฑ์กรมการ แลไพร่ทำทาง ซึ่งเปนการเบียดเบียนกดขี่ ให้ได้ความเดือดร้อนให้เสียความยุติธรรมไป จำนวนเงินพระราชทาน พระยารามกำแหง ข้าหลวงที่ ๑ เดือนละ ๒ ชั่ง เสมียน ๒ คน ๆ ละ ๕ ตำลึง เดือนละสิบตำลึง ขุนหมื่น ๖ คน ๆ ละ ๓ ตำลึง เดือนละ ๑๘ ตำลึง ไพร่ ๑๐ คนละ ๆ ๖ บาท เดือนละ ๑๕ ตำลึง รวมหมู่ข้าหลวงที่ ๑ เดือนละ ๔ ชั่ง ๓ ตำลึง เลียเตอร์แนนต์ หลวงสโมสรพลการข้าหลวงที่ ๒ เดือน

ละชั่ง ๑๐ ตำลึง เสมียน ๒ คน ๆ ละ ๔ ตำลึง เดือนละ ๑๐ ตำลึง ขุนหมื่น ๖ คน ๆ ละ ๓ ตำลึง เดือน ๑๘ ตำลึง ไพร่ ๑๐ คน ๆ ละ ๖ บาท เดือนละ ๑๕ ตำลึง รวมทั้งหมู่ข้าหลวงที่ ๒ เดือนละ ๓ ชั่ง ๑๓ ตำลึง รวมเงินพระราชทานข้าหลวง ๒ หมู่เดือนละเจ็ดชั่ง ๑๖ ตำลึง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีข้อบังคับข้าหลวง ๒ นาย แลขุนหมื่นเสมียนทนายไพร่ ต่อซึ่งจะออกไปดังนี้ ฯะ

๏ ข้อ ๑ ว่าถ้าจะเกณฑ์ไพร่สมไพร่ส่วยมาทำการ ก็ให้ข้าหลวง ๒ นาย ปฤกษาผู้ว่าราชการเมือง แลกรมการ ซาวส่วนเกณฑ์ไพร่ตามบังคับท้องตรา ให้เรียกเอาไพร่แต่ผู้ว่าราชการเมืองให้ครบ อย่าให้เกณฑ์เมื่อเหลือขาดเรียกเอาเงินเปนประโยชน์ ให้ไพร่บ้านพลเมืองได้ความเดือดร้อน ฯะ

๏ ข้อ ๒ ว่าถ้าไพร่ป่วยเจ็บในเวลาทำการ ให้ข้าหลวงพิจารณาถ้าเหนว่าป่วยจริง ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองรับไพร่ป่วยกลับไปรักษาพยาบาล เปลี่ยนไพร่ที่ไม่ป่วยมาให้ทำการ อย่าให้ขาดจำนวนเกณฑ์ ฯะ

๏ ข้อ ๓ ว่าอย่าให้ข้าหลวงขุนหมื่น เสมียนทนายไพร่รับสินบลของกำนันแต่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ กำนันพันนายบ้านนายกองนายหมวดเจ้าภาษีนายอากร แลราษฎรให้เปนที่เกรงใจในการจะกะเกณฑ์ไพร่มาทำการให้ช้าไป ฯะ

๑ ข้อ ๔ ว่าห้ามอย่าให้ข้าหลวง ขุนหมื่น เสมียนทนาย ไพร่ กะเกณฑ์ แลเรียกเอาเสบียงอาหาร แลสิ่งของต่าง ๆ แต่ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ กำนันพันนายบ้าน นายกอง นายหมวด เจ้าภาษีนายอากร ราษฎร ลูกค้า วาณิช แต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด ฯะ

๑ ข้อ ๕ ว่าการสายเทลิคราฟที่ทำนั้น ให้ตริตรองตามยุติธรรม เมื่อทางจะถูกไร่นาเรือกสวนผู้ใด ก็ให้ถูกโดยตรง ๆ อย่าให้เปนการกระเบียดกระเสียน ที่จะเอาสินบนแลยักย้ายทางไปด้วยกลอุบาย ฯะ

๑ ข้อ ๖ ว่าถ้าข้าหลวงจะซื้อจะจ่ายเสบียงอาหาร ณบ้านใดเมืองใด ก็ให้ทนายไพร่ของข้าหลวง ไปซื้อไปจ่ายเอาตามประสงค์ อย่าให้กดขี่ราคาของราษฎร ห้ามอย่าให้ใช้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ กำนันพันนายบ้าน นายกอง นายหมวด เจ้าภาษีนายอากร ราษฎร ไปซื้อไปจ่ายเปนอันขาด ฯะ

๑ ข้อ ๗ ว่าห้ามอย่าให้ข้าหลวง ขุนหมื่น เสมียนทนาย ไพร่ แพละโลมเกลี้ยกล่อม รับบุตรหญิง หลานหญิง ทาสหญิง ของผู้ว่าราชการเมือง กรมการ กำนันพันนายบ้าน นายกอง นายหมวด เจ้าภาษีนายอากร ราษฎร ไว้เปนภรรยา ในเวลาออกมาทำการนี้ ให้เปนที่ติเตียนได้ ฯะ

๑ ข้อ ๘ ว่าห้ามอย่าให้ข้าหลวงรับคะดี ในบ้านในเมืองมาตัดสินยุ่งคับ ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ กำนันพันนายบ้าน

นาย กอง นาย หมวด เจ้า ภาษี นาย อากร ราษฎร ลูก ค้า วานิช ให้แพ้แส ซะนะ เรียก เอา ค่า ฤชา ธรรม เนียมให้ผิด ด้วย พระ ราช กำหนด กฎหมาย ฯะ

๑ ข้อ ๙ ว่าเรือน ที่ ภัก อาไศรย ตามระยะ เมือง นั้น ให้ ข้า หลวง บังคับ ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ ทำ ภอ สมควร อย่าให้ เหลือ เกิน แต่ ให้ ข้า หลวง กำกับ ดู แล จะใช้ เงิน ซื้อ สิ่ง ของใน การ ทำ เรือน ภัก จะ เปน จำนวน เงิน สิ้นเท่าไร ให้ ข้า หลวง ลง ชื่อ พร้อม ด้วย ผู้ ว่า ราชการ เมือง มีใบ บอก เข้า มา ยัง เจ้า กระทรวง จะได้ เบิก เงิน พระ คลัง มหา สมบัติ ส่ง ออก ไป ใช้ ให้เสร็จ ฯะ

๑ ข้อ ๑๐ ว่า ข้า หลวง ขุน หมื่น เสมียน ทนาย ไพร่ ซึ่ง ออก มา ทำ ทาง นั้น จะ มี คะดี เกี่ยว ข้อง ต่อ ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรม การ แล ชาว บ้าน ชาว เมือง ฤๅ ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ ชาว บ้าน ชาวเมือง จะ มี คะดี เกี่ยว ข้อง ต่อ ข้า หลวงขุนหมื่น เสมียน ทนายไพร่ ประการใด ๆ ก็ให้ฟ้อง ณ ศาลา กลาง ประทับ ตก กระทรวงแล้วให้ หมายเรียกทนายเรียกตัวตามกฎหมาย เมื่อพิจารณา เสร็จ สำนวน แล้ว ให้ ข้า หลวง ผู้ ว่า ราชการ เมือง ปฤกษา ตัด สินให้ สำเร็จไป ถ้า ขัด ข้อง ตัด สินไม่ ตก ลง ให้ บอก ส่ง คำ หา คำให้ การ คำ พยาน แล ข้อ ตัด สิน เข้า มา ณ กรุง เทพ ฯ จะได้ ตัด สินให้ แล้ว แก่ กัน ฯะ

๑ ข้อ ๑๑ ว่า ห้าม มิ ให้ ข้าหลวง ขุน หมื่น เสมียน ทนาย

ไพร่ ซื้อ ขาย สินค้า ต่าง ๆ หา ผล ประโยชน์ ให้ ผิด ธรรมเนียม ข้าหลวง แล ห้าม อย่าให้ ข้า หลวง ขุน หมื่น เสมียน ทนาย ไพร่ คบ หา กันเล่น ไม้ เล่นโป เล่น ถั่ว ฤๅ เล่น การ พนัน ต่าง ๆ เสพ สุรา ให้เมามาน เสีย สติ แล สูบ ฝิ่น กิน ฝิ่น ของ ต้อง ห้าม ฯะ

๑ ข้อ ๑๒ ว่าให้ ข้าหลวง ขุน หมื่น เสมียน ทนาย ไพร่ ประ พฤติ ให้ ถูก ต้อง ตาม ข้อ บังคับ นี้ ทุก ประการ ถ้า ข้าหลวง ขุน หมื่น เสมียน ทนาย ไพร่ ไม่ ประพฤติ ตาม ข้อ บังคับ นี้ ล่วงเสีย แต่ ข้อหนึ่ง ข้อใด เมื่อ ชำระ ได้ สวนได้ ความ จริง แล้ว จะ ลง พระ ราช อาญา ตาม พระ ราช กำหนด จะให้ เปน แบบ อย่าง แก่ข้า หลวง ซึ่ง จะ รับ ราชการ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ต่อ ไป ภาย น่า แล ข้อ บังคับ ข้าหลวง ๑๒ ข้อ นี้ ประทับ ตรา พระ คชสีห์ ใหญ่ ให้ ไว้ แก่ ข้าหลวง แต่ ณวัน พฤห เดือน เจด แรม ห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๗ ปี กุน สัปตศก ฯะ

ประกาศ ทหาร หน้าที่งาน ดับเพลิง

๑ มี พระ บรม ราชโองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ให้ ประ กาศ แก่ บันดาเจ้า ของ ตึก เจ้า ของ เรือน เจ้าของ แพ เจ้า ของโรง เจ้า ของ ร้าน ราษฎร ให้ ทราบ ทั่ว กัน ว่า ด้วย ใน ฤดู แล้ง มักเกิดเพลิงไหม้ ปี หนึ่ง หลาย ๆ ครั้ง บาง ที ก็ มี อ้าย ผู้ ร้าย แอบ ทิ้ง เพลิง จุด เพลิง อยู่ เนือง ๆ เพราะ อ้าย ผู้ ร้าย มี ใจ ปรารถนา

ว่า เพลิง ไหม้ ขึ้น เรือนใด ที่ มี ภาชน เครื่องใช้สอย เงิน ทอง อ้าย ผู้ ร้าย ก็ ต้อง มอง แปลง ปลอม เข้า ช่วย ขน แล แย่ง ชิง เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ ต่าง ๆ ไป การ นี้ ก็ ได้ ทรง พระ มหา กรุณาโปรดเกล้าฯ หมายประกาศ ออก ไป แต่ฉบับ ก่อน ว่า ถ้า ผู้ใด จับ ตัว อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ลอบ ลัก ทิ้ง เพลิง จุด เพลิงได้ จะ พระ ราชทาน รางวัลให้ แก่ผู้ที่ จับ เปน เงิน ตรา สิบ ชั่ง แจ้ง อยู่ใน หมายประกาศ ฉบับ ก่อน นั้น แล้ว ก็ ยัง หา มี ผู้ใดจับ ตัวได้ ไม่ อ้าย ผู้ร้ายยัง กำลัง เที่ยว ทิ้ง เพลิง จุด เพลิง อยู่ เนือง ๆ แต่เจ้า ของ ตึก เจ้า ของ เรือน เจ้าของ แพ เจ้า ของโรง เจ้า ของร้าน คอย ระวัง รักษา ตวด ขัน อยู่ จึง หาใคร่ จะ เกิด เพลิง ขึ้นได้ ไม่ ถ้า เพลิง เกิด ขึ้น แห่งใด แล้วเปน ที่ ร้อน ใจ มี ความ อาไลย ใน ทรัพย์ สิ่ง ของ ที่ อันตราย สูญหายไปใน เพลิง นั้น เปน ที่ หวาด หวั่นไป ทั่วกัน จึง ทรง พระ มหา กรุณาโปรด เกล้าฯ ให้ จัด ทหาร เปนพนักงาน กอง คับเพลิง ขึ้น อีก สอง กรม พร้อม ทั้ง สูบ น้ำ คับเพลิง มี เครื่อง แต่งตัว เสื้อ หมวก กังเกง เหน็บ ขวาน แล มีด ประ แตะ ฝ่าย บก นั้นโปรด เกล้าฯ ให้เจ้า หมื่น สรรพเพธ ภักดี ปรีวี เคานซิล เปนผู้ บังคับการ ทหาร แลโปลิศ กอง คับเพลิง ฝ่าย เรือ นั้น ให้ พระ อินทร เทพ เจ้า กรมพระ ตำรวจใหญ่ขวา เปน ผู้ ได้ บังคับ การจัด ทหาร นั่งโมง นั่ง ยาม ทั้ง บก แล เรือ คอย ระวัง อย่าให้ ขาด น่า ที่ ได้ ถ้า เหน แสง เพลิง ติด ขึ้น ที่ แห่งใด ตำบลใด ให้ทหาร กอง คับ

เพลิงไป ช่วยเปน ราชการโดย เร็ว ๆ ดับเพลิงให้ได้จริง ๆ ถ้าเหน ทางเพลิงจะ ลุก ลาม ไหม้ ไป ทางใด ก็ให้ ทหาร กอง ดับ เพลิง แย่ง รื้อ เรือน แพ โรง ร้าน ตัด ทาง ที่ จะ เปน เชื้อ เพลิง นั้น เสีย อย่าให้ทันเพลิง ติด ลามไป ได้ เปน อันขาด แล ห้าม มิ ให้ทหาร กอง ดับ เพลิง แย่ง รื้อ เรือน แพ โรง ร้าน แห่ง อื่น ๆ ที่ มิใช่ ทาง เพลิง จะ ไหม้ ลุก ลามไป นั้น แต่ ที่ จะ ทำ การ แย่ง รื้อ เรือ แพ โรง ร้าน นั้น ให้ นาย ทหาร แล ทหาร บอก แก่ เจ้า ของ ให้ ทราบ ก่อน จึงให้รื้อ ตัด รอน ลง ได้ ส่วน เจ้า ของ นั้น อย่าได้ห้าม ปราม ขัด ขืน ไว้ ให้ ทหาร แล โปลิศ กอง ดับ เพลิง ทำ การได้ โดย เร็ว ๆ แล้วให้ทหาร กอง ดับ เพลิง ช่วย ระวัง อ้าย ผู้ร้าย ที่ จะ แย่ง ชิง ทรัพย์ สิ่ง ของ ผู้ ที่ ตื่น ตกใจ • แล ที่ ต้อง เพลิงไหม้ ฤๅ ที่ ต้อง รื้อ เรือน แพ โรง ร้าน ตัด ทาง เพลิง นั้น แลห้าม ไม่ ให้นาย ทหาร แล ทหาร เลว กอง ดับ เพลิง ยก เรือ . หยิบ ฉวย แย่ง ชิง ทรัพย์ สิ่ง ของ ๆ ผู้ ที่ ตื่น ตกใจ เพลิง ไหม้ ตั้ง แต่ ราคา อัฐ หนึ่ง ขึ้น ไป ถ้า นาย ทหาร แล ทหาร เลว ไป ทำ การ ให้ ผิด จาก หมาย ประกาศ นี้ แต่ ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด ถ้า มี ผู้ มา ร้อง ฟ้อง กล่าวโทษ พิจารณา เปนสัตย์ ตาม โจทย์ ว่า จะลง พระราช อาญา ทำโทษ ตามโทษานุโทษ ประกาศ มา ณ วัน ศุกร เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ • ปี กุน สัปตศก ๑๒๓๗

จะ

ประกาศให้ราษฎรไทยจีนรู้ทั่วกัน

๏ ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ราษฎรไทยจีนให้รู้ทั่วกันว่า แต่ก่อนใช้อัฐโสฬศดีบุก ต่อมาอัฐโสฬศดีบุกเบาบางน้อยลง ขุนพัฒนายบ่อนจึงสั่งปี้กระเบื้องมาใช้ในบ่อนของขุนพัฒหลายราย ราษฎรไปเล่นโปเล่นเบี้ยได้ปี้มาบ้างก็เอาไปซื้อเข้าของ ผู้ขายของเหนว่าอัฐโสฬศดีบุกไม่มีจะใช้ ผู้ขายของก็รับปี้ไว้ให้สิ่งของไป ขุนพัฒนายบ่อนเหนว่าใช้ปี้ได้คล่อง ก็สั่งทวีมากขึ้นทุกคราว ภายหลังขุนพัฒจะออกจากที่ขุนพัฒ ก็ตีม้าฬ่อประกาศให้เอาปี้มาขึ้น ผู้ที่มีปี้มาขึ้นทันก็ได้เงินมา ที่ไปขึ้นไม่ทันก็ไม่ได้เงินขาดทุน จึงทรงพระราชดำริห์เหนว่า ราษฎรที่ขาดทุนด้วยมีปี้ไปส่งไม่ทันขาดทุนมีความร้อนใจเปนอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานสั่งเบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศ ที่เมืองลอนดอนมาใช้ในกรุงเทพฯ ก็เพราะมีพระบรมราชประสงค์จะมิให้ราษฎรขาดทุนด้วยเรื่องปี้เหมือนอย่างแต่ก่อนมา จึงได้มีหมายประกาศออกแต่ก่อนว่า ถ้าผู้ใดมีเบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศจะต้องการเงินเมื่อใด ก็ให้มาขึ้นต่อเจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ แจ้งอยู่ในหมายประกาศแต่ก่อนนั้นแล้ว เบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศ ราษฎรก็ได้ใช้เปนปรกติมา ครั้นณวันพฤหัศบดีเดือนเก้าขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ราษฎรซื้อ

ซื้อขายแก่กันมีความรังเกียจ หาไคร่จะรับเบี้ย ทองแดงเสี้ยว อัฐโสฬศไม่ ความทรงทราบแล้วจึ่งได้ทรงปฤกษา สมเด็จเจ้าพระยา บรมหาศรีสุริยวงษ ๆ เหนว่า ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้เอาเบี้ย ทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศ เข้ามาใช้ณกรุงเทพ ฯ นั้นชอบอยู่แล้ว แต่ขุนพัดนายบ่อนส่งปี้กระเบื้องเข้ามาใช้ณกรุงเทพ ฯ มีโดยมาก ดูเหมือนขุนพัดนายบ่อน คิดการลบล้างอำนาจแผ่นดินเหมือนกัน ควรจะให้ขุนพัดนายบ่อนเลิกปี้ อย่าให้ใช้ปี้ต่อไป จึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ว่าขุนพัดนายบ่อนส่งปี้เข้ามาใช้ณกรุงเทพนี้ ราษฎรที่มีปี้ใช้อยู่มากน้อยเท่าใด ให้ราษฎรรีบเอาปี้ไปขึ้นต่อขุนพัดนายบ่อนเสียโดยเร็ว อย่าให้มีปี้ค้างอยู่ได้ ถ้าถึงณวันเดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่งปีกุนสัปตศก ห้ามมิให้ราษฎรไทยจีนแลผู้ใด ๆ ใช้ปี้ซื้อขายแก่กันด้วยปี้ต่อไปเปนอันขาดทีเดียว แต่เบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศ ที่ราษฎรไทยจีนมารับซื้อไปจากเจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์นั้น เสี้ยวให้ใช้ ๔ อันเฟื้อง อัฐให้ใช้ ๘ อันเฟื้อง โสฬศให้ใช้ ๑๖ อันเฟื้อง ให้คงอยู่ตามเดิมนี้ไม่ขึ้นไม่ลงต่อไป ถ้าราษฎรซื้อขายได้เสี้ยวอัฐโสฬศได้มากฤๅเจ้าภาษีนายอากรนายระวาง มีเบี้ยทองแดงเสี้ยวอัฐโสฬศ จะเอามาส่งต่อเจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ ก็ให้เจ้าพนักงานตรวจดูไม่เปนอัฐปลอม แล้วจงรับไว้โดย

เร็ว อย่า ให้หน่วง เหนี่ยว กัก ขังไว้ให้เนิ่นช้า อย่าให้เจ้า ภาษี นาย อากร นาย ระวาง แล ราษฎรได้ความ เดือด ร้อนได้ เปน อัน ขาด ทีเดียว ถ้า ราษฎร ที่ มี เบี้ย ทองแดงเสี้ยวอัฐ โสฬศ มาก จะเอา เบี้ย ทองแดง เสี้ยวอัฐโสฬศ ไปขึ้นเอาเงินต่อเจ้าพนักงาน ณหอรัษฎากรพิพัฒน์เหนว่ายาก จะ ช้า ไป ก็ให้ ข้าราชการ แล ผู้ที่มี ทรัพย์ ช่วย รับเสี้ยว อัฐ โสฬศ ของ ราษฎร มา ขึ้น เอาเงิน ต่อ เจ้าพนักงาน ก็ ให้ เจ้าพนักงาน หอ รัษฎากรพิพัฒน์ เร่ง รับ เบี้ย ทองแดง เสี้ยว อัฐ โสฬศ จ่าย เงิน ให้ โดย เร็ว อย่า ให้ เนิ่น ช้า ค้าม วัน เปน อัน ขาด ทีเดียว ให้ ข้าราชการ แล ราษฎร ทำ ตาม หมาย ประกาศ นี้ จง ทุกประการ ถ้า ผู้ใด มิ ทำตาม หมายประกาศจะให้มี โทษตามโทษานุโทษ ประกาศมาณวันพุฒ เดือนเก้าแรมเก้าค่ำ ปี กุน สัปตศก ๑๒๓๗ ฯะ

กระทรวง
ธรรมการ